6-11. G. 59

111 g 12

DE

REBUS GESTIS ANTONJ CARAPHAEI

JOH: BAPTISTAE VICI

DE

REBUS GESTIS

ANTONJ CARAPHAEI

Libri Quatuor

EXCELLENTISSIMO DOMINO

HADRIANO

CARAPHAEO

Trajectinorum Duci Forolivienſium Dom. XIII.
S. R. I. Comiti Hiſpan. Magnati
Ampliſſimo

INSCRIPTI.

Excudebat NEAPOLI Felix Muſca
Publica Auctoritate

Anno cIↃ.IↃ.CCXVI.

Ex Conventu Jesu Mariae de Urbe FF. Discalceat. S. Augustini

Digitized by Google

Gio. Stefano Maia Pinx. Ioseph Magliar Sculp. Neap.

EXCELLENTISSIME

DOMINE.

VIxdum primum juſtae aetatis diem abhinc ferme biennium attigeras, quum mi-

mihi, eam Tecum gratanti, augurantique ut virtute & felicitate cumulatam ad aevum uſque perduceres, Tu, pro tua humanitate meo officio commendato, ANTONJ CARAPHAEI patrui tui vitam latine conſcribendam mandaſti. Ibi tum ſcivi novique quam bonum ingenium haberes; quantum liberali inſtitutione profeciſſes; & ad qualem eſſes animi virtutem eximiam incohatus. Ad quam enim aetatem plerique omnes adoleſcentuli vel in ſacris paternis conſtituti pervenire flagran-

tiſſime cupiunt, ut liberius vivendi habeat poteſtatem; Tu parentibus orbatus, jam liberi tuarum rerum arbitrj, iſta praeſtas plena ſapientis magnique animi exordia. Inter ſermones enim tecum cottidie habitos, de ore tuo neque de praeclariſſimo genere, unde ortus; neque de ampliſſimis fortunis, in quibus natus es, & eductus atque educatus ullum unquam excidere verbum memineram; quando id Te primum curare animadverti, ut Patrui tui res geſtae communi cunctis gentibus

bus linguae, & ſeculorum vetuſtatem perlaturae commendarentur: ex quo facto tua eximia in Patruum pietas; ſingularis patriae exornandae diligentia, & admirabile virtutis ſtudium plane intelliguntur. Quamobrem conficiebam: ſi iſthaec adoleſcentulus agitat, quid ubi ad exactae virtutis aetatem pervenerit? qui nunc ſeverioribus interioribuſque diſciplinis incumbens cum ſummo ingenio acre judicium componit? docilitatemque vero tantam exhibet, ut de abſtruſiſſimis altiſſimiſque

re-

rebus cuicumque cum eo diſſerat pauca admodum verba ſint ſatis? eâ autem vultus cultuſque modeſtiâ, ut vel tacitus adrogantiam faſtumque, adfinia ſummae fortunae mala, pudore adficere videatur? Iſta quidem laudanda debes Generi ampliſſimo, ex quo prognatus: cujus peculiares ſemper ſpectatae virtutes ſunt, gravitas & moderatio; ſed multo magis inſtitutioni, qua lectiſſima Foemina Izabella Tomacella, mater tua, Te vix ortum, Hadriano parente optimo orbatum ad decimum uſ-

que aetatis annum perduxit: quo morum tyrocinio maxime humanus animus in utramque partem effingitur. Et vero id eſt proprium Foeminarum ex ea Gente decus, ut matresfamilias extiterint pietate, pudicitia, frugalitate, prudentia incomparabiles. Ex omnibus unam heic memorare lubet, Lucretiam Tomacellam Philippo Columnae Magno Regni Neapolitani Comeſtabulo nuptam; quae inſigni foecunditate vel maxime ob ſapientem duodecim liberorum educationem promeruit magnifi-

*centiſſimam funeris pompam, & meditata ad memoriam virtutis carmina, laudationes, ceteraque vitae praeclare actae monumenta. * Sed decennis matre quoque orbati, Tui tutela lege rediit ad Claram Jeſualdam tuam ex matre aviam, Matronam antiquis moribus ornatiſſimam: quae virtute & gravitate omnino refert antiquiſſimum Genus, mille ab hinc ſupra centum annos*

* Racconto delle ſolenni Eſequie celebrate in Palliano in honore dell'Illuſtriſs. & Eccellentiſs. Signora D. Lucretia Tomacello-Colonna Ducheſſa di Palliano, e Tagliacozzo &c. In Roma, Per Giacomo Maſcardi 1625.

*nobilitate ſpectandum, ut graviſſimus Familiarum Scriptor * prima omnium Nobilitatis Neapolitanae monumenta ab Jeſualdis ſe inveniſſe prodat. Igitur cogitanti mihi, Te ita inſtitutum, ut vera ames, adulationem oderis, non difficile viſum eſt, veram hiſtoriam conſcribere; idque adeo quod a Te ipſo veris rerum ſcribendarum documentis inſtruerer. Jam Summi Numinis virtute opus abſolvi. Si non pro dignitate* Vi-

* *Scipio Ammiratus lib.*1. delle Famiglie Nobili Napolitane *diſcorſo* 1.*pag.* 7.*let.C.*

Virum narrare Tibi fortaſſe videar, in Livj, Salluſtj, Caeſaris, & maxime Corn. Taciti lectione verſanti, cujus beatâ illâ memoriâ tuâ nedum facta omnia, ſed ſingula quoque verba feliciter tenes; ignoſce, quaeſò, non multum praeſtanti ingenio hominis, in publicis privatiſque praelectionibus omnem vitam occupato, familiaribus curis diſtento, corporis doloribus & gravibus & moleſtis per omne id ferme tempus adflicto. Quapropter id magno animo excipe; & gloriâ ſuperare Pa-

truum

truum enitere; dum vota concipio, ut Tu diu, poſterique Tui ſemper iſthac familiari fama perfruantur. Vale.

Dabam Neap. VII. Id. Septembreis Anno CIↃ.IↃ.CCXV.

Tui, Excellentiſs. Domine.

Addictiſſimus Cliens
Joh: Baptiſta Vicus.

Reverendiſs. P. Abbas Laudatus revideat, & referat. Neap. 4. Octobris 1715.

Septimius Palutius Vic. Gen.
D.P.M. Giptius Can. Dep.

EMINENTISSIME PRINCEPS.

Tuo juſſu, Eminentiſſime Princeps, legi libros quatuor Joh: Baptiſtae Vici, *De Rebus geſtis Antonj Caraphaei*; in quibus non modò nihil notavi quod Pietatem laedat, vel Chriſtianos mores corrumpat, ſed cum Neapolitano nomine ſummopere ſum gratulatus, quod ex hac gente extiterunt & ſummus Belli Dux, civili doctrina, & militari ſcientia praeſtantiſſimus, qui praeter cetera Bello Turcico ſuperiore de Re Chriſtiana operam optime meritus eſt; & Scriptor, qui eum praeclariſſimâ Hiſtoriâ annorum aeternitati commendavit. Quapropter tum narrati Viri, tum narrantis ſtyli merito, digniſſimos cenſeo ut typis dentur. Neapoli in Regali Monaſterio SS. Severini & Soſii die 1. Januarii 1716.

Em. Tuae.

Addictiſſimus Famulus
D. Benedictus Laudati.

Attenta ſupradicta relatione, imprimatur. Neapoli 17. *Januarii* 1716.

Septimius Palutius Vic. Gen.
D.P.M. Giptius Can.Dep.

U.J.D.

U.J.D. Dominicus de Auliſio videat; & in ſcriptis referat.

GAETA R. MIRO R. MAZZACCARA R.

Proviſum per S.E. Neap. 30.*Octobris* 1715.
Maſtellonus.

EXCELLENTISSIME DOMINE.

TUo, Excellentiſſime Princeps, imperio Libros IV. Joh: Baptiſtae Vici *De Rebus geſtis Antonj Caraphaei*, ſummâ rerum prudentiâ, ipſoque florentis linguae latinae genio conſcriptos recenſui; in quibus dum praeclara Caeſarei Ducis facta, conſiliaque narrantur, Leopoldi Auguſti Imperio per veras pietatis, ſocialis fidei, clementiae, liberalitatiſque laudes plurimum lumen accedit. Quapropter eos formis literariis conſignari publicum decus cenſeo. Neap. XI. die Januarii 1716.

Excell. Tuæ.

Addictiſſimus Cliens
Dominicus Auliſius.

Viſa ſupradicta relatione imprimatur, & in publicatione ſervetur Regia Pragm.

GAETA R. MIRO R. MAZZACCARA R.

Proviſum per S.E.Neap. 10.*Martij* 1716.
Maſtellonus.

PROOE-

·Io· Stephanus Maia Pinx·

Ioseph· Magliar Sculp· Neap·

PROOEMIUM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Hujus hiſtoriae partis utilitas.

SI qua hiſtoriae pars magnam prae ceteris affert legendi utilitatem, ea procul dubio eſt, quae clarorum hominum vitas poſteritati conſignat. Ea namque eximios virtute viros, labore & induſtria a prima uſque vitae inſtitutione ad ſumma evectos deſcribit, minoribus in aemulandi incitamentum & viam: cum contra in rerum

publice ſcriptarum memoriis ſummi duces jam conſummatae virtutis, ampliſſimaeque auctoritatis exhibeantur; qui ſane juventuti, cujus erudiendae praecipua Reip. cura, magis admirationi ſunt quam documento. Praeterea hoc ſcriptionis genus, in peculiari argumento occupatum, minutas & maxime proprias rerum cauſſas, quae obtutum eorum qui communia ac ſumma ſcribunt facile effugere ſolent, diligentius exequitur; ut quam exiguis ſaepe momentis ingentes rerum moles ſtare, vel ruere doceat: nam ut omnis doctrinae, ita hiſtoriae praecipuus fructus habetur, minima, unde magna exiſtunt, intellexiſſe. Poſtremo, quemadmodum ii, quos memorat, utroque vitae genere conſtarint, & quo pacto domi foriſque conſenſerint, atque conſtiterint, ſedulo narrat: qua una re vera Sapientiae nota diſcernitur.

Ejuſdem vices. Sed quia natura comparatum, vires primum modeſte haberi, mox intendi, tandem diſſolvi; hoc item progreſſu haec hiſtoriae pars eſt ipſas Reſpublicas conſecuta. Principio enim is honor virtuti, generis

neris humani commodis indulgenti habebatur : deinde potentiae , ac dominandi libidini paruit : tandem ignavorum fortunae eſt proſtitutus ; & eorum quoque vitae literis conſignatae , qui cum nihil inſigne ex ſeſe ediderint , nihilque nedum eximium ad gloriam , ſed vel mediocre ad demerendam laudem effecerint , ipſa rerum mole , quarum forſan inutilis pars fuere , conſpiciantur : itaque eorum vitae, praeter quam ut honores , & imperia ab ipſis in familias inlata legentes admoneant, nullo alio conſilio conſcriptae eſſe videantur.

Auctoris conſilium.

His de cauſſis RERUM GESTARUM nomine inſcriptam ANTONI CARAPHAEI vitam contexere deſtinavi : qui ſub Leopoldo Rom. Imp. ab imis militiae ordinibus ad ſumma armorum imperia , maximas provincias , ampliſſimas legationes promotus , & ad Regni arcana , penitius quam ceteri Aulae, a Principe inductus, conſilio & virtute tot tantaſque res confecit ; ut Imperj Romani temporibus natus omnino eſſe * diceretur . Nam ſcien-

Narrandi Viri amplitudo.

Virtutes.

* *Ex epiſt. Franciſci Vdalrici Com. Kinskj Magni Bojohemiae Cancellarj, & a ſanctiori belli Conſilio.*

tiae militaris, quam qui maxime, gnarus; ſed enim equi militiſque cura, & arte hyberna diſponendi, aeſtiva adverſus hoſtes firmandi omnes ſuae tempeſtatis belli duces facile ſuperavit: priſca diſciplinae ſeveritate militarem licentiam coërcuit: rarâ prudentiâ quam minimo aere, minimoque ſanguine maximas res bene geſſit; magis cauti imperatoris apud ſapientes laude, quam animoſi ſtrepitu inter multitudinem delectatus: per ſummam animi magnitudinem aliorum belli ſummorum ducum, quamvis aemulorum gloriae mirâ providentiâ commodavit: in conſiliis dandis, vel cum potentiorum offenſione, tuta magis quam magnifica cenſuit; alienaſque ſententias, ſi quae inutiles viderentur, inter deliberandum libere graviterque averſatus, decretas tandem eo ſtudio ac diligentia adjuvit, ut ſuas: in muneribus obeundis ſuam nominis honeſtatem nunquam tulit ulterioris potentiae cupiditati ſervire: & ſi quae cum minima ſuae exiſtimationis minutione delata eſſent, alto animo reſpuit, mox dignitate cumulata recepit: diligenti, inceſſantique aemulorum arte fere ſemper a

Cae-

Caeſare procul habitus, fere ſemper Caeſari conſiliis praeſto fuit; aſperrimis provinciis objectus, ut rerum difficultate obrueretur, ſemper Auſtrj rem, aemulorum invidiam, reliquorum de ſe opinionem auxit: ſui obtrectationes reip. condonavit, ratus a ſolo Principe civilem honeſtatem aeſtimari oportere: niſi Caeſarem unum, reſpexit praeterea neminem; & incredibili animi fortitudine ejuſdem rem faciens, magnas inimicitias cunctas poſt rempublicam habuit. Cum his virtutibus juxta vicia: in majeſtatis rebus ſuſpiciones habere pro crimine; rigore nimio ad ſaevitiam inclinare; acerrimus tributa conradere; inſenſus inimicorum perſecutor. Sed haec ipſa Leopoldi virtutibus altius eminendi opportunitatem dedere: qui vel manifeſtis perduellionis reis ignoſceret; gravia civibus tributa remitteret; & omnes vel aulae adminiſtros, vel belli duces nedum Principis, ſed patria charitate complecteretur. Tandem eo, quo maxime laborabat, ſupremae neceſſitati conceſſit: nam in rebus, quae, ſalva rep., privatam ipſius laederent dignitatem, infirmus animi, prae- *Vicia.*

ceps-

cepsque conſilii fuit: qua parte intectus lethali inimicorum vulneri patuit.

Hujus ſcribendae hiſtoriae cauſſa, & ratio.

Patria pietate ductus talem virum popularem meum in ſcribendi argumentum delegi, qui Neapolitanum nomen inter Germanos citra omne exemplum praeter ceteros illuſtravit. Ejus ita praeclare facta prodam, ut non diſſimulaverim inlaudata: HADRIANUS enim, ejus opum ac nominis heres, juventae flore, tamen ea praeditus ſapientia eſt, ut patrui pietatem vero poſtponat. Ingenio, ut non decoro, ſcribendi tamen libertatem Optimus Princeps fecit: cujus artes fuere, acquieſcere partis, ſancte foedera cuſtodire, liberalitatis, & clementiae laudibus celebrari. Latine ſcribo: magnae enim, & immortali memoria dignae res geſtae merent linguae committi, qua Majeſtas Romana locuta eſt, & cum Romanis legibus caeremoniiſque aeternùm duratura ſperatur: & ea heic certa ratio, ut Vir apud multas & varias Europae nationes nobilis cunctis communi lingua narretur.

DE

DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI
Liber Primus.

CAPUT I.

Antonj Genus, Parentes, Patria.

CArafiam, ſeu Caraphaeam gentem, quae ſi unquam alias, ſub Aragoniis maxime Auſtriiſque Regibus ita crevit amplitudine, opibus, dignitate, ut facile inter Italiae praeclariſſimas habeatur, ex una Caracciolorum, olim Caraczulorum dicta, Familia,

Caraphaeum Genus ex uno Caracciolorum Familia prognatum.

urbis Neapolis indigena, qui de Neapolitanarum originibus Familiarum, & ſucceſſione ex vero, & citra ſtudium ſcripſerunt, * prodiiſſe commemorant.

Urbs Neapolis praeclariſſimae cujuſvis Familiae digna patria.

Eſt qui peregre ejus accerſat originem: ſed is, atque adeo omnes, qui certis dubia, ſolidis inania praeponunt, gravi injuria patriam immerentem afficiunt; quaſi vero indigna fuerit, ex qua nobiliſſimae ampliſſimaeque familiae orirentur. Urbs enim ab heroicis uſque temporibus naturae cultuſque deliciis tam praeclara, ut primus omnis memoriae ſcriptor Homerus dignam qua ſuas ornaret fabulas exiſtimarit, & Parthenopem Syrenum unam effinxerit. Reipublicae autem forma ad Svevos uſque Reges ſemper libera uſi Cives. Quum enim Romani a Campanis Orbis Terrarum Imperium metuebant, Neapolitana civitas Capuae proxima ſuis tamen legibus vivere, ſuique arbitrj in Romanis partibus contra Hannibalem ſtare maluit; barbarique Ducis, qui Pyreneos,

---

* *Scipio Ammiratus par. 2. pag. 165. 166. Franciſcus Zazzera* ne' Caraſi. *Philibertus Campanilis* ne' Caraſi *pag.* 205.

neos, Alpeſque formidabilis ſeu ſuperavit, ſeu rupit, crudelitatem arteſque de praealtis muris deſpexit. Romani autem jam rerum domini eam prae humanitatis ſtudiis, fideique erga ſuum nomen officiis praecipuam habuere: & cum Neapolitanis Tiberius Nero Caeſ. Inarimem inſulam pro Capreis aequo jure permutavit. Nero autem Domitius Imp. in Neapolitano theatro muſicos agens ludos, quanta fuerit urbis magnificentia, quantuſque cultus, dedit poſteritati conjiciendum. Quam autem fuerit artibus celebris, quae libero homine dignae ſunt, paſſim Romani Patricj confirmarunt; qui tranſmarinam & longinquam Athenas uſque liberorum inſtitutionem prae patria charitate non ſuſtinentes, Neapolim eos ingenuis artibus erudiendos mittebant. Cum autem decurrentes ab peninſula Scandinavia ingenti numero barbarae nationes ſub aliis atque aliis Ductoribus omnia late flamma ferroque vaſtarent, Neapolis ab iis omnibus integra egit. Quin argumentum haut ſane ſpernendum & grave firmat, per id tempus, quo urbs Roma eorum direptionibus incendiiſque excindeba-

tur , praecipuos Romanos Cives , maris opportunitate , quod , terrâ undique infeſtâ , unum iis effugium patebat , in eam ſecundo litore proximam & munitiſſimam urbem , in cujus amoeniſſimam oram praedia & villas habebant ; & quo ruſticatum ventitabant , profugia quaeſiviſſe : idque ſatis manifeſto evincunt quamplurima nobilium familiarum , quae omnes jam extinctae ſunt , nomina : * nam Latini ſermonis talem tantamque obtinent Romanam urbanitatem , ut a barbaris originibus nullo prorſus pacto deductae eſſe videantur . Et dum Gotthi magnae Italiae parti dominarentur , Neapolis , Optimatium conſenſu , & militari Beliſarj fraude , Graeca urbs Graeco Conſtantinopolitanorum Imperio ſe quidem commiſit in clientelam , ut per ſuos tamen Duces reſpublica regeretur . Sub Lan-

go-

* *Ut ex Curia Capuana* Ahalae , Aquillj , Virginj , Proculi ; *Ex Curia Nidi* , Papirj ; Pulvilli , Sulpicj ; *Ex Curia Montana* , Anci , Bruti , Caecinae , Genutj , Mumiae, Julj ; *Ex Curia Portus* , Atratini , Albini , Capellae , Cicurini , Bruti , Furj , Genutj , *aliique apud Mazzell. in Deſcript. Regn. Neap.*

gobardis vero adverſus tres in proximo Principes Salernitanum, Beneventanum, Campanumque ſuam obtinuit libertatem. Interea a Saracenis pulcherrimae magnificentiſſimaeque urbes per omnes interni maris oras depraedatae, aut deſolatae jacere; Neapolitanis autem per eos ſaepius infeſtatis & urbs, & civitas ſtetit. Poſtremo a Northmannis Sveviſque inchoatum, ab Andecavenſibus Regnum in Italia praeclariſſimum conſtitutum, & Neapolis a Carolo I. Regni ſedes delecta Reges habuit ſplendore & amplitudine, ut in illa Regnorum modeſtia, ceterorum Europae minores nemine. Ad haec beneficia, ſive Langobardorum, ſive Francorum moribus inſtituta, & per Aragonios Reges infinitis in ſubjectos imperiis aucta; quorum ſucceſſiones publicis tabulis inſcriptae, atque in aerarium inlatae, multo certius quam antiqua in Romanorum atriis diſpoſita ſtemmata, familiarum nobilitatem confirmant. Ex urbe igitur a duabus nationibus nata celebrataque, altera omnium elegantiſſima, Graecis, Romanis, omnium nobiliſſima altera, & per-

pe-

petua omnium ſeculorum memoria, ſive ſuae, ſive alienae ditionis, inter ceteras orbis terrarum inluſtri, Caraphaeos haut ſane poenitet ſuam gentis originem revocare.

Gens Caraphaea in duas diviſa familias.

A Spina cognominati antiquiores.

Forolivienſium Reguli Carafiae gentis Principes.

Ea vero gens in duas familias diducta, alteram a *Spina*, alteram a *Statera* dictam. Qui Caraphaei a *Spina* cognomentum habent, antiquiores. Familia gentis princeps habetur, * in quam Forolivienſium ditio in Samnitibus ſita ab Andrea Caraczulo cognomine *Carafa* inlata, in ea tercentum ferme annorum ſpatio continenti undecim ſucceſſorum ſerie ſervata eſt.

Antonj Parentes.

Patria.

In hac domo Antonius in ulteriorem familiae ſpem ex Marco Antonio, & Maria Caraphaea, Forolivienſium Ducis filia, anno cIↄ.Iↄ.cxlii. Uxenti in Salentinis poſthumus natus eſt.

CA-

* *Ab Ammirato, Zazzera, Campanili in locis ſuperius cap.* 1. *allatis.*

CAPUT II.

Antonj Educatio.

Domeſtici mores.

PRiſca ſeveritate & parſimonia eductus, educatuſque: quas bonas artes poſtea in publicum protulit. Nam praenimj rigoris notatus, & militaris aerarj ſupplendi, ſupra quam dici aut fingi poteſt, ſagax, adminiſtrandi frugaliſſimus fuit.

Artes ingenuae.

Praeter ceteras libero homine dignas artes, paleſtrae plurimum ſtuduit. Literis autem ingenuis non eſt admodum delectatus. Non ultra latinam linguam edoctus, quam qua id ſermonis genus poſtea tenuit, quo Germani, Hungari, Poloni, aliaeque ejus plagae gentes ad humani commercj neceſſitates utuntur. Numerorum linearumque doctrinam uſu magis, quam cauſſis edidicit.

Naturae dotes.

Beatior autem natura, & acris induſtria ea diſciplinae vicia poſtea ſupplevere: nam ingenio ad excogitandum acuto, judicio ſolido res ſedulo meditabatur incipiendas;

Quo eloquendi genere poſtea uſus eſt?

das; incoeptas fortiter pertendebat. Ex quibus mentis animique virtutibus genus eloquendi poſtea ſibi paravit, rerum, de quibus agebat, proprium, ad deliciendos ſibi animos quam leniſſimum, perinde ad inſectandum grave; rerum pondere, & copia momentoſum, & plenum; per quod, uti per corpus ſanguis, utilitas dignitaſque perfuſa. Nam qui in urbano homine reprehenditur verborum neglectus, decebat militem. Quod poſtea in potiſſima cauſſa fuit, ut hominum vulgus, qui extantia verborum lumina tantum advertunt, tenues prudentiae ductus & colores in receſſu non cernunt, militarem virum doctrinae civilis peritiſſimum ſummopere admirarentur.

Cur doctrinae civilis peritiſſimus cum admiratione habitus ſit?

Cur interiorum literarum ignari Reip. adminiſtrandae meliores?

Sed heic liceat veſtigari, quid ſit quod in rebus publicis gerendis nullius interioris eruditionis homines aptiores ſpectati? An quia rerum altiſſimarum contemplationi longo tempore aſſueti, facile mentem a ſenſibus abducant; & civili viro alacritas adprime neceſſaria, qua nedum id quod agit, ut ajunt, agat, ſed corporis quoque motus, vultus, vocis ſonos,

& mo-

& moras eorum, quibuscum agit, graviter advertat, ut inde quid ſimulent, diſſimulentve conjiciat? Unde viri ejuſmodi attentius nationum mores obſervant, aularum ſtudia penitius explorant, rerumpublicarum arcana callidius ſcrutantur. An quia qui reſpublicas adminiſtrant quamplurima ſingularia noſſe ſtudent; unde porro intelligunt, quâ quaeque pars & quantum conferat ſummae rei: ſeveriorum autem doctrinarum cultores ſumma rerum genera intuentur, minuta negligunt, in quorum diligenti obſervatione omnis cauſſarum utilitas conlocata? Certe homines immenſa naturae mente & cogitatione non pervagati, exempla propiora, & quadrantiora ſequuntur, quae in deliberationibus potiſſimum dominantur. Unde forſan civilem doctrinam melioris frugis tradunt, qui Reges aut liberos populos hiſtoriis in exemplum proponunt, quam qui eam diſſerunt per praecepta: quia utile, ac dignum, ad quae duo Politici maxime ſpectant, in ipſo rerum actu advertuntur; cumque certis ſcientiae definitionibus contineri, tanquam cancellis, non

Cur de re civili exempla utiliora praeceptis?

ferant, prudentiae arbitrio committuntur. Poſtremo noſſe, quid quanque animi perturbationem ſequatur, & quae ſint propria cujuſque fortunae conſilia, cum natura ipſa ex ſeſe ultro prodat; rectius & expeditius pro re nata ſenſu ipſo notantur, quam ex abdita impeditaque mentis humanae doctrina, ſubtilibuſque rationibus intelliguntur.

An literis Regna fundentur?

Haec illud ſequitur, quod ut maxime bona conſilia rerumpublicarum pariunt felicitatem, ea tamen ut plurimum expreſſit neceſſitas, cui fere ſemper ſeſe ſociam virtus addit. Nam imperia electione perdi poſſunt, fundari autem non poſſunt. Quiſquam enim facile profundit ſua; aliena autem acquirere citra domini voluntatem vel ipſi induſtriae non datur. Innumeri Reges libidine, aut liberi populi factionibus occidêre: ſed neque Philippo Macedoni, neque Pyrrho fortiſſimis Regibus de invito Athenienſe, aut Romano quicquam decerpere licuit. Reſpublicas autem hoſtibus prodi velle ſignificant eorum qui praeſunt luxuries, avaritia, crudelitaſque; civium factiones, & effoetae deli-

ciis,

ciis , ac voluptatibus vires . Neque adeo difficile eſt ex alienis conlabentibus Imperiis ſuum conſtabiliendi noſſe opportunitatem. Sed Summi Numinis providentia, cum in ceteris humanis , tum in hac re maxime dominatur , quae obſcuris populis barbariſque gentibus ejuſmodi offerre, ac dare ſolet occaſiones . Atque adeo Regna , & Imperia fere omnia vi & armis fundantur ; fundata vero volunt ratione omnino diverſa clareſcere , ſtudiis humanitatis.

Literae Rebuspublicis neceſſariae ad earum incrementum, & lumen.

Non haec eo dicimus , quaſi humaniores artes , interioreſque diſciplinae Reip. non conducant : cum eae maxime populos , inter quos excoluntur , dexteriores , acutioreſque efficiant ; unde & politiora artificia , & nova excogitata . Nautica certe, bellica ars , & militaris architectura ſine iis promoveri non poſſunt . Neque ſemper id , quod priſcis Romanis , conducit ; doctrinarum fructus peregre capere , & ignorantiam domi , ac proinde ferociam obtinere inter ſuos ; quod hodie Turcae habent in inſtitutis : id enim ſat eſt , ut ejuſmodi imperium non omnino ſua ſit

vi nixum. Nam perfidi Chriſtiani iis claſſes, quibus in Europam trajicerent, commodarunt: &, ſi non ultra eorum viribus ſua conſilia adderent, prudentes rerum hac una re cenſent, id Imperium maxime formidandum ſponte ſua defecturum. Sed praeclari ſcientia viri id conferunt in commune, ut ipſi minuta cognitionis ſemina excolant, unde alii porro pingui uſu colligant fructus. Diverti deſinam ſub pollentis florentiſque Europae Regis auctoritate, qui hanc in ceteris Regni artibus habet, ut res publicas interioris doctrinae viro demandet nemini; & tamen ſacratiora ſeverioraque literarum ſtudia prolixe fovet. Quare cum egregium ad rempublicam factum ingenium, utilis hiſtoriarum memoria, prudens rerum publicarum obſervatio, & longus & multiplex rerum uſus virum civilem abſolvant; non mirum, ſi Antonius, ea quam modo memoravimus educatione, & inſtitutione vitae quam mox narrabimus, in politicis poſtea rebus eximius extiterit.

Philoſophi ut rebuspublicis utiles?

Civilis viri inſtrumentum.

CA-

CAPUT III.

Vitae Inſtitutio.

ADoleſcens domi in Johannitarum militiam nomen dedit : quod ipſius gens apud eum Equitum Ordinem plurimum habet dignationis. Nam Caraphaeis e Roccellenſium Principum domo in eum numerum adſcriptis familiare beneficium ſatis amplum eſt conſtitutum : & tum temporis Gregorius Caraphaeus multa inter eos pollebat auctoritate, qui poſtea eorundem Equitum Magiſter creatus eſt. Manebat interea domi deſes; cum in ſacris forte ludis ſub Moderantis Neapolitanum Regnum conſpectu per juvenilem ferociam caedem fecit: quem lapſum in ſapientiam ſtatim vertit. Animadvertens enim ampliſſimis ſaepe viris praeclariſſimum vitae genus, ad quod egregia natura facti erant, ipſique electione aberrabant, caſum aliquem feliciter commonſtraſſe; & quod ingenium in omnes partes excutere ipſi prudentiâ debuerant, ut ubi

In Johanniticam militiam conſcribitur.

Saepe homines vitae genus, quo poſtea clari fiũt, imprudentes, atque adeo inviti amplectuntur.

Ob id ingenium in omnes partes excutiendum, antequam genus vitae eligatur.

BIBLIOTECA NAZ. CENTRALE VITTORIO EMANUELE

ubi valeret intenderent, iis retexiſſe fortunam; ſe eam admiſiſſe caedem in eam partem accepit, ut laboris, induſtriae, virtutis iniret viam. Itaque patria urbe ceſſit, & in Inſulam Melitam ad Johanniticae militiae tyrocinium trajecit: ibique Gregorj gentilis ſui officiis ſtatim inclaruit: ſed multo magis per virtutis ſpecimina, quae in incurſibus, & navalibus proeliis ſemel atque iterum cum Turcis piratis edidit. Praeter cetera autem in Gigeris obſidione plurimam tolerantiae in laboribus, alacritatis in periculis, modeſtiae in recte factis laudem promeruit.

Johanniticae Militiae tyrocinium init.

In Gigeris obſidione ſpectatus.

Sed navale jam bellandi genus expertus, cogitans, id, ut animoſum maxime; nam contra ventos fluctuſque ſaepe eſt quoque etiam dimicandum; & viri intra anguſtos unius navis cancellos coërciti pericula expectare conſtanter, quam vindicare fortiter poſſunt; ita prae terreſtri, ubi prudentia magis dominatur, latiorque patet virtuti campus, non perinde gloriam reportare: mutavit conſilium, & ad Leopoldum I. Auſtrium Romanorum Imperatorem militatum ire conſtituit. Ea opportuni-

Militia navalis non tam amplā quam terreſtris gloriam gignit: & quid ita?

Ad Leopoldum Caeſ. militatum venit Anno CIↃ.IↃ.C.LXV.

tunitate utitur, quod Carolus Caraphaeus e Roccellenſium domo, Gregorj germanus frater, Alexandri VII. Pontificis Maximi ad Caeſarem Germaniamque legatus, Viennae egerat, & anno ſuperiore conſentientibus omnium ſtudiis, Ratisbonae in conventu, cui Maguntinus, & Treverenſis Pontifices, & Bavarorum, Saxonumque Duces, omnes Imperj Septemviri adfuere, ab Alexandro purpureum S. R. E. Cardinalis galerum accepit. Is igitur Antonium ex gentilitate ſua, ac praeterea ſpectatae virtutis ac prudentiae a Gregorio fratre laudatum, in fidem recepit, ac Leopoldo curatiſſimis officiis commendavit. Caeſar & claritudine generis, & Cardinalis auctoritate, ac in Romanum Imperium promeritis; & ingenuo viri aſpectu, cultuque; & multo magis ſermonis genere, in quo veritas cum obſequio molliter conveniret; &, loco omnium, ejuſdem fortuna permotus, eum Principalis cubiculi miniſterio decoravit.

Ab Imperatoris cubiculo creatur.

Ibi Antonius Principis ingenium, quidve adverſaretur, quove propenderet, Auguſtarum mores, Miniſtrorum artes, Imperj,

Eximias Aulae artes exequitur.

perj Regnorümque hereditariorum conſtitutionem, ſubditorum ſtudia; aerarj opes uſumque ſedulo ſerioque obſervare quae prompta erant, ſcrutari abdita inſtituit: ac interea, uti inter exteros decet, tanquam in aliena republica verſari videbatur. In ſermonibus ne aliorum laudanda quidem ultro probabat, ne ea res quandam praeſeferre videretur auctoritatem; rogatus quandoque ſententiam, ſpecie conſultantis interponebat. Haec palam, dum ad interiores haſce Aulae artes ſe compararet: a Principe, vel ampliſſimis viris diſſimulata videri non intelligere: ut ad continendum arcanum conſueſieret, ne quae palam quidem ageret profiteri: nunquam iners, aut deſes; neque ſatagus tamen: ipſum ocium negocj cauſſa conlocare, & animi quoque relaxamenta ad aliquam utilitatem intendere. Cum vir politicus ea potiſſimum parte aeſtimetur, ut multa tranſigat, cum nihil agere videatur: unde in eo placidi ſpecies laudatur maxime, & quo magis eorum, quibuscum agit, amorem ſibi conciliet; neque acrem oſtentans a ſe eos ipſos alienet. Ad haec conſüeſcebat conſtanti obſer-

ſervantia perrumpere obſtructa ; denegandi obtinere pudorem ; colorem quaerere, quem probaret ; omnium ordinum ſibi conciliare quamplurimos, & a quoque quam poſſet ſibi utilitatem ſuo tempori locoque deſtinare. Hac re maxime exiſtimabat obſequj contineri naturam, quae velis ita molliter praeparare, & Principi, aut ampliſſimis Aulae viris tam ad eorum ingenia ſtudiaque accommodate opportuneque proponere ; ut ii, quae ex vi ipſa rerum a te ſuaviter inlata faciunt, ultro facere, & tuo conſilio, tanquam ſua prudentia, delectari videantur. Ita morum ſermoniſque civilitate laudem apud aulicos ſimul & benevolentiam invenit. Imprimis autem Eleonorae Matris Auguſtae animum ſibi adjunxit: cujus officiis apud Caeſarem invaleſcens, magnus animi praecipuum in Aula ſibi olim futurum locum propoſuit. Arduam enim pro acri, ut erat, ingenio reputavit ambitionis inire viam, magna ſibi ab initio proponere ; ut vel ima eo animi ardore & contentione aſſequi conaretur, ac ſi ipſa peteret ſumma ; ne parvo honore parto, uti puſilli animi faciunt,

Ars Aulae omnium praecipua.

Eleonorae, Auguſtae Matri charus.

Quae efficaciſſima ampliſſimos honores ambiendi ratio.

D acquie-

acquieſceret, aut in privatam rem abuteretur: ſed eum ad ulterioris mox referendi meritum recte gerens, non tempore & mora, ſed feſtinata geſti muneris publica utilitate, ad majora dignus provehi cenſeretur.

Ad Aerarj curandi artes potiſſimum applicat.

Neque vero eam affectare potentiam conſtituit ſibi, ſed Principi. Ex iis enim quae animadverterat intellexit, quibus regni artibus Imperator, uti inter Chriſtianos Reges eſt dignitate primus, ita & potentia fieri poſſet. Primam ducebat rectam ſolidandi aerarj adminiſtrandique rationem; unde modeſtas privatim divitias, ingentes in publicum opes; domi concordiam, arma foris expeditiſſima. Cogitabat autem ingentem Auſtrio Regi opulentium terrarum tractum parere: & memoria recolebat, univerſam ferme Septentrionalem plagam Slavonica olim lingua uſam eſſe; non ob aliam ſane rationem, quam quia Slavonia rerum ferax, mercium commeatibus commoda in quamplurimas ejus orbis terrarum partes pateret. At agrorum culturam primarium, non unicum aerarj ſubſidium cenſebat: priſcis enim ſeculis ex ſolis

Cur Slavonica lingua olim Septentrionalibus communis.

Aerarj ſubſidia Agricultura.

ſolis naturae fructibus publice partas opes; quia ſimplici victu, ac veſtitu humanum genus contentum erat: in hac vero cultus nedum elegantia, ſed effuſo luxu, ingenioſas earum rerum artes in precio haberi. Bojohemis, ut Germanis, eximia morae patientia; unde opificia in admirationem uſque tenuiſſima. Quanquam opinabatur, populos, ac nationes eam habere mentem, quam ipſis indidiſſet Reſpublica. Batavos rudes olim, hodie ingenj laude praeſtare: Atticam contra, omnium olim diſciplinarum & artium inventricem, hodie ſtupidiſſimos Turcarum educere. Certe Hungaros ſatis ſuperque ingenioſos; quare inter eos diſſidia, & factiones crebrae. Regna autem Auſtriacae ditionis Italiae contermina, ita indolis acumine proxima. Itaque confidebat fore, ut Auſtriaca Regna, artium cultu excitato, immenſas Auſtrio opes eſſent reddituraa. Obſtare videbatur, Auſtrium aſſiduis bellis a potentiſſimis hoſtibus exerceri; Germaniam autem Religionis cauſſa in duas factiones diſtractam eo regni conſilia ſimul intendere, ut alteri neutra praepolleat; & vicinos Reges opulentum

Et elegantiae, luxuſque artificia.

Populi eam habent mentem, quam ipſis indit Reſp.

Imperium in proximo aegre ferre: ſed potentiam exercere, niſi alter patiatur, non licet; frugalem domi inſtituere rationem cuique dari, unde porro potentia. Et regna imperiaque, ut cetera mortalia, non extemplo extare cuncta, ſed ſenſim creſcere. Jamdiu Armandum Pleſſium, & Julium Mazarinium Cardinales ampliſſimos Gallici regni recte habendi artes, dum internis externiſque malis miſere conflictabatur, proſpexiſſe; nunc ſentiri, quanti profuerint. Multa tempore naſci, quae non cenſeas: at conſiliis in fortunae caſus providendum. Noſtrum eſſe eniti, conſiliis quam latiſſime de humano genere bene mereri; Fortunae autem gloriam tribuendam, tempore extitiſſe, quod bonis conſultis utendi obtulit opportunitatem. His rationibus ad curandi aerarj artes ſedulo applicuit, quibus ad prima Reipub. munia ſe compararet: cumque ſola civilis vitae inſtitutio in Aula, continentibus bellis exercita, manca, debilis, & viro milite aliena videretur, militarem adjungere cenſuit.

Galliae Regnum inter bella ordinatum.

Laus Virtutis eſt; Gloria tribuenda Fortunae.

Oeconomica, & militaris doctrina cum civili compoſitae Aulae miniſtrum abſolvunt.

C A-

CAPUT IV.

Meret prius in Alſacia, mox in Hungaria: & ab aſſiduo in pluribus Militiae ordinibus per gradus legitur.

BEllum tum temporis ad ſuperiorem Rheni ripam flagrabat. Cum enim Auſtrius Alſaciam, Hungariamque, duo Germaniae clauſtra, habeat in ditione; cumque reliquos Germanos Principes ſummoſque Reges opibus vincat; ſi aliis unquam, his maxime temporibus, quibus Galliae Regnum tantum invaluit, Auſtria Domus ſua regnorum majeſtate praeſidio decorique Germanici Imperj omnino eſſe judicatur.

Alſacia, & Hungaria duo Germaniae clauſtra.

Auſtria Domus Germanici Imperj praeſidium, & decus.

Eo igitur Antonius miles aſſiduus pro-

profectus eſt, quum ſummum armorum imperium gerebat Raymundus Montecucculus, qui cum Henrico Turena Gallo, ſuae tempeſtatis omnium praeclariſſimo belli Duce, de imperatoriarum virtutum laudibus gloriaque certabat. Itaque impenſe gaudebat Italus, ab Italo ſui temporis maximo belli Imperatore belli artes condiſcere.

Aſſiduus militat ſub Raymundo Montecucculo.

Scientiam militarem veſtigat in Ducis exemplis.

Quare animum ſtudioſe applicavit ad ejus Ducis militarem ſcientiam veſtigandam: quam utilitatem, agmen hac potius quam illac ducendo, ſibi proponeret; cur id loci potiſſimum caſtris caperet; qua ratione praecipua ita aciem inſtrueret; cur modo equeſtri, modo pedeſtri proelio, modo diviſis, modo univerſis copiis pugnandum, modo urgendum in hoſtes, modo cunctandum cenſeret; & quod, ut omnium difficillimum, ita in ea ſcientia utiliſſimum eſt, qua rei bene gerendae oblata fortuna is pro ſapientia uteretur. Ad haec obſervabat variam nationum militantium naturam; quae ad excurſus, & impetus; quae ad reſiſtendi moras; quae pedibus, quae equo; ut alia alio telorum ge-

In variis nationum ad varia belli genera ingeniis.

nere,

nere; quae gravi armorum tegmine, quae levis & expedita valeret. Praeter cetera autem notabat, rei frumentariae tempori adminiſtratae commoditates, & alia aliunde paratae compendia; eamque rem neglectam, aut impeditam ingentia & incoeptis, & militi, & agris, ubi bellum geritur, damna & mala adportare. Eâ igitur curâ conficiebat, belli tempore, modo virtus adſit, ſummam reipublicae contineri: nam inde corporum vires, animorum alacritas, armorum inter pacatos innocentia, expeditionum in hoſtes maturitas, unde potiſſimum victoriarum felicitas. Ad hoc inſtar in rerum gerendarum cauſſas ad rei militaris ſcientiam comparandam inquirebat: cetera ad belli uſum imperiis praeſto eſſe, & alacri obſequio parere, ac in iis exequendis inſigne aliquid edere conabatur; ratus facinora in bello egregia honores militiae promereri: cui rem vulgo & communiter bene gerit, ſat praemj, nomen nationis communi virtutis laude auctum eſſe.

In rei frumentariae providentia.

In militare imperium inquirere ad ſcientiam licet; ad parendi deliberationem flagitium.

Praeclarum nationis nomen promiſcuae genticorum virtutis praemium.

Quare Offemburgenſi Agenavienſique proelio praeter ceteros ſui ordinis locique aſſi-

In Offemburgēſi Agenavienſique proelio ſtrenuus rem gerit.

Turmae ductor creatus.

Praeclarae Ducis artes.

aſſiduos ſtrenuus ſpectatus miles; quo merito turmae ductor creatus. Ibi ita ſe comparavit: ſe ſuorum equitum his rebus primum: in agmine, in acie iis labore & virtute praeire, pericula antecapere; ubi faciundum militare opus, operâ praemonſtrare; non umbrae, ſomnive deliciis a militum vulgo diſtingui; neque cibi, veſtituſque luxu ſpectari praecipuum: atque adeo, praeter ductum imperiumque, cuncta cum iis habere promiſcua. Ita apud eos plurimum ſibi amoris conciliavit; quo permoti, rem bene gererent, ingenuo magis pudore ducti quam metu.

In Hungariam tranſit ſub AEnea Caprara militaturus.

Cur gentiles peregri chariores?

Hinc in Hungariam ad bellum contra perduelles ſub AEnea Caprara militatum miſſus. Uterque, AEneas, Antoniuſque, ea provinciae ſorte plurimum laeti. Gentici enim, qui peregri una ſunt, prae exteris, ubi verſantur, quibus laxiſſimo humanitatis vinculo conjunguntur, ceu quadam ſanguinis neceſſitudine ſe devinctos agnoſcunt; quam domi inter ſuos, quia arctiori premuntur vinculo, non perſentiſcunt. AEneas igitur viri ſingularem in Ducis muniis obeundis vigilantiam animad-

madvertens (natura namque ſomni parciſſimus erat, & quandam in oculis vultuque inſignem alacritatem praeſeferebat) ei arcem Kalaviam, vulgo *Kalò* dictam, in Hungaria ſuperiore ſitam, quae Toccajam, & Zattmarium diverſis itineribus, & ſatis infrequentibus ducit, cuſtodiendam attribuit.

Arci Kalaviae praeſidio imponitur.

Ibi Antonius inſolenti belli genere aſperoque exercetur: nempe inter perduelles, a quibus te muri non protutantur; ubi intus amici, clientes, cognati, a quibus metus, ne adverſarum ſtudia partium foveantur, conſpirationes ſuccreſcant, unde incauti tumultus erumpant. Sed enim ea Arx, in deſerto pene loco, vaſtique agri aequore poſita, quatuor quidem ingentibus ad angulos propugnaculis, ſed antiqui operis ac ſemiruti munita, tenui praeterluente rivo, ab Emerico Techelio perduellium principe obtinenda erat; repentino & improvidendo hoſte, qui eam intus annonae difficultate, foris crebris incurſibus oppugnabat. Tamen Antonius frugalitate, & multo magis exemplo; qui aſpere cum militum vulgo victitabat, ac per cautas eruptiones re-

Ejus tuendae difficultates.

latis quandoque e longinquo praedis, eum ad cuſtodias vigiliaſque ſuſtinebat; in officio continuit oppidanos, arcem ſervavit.

Sed eos Caraphaeus labores inglorius pertulit: nam cum perduellium modo hac, modo illa manu ei res erat, quae loco incelebri, tempore infrequenti, in latrocinj, non belli morem pugnabant. Neque ſervatae res eam vulgo pariunt virtutis opinionem, ut partae. Vulgus enim quos rerum motus non ſentit, nullos putat; & ubi veſtigia factorum non videt, facta eſſe non arbitratur: & tamen in natura ſunt quidam inſenſiles minutiſſimarum, & omnem obtutum effugientium motus, ex quibus immenſa haec Mundi moles conſtat, & circumagitur: at eos pauci ſapientes viri ſubtili ductu rationum intelligunt: quod multitudini imperitae negatur, quae tantum pinguia rerum advertit. Saepe quiddam in gerendis agendiſque rebus ſurdum caecumque majora parit commoda iis, quae perſtrepunt aures, & aciem oculorum perſtringunt. Ita qui ſervat quod difficile alius obtinere poſſit, multo utilius gerit reciperante: nam qui reciperat, quae ma-

Cur qui ſervant, non perinde ac qui bello acquirunt, gloriae cõpotes fiant?

Et tamen ſunt ſaepe utiliores.

la

la rerum mutationes afferre ſolent, non arcet, ac praeterea damna in reciperando perpetitur.

Inſignior igitur Antonj virtus in Jurchenſi prope Caſſoviam proelio ſpectata; ut ei, qui Germanicam equitum legionem legatus ductabat, atque in eo proelio occubuit, ſit ſuccenturiatus. Praeſtans is habetur honos, quem quidem virtute aſſequaris: ſed quid praeſtantius ſecum affert, in quem ſuccedas, quo deceſſor ob eum virtute gerendum ſimul & vita defunctus eſt: ea enim res teſtimonj loco habetur, ſucceſſorem ejus muneris dignum eſſe; ne recenti comparatione is, qui honores tribuit, injuſtitiae manifeſto arguatur.

Viri in Jurchenſi proelio egregia opera.

Germanorum equitum legionis legatus.

Praeſtans honos, quo deceſſor per gloriam defunctus eſt.

CAPUT V.

Catherinam Cardonam uxorem ducit.

JAm Antonius in Johannitarum Equitum numeris pro Leopoldo Caeſ. octo ferme annis in Germania, Hungariaque meruerat; quum & viri praeclarae devinciendorum ſibi animorum artes, & multo magis ipſa rerum ſeries, ex qua cauſſa alia in aliam cuique proximam influunt, quarum cernere affinitatem nobis naturâ negatum, prudentiâ tantum tentare permittitur, uxorem ipſi obtulerunt.

Catherinae Mater.

In Auguſtae Aula erat praecipua Herillenſium Comes, quae & generis nobilitate, & lectiſſimae foeminae virtutibus, a Mariana Hiſpaniarum Regina Margaritae Mariae, quam Philippo IV. ejus nominis Regi filiam ediderat, primum in juventae regimen, deinde Leopoldo Caeſ. nuptum miſſae comes itineris addita; poſtremo ab ipſo Caeſare ad Auguſtae con-

Margaritae Auguſtae Comes primaria.

jugis

jugis primariam cubiculi curam delecta. Ea autem tanta Reginarum educandarum arte, diligentiaque excelluerat, ut nedum Margarita ipſa, ſed & Maria Thereſia Ludovici XIV. Galliarum Regis uxor, Margaritae germana ſoror, eam uti alteram colerent matrem, eandemque Mariana ſuas longinquae parentis obire partes ocioſo animo ſineret. Itaque eae tres maximae orbis terrarum Reginae, quos ipſis charitatis affectus ſanguinis neceſſitudo pietaſque excitaret, omnes in Herillenſis ſinu deponere. *

Ea Caſtronovenſium Marchionem duxerat virum e Cardona, una ex familiis prognatum, quarum conditores, Carolum Magnum in Hiſpaniam bellum contra Mauros inferentem ſecuti, in Catalaunia conſedere: ex hac autem orti ab oppido Cardona, quod in ditione habuerunt, duxere nomen. Ab eo Catherinam enixa, quam patre orbatam ſecum in Germaniam duxerat,

Pater & genus.

* *Ex compluribus epiſtolis Marianae Hiſpaniarum, ac Mariae Thereſiae Galliarum Reginae ad Herillenſem ſcriptis.*

rat, & in Mariae Antoniae, quam Leopoldus filiam ex Margarita ſuſceperat, ſecundas habebat curas.

Ampliſſimae matrimonj cauſſae.

Sed cum Margarita ſupremum obiſſet diem, Herillenſis ſeu ne praeſentibus & obverſantibus Auguſtae Alumnae defunctae munimentis luctuoſis, & importunis afflictaretur; ſive quod non eundem potentiae obtineret in Aula locum; patriae & ſuorum deſiderio integraſcente, tandem in Hiſpaniam reverti decrevit. Ubi Mariana per ejus literas id reſcivit, quando Herillenſi ita facere certum eſſet, ſaltem Catherinam in Germania manere volebat; ut Antonia neptis, amiſſae filiae ſolamen, Hiſpanam foeminam, ſub qua jam adoleſcebat, jamque educandi arte ſpectatam haberet comitem. Nam Hiſpani Proceres Auguſtam puellam hiſpanienſibus formari moribus cupiebant, ſi quis ei in Hiſpanicam Monarchiam ſucceſſionis caſus ſe forte daret. Cum enim Philippus unum omnino filium ſuperſtitem, Carolum reliquiſſet; & Maria Thereſia major natu filia, quam Ludovico XIV. Galliarum Regi nuptam modo narravimus, Hiſpanienſis ſe Imperj ſuc-

ſucceſſione abdicaſſet; opima haereditas, ſi Carolus in orbitate moreretur, ad unam Antoniam redire putabatur. Quare quum poſtea Leopoldus Aug. eam Maximiliano Emmanueli Bavarorum Duci nuptui tradidit, in dotis legibus quoque cavit, ut Antonia omni materni ſtemmatis jure ſibi ſuaeque poſteritati concederet: cujus ceſſionis ignari rerum publicarum prudentes, deflexa ſpecie renovatum Philippi II. Hiſpaniarum Regis exemplum conjectabant; qui Iſabellam Claram Eugeniam ſororem Alberto Auſtriae Archiduci uxorem dedit, & dotis nomine ipſi ejuſque poſteris perpetuam Belgj provinciae procurationem demandavit, quo Auſtria Domus pluribus fundamentis inſiſteret. His de cauſſis Regina ad Herillenſem ſcribit, ſe cupere, ut prius quam Germania abiret, Catherinam matrimonio collocaret; polliceturque, ſe eam Caeſari omni officio commendaturam; & Joſepho Spinolae, Balbaſenſium Marchioni, Hiſpano apud eundem Legato Viennae agenti mandaturam quoque, ut in ejuſdem nuptiis ſuam publice ferret auctoritatem. Igitur Herillenſis, quan-

Nuptiarum gravitas.

quam

quam a filia, cujus diligentiſſima erat, per omnem vitam ſegregari iniquo animo ferret; tamen ut ei & Caeſaris, & Reginae gratiam ſervaret partam, pararetque majorem, de viro ei deligendo deliberabat.

Conjugi occaſio.

Sed quae conſilium differebat, ſors maturavit. Mos enim Aulae, ut ruſticandi temporibus ſummates viri primarias Auguſtarum Comites alius in aliam villam invitent, & hoſpitalibus officiis proſequantur. Antonio Catherina cum matre evenere. Is igitur in villa, quam ad id utendam acceperat, tanta comitate, elegantia, lautitiaque eas habuit, ut omnes aemulos facile ſuperarit. Iis liberalibus viri officiis Herillenſis devincta, eum conjugem filiae deſtinavit.

Caeſaris ſuper eo matrimonio conſilium.

Probavit placitum Eleonora, ut quae Caraphaeo impenſe favebat; ſed Caeſar graviori conſilio probavit. In Antonio enim ampliſſimi viri, qualis poſtea fuit, inſigne ſpecimen obſervabat; uti & Antonius Pignatellius, tum temporis Pontificis Romani ad Caeſarem legatus, ex auguſto viri vultu, decora facie, & oculorum vigore eximio, ac non vulgarem in ſermonibus

rerum

rerum prudentiam perſpiciens, eum ad maximos olim honores provehendum praeſagiebat. Quare poſtea Summus Pontifex creatus, cum Antonius in Italia cum ſumma rerum gerendarum poteſtate ad Italos Principes legatus ageret, ſuo judicio gaudebat; & cum Neapolitano nomine gratabatur, *popularem ſuum ſuper Germanis, Italis, Hiſpaniſque praeter omnia majorum exempla tantam habere poteſtatem*. * Ob haec Caeſar cenſuit, quando Herillenſis eſſet in Hiſpaniam commigratura, Caraphaeum ei Regi ſubditum ejus filiae virum dari, ut apud Hiſpanos quoque de ſua republica bene mereri conaretur: & per has ipſas, ſed in contrarium tractas rationes, rem probavit Legatus: malebat enim Catherinam Caraphaei quam Germani viri domum induci, ut in Caeſaris Aula, & militaribus campis Regis ſui ſtudioſum haberet.

Contraria Hiſpano Legato ex iis nuptiis propoſita utilitas.

F CA-

* *Ex Abb. Matthaei Herculani epiſtola ad Caraphaeum.*

CAPUT VI.

In Superiore Hungaria mereri pergit, & amplioribus militiae ordinibus inſignitur.

Bellorum civilium foeda atroxque conditio.

HInc Caraphaeus Hungariam repetens mereri pergit adverſus hoſtis genus, a quo cum nulla armorum honeſtas ſtaret, omnia ſaeva, nefariaque cavenda erant. Nam civilium bellorum auctores provulgatis ſceleribus ſuas ſolent firmare partes: cumque earum Duces quaſi precaria gerant imperia (nam mobilis vulgi incertis ſtudiis ſuſtinentur) infinita eſt multitudinis armatae licentia; quae caedibus ultro ferociens nullum habet irarum modum; neque ducibus, ut maxime velint, licet clementia uti; ne a plebe ſibi ſceleris conſcia, rerumque imperita, & utramque ob cauſſam ſuſpicioſa perfidiae

diae arguantur. Accedit, quod poenarum ſeveritas, quae perduelles victos manent, ipſis, ſi forte vincant, ad crudelitatem animos acuant. At in bellis externis communes fere plerumque irarum cauſſae, gloria nominis, vel imperj amplitudo; quas res victoria, ab utra ſtet parte, decernit: cum in civilibus bellis privatae odiorum rationes quamplurimae nec proeliorum exitu terminantur. Cum hoſte externo, ſi ſtet a civibus obſequj fides, agri, tecta, ceteraque inanima pugnant; at inter perduelles infenſa, & infeſta vel ea ipſa, quae tibi pacata eſſe videantur.

Ob haec omnia Caraphaeus cum gente inſuper ad incurſus perniciſſima, cum inſidioſiſſimo Duce bellum gerens, multi agminis labore, plurima explorandi ſolicitudine, continentibus vigiliis exercebatur; ut victoriae loco haberetur, in partibus ſibi attributis ditionem in Caeſaris obſequio obtinuiſſe. Hinc Germanorum equitum legionis ductor creatus: is ibi duûm millium & quingentum virorum rigidum ſe factum parentem ratus eſt; quos eſſet in bellicis meditationibus, aut aerumnis aſpere,

Germanae equitum legionis Ductor creatus.

Duces ſeveri militiae parentes.

Qui militum ab eo delectus?

in laborum ocio lenitate recturus. Principio itaque uſque ad faſtidium curioſus valentes proceroſque corpore, ipſo aetatis flore, feroces aſpectu legere: militem in corporum cura, lautitia veſtium & elegantia, equorum cultu ſedulo obſervare: intelligebat enim ſqualorem, ac ſitum, uti equorum, ita hominum robori obeſſe; itaut quod in copiis recenſendis explicandiſque nitentes equos viroſque in ſpeciem honeſtos, idem ad victoriam utiles faciat. Invigilabat Centurionibus ne diſciplinae vilem facerent quaeſtum; neve miles ab iis juſti vacationem muneris, nedum aerumnam ullam redimeret; ut opere aut opera militari omnibus ex aequo tributâ, omnes aequo animo rempublicam gererent. Cavebat, ne in agmine, aut acie quicquam in motu, ſtatuve virorum equorumque inaequale unquam offenderet; unde ejus legio unum corpus uno ſpiritu moveri aut ſtare videbatur: qua una in re omnis militiae bonus ordo continetur, ut una mole in hoſtes ingruat, & quaſi objectus murus adverſus inſultantes obſiſtat. Praemia vero ſine ulla ambitione offerebat virtuti; praeſentes

Quae corporum cura?

Adverſus diſciplinae quaeſtum obviam ibat.

Ordinis militaris diligentiſſimus erat.

Ordinis militaris virtus.

Praemia ex merito, & ultro; poenas ſevere, & citas tribuebat.

ſentes quoque poenas cum ſumma ſeveritate in flagitia exercebat: neque ad ordinem militarem viros aut ab Auguſti matre, aut Poloniae Regina Lotharingj Ducis uxore, * aut aliis Principibus ſummis ** commendatos, niſi meritos eoſdem provehere: itaque apud eum una virtus ſola non erat; & ſpectata pro commendata ſatis ſuperque habebatur. Cogitabat enim ſi urbanos honores non pro dignitate tribueris, quamquam id rempublicam labefactet, dari tamen emendandi vicj moras, & appellationum temperamenta: at in rebus belli, ſi una cohors, aut turma inter proelia aut imperitiâ, aut degeneri Ductoris animo, ſummi Ducis imperium praevertat, irreparabilem ſummae rei calamitatem afferre poſſe. Praeter cetera illam avarae militiae malam fraudem, quae ſaepe maxima bella perdidit, a ſua legione omnino abeſſe curavit, vanitatem ſcilicet numerorum. Nam ſaepe Reges decepti, cum multo plus virorum

Immeritos praemiis affici in rebus belli periculoſiſſimum.

Vanitatem numerorum a ſua legione probibuit;
Gravium in bellis malorum cauſſam.

---

* *Ex pluribus earum epiſtolis ſuper ejuſmodi rebus ad Caraphaeum ſcriptis.*

** *Ex epiſtolis Septemviri Palatini, Bonviſj Cardinalis de eodem argumento, ex lib.2.epiſt.Summorum Principum, belliqne Ducum, aliorumque Ampliſſimorum Virorũ ad eundem.*

rorum in exercitu, quam re ipſa habuerunt, ſe habere putarent, inani virium fiducia proelia commiſerunt; qui ſi veram copiarum rationem tenerent, detrectando pugnam, rempublicam conſervaſſent. Itaque ſupplendi militis diligentiſſimus erat, nec vel unum in ulla ſuae legionis turma inanem numerum recenſeri paſſus eſt.

Caraphaei legio laudatur a Caeſare.

His de cauſſis Caeſar, cum forte recenſendis copiis adeſſet quae in Hungariam ibant militaturae, ubi Caraphaei legionem egregiis equis, delectis viris inſtructam, armis inſignem, veſtibus elegantem, aſpectu praeferocem traduci ſpectaret, ſuo in eum beneficio collato laetatus eſt: & Lotharingius poſtea praecipuam Caraphaei laudem eſſe dicebat, militis delectum, & curam. * Itaque cum poſtea militum Tribunus creatus eſt, ſingulare jus in eum a Caeſare conſtitutum, ut ipſius legio ab eo nunquam abſcederet. Ob id alii legionum ductores, aut Duces Summi praeclare ſecum actum eſſe putabant, ubi eae ſub Caraphaei imperio hyemarent; ſub quo ſciebant

Ejuſdem laus ex Lotharingj Ducis judicio.

Caraphaeae legionis jus ſingulare.

Legionum per acies confectarum Reſtitutor.

* *Ex libro epiſtolarum Lotharingj ad Caraphaeum.*

bant, militem ſuum recte curari, & ab eo recipere quam lectiſſimum. * Et is ſaepe querebatur, *Sibi fere ſemper injungi ut alienas legiones perditas reſtituat; aliis autem foecundas gloriae provincias cum eo militum robore demandari.*

Adverſus Techelianos uſquequaque furentes provinciam in partibus ſibi commiſſam tuetur.

Cum ſuo igitur hoc milite in ſuperiore Hungaria contra Techelianos perſtat: qui, bacchantium ſimiles, qua pervadunt cuncta igne ferroque corrumpunt; cumque in crebris cum Germano milite occurſibus numero & inſidiis victores fere ſemper extitiſſent, jam hoſtes imminebant toti Provinciae formidandi. Itaque Caraphaeus ſedulo invigilabat fines ſuae tutelae permiſſos ab ejus lymphati hoſtis inſultibus protutari.

Techelius contra Caraphaeum non temerarius.

Ubi Techelius novit, difficile Caraphaeum nec opinantem inſidiis patere; in oppida agroſque, queis praeſidio erat, nihil

---

* *Ex epiſtolis Bavari Ducis ad eundem in Hungaria hyberna habentem: ex epiſtolis Marchionis Brandeburgici ad eum ipſum hyberna diſponentem poſt Maguntiam, Bonnamque receptas, quae extant in vol.3.epiſt. quam Summi Principes, ſummique belli Duces, aliique Ampliſſimi viri ad eundem ſcripſere.*

hil temere audebat. Quare Antonio multa proeliis clareſcendi praerepta copia: quod tamen aequo animo patiebatur, dummodo rebellionis incendium omnia depaſcens a finibus ſibi commiſſis arceret. Tandem evenit, dum Scepuſienſi ditioni praeeſſet, Techelius ſatis fidens copiis, quibus inſtructus erat, in ejus fines irrumperet. Caraphaeus, pro ſolita vigilantia inſtructus intenſuſque, occurrit, adeſt: committitur proelium, acriterque pugnatur: hinc in minori numero virtus, illinc furor multitudinis, & deſperatio diu anceps eventum ſubſtinuere. Germanae turmae caeſae quatuor, quae ingruentem hoſtium vim ſenſim laſſantes ſuperſtitibus victoriam pepererunt; & Techeliani caſtris exuti, ultra fines in fugam acti, ac Scepusj ditio ſervata.

Ad Scepusj fines cum Techelio pugnat, fundit, caſtriſque exuit.

His promeritis militum Tribunus a Leopoldo creatur, ea ſingulari lege inrogata, ne ab eo ipſius legio unquam ſegregaretur. Is ad id ampliſſimum munus adminiſtrandum his ſe rationibus comparavit, ut prima curarum eſſet ſervare cives: deinde nihil Fortunae committere, quod is pru-

Militum Tribunus creatur.

Egregiae Ducis artes.

prudentia cavere poſſet, dictitans, *Fortunam in bello dominari oportere quae in ipſius ſunt ditione, caſus nempe humano conſilio majores; eumque Ducem, cui eae opportunitates ſecundant incoepta, fortunatum dici; cui autem incauta proſpere eveniunt, temerarj ſubire notam: neque Fortunae imputandum, quod ex prava belli adminiſtrandi ratione, ſi quam forte hoſtis inſtituerit, vincendi tibi captaveris occaſionem; id enim ipſiſſimam ſapientiam eſſe hoſtis ſtultitia recte uti.* Hinc illud principio curare, ne te in eas anguſtias conjicias, ut tua de manu excidat libera rei gerendae poteſtas: tum, ubi gerenda eſt, omnia praecipere animo, quae cadere humanitus poſſint. Unde inter proeliorum turbas Duci nihil trepido, aut feſtinanti ſumma mentis conſtantia, & tranquillitas conſtat; quod nulla ei rerum facies nova ſurgat, aut inopina: & deſtinato in utranque Fortunae partem proeliorum fine, neque auſcultare irae, & adverſo Marte peſſundante, ſe dare praecipitem; neque cupiditati obtemperare, qua ſaepe victores profligandi hoſtis avidi, ab eo abjecto perculſi ſunt. Eam militarem ſa-

Quae in bello permittenda Fortunae?

Sapientia eſt hoſtis ſtultitia recte uti.

Unde inter proelia Ducibus mentis conſtantia?

Unde iiſdem agendi patiendive modus?

Sapientia militaris Ducibus gignit auctoritatem.

pientiam exiſtimabat Duci parare auctoritatem: cum enim de belli Imperatore ea conſtet opinio, eum nihil temere aggredi, vel conari, inde fiduciam addi ſuis, metum hoſtibus incuti: unde imperatoria laus egregia, magnas res metu armorum magis quam armis gerere. Ad hoc inſtar Caraphaeus ampliſſimum opulentiſſimumque Tranſylvaniae regnum, ut infra narrabimus, Caeſari conſtabilivit.

Eximia Imperatoris laus.

His igitur rationibus obfirmatus ſibi imperavit, vulgi ſermones contemnere, cui ſuapte natura violento ac praecipiti facile audacia pro fortitudine imponit; & ob rempub. lubens degeneris, puſillique animi ab aemulis inſimulationem ſubire. Nam ſaepe dicebat. * *belli Ducem, & politicum virum utilitatibus partis aeſtimari oportere: utrumque bonum, qui rempublicam auxerit; idque adeo ſi virium compendio magnam rem fecerint: qui vero ob nullum, aut exiguum fructum orbem concutiunt, ſimiles eorum eſſe, qui precia rebus indicant, non* ex

Belli Dux, & Vir politicus utilitate aeſtimādi.

Scita Caraphaei comparatio.

* *Ex ejus epiſtolis ad* Kinskium.

ex ipſarum virtute, ſed ſua ex opinione: & apud multitudinem inanem captare famam, qui a ſapientibus viris turbulenti homines dicerentur. Ob id eos non laudabat belli Duces, *qui pro quavis expeditione Darj, ut dicebat,* * *copiis, Croeſique theſauris inſtrui poſtularent: eos vero unos ſuſpicere, qui ita bella adminiſtrarent, ut paucis copiis; parvoque aere maximas provincias confeciſſent.* Ita Agriam, Mungactiumque ſubegit, quae munitiſſima oppida ſi quis alius tentare vi vellet, ingentes utrobique exercitus confeciſſet.

His de cauſſis apud homines ſcientiae militaris imperitos Caraphaeus politicus vir magis quam bonus belli Imperator habitus eſt: qui tamen a Lotharingio, Caprara, ** aliiſque praeclaris belli Ducibus, ac ſaniore bellici Senatus parte, quin & a Caeſare ipſo *** optimi armorum Ducis honeſtiſſimas retulit laudationes.

Cur Caraphaeus non perinde belli Dux, ac Vir Politicus vulgo habitus.

G 2 CA-

* *Ex ejuſdem ad* Kinskium *epiſtolis.*
** *Ex eorum epiſtolis ad Caraphaeum.*
*** *Ex lib. epiſt. Kinskj ad eundem.*

CAPUT VII.

In belli Techeliano-turcici initia & cauſſas excurſus, quo Caraphaei in eo geſta illuſtrius exponantur.

SEd jam Fortuna Caraphaei virtuti opportunitatem parat ampliſſimam ſummis armorum imperiis clareſcendi, occaſione belli Techeliano-turcici oblata: in quo quia is praeclariſſima incoepta ſive conſiliis expedivit, ſive armis confecit; & imprimis ingentes exercitus, exhauſto aerario, ſummus belli Quaeſtor expromptis ſtipendiis ſubſtinuit; Eperieſina conjuratione vindicata, teterrimos perduellium conatus oppreſſit; Mungactioque capto eorundem partes afflixit; Tranſylvaniam praecipuum ejus intertrimentoſi belli fructum in Caeſaris obſequium redegit: plurimum-

rimumque de pace Turcis danda agitavit: quo ejus acta, geſtaque illuſtriore ad narrandum ſita ſint loco; ejus belli non per partes, ut alii fecere, ſed ex genere, quae una ſcribendi ratio utilis ad legentium doctrinam, initia cauſſaſque altius latiuſque narraverim.

Turcicum Imperium totum factum ad vim.

Turcicum Imperium egregie comparatum ad vim, quae niſi crebro exerceatur reſolvitur, quoquo verſus per Terrarum orbem longe lateque diffunditur. Sed ab omni reliqua terrarum plaga haeret; in occidentalem vero nunquam non ſine prolatorum finium progreſſu movetur. In Africa namque regiones, natura cultuque bonas, Aegypti continent clauſtra; immenſo arenarum aequore diſſita vectigales Reges habent: per cetera vaſta fames ſitiſque, & lethalium ſerpentium, immaniumque ferarum pericula Aethiopes ibi gentium potentes arcent. Qua Sol exoritur iidem ferme fines, qui olim Romanas, nunc Turcicas Provincias diſterminant: & Perſa, qui olim Romanis Parthus, nunc Turcis Sophus, mutato nomine idem metuendus hoſtis, in minori quidem Regni ambitu, ſed

Ejus jam quoquo verſus defixi fines, ab occidente tantum per bella proferuntur.

Fines in Africa.

Ab Oriente plaga iidem qui Romani fines.

Par Turcarum, Perſarumque potentia.

ſed civilitate cultioribuſque artibus intentiores acutioreſque vires exercet: nam quod Perſis ſtemmatum nobilitas, id Turcis generoſa Janicſarorum militum inſtitutio ad bellicam virtutem compenſat: & ut illis robur atterunt vitae deliciae, ita his quidam animorum ſtupor alacritatem obtundit. Itaque pari ferme potentia, & acerrimis ob diverſas, quas colunt, ſuperſtitiones odiis, quae una utriſque perpetua bellorum cauſſa, victoriâ partis diu neûter inſiſtit: ſic Turcis ab ea parte ulterius dominandi libido occluſa. In Septentrionali autem orbe Tartaros ſylveſtris horridaque vita per immenſos camporum tractus ſub dio, palanterque agitata tutos facit: neque enim eâ civium frequentiâ Turcica Reſpublica ſcatet, ut colonias in devictas terras deducere neceſſe ſit: & provincialium Magiſtratuum avaritia, crudelitaſque urbes civibus, agros cultoribus paſſim vaſtat. Ad haec Tartarorum Hamus, in Oſmanici Imperj ſucceſſionem, ſicubi olim ea exhauriatur familia, vocatus, excurſiones, populationeſque, quibus unis valet, Turcis ſibi aeterno belli foedere junctis, in eorum,

Cur Turcae a Tartaris abſtinentes?

qui-

quibus cum bella gerunt, perniciem, ſaepe gratificatur. Quicquid autem inſularum hoc immenſo terrarum continenti adjacet, interjacetque, jam ei imperio paret.

Compotes cujuſque vicini maris.

Itaque ejus ulterioris dominationis cupiditati una ab occiduo Sole Regna objiciuntur Moſchum, Polonicum, Hungaricum, & Venetorum Reſp. quae a borea auſtrum verſus perpetuo fine directa univerſum Chriſtianum nomen a Turcica vi quaſi interjectus murus protutatur. Hinc indignationis ſtimuli Muſulmanico faſtui adduntur, quod Conſtantinopolis Imperj ſedes in hoc continente ſita; unde dignitati foret, ejus hoſtes quam longiſſime agere: at ab unaquaque earum, quas numeravimus, gente, multas magnaſque terreſtribus proeliis accepiſſe clades per expeditos nuncios triduo, aut ſummum quatriduo obnunciatur: & auctoritatem exiſtimationemque regni graviter minui, opinione potentiae longinquas ditiones in officio continere, & in proximo maximos exercitus a paucioribus fere ſemper hoſtium copiis fundi, profligarique. At hercule Turcica tumiditas infremit, maritima armo-

Limes Imperj Turcici ab Occidente Moſchũ Polonicum, Hũgaricum Regna, & Venetorum Reſp.

Cauſſae intenti Turcarum odj in Chriſtianum nomen.

morum dignitate a Venetis longe ſuperari, quod ingentes ipſorum claſſes ab iis victae, incenſae, obrutae, depredatae: cumque nuper jam Cretae potirentur victores, a Venetis triremibus ad Helleſponti fauces Regiam ſaepe obſideri, ut vitae neceſſariis laboraret. Neque hanc, ut Perſicam, uno ſpiritu potentiam regi: nam Moſchi, Polonique inter ſe infenſi: & Polonus, Auſtrius, Venetuſque aliud alii conducere ſibi putant. Hinc Turcis adverſus eas gentes bellorum fomes aeternus.

Quae Turcis adverſus Chriſtianos aeterna bellorum inlecebra?

Cur ex omnibus Hungaricum Regnum maxime infeſtatum a Turcis?

Sed enim Moſchum, Polonicumque regna parum inde imminuta: ſive quia par Regnis cujuſque virtus; ſive quia Tartarus, cui magis praetenduntur, ea ſuis praedationibus ſervat: quare neutrum alteri praepollere in ſui perniciem curat. Veneti trium Regnorum Euboeae, Cypri, Cretaeque inlachrymabilem jacturam fecere: ſed inſulis longe diſſitis, quas Turca ſuo continente e proximo quaſi perpetua obſidione cinxerat, tandem potitus eſt. Damna cominus graviſſima perpetuo tercentum ferme annorum ſpacio Hungaria accepit: quia prae ceteris ea Conſtantino-

Turcae proximo continente potiundo adjacentes obſident Inſulas.

polim

polim verſus per ipſius Turcae ditiones magis inſinuatur : & inde tamen reliquo Chriſtiano Orbi dominandi ſpes promptior. Intelligit enim barbarus hoſtis, ſibi Bellogrado ſtante, ſuas Europae provincias conſtare, & Viennâ Auſtriorum captâ, ad cetera Chriſtianorum regna invadenda patere viam. Ob has cauſſas bellis Hungaria Turcicis continenter infeſtata: nec unquam iis impetita, quin in pacis foederibus feriundis aliquid inſigne ad regni amplitudinem, vel ſecuritatem abſtractum.

Bellogradum Turcici, Vienna Chriſtiani Imperij clauſtrum.

Initia autem ab Hungaris uſque facta per Procerum factiones: quibus Hungaria, antiquitus *Domina gentium* dicta, miſeris modis dilaniata, ac diſcerpta; & provinciae, tanquam disjecti artus, primum in minuta imperia ſub ſuis quaeque Regulis, quos *Deſpotas* dicunt, abiere; deinde aut in Turcicas provincias redactae, aut in iis Principes Turcis quoque vectigales conſtituti. Sic jam inde, quum Baiſetes Turcarum Dominus ejus ditionibus primum adhaeſit, Bulgaria, Boznia, Dalmatia, Croatia, Slavonia Turcico dominatui ſervire; Tranſylvania autem, Valachia, Moldavia-

Initia ab Hungaris per Procerum factiones.

Hungaria Domina gentium dicta factionibus deartuata.

que in Principatus Turcis mancipatos dilapſae. Poſt vero quam Soleimanes, Bellogrado Serviae principe urbe expugnatâ, patens invaſionibus Viennam uſque munivit iter; Strigonium, primam divinarum caeremoniarum ſedem, Budam Regni caput vi cepit, Viennam ipſam obſidione tentavit: unde in meliorem Hungariae partem Turcici Imperj fines producti, & ab Soleimanis ſucceſſoribus nunquam non Hungaria ſub nativis Regibus afflictata, & aliquid inde decerptum. Poſtremo cum regnum ad alienigenas Auſtrios per ſucceſſionem rediiſſet, ex iiſdem cauſſis alia bellorum initia extitere.

Optimatum Hũgariae de ejus Regni conſtitutione ſententia.

Nam qui Procerum Auſtriis Principibus fidi bonique erant, praeſentia & tuta obtinere ſatius rebantur: etenim per tot, tanta, tamque diuturna, quae Hungaria ab inteſtinis diſſenſionibus accepit mala, rebus ipſis experti erant, eam Reipublicae formam, qua regnum per libera comitia demandaretur gereretur que, omnino inutilem eſſe: omnia ferme regna principio ita fundata; ſed utilitate compertum, melius ſucceſſione deferri, & u-

nius

nius arbitrio cuncta regi: & ex omnibus rerumpublicarum formis hanc firmam ac ſtabilem ad temporum perennitatem longiſſimis per terrarum Orbem regum ſucceſſionibus perpetuiſque doceri. Itaque Hungariae, diſcordiis civilibus feſſae, cenſebant rationem non aliter conſtare poſſe, quam ſi uni redderetur.

Regna per ſucceſſionem delata diuturniora.

Alii vaſti cupiditate vetera, & incerta reſpicere; viciniſque Polonis regnum per ſuffragia delatum invidentes, ex ſua gente atque ordine ad id faſtigium evehi, ſeu ſtudiis & ambitu, ſeu vi & factionibus exoptare. Neque ea fluxa putare vota, memores Franciſcum Botskajum, acri & pluſquam civili animo virum, armis contra Rodulphum Caeſarem impie ſumptis, Hungariae, Tranſylvaniaeque Principem fuiſſe renunciatum. Animos ipſis faciunt opes privata fortuna majores; clientelae, ex quibus juſtos exercitus poſſint conſcribere; & munitiſſimae, quas beneficio habent, urbes, arceſque: & quae bonis civibus ſunt argumenta, ut modeſto Auſtriorum regno laetentur, inde turbidi ad id evertendum captare opportunitates. Nam in communi

Turbidorum Procerum conſilia.

Facultates.

Vires.

Opportunitates.

Bellicoſum gentis ingenium.

Conſtitutio.

Limitanea militia.

Regni Palatinus.

ad momenta virium expendunt, ſuam gentem ferocem, bello inclytam, liberrime conſtitutam, & inter duo praepotentia imperia, Germanicum, Turcicumque, tanquam in freto aeſtuantem: atque ex ea viginti ferme virorum millia ſub quatuor Hungaris quoque Ducibus ad fines tutandos ſub armis agere; & Hungarum militem aperta urbium cuſtodire, Germanum tanquam ab eo obſeſſum arcibus inſidere. Itaque per flagitioſos in ea militia diſperſos ſperant faciles cum hoſte commeatus, vicina colloquia, utraque inobſervata; & per eoſdem confidunt prodi poſſe rempublicam. Opportunus quoque novandis rebus quandoque viſus eſt ampliſſimus Regni Magiſtratus, *Palatinus* dictus, appellatione pene regia * decoratus, & in Comitiis loci dignitate vel Tranſylvanorum Principe prior. Is libertatis Hungaricae cuſtos adverſus Regis placita, ſiquae forte eam minuant, intercedit. A Palatino commodus quoque reputa-

* *In libellis enim, quibus ei preces fundunt, praeſcribunt,* Sereniſſime Princeps.

putatus Regiae Curiae Judex, idem ſummus armorum regni Praefectus, & omnis controverſi juris diſceptator. At ſive haec deficiant, ſeu non ſufficiant, recordantur Gabrielem Bethlenium, Georgiumque Ragoctium Tranſylvanos Principes proſperis armis ſibi adſertores fuiſſe. Libidini dominandi libertatis colores inducti, *Decretum Stephani Regis cognomento Hieroſolymitani ſuper libera regni electione deſiderari* : *grave ſtipendiorum indictum onus* : *adverſus Germanos magiſtratus querelae*. Haec omnia ſuperſtitione perfundunt: nam ea gens Lutheranorum, Calvinianorumque, aliiſque omnis generis novatorum erroribus labefactata: & Auſtriis Regibus expedit, Hungaros Romanam ſacrorum religionem profiteri, quo majori pietate cum finitimis Turcis bella gerant. His conſiliis capiendis Tranſylvani Principis aula veluti curiam praebet; & ſi ſecus cadant, eadem offert ſuffugia: nam Tranſylvania *Hungariae arx* vulgo dicta. Succedentibus incoeptis facile, quibus Auſtrium nomen inviſum, vires ſeu clam, ſeu palam ſociaturos ſperant. Dubiis rebus Turcarum implorandam opem conſtituunt:

Regiae Curiae Judex.

Auxilia.

Rebellionis colores.

Tranſylvanica Aula rebellionū Hungariae fucina.

Et rebellium Aſylum.

Ad caſum quaqua ſe daturum ſe comparant.

tuunt:

tuunt: deſperatis autem auſorum gloriam ſupereſſe.

Weſelenianae conjurationis hiſtoria.

Hinc Weſeleniana conjuratio ex iiſdem cauſſis concepta, aliis atque aliis initiis extitit. Nam a Leopoldi Regno inſtituta ſub diverſis auctoribus argumenta quidem mutavit, idem tamen foedum obſtinavit conſilium; quo tandem tantorum fons malorum erupit, ut ipſis auctoribus exitioſa, non modo Hungariam, ſed Imperium, Chriſtianumque nomen univerſum in Turcicam pene abriperet ſervitutem.

Franciſcus Weſelenius prima fax.

Franciſcus Weſelenius Hungariae Palatinus prima veluti fax eam flammam corripuit, temporis ſucceſſu in maximum Aſiae, Europaeque incendium exarſuram. Is gnarus a Caeſare arcana conſilia elicere, eaque prodere conjuratis, vivus mortuuſque pollentiores Regni Proceres, plurimamque nobilitatem ſuas ſive duxit, ſive adeo traxit in partes. * In iis praecipuus Petrus Zri-

Petrus Zrinius.

* *Ex Edicto Michaëlis Apaffi Tranſylvanorum Principis, quo bellum contra Germanos pro Hungaris exulibus capeſſit.*

Zrinius Croatiae Regni Moderator, *Banus* vulgo appellatus, Nicolai Zrinj frater, qui *Turcarum terror* dictus eſt, & invidiſſimo apri dente inter venandum ceciderat. Is generis amplitudine clarus, fratris gloria celebris, virtute fretus ſua, magniſque adfinitatibus potens, Franciſcum Ragoctium Georgj Tranſylvanorum Principis filium, quem Helenae Veronicae gnatae ſuae nuptiis ſibi conciliaverat, Franciſcum Chriſtophorum Frangepanium, qui unus ex ea ſplendidiſſima Domo ſupererat, uxoris ſuae fratrem ſuas ſeduxit in partes: tranſverſi & in eas acti Franciſcus Nadaſdius ſupremus Curiae Judex; & cum aliis proceribus Stephanus Teőcheőlius, ſive Techelius Kermarkenſium Comes, Aruenſi Ditioni cum ſummo imperio praepoſitus: cujus tandem filius Emericus indignantia ejus teterrimae conjurationis fata clauſit. Hiſce omnibus ſeu clam, ſeu palam perpetuo affuit Michaël Apaffius Tranſylvanorum Princeps, ſive potius Michaël Telechius, qui ſub ſocordis Principis perſona vim tenebat Tranſylvanici Principatus.

Franciſcus Ragoctius.

Frãciſcus Chriſtophorus Frangepanius.

Franciſcus Nadaſdius.

Stephanus Techelius.

Conjurationis ſucceſſor Emericus Techelius.

Tranſylvanus perpetuum conjurationis fomẽtum.

Zrinianae conjurationis haec ſumma:

Zrinianae conjurationis ſumma.

Ci-

civium virtus in Turcas non ex Principis arbitrio, qui ſummam belli paciſque poteſtatem habet, moderata; honores a Caeſare ſive ad devinciendos ſibi, ſive demulcendos eorum Procerum animos fruſtra demandati; adrogantia eorumdem merita; intutae Principi honorum petitiones; repulſae in perduellionem erupturae. Hinc primum novarum rerum arcana vota; mox turbidae voces libellique; poſthaec immania auſa in ſanctiſſimam Leopoldi vitam vel juſtis hoſtibus deteſtanda. Nam ferro eum * in arce *Kaszsza*, Viennae igne, Pottendorfj ** apud Nadaſdium veneno tollere decreverunt. Sed infandi doli ſeu Principum fortunâ, ſeu conjurationum fato recti. Ex iis indiciis deſperatio; ex deſperatione tumultus: quibus in Germanum militem incautum nec opinantem ſaevitum: per temerata hoſpitia ſummi Caeſaris inter-

Conjuratorum nefaria in Caeſarem auſa.

* *Impio Stephani Wittnyedj ſuaſu, dum Caeſar Margaritbae Mariae, Pbilippi IV. filiae, novae nuptae parvo comitatu ibat obviam, in ea Wittnyedj arce unam noctem diverteretur.*

** *Id enim oppidum in Nadaſdj ditione erat.*

tercepti Duces; apertum poſtremo bellum. Interea apud libertatis intemperantes, impatienteſque ſervitj ſtulta ac perverſa conſilia; Regnum, tot Proceribus inluſtre, qui infinita in clientes exercent imperia, in libertatis ſtatum transformare; vel Turcico dominatui vectigalem Principem inter eos Summates conſtituere, qui Reges ſuos libera omnino majeſtate praeditos faſtidierunt, ac divexarunt. Itaque ſub effraenis libertatis ſpecie vecors graſſabatur adfectatio potentiae. Per omne id tempus a Caeſare lenia remedia tentata; ſed apud conſcios, ſe aſpera meritos, fruſtra erant. Tandem quum Germanorum virtute perduellium victa vis, & regni prudentia eorundem deluſus furor, Lex Majeſtatis in praecipuos conjurationis exercita; lapſae multitudini indultum: Zrinius, Nadaſdius, ac Frangepanius ſecuri percuſſi; Weſſelenius enim communi fato poenae praereptus eſt; Ragoctius vi & armis ad Caeſaris obſequium retractus; Stephanus autem Techelius ex aegritudine animi obiit, dum Agriae obnixe ſubſtinet a Germano milite obſidionem.

Perverſa perduellium conſilia.

Praecipuorum Conjuratorum exitus.

Emerici Tecbelj Eicon.

In profugis autem ejus filius Emericus, dubia forma adoleſcens, ſexum ementitus cuſtodias fefellit, ac in Tranſylvania receptus eſt. Is incredibilis confidentiae juvenis, & inexplenda dominatus cupiditate, cui nunquam Fortuna, qui nunquam Fortunae ceſſit, perduellionem longe gravius integravit. Etenim praeſtantis formae dignitate ſolers lectiſſimarum animos foeminarum inlicere, earundem ſtudiis ad potentiam utebatur. Itaque adfectata cum Telechio adfinitate filiam ejus ſibi deſponderat. Tum temporis Leopoldus Caeſar bellum ad Rheni ripam cum Ludovico XIV. Rege Galliarum gerebat: cumque Galliae, Poloniaeque Reges in gratiam rediiſſent; quam reſtitutam amicitiam Bethuneſiorum Regulus Polonae Reginae germanus frater, & Magni Poloniae Cancellarj ſororius, Galli Regis nomine in Poloniam cum eo Rege venerat gratulatum; multi per id Regnum bello ſueti, ac militia dimiſſi ociabantur. Per has igitur occaſiones Telechius, ut futuro genero regnum pararet, Apaffio auctor eſt, ut profugos in fidem recipiat, iiſque bello adſit. Hinc Tranſylvanus tum ſuis tum

Factionem ſibi parat.

Conjurationis tempus,

Locumque obit.

tum alienis conlectis viribus, ex quinque & viginti virorum millibus exercitum conſcripſit, & exulum nomine bellum Telechio, armorum Regni perpetuo Duci, adminiſtrandum permiſit. Sed cum id a proſcriptis, & Techelio maxime, in montanis avare gereretur, & ſeditio a militibus ob non ſoluta ſtipendia facta eſſet, vix incoeptum refrixit. Et Neomagenſi pace perduellium hebetatae vires: atque a Polono Rege proſcriptio in eos, qui amplius in eam militiam nomina darent ſancita eſt.

Tranſylvanus ei bellum contra Caeſarem gerit.

Quod mox reſtinctum.

Hinc idem Telechius ad Turcas convertitur; & auctoritate, qua apud eos purpuratos plurimum pollebat, rem Weſſelenio, Zrinio, aliiſque inrito tentatam (quia Turcae per omne id tempus Cretenſi bello diſtinebantur) perfecit, ut Emericus Techelius a Turcico Senatu Hungariae Princeps certo tributo impoſito appellaretur; ea lege, ut eo mortuo electio ad Regni Comitia rediret. Arripuit eam ſubigendi Hungarici Regni anſam Mehmedes IV. Turcarum Imperator; & Kameneco Polonis, Neoſolio Germanis, Venetiſque Creta ab ſe bello abreptis, hanc opulenti belli-

Hungariae Regnum adſectat ſub Turcica clientela.

coſique Regni clientelam, veluti victoriarum cumulum addere, praeclariſſimum ad aeternam Imperj ſui famam putavit. Kara Muſtapha, ſummus Turcici Imperj Procurator, quem dehinc Primum Vezirium cum Turcarum vulgo appellabimus, Principem ſua ſponte venientem rapit; ut, novo per hanc occaſionem exorto bello, lubricum domi munus, foris intrepidantius gerat. Itaque reſpondet, *Mehmedi promptum in fidem Techelium recipere; ſed exercitu inſtructiſſimo opus eſſe, ut eundem conſtabiliat armis.*

Caeſar induciarum fidē a Turcis requirit.

Caeſar, ubi a Turcis ingens bellum apparari ſenſit, Albertum Capraram ad Turcicum Senatum ablegat, qui ab eo Raabenſium induciarum fidem repoſcat; Cl. autem Saponaram ad Techelium mittit, qui eum ad obſequj officium reducat. Sed is, cum ſat a Telechio ſibi munitam ad Regnum viam intelligeret; ſciretque eum, quia Caeſarem plurimum laeſerat, neceſſario ſuis in partibus perſtiturum; ejus filiae repudium mittit: eoque facto Saponarae probat, ſe jam a Tranſylvano Principe, ſive adeo a Telechio, Caeſaris hoſti-

Techelj excogitatiſſimus dolus.

bus

bus deſciviſſe ; & tam doctis dolis eum circumducit, ut per vana obſequj promiſſa non modo Caeſaris clementiae reſtitutus ſit, ſed inſuper ejus auctoritate Helenam Veronicam Zriniam, majorum imaginibus tumidiſſimam, Petri filiam, viduamque Ragoctj, ſaevam immitemque foeminam, quia inter aſpera atrociaque verſatam, uxorem duxit ; & cum regia pene dote acerrimum Zriniae Ragoctiaeque familiae ulciſcendae ſuam Domum invexit incitamentum, & earumdem fata: Mungactio firmiſſimo omnium Hungariae munimento, in Poloniae finibus ſito, ad ſua explicanda conſilia opportuno, quod in Ragoctiorum pupillorum ditione erat, potitus eſt: & a Saponara Toccajam, & Patakium, & Letniczem arcem in Trenchinienſi ditione ſitam, Moraviaeque imminentem, quanquam omnia haec munimenta Germanum praeſidium inſideret, conſenſu tradita accepit.

Helenam Zriniam uxorem ducit.

Mungactio potitur.

Toccaja inſuper, & Patakio, & Letnicze.

Jamque haec vulgus putare, Techelium tot tantiſque beneficiis ex clementia Caeſaris ornatum, induiſſe civilem animum, neque adverſus eum Turcas eſſe concitaturum.

turum.

Principem ſe gerit. turum. Sed is extemplo, non ultra privatum ſe ferens, Mungactj ſedem ponit: ibi conſilium, theſaurum, & cetera aulae habet; ac, detracta tandem perſona, perduel- *Et apertum Caeſaris hoſtem.* lem Caeſaris profitetur: ex Hungaris, Tranſylvaniſque exercitum conſcribit; & a Budenſi Praeſide Turcicis auxiliis auctus, Caſſoviam Hungariae ſuperioris principem ur- *Imminet Hungariae formidãdus.* bem vi, Eperiem, & Leventiam voluntate capit. Dum popularium ſtudiis, & hiſce victoriis florens pollenſque ſuſpicitur & fovetur, Sulthanae matris, & Hibrahimi Praeſidis Budenſis officiis fretus, quos amplis donis ſibi devinxerat, Legatos ad Primum Vezirium Philippos mittit, qui ſibi Hungariae Regnum beneficio dandum orent. Ii cum Kionka Bejo callido, & Techelj in utraque fortuna addictiſſimo homine agere juſſi ſunt. Ita anno cIↃ.IↃ.CLXXXII, dum Fulekum ad deditionem cogeret, Principe Tranſylvanorum praeſente, aliiſque factionis Proceribus, Hungariae Prin- *Hũgariae Princeps a Turcis appellatur Anno cIↃ.IↃ.CLXXXII.* ceps a Turcico Senatu appellatur: Turcicus pileus, framea, falcatuſque enſis, & regium paludamentum, Regni inſignia tradita, & ejus auctoritatis codicilli, *Athname*

mame dictum, recitati; & Fuſekum, fauſti, ſive rectius infauſti ominis loco, ex Primi Vezirj mandato funditus everſa.

CA-

CAPUT VIII.

Vienna obſeſſa, Caraphaeus in Poloniam Ablegatus ejus Regis auxilium maturat.

PEr has, quas ſupra memoravimus, cauſſas initiaque bellum extitit adprime memorandum; quod duûm maximorum Imperiorum alterum perdidiſſet, ſive Turcae Duce meliore uſi eſſent, ſive Germanis victoria uti licuiſſet. Sed ſummae rei gerendae Kara Muſtapha ex ordine praefectus, vir foemineo ambitu, & principali, ut quidam tradunt, ſtupro a Sulthana Mehmedis parente ad Oſmanici Imperj proximum a Principe faſtigium evectus; ſupra gentis morem intolerabili faſtu, avaritia inexplebili, & quae expreſſior puſilli animi nota eſt, crudelitate foediſſimus: ſed malis aulae artibus adulatio-

Karae Muſtaphae Eicon.

ne,

ne, malitia, ſimulatione, vanitate, perfidia ampliſſimam ſuſtentabat ejus muneris dignitatem. Duobus maxime pravis animi adfectibus ad id bellum movendum inductus, ex quibus res bellicae fere ſemper male geruntur, auri cupiditate, & alienae virtutis formidine. Avaritia enim ei odium adverſus praecipuum civium ordinem, qui ſuperſtitionis una & legum cuſtodes ſunt, quam acerrimum incendebat. Nam inter Turcicae Reipublicae inſtituta illud Fundatoribus imprimis utile viſum eſt, ut armis, aulaeque miniſteriis, & provinciarum moderationi, Fortunae filj inter bellicoſas nationes quaeſiti, & e matrum uberibus rapti pro ſuae cujuſque indolis merito admoverentur: qui certos conmoſtrare parentes poſſent, legum ſcientia, & immenſis in falſas caeremonias profuſis opibus ditarentur; neu vires per neceſſitudines auctae abeant in factiones; & divitiae juris & ſuperſtitionis profeſſione eſſent Principi tutae. Formidabat autem praeferocem, & jam inſoleſcentem Praetorianorum militum virtutem, a quibus Hibraimi patris fauces laqueo conliſas eſſe recor-

Privatae belli ab eo ſuſcipiendi cauſſae.

Cur Turcae aulae armorumque potentiam hominibus novis,

Leges, & ſacra patriciis permittunt.

Turca gens ſtolide ſuperſtitioſa.

dabatur. Itaque perverſo conſilio apud gentem ſtolide ſuperſtitioſam, averſis infenſiſque iis, qui falſae religioni jurique praeſunt, & injuſtae expeditioni, per quam induciarum frangebatur foedus, omnia improſpera obnunciabant, bellum ſumere; & per agminum aſpera, ardua obſidionum, proeliorum iniqua Turcicae militiae robur, in quo ferme uno victoriarum ſpes omnis ſita, extinguere ſtatuit. Tali Duce, talibuſque conſiliis, ex omnibus Oſmanici Imperi legionibus, & ſociorum auxiliis exercitus centum octoginta virorum millibus formidandus conſcribitur: cunctis belli, vitaeque neceſſariis magnificentiſſime inſtruitur; & ſub vexillo auguſtiſſimis auſpiciis aucto, quod Turcarum Imperatori ad bellum progredienti praefertur, Hungariam verſus formidabile movet agmen. Diſerte provincia demandatur, armis expugnandum Jaurinum; ita comparatis imperiis, diſtributiſque, ut primo loco Muſtapha, poſt eum Haly Paſa, ſua tempeſtate belli Dux praeclariſſimus, uterque Apaffj, ſive Telechj conſilio rem gereret; & ut Muſtapha in inferiore Hungaria centum, Haly cum Techelio

Janicſari Turcicae militiae robur.

Belli apparatus.

Auſpicia.

Jaurinum provincia deſtinata.

Imperiorum copiarumque diſtributio.

chelio in ſuperiore octoginta virorum millia ductaret. Tum demum Turcicus Senatus Alberto Caprarae, quem diu miris ſuis celandarum expeditionum artibus morati erant, juſti belli colore inducto, reſpondent: *Hungaros crebris in ſuos fines incurſionibus tumultibuſque foedus ultro violaſſe: itaque ſuo ſe jure uti, in Hungaria clientem Principem, qui Turcici Imperj fines aeternum pacatos regat, bello ſtatuere.*

Turcis abſtruſiſſima expeditionum conſilia.

Color bello inferendo quaeſitus.

His trepidis Caprarae nunciis extemplo Leopoldus Caeſar a Germaniae Principibus, Rebuſque publicis, quae ex tempore licuit, auxilia concit: & per Georgium Adamum Martinictium, Legatum Romae agentem, cum Innocentio XI. Pont. Max.; per Carolum autem Waldſtainium, Cracoviam extra ordinem Legatum, cum Johanne III. ejus nominis Polonorum Rege, Chriſtiani nominis communicata ope defendendi ſub certis legibus ſancit foedus: Carolum Lotharingium ſibi Heleonorae ſororis, quae Michaëlis Polonorum Regis vidua fuerat, nuptiis paratum adfinem, virtute, & ſcientia militari ſpectatiſſimum belli Ducem, Germanici Imperj ſummum

Caeſar in foedus vocat

Innocentium XI Pont. Max.

Johannem III. Poloniae Regem.

Summum belli ductum Lotharingio Duci demandat.

morum Legatum creat. Is Neoſolium obſidet munitiſſimum oppidum in Auſtriam maxime inſinuatum, ea ſpe ut priuſquam Turcae adventarent reciperato, ibi primos virium impetus obtunderent, ſi forte Viennam obſeſſum venirent: quod ei conſilium, immo omnem tuendae Hungariae rationem ſex Hungarorum millia foeda mox perfidia corruperunt: qui difficilem Sancti-Gotthardi aditum ſibi commiſſum hoſtibus ad eoſdem transfugae praebuerunt.

Anno cIↄ.Iↄ.CLXXXIII. *Muſtapha Jaurinum obſidet.*

Interea jam Turcarum Imperator Belgradum pervenerat, & Muſtapha Jaurini oppugnationem inſtituerat; cum Techelius ad Eſſechienſes pontes advenit, & in concione per ſummam perfidiam aſtutiamque ſuum in Turcas obſequium eſt conteſtatus, *quod Caeſar Zrinianis nuptiis, munitiſque urbibus ſibi permiſſis, ſuam elevare fidem apud Muſulmanos fruſtra conatus ſit; qui ad Primum Vezirium jam contendit conſilium adportaturus, ut Auſtriam Domum funditus evertat*: quod extemplo executus, Muſtaphae Viennam obſidendam proponit, longe faciliorem captu, opulen-

Incredibilis Techelj perfidia & aſtus.

Mox, Techelio proponente,

pulentiorem praeda, & ampliſſimi Chriſtiani Orbis clauſtrum. Muſtapha Turcicum gerendorum bellorum inſtitutum aſpernatus, in proxima Imperium armis producere, temeraria ſuperandi Soleymanis famam cupiditate, profundae avaritiae explendae libidine, bellicae gravitatis immemor vix inſtitutam Jaurini obſidionem ſolvit; & agmine caedibus incendiiſque late truci Viennam contendit. Et per ea quae utrinque ſive temeritatem ſive conſilium, ſeu virtutem ſeu Fortunam praebuiſſe ejus rei monumenta produnt, Vienna obſidioni parata eſt, & Caeſar ſoſpes: qui inde excedens urbis propugnationem Rudgero Herneſto Starembergio ſpectato Duci permiſit; eodemque tempore Caraphaeum ad Regem Poloniae legavit, ut quam primum auxilium maturaret.

Viennam obſidet.

Starembergius Viennam propugnare juſſus.

Caraphaeus Cracoviam ad celerandum auxilium Ablegatus.

Is prae ceteris ad eam legationem delectus: nam ita arma profitebatur, ut dum a militiae muniis vacare licebat, Scriptoribus de re civili ſedulo attenderet; vir italico ingenio facilis alienos mores induere; in Aula ſpectatus ad animos perſpiciendos ſagax, eoſque ſibi convertendos leniſ-

Cur is potiſſimum ad id munus delectus.

[library stamp]

niſſimus ; ad res agendas ancipites dexter, ad urgentes acutus, firmatus animi ad repentinas; imprimis gnarus dura ita diſponere, ut ſponte ſua quam molliſſime cederent: accedebat, diu in Provincia Poloniae contermina verſatum, propius Polonorum animos, conſiliaque introſpexiſſe. Is Cracoviam properans, ſtudia partium, aerarj anguſtias, turbulentam in ejus Praefectum de reliquis inſtitutam accuſationem, aliaſque objectas aliunde moras offendit: & aliquem eorum Techelius perſuaſerat, Slavico Sarmaticoque nomini conducere, eâdem formâ conſtitutam habere remp. Quibus de cauſſis quinque equitum millia, non plus eo ad eam diem in procinctu habebantur. Igitur is omnes boni Legati obiens partes, uti quiſque in ea Republica maxime potens res Caeſaris aut adverſari, aut negligere viſus eſt, ita eos abeuntibus in hanc ſententiam dictis aggreſſus eſt.

Offendit difficultates, & moras.

Rem Chriſtianam univerſam in praecipiti abruptoque vacillare: quanque diei cunctationem ſera ſeculorum ſolicitudine haud facile reparandam: Viennam ab omnibus Aſiae viribus acriter obſideri. Si pro Hunga-

riae

riae Regno Techelius Turcicis auxiliis certaret, excuſari poſſe privata aliquorum conſilia conterminum habendi Principem, qui ſit Caeſare longe minor. At Turcici id eſſe arcanum Imperj, in ejus finibus adverſus externam potentiam clientes locare Principes, qui tanquam objectae moles hoſtium impetus ſuſtineant, ac durent, ut externis tuta malis loca interius dominata pace ocioque fruantur: ubi vero regna eo metu libera habere poſſunt, ea in ſuam omnino ditionem redigere. Itaque Vienna capta, & Auſtria ſubjugata, in Hungariam Tranſylvaniamque, Techelio, Apaſſioque in ordinem redactis, Turcarum Dominum ſuos Praeſides dimiſſurum. Sed in urbe, quae Germaniae Italiaeque propugnaculum adverſus Turcas habetur, pro Caeſare Mehmedem imponi, ſi ceteris inutile inhoneſtumque, Polonis maxime. Italis enim Germaniſque Galliarum potentiam imminere, Chriſtianam, cultiſſimam, & elegantiſſimam tamen: ſed Poloniam a proxima Turcarum & Tartarorum vi longe lateque urgeri premique, omnino miſerum eſſe: quando Polono dignum, ſi foedus cum Caeſare omnino ſancitum non eſſet, ipſa Poloni nominis dignitate ad praeſen-

Falſum aliquot Polonorum Procerum arcanum potentiae.

Ubi Turca Reges ſibi vectigales conſtituit?

Et quandiu regnare ſinat?

Vienna capta, Germaniam, Italiamque dubio urgeri malo,

Poloniam certo premi.

ſentiſſima firmiſſimaque ei ferenda auxilia commoneri, commoverique. Nunc qui apud Turcas poſt Perſarum Regnum primi ferme vigent opinione potentiae, eos, foedere jam icto, cunctari, id Turcis augere animos, & non temerariae iiſdem conjecturae facere locum, Polonos Turcicarum virium haerere metu. An expectare, ut eo munimento hoſtis potiatur, quo majori gloria reciperent? Sed enim exploratum ſatis, Turcas proſperis rebus ſupraquam credibile eſt inſoleſcere, & ferocire; &, vel afflictis fortunis, difficillime quod ſemel armis arripuerunt exuere. Ad haec eos ſeu ſtoliditate, ſeu virtute, pectorum muro aperta urbium propugnare: quid putandum, ubi munitiſſimam totius Auſtriae arcem ſint defenſuri? Ad arcendum hoſtem nunc non ſat eſſe Germanorum auxilia, & Polonica impenſe deſiderari; ut dejiciatur, quaſnam aliunde ſubitas arceſſendas vires, ne Barbari torrentis inſtar in Germaniam, & Italiam diruant, diluantque? Galliae Regem centum ferme virorum millia ſub armis ad Rheni ripam habere. Atqui Chriſtianorum ſummam inſortunae caſum dari non oportere; ut Regno Gallico haec forſan, ſed certe cum in-

Polonus poſt Perſam Moſchūque primus Turcis in opinione potentiae.

Turcae proſperis rebus ferociunt.

Armis parta non niſi vi reſtituūt.

Viris magis quā muris propugnāt urbes.

Vienna Germaniae, Italiaeque a Turcis clauſtrum.

ingenti intentae potentiae fructu maxima gloria prodatur, rem Chriſtianam reſtituiſſe: quod decus Poloni eandem ſervando praeripere certo poſſint. At hercule auxilium implorare Caeſarem de Polona Republica bene meritum: & praeter vetera ſatis recentem opis ab eo ipſis adverſus Suecos latae memoriam inter eos celebrari. Referendam a generoſa Sarmatarum gente gratiam Auſtriae Domui his regnandi artibus clarae, avitis regnis pacatam frui, & tantum ſociali fide praeſtare ceteris.

Caeſar de Polona Rep. meritus.

Auſtriorum proprium pacificos regna habere, & pro ſociis ſumere bella.

His atque talibus Proceres cunctantes extimulat, Regem ſua ſponte cupientem inflammat: qui cum praecinto, quem diximus, equitatu primum corripit agmen: & paucorum dierum ſpacium manentibus permittit, quo reliquae copiae quam celerrime conſcriptae inſtructaeque conſequantur.

Polonus Rex agmen rapit.

Caraphaeus vero Regem praevertens citato itinere in Auſtriam redit, & ſpe jam adventantis auxilj animos Germanis addit. Ibi Lotharingius, qui, ſoluta Neoſolj obſidione, Cloſterneuburgi cum exercitu agebat, ut de proximo confirmaret obſeſſos, & cum Polonico auxilio, uti ad-

Caraphaeus in Auſtriam redit.

A Lotharingio Regi obviam remittitur.

ventabant, maturius jungeretur; eundem Caraphaeum cum delecta legione Regi obviam officj cauſſa miſit, & ut locorum gnarus tutiora ei viarum compendia conmonſtraret. Nam juſtus ſuberat metus, ne Muſtapha recentibus integriſque Tranſylvani, Valachi, Moldavique auxiliis reparatus, bonam magnamque exercitus partem adverſus Polonum inferret; diviſum, feſſumque in ipſo agmine aggrederetur; & de omni auxilj ſpe obſeſſos Viennenſes dejiceret. Enimvero Budae Praeſes, experientiſſimus belli Dux id ei conſilium dederat: quod homo ingenti faſtu aſpernatus eſt, putans vel magnum fortemque Orbis Terrarum Regem non ingenti ſtipatum exercitu fundere, facinus eſſe Techelj viribus dignum, non ſuis. Itaque Rex, ubi Sileſiae fines ingreſſus eſt, Caraphaeum obviam habuit; & itinere omnino inoffenſo in oppidum, quod Chremps appellatur, pervenit.

Metus, ne Muſtapha Regem in agmine adoriatur.

Regi Sileſiam ingreſſo Caraphaeus fit obviã.

Exercitus Chriſtiani recenſio.

Inſtructio. Duces.

Ibi junguntur vires; ad octoginta millia recenſentur; trajectoque flumine, agmini proelioque inſtruuntur. Dexterum Polonus, ſiniſtrum Auſtriorum Lotharingius,

gius, medium Germanorum agmen Maximilianus Emmanuel Bavariae, & Georgius Saxoniae Septemviri ducunt. Ubi adpropinquare hoſtem Turcis renunciatum, Budae Praeſes ſuadebat: *Non oportere intra eas ſtativorum anguſtias ab hoſtibus impeti: in apertiora evadendum; vicinos caedendos ſaltus, praealtum aggerem producendum; atque inde tormentis infeſtare hoſtes, & ferre obſeſſis auxilium prohibere*. Atqui Hadrianopolis Praefectus *ſolvendam omnino obſidionem* cenſebat, *ſub magni Soleymanis exemplo, qui paribus ferme copiis, ſub ejuſdemmet urbis quam obſederat muris, Carolum V. Imp. haud expectare ſubſtinuit*. Sed Muſtapha neque obſidium ſolvere, & cum hoſtibus Chalembergio monte deſcendentibus congredi maluit. Ejuſque conſilj auctor imprimis Michaël Telechius fertur, qui cum Tranſylvano nuper advenerat: etenim aſtutiſſimus homo veritus a Turcis, ne, Vienna capta, Tranſylvania prorſus redigeretur in ſervitutem, ut praeſens vitaret malum, ſperans porro rerum caſibus Hungariam a Germanis liberam fore; id facile Turcarum Duci ſuaſit, qui & Janicſaros ardua

Utilia Turcarum Ducum cōſilia contempta.

Inutilis callidaque Telechj ſententia probata.

 obſi-

obſidione delere, & urbem ad iniquiſſimam deditionem cogere; & ingenti de Chriſtianis victoria inter praeclaros ſuae tempeſtatis Duces cenſeri omni, uti inſipientium eſt, amoto metu ſperabat. Ita Janicſaris ad oppugnandam urbem relictis, triplici quoque inſtructa acie adverſus hoſtem enititur. Acriter pugnatum: victoria a Chriſtianis feliciter ſtetit: ac Vienna oppidanorum conſtantia, militum virtute, fortiumque Ducum vigilantia & exemplo, ſaevam diuturnamque oppugnationem perpeſſa, tandem liberata eſt. Turcae in acie fuſi caeſique; ab obſeſſis, eruptione ſub idem tempus facta, obſidentes in fugam acti. Chriſtianorum Duces victoria gaudere; milites praeda laetari: Turcarum undique profugia, latebrae, caedes, vulnera, ſervitutes; atque adeo utrinque omnia evenere acciderunt que, quae ſummam utriuſque fortunae commutationem ſequuntur. A Polonorum Rege inauſpicatum Turcarum vexillum captum, & cum eo Turcae ſuam belli fortunam captam putare: quae Muſtaphae quoque tentorium cum ingentis precj ſuppellectile, & epiſtolarum ſcrinium Regi ma-

Proelium. Chriſtianorum victoria.

Vienna liberata.

Polonus Rex regiam vexillum capit, & Muſtaphae praetorio potitur.

manubias objecit : cetera ſpolia poſtea Rex
ſecum abſtulit , vexillum ad Inno-
centium XI. Pont. Max. Ro-
mam miſit.

CA-

CAPUT IX.

Pro ſummo exercitus Quaeſtore in Superiore Hungaria munus gerit: Techelium fundit: & de belli porro gerendi genere cum AEnea Caprara juxta ſentit.

Deſtinat Eperiem obſidere.

EXercitu in hyberna digreſſo, Caraphaeus in Superiorem Hungariam proficiſcitur, ut ibi cum Rodulpho Rabatta, ſummo exercitus Quaeſtore junctis copiis, Eperiem obſideat, quando non licuit Caſſoviam aeſtivis reciperare. Etenim Chriſtiani Duces omnes Viennenſi victoria utendum cenſuerant. Sed Lotharingius Neoſolium, uti ultimam de Hungariae Regno relatam a Turcis praedam

Lotharingius Neoſolium,

dam, ita primam omnium recipiendam ſentiebat: AEneas Caprara cum Caraphaeo tota belli mole Caſſoviae incumbere judicabant: *Ea enim ad deditionem adacta, omnem Superiorem Hungariam principis urbis exemplum ſecutam, ad officium facile redituram: & oportere nefaria Principatus poſſeſſione principio Techelium exuere, unde belli initia extiterunt: neque utile videri, dum inteſtino hoſte attinerentur, externum perſequi*. Sed Polonus Rex, in perduelles a ſuo Principe armis animadverti; ſibi cum communi hoſte rem geri: & urbem Neoſolio Caſſoviaque digniorem, Strigonium, ſummo Hungariae Pontificatu auguſtam, a Soleymane, fortium Turcarum Imperatorum ultimo captam, ſuis armis dignam oppugnari ratus aggreſſus, fuſis iterum proelio hoſtibus, brevi ceperat. Sed conſilium de Eperie oppugnanda Rabattae & Caraphaeo aliae belli rationes diſtulerunt. Nam ut advenit Antonius, Rodulphus a Caeſare Lincium evocatus eſt, acturus de belli ſubſidiis comparandis: eique Caraphaeus cum in Quaeſtoris munere in ea Provincia gerendo, tum armorum, quae ductabat, imperio ſuffe-

Caprara, & Caraphaeus Caſſoviã obſideri cenſuerant.

Polonus Rex Strigonium arma converterat.

Ceperatque, fuſo iterum hoſte.

Eperiei obſidiũ dilatum.

Caraphaeus Rudulpho Rabattae in Superiore Hungaria ſubſtituitur.

ſuffectus eſt ; quod nemo melius & aes pa-
rare , ejuſque compendia facere cum opti-
ma fruge noſſet ; & ejus Provinciae exper-
tiſſimus omnes Techelj artes calleret.

Multorum de Techelio,et Turca jam debellato judicium.

Interea ob tot tantaſque , tanque inſperatas de hoſtibus perduellibuſque partas victorias , aliaſque ab ipſis hoſtibus , quas mox memorabimus , cauſſas ; plerique omnes jam afflictum Techelium , jam Turcicum Imperium funditus everſum putare.

Hungarorum ſpectata fides.

Paulli Eſterhaſj Palatini laus.

Croatia Turcis ſubdita a Georgio Erdodio ferme exciſa.

Et quidem haec de Techelio opinari: nam Hungari ad octo millia ferme equitum peditumque , in quibus quamplurimi inluſtri loco nati per omne id tempus ſub Paullo Eſterhaſio , Hungariae Palatino egregiam Caeſari operam , fidei documentum, navarant : & Eſterhaſius ipſe , quanquam Techeliam Emerici ſororem domi nuptam haberet , tamen privata neceſſitudine publicam habens potiorem in Techelianos infeſtiſſimus ferebatur . Georgius autem Erdodius , Croatiae Procurator , & dum Vienna oppugnabatur , & poſt Viennenſem victoriam innumera oppida , arceſque in ea Regni parte Turcis ſubjecta ſitas diripuerat , incenderat , devaſtarat . Quinimmo

ipſum

Techelius repulſus ab Hungaris.

Fugatus a Litthuanis, qui Ragoctiae agrũ vaſtant.

Rerum Hungaricarum commutatio.

ipſum Techelium, dum munimentum Eperie non procul obſidet, Hungari obſeſſi vi & armis arcent; Litthuani fugant, & omnem Ragoctiae ditionem igne ferroque corrumpunt. Igitur victoriis ad Viennam & de Strigonio relatis, tanta rerum Hungaricarum commutatio facta erat: ex facinoris audacia conſcientiae vecordia; minae in preces verſae; novandi ſtudia ſive deteſtata, ſive coërcita: Techelio omnium malorum auctori omnes omnia mala imprecari: in perduelles profugos intenta Turcarum odia; in contumaces juſtae Germanorum irae; in redeuntes tempori ad obſequium Caeſaris commendata clementia. Reſpublica interea, quae ſemper bonorum eſt, graviſſima belli mala perferre. Ita afflictis partibus, jam Techelium injuſto violentoque excidiſſe Regno conjiciebant.

Caraphaei de bello Techeliano ſententia.

Techelj ingens vel afflictis rebus audacia.

Sed Caraphaeus nihilo remiſſius adverſus eum, ſed juxta ac integrum, ac florentem bellum gerendum cenſebat: nec enim eum ſententia poſt unquam fefellit. Nam per id ipſum tempus, quo ejus res tam perculſae erant, juſſus tanti admiſſi a Caeſare veniam implorare, ſe ei ſubjicere

dedignatur: quin, poſitâ *Comitis*, ſub *Hungariae Principis* praeſcriptione edicta proponit. Qui tantis Turcarum viribus excitis Chriſtianum nomen univerſum perdere conatus erat, & novas de Numine opiniones ad ſtudia partium obtinenda fovebat; omneſque Romanis ſacris initiatos ab uſurpato ejecerat regno; octingentos Polonos, dum domum redeunt, trucidaverat; & quamplurima Germanorum corpora ex inſidiis capta Tartarorum Hamo dono miſerat in ſervitutem, quo concitaret contra Polonum: ad Pontificem Maximum, & Venetum Senatum literas ſcribere per ſummam audaciam ſubſtinuit, quibus, *ſe in Weſelenianis partibus natum ajebat, & civile bellum pro Hungariae libertate agitare: idque nihil quicquam cum Turcis contra Chriſtianos commune habere.* Mox duplex animi, Veneto quoque per Summum Pontificem in belli foedus conciliato, apud Turcicum Senatum ſententiae loco proponit, uti *Muſulmanorum Dominus ſuum ſacrorum Principem* * *in Perſiam mittat, qui eum Regem moneat, Pontificem Roma-*

Praefracta improbitas.

Neſanda verſutia.

* Muphti *Turcis appellatur.*

manum omnes Chriſtianos Reges contra ſuum Imperium concitaſſe, ut Mehmedanam legem funditus evertat : eaque ratione perſuadeat, ne ſe forte interea bello petat, ſinatque potius pro communibus Mehmedanorum aris, ſociſque ab eo ſecurum pugnare. * Et vero per omne ferme ejus belli conſequutum tempus ſpectatus eſt homo totiens adflictus erectus, perditus ſervatus; Turcis odioſus protectus; modo catenis oneratus, mox honoribus & imperiis ampliſſimis auctus; nuſquam coſtanti ſede tandiu conſiſtere; diffiſus ſaepe ſuis, ſui non diffidere; & per ingentem perfidiam confidentiamque fere ſemper defuiſſe aliis, nunquam ſibi.

Et mirae vices.

Non diu abjit, quod hoc Caraphaei judicium rebus ipſis comprobari coeptum eſt. Nam Techelius a factione deſolatus inſtaurat vires; infenſa Turcarum odia auro & arte delinit, & in ſtudia convertit; infeſtatus a Litthuanis in ſuo, infeſtat acrius aliena; & ſub anni exitum cum juſto Hungarorum, Turcarum, & Tartarorum exercitu in Scepuſienſem agrum ingreditur, illac in montana, aut in Trenchinienſes fines

Reparato exercitu Scepuſium invadit.

* *Ex lib. M. S.* Notizie particolari del Tecli.

fines penetraturus. Ut ad urbem Iglum caſtra ponit, ut Poſonienſem conventum turbet, quem ſuper perduellionis crimine lapſis condonando Lotharingius habebat; Caraphaeus ubi id per exploratores, per quos cuncta Techelj tentamina ſpeculabatur, reſcivit, Briſnenſem ei aditum occludit, ne in montana per Neoſolienſes fines inrumpat: cum certo peditatu alium ad Roſembergam occupat, ne in uberrimi ſoli Trenchinienſem agrum invadat. Techelius ubi his Caraphaei conſiliis ſe praepeditum ſenſit, Emericum Gergejum ad eum mittit, tanquam de venia ſibi imploranda cum ipſo agat. Interea, cum exercitus commeatu miſere laboraret, diviſit copias; & partim in montes cum Pethnaſio Roſnaviam verſus, partim cum Tunyoghio verſus Jolſuam dimiſit. Ubi gnarum id Caraphaeo, Franciſcum Veteranium militum Tribunum Muranum verſus expedit, qui Techelianos Jolſua & Roſnavia deturbat. M. Auriam ſuae legionis legatum in Scepuſienſem agrum ire jubet, Keſmark proprium Techelj oppidum occupatum. Ita Techelius, cum ſe jam circumveniri animad-

Arcetur a Caraphaeo.

Dolum adhibet.

A Caraphaeo eluditur.

Pene circumvenitur.

madverteret, Caſſoviam verſus ſe recepit; & Gergejus ad eum haec Caraphaei verba retulit: *Mirum ſane eſſet, ſi Techelius Italum meditatum decipere velit: qui Saponarae verba dedit, ſibi certe hautquaquam daturus*. Interea cum copiis, quibus imperabat, ſubſidiiſque a Lotharingio propere accerſitis, in eum tam ſubito invectus eſt, ut pernici hoſti ſolita celeritate uti non plane licuerit. Nam ad oppidum Unguar dictum cum Techelianis congreditur; magnam eorum partem caedit; reliqui ſuper aſpera montium ultra Scepuſienſis agri fines, qua Poloniam pertingunt, ſeſe recipiunt.

Ejuſdem Techelio reſponſum.

A Caraphaeo caeditur, & fugatur.

Ob ingentes autem clades, quas Turcae a Chriſtianis acceperant, & mala quae ipſi ultro ſibi dabant, iidem, qui Techelj partes oppreſſas, Turcicum Imperium jam everſum arbitrabantur. Etenim Muſtapha cum trepidantibus copiarum reliquiis ſeſe prius Budam, mox Bellogradum receperat: in quo turbato trucique agmine Budae Praeſidi, ſummae apud Turcicum Senatum auctoritatis viro fauces collidi juſſerat; & per multas iniquas falſaſque cauſſas optimum

Muſtapha Turcicae virtutis extinctor.

mum quemque belli Ducem ſubſtulerat, in quibus praecipuum Janicſarorum Praefectum: ne Reipublicae peſſime ab ſe geſtae delatores ſecum in Regiam urbem adduceret, ſtolida diſſimulatione, qui omnem exercitum ſuae ſtultitiae adhibuerat teſtem, ex Turcico inſtituto, ut in acie belli conſilia palam omnibus habeantur, metu ne clam ſummi belli Duces rempublicam forte prodant. Sed enim duo potiſſimi Reip., quos infenſiſſime oderat, graviſſimeque laeſerat, ordines, Janicſari, & qui juri & ſuperſtitioni praeſunt, in ſummam eum invidiam trahebant; religione univerſis incuſſa, *fractum contra fas gentium foedus a Summo Numine vindicari: & nefas auctorum caede expiandum*. Quas ſaevas contra Muſtapham, turbidas contra ſe voces ubi Mehmedes Conſtantinopolim reverſus palam fundi cognovit, eum interfici juſſerat; pravis inertium Imperatorum exemplis inſiſtens, quibus ſumma armorum imperia ſummis belli Ducibus ſine ullis certis mandatis delata ſunt: qui tamen de rebus vel fortunâ male geſtis capite ſuo reddunt rationem. Quo more reipublicae damno

Cur apud Turcas palam in acie belli conſilia?

Muſtapha acri flagrat invidia.

Ad poenam turbulenter depoſcitur.

Interficitur.

Pravus reipub. mos Duces res male geſtas capite luere.

damno peccatur ; & apud aliam gentem aliqua ingenj vi praeditam deterrerentur Duces quicquam Fortunae committere; quae rerum bellicarum bonam ſemper ſibi vindicat magnamque partem . Sed obtuſae mentis homines iis exemplis paſſim editis nihilo fiunt cautiores ; atque in ingentibus Imperj viribus, & quae quam celerrime reparantur, Turcae vix ſentiunt quantum mali ea res ipſis olim ſit adlatura. Primus igitur Vezirius creatus eſt Hibraimus Paſa, ruentibus rebus fulciendis impar; eo tantum laudandus nomine, quod invitus: Seitanes, Soleymaneſque ſummi belli legati * alter contra Polonum Regem, qui in Poloniam reverſus per obſecundantem hyemem Coſacchorum exercitu in Budziachum immiſſo, ingentem Tartarorum ſtragem ediderat ; contra Germanos alter in Hungariam dimiſſus eſt. Sed & alius jam ei hoſtis extitit, Venetorum Reſpublica ; quae paullisper ambigens de ejus foederis ineundi dignitate, ob cives legatoſque ſuos ſaepe a Tur-

Seitanes, & Soleymanes ſummi belli legati.

Ingens Poloni de Tartaris victoria.

Novus Turcae hoſtis Venetorum Reſp.

* *Ita viſum* Seraſcherios *appellare.*

Belli cauſae. a Turcis ſuperbe avareque habitos; quas injurias ſapienti conſilio privatim perferre, publice diſſimulare ſolet; tandem temporis opportunitate extimulante, & ab Innocentio Pont. Max. impulſa, ex gentium jure ad animum revocavit; & *Initium.* initio a Morlaccis ſumpto, cum Caeſare ac Polono in belli ſocietatem convenit. *Imperj Turcici aerumnae.* Ita Turcica re contnrbata, experientiſſimis belli Ducibus a Muſtapha extinctis, fortiſſimo legionario milite deleto, perculſis undique religione animis, tentatoque arcano, quo id Imperium una belli mole ſemper aut premere, aut premi curavit; *Turcae una belli mole res gerunt.* qui ſpei plus aequo fovebant, jam ejus Imperj finem adeſſe, corruptam jamdiu Rempublicam nunc dilabi, jam Turcas Coſtantinopoli atque adeo univerſa Europa exutos cernebant. Qua de re Caraphaei, *Caraphaei de Turcico bello judicium.* qui in eam partem, quae tutior eſſet peccabat, cum AEnea Caprara, qui juxta ſecum ſentiebat, ſermonem per literas habitum in ejus monumentis reperio: in quo, quia de Turcarum depravatis moribus multa diſſerit, ut intelligatur, quantum a primis inſtitutis deflexerint, non ab re fuerit, brevi excurſu cum cauſ-

ſis

ſis ſuis ejus Reip. formam contueri.

Turcica Reſpublica eximio ad tyrannidem ordine conſtituta, atqui ad priſcos Scythicae originis mores accommodate. Gens enim ſtolide ferox, abjecta, & vilis, omnium egena, & ad ſervitutem nata, erat ſane metu, aſpere, ſuperbe, cruceliterque continenda. Hinc lege, armis, pecunia ita fundatum Imperium, ut haec omnia unius utilitate aeſtimentur. Vana enim Lex aeternam animorum beatitudinem meritis erga Principem praemio proponit; unde vecors civium obedientia: falſam de Fato perſuaſionem inducit, ut ſint deſtinata morte ferociores: ſacris ſuae ridendae religionis formulis profana Reipublicae concipit; & qui falſi Numinis caeremoniis praeſunt, eos juri interpretando, diſceptandoque praeponit, omniaque religione perfundit, quo formidoloſior ſit dominatus. Hinc omne jus faſque unius arbitrio permiſſum; & omnes Principis juſſa adſpectare. Quia dominatus eximias virtutes, & poſtrema vicia perinde odit; magna mediocribus recte factis propoſita praemia, atroces manifeſtis compertiſve criminibus poe-

Turcicae Reip. forma ad tyrannidem.

Lege, armis, pecunia conſtituta.

AEterna animorum beatitas praemium ſervitutis.

Fati perſuaſio ad ferociam.

Sacris profana miſcet.

Iidem legibus, & ſuperſtitioni praepoſiti.

Ad dominatus formidinem.

In omne jus faſque unius arbitrium.

Mediocres virtutes amat;

Comperta crimina punit.

nae, utraque repraeſentata, & aequa omnibus: unde ardor aemulandi acrior, metus validior quam poena; & ob eas cauſſas obſequium in Principes effuſiſſimum. Indidem executiones praecipites, arcanus terror, in Principis placita inquirere exitioſum. Imperatoris aut inter arma conſpecti formido, aut major e latebris reverentia. Unus Veziriorum Princeps ejus ſubit vultum, auditque vocem: neu dominatus arcanum potentiae Veziriorum obtinendae ſubſerviat, Turcarum Tyrannus conſulentem de Republica Senatum ſub aulaeis celatus triſti obſervat ſilentio. Is rerum Dominus, Primus Vezirius procurator, omnes induſtrii, ut unus ocio pari tantae poteſtati fruatur. Ita Imperatores aut ſua virtute clari, aut alienam recte factorum gloriam ad ſua auſpicia tranſducunt: cum enim auctorum ſanguine male conſulta, aut geſta expientur, Principes aliena invidia peccant. Quia vero praeter Oſmanicam familiam naſcendi conditio omnibus aequa eſt, plurimum apud eos aemulationis invidiaeque: quare Aula delatoribus referta; amplitudo lubrica, egregia vir-

Acris arcanorū cuſtodia.

Principis ſummus timor, & reverentia.

Primus Vezirius rerum procurator.

Omnis gloria Principis,

Aliorum invidia.

Cur graves, & crebrae inter Aulicos ſimultantes?

Et delationes iniquae?

virtus exitioſa : aemuli namque nedum fortuita, ſed vel recte facta in crimen detorquent: & inter obtuſa ingenia leves ſuſpiciones pro exploratis argumentis haberi. Ita trepidis omnibus unus Princeps ſecurus. Ad Rempublicam accedunt ignobiles, viles, ac dura paſſi; & ob id obedientia obſervantiaque in Superiores inſigni, in ſubditos minoreſque ſuperbia intoleranti, jactabundi, adrogantes, faſtuoſi ubi ſunt honoribus cumulati : ex qua morum inſolentia frequentes caſus. Eo autem impio inſtituto Principem in ſuorum necem, unde aliquis publice metus, durare; & fortium virorum formidoloſam virtutem opprimere, ſaeva domi pax res cuſtodit. Miles autem non legitur, ſed ſemper inſtructus, ſemper intentus adeſt : alter factus a Principe, alter jam bello ſpectatus. Prioris ordinis *Janicſari*, poſterioris *Spahj* appellantur : illi pedites ad Regiam urbem Principis tutelae, hi equites veluti minutae coloniae Imperj cuſtodiae agunt. Janicſarorum inſtitutio ad virtutem militarem tam generoſa, ut ſtemmatum quamvis nobiliſſimorum animos ſuperet : quare

Cur viliter ſerviunt, ſuperbe dominantur?

Et ſpiſſi Procerum caſus?

Pax cruenta.

Miles ſemper, & ubique paratus.

Janicſari, ceu Praetoriani.

Spahj, veluti minutae coloniae.

Janicſarorum generoſa educatio.

re per plura ſaecula invicti : In iis exercituum robur, & ab iis omnium victoriarum adorea. In eum numerum adlegi conceſſum nemini, ſed forte datum inter nationes bellicoſiores perquiri, & e Chriſtianarum parentum ſinu abripi pueros, in paleſtrae clauſtris adoleſcere, & coelibes, nulla re alia niſi militia exerceri. *Principis filj* dicti : eaque adpellatione ſuperbi; unum Imperatorem tanquam parentem verentur; ceteros omnes inſolenti faſtu deſpiciunt : quadraginta millium numero; ex quo dignitas urbi, ſecuritas Principi, ipſis fiducia, ceteris terror. Spahjs in ſpectatae virtutis praemium villae pagique * ſtipendiorum loco adſignati. In ea militia uti in coloniis Romani, ita Turcici Imperj firmitas, & ab ea etiam amplitudo: ad quadrigenta equitum millia expeditos ſemper ſub armis per omnes imperj partes habere. Unde Turca tam facile ex captis regnis militum numerum auxit : & per tot ſecula Oſmanicae vires acriores inten-

Eorum genus.

Fortunae filj dicti coelibes,

Unum Imperatorem ſpectant.

Numerus.

Spahj.

Timarri militaria Turcarum beneficia.

Numerus formidandus.

Ars Turcici imperj proferendi.

* Timarri *Turcis dicuntur.*

tentae, horum induſtriâ, ac vigilantiâ; ne beneficiis forte exciderent, quos aemuli infenſi ſervabant, an & arte equeſtris militiae exercitia celebrarent, ut in deſidis, vel ignavi mulctati beneficium porro delator ſuccederet. Hinc ea gens praeter ceteras equitatu formidabilis; hinc in exercitibus cogendis celeritas; hinc omnis victoriae ſpes in vi proeliorum ſita. Hac ingenti praeſentique militum copia freti arcibus non firmare fines, quos longe lateque vaſtant, ut inde hoſtes fame ac ſiti ſubmoveant: urbes muro clauſas perraras habere; & terreſtribus bellis pollere ſtudent, gnari continentis terrae dominos adjacentium inſularum potentes eſſe. His viribus navalium bellorum, & muniendarum urbium imperitiam compenſant. Tales priſci mores, ut omnia pacis in uſum belli componerent: ei generi victus cultuſque aſſueti, tamquam omnis vita in acie exigenda eſſet: ſine ullis gulae inritamentis famem expellere, eâdem adverſus ſitim temperantiâ; abſtemias inire coenas; humi ſedere; innupti juvenes ſuper pellibus humi ſtratis dormire; venatu exerceri; ſilen-

Turcae olim equeſtribus proeliis potentes. Unde expeditionum celeritas.

Agrorum vaſtitate claudunt Imperium

Cur terreſtri bello gaudent?

Pax in belli uſum comparata.

ſilentio cuncta peragere. Nihil in urbe molle; amantium nequitiae occultiſſimae; & foeminae obnuptae foris incedere; truci muſica delectari; poëtis fortium virorum facta perpetuum eſſe argumentum: atque adeo omnem domi vitam caſtrenſem meditationem videri. Hinc porro in bello laborum, inediae, ſitis, aeſtus frigoriſque juxta patientes; frugales commeatus; in agmine, in acie ſilentium; in ſtationibus vigilantia, vecors in proeliis furor, ubique ordo, & concordia; ac ſpe meliorum libenter extrema pati. Una urbanarum in caſtris cura, militem lautum, & adverſus caeli ſaevitiem bene tectum; unde virorum robur. Cetera foediſſime etiam proviſum, ut quamvis foeminae caſtra non ſequantur, earum tamen nullum ſit deſiderium. Eae poſtremo aerarj artes, pares neceſſitatibus opes, civium frugalitate & parſimonia comparatae: nam privatim veſtium inornata elegantia; aedes, quales ſub tyrannis, humiles, & e ligno: non ſigna, non pictae tabulae per domos ſuſpiciuntur; nullus aleae luſus, & ſimplices parcaeque menſae. Publice autem magnifici in templorum hor-

Omnis domi vita caſtrenſis meditatio.

Unde bonus in bello miles.

In caſtris bene lotus, fotuſque.

Abominandum nefas bello ſubſervit.

Aerarj artes.

Privatim parci,

Publice magnifici.

hortorumque cultu, ut ſplendide religent animos, tuto relaxent. Plures pro re cujuſque uxores, ad gentis frequentiam. Nullus pro cenſu ordo, nulla honorum ſucceſſio; opes publice partae reipublicae recidunt. Inde cujuſque virtuti aequus ad rempublicam aditus, firmiſſimum ejus Imperj fundamentum, quo ſub acri tyrannide praecipuo libertatis commodo utuntur. Nullum cenſent lucrum, niſi quod vel armis in bello, vel domi religionis legumque profeſſione ſit partum; & ob agros jam ſtipendiis adſignatos, inlibato ferme aerario, bella gerunt; nam Spahj de ſuo aere inſtructi agunt, & pugnant. Agris autem per ſervos cultis, tantum naturae fructibus contenti, illos induſtriae Graecis, Armenis, Epidauriis, aliiſque praeter unos Hiſpanos, relinquunt. Cumulant aerarium multa & varia portoria, ingentia ſociis tributa indicta, onera impoſita victis intoleranda.

Ejus fundamentum Imperj aequalitas ſub Tyrannide.

Turcae ſolum leges, vel arma curant.

Equites, perpetui aſſidui.

Agriculturam ſervis.

Peregrinis mercaturam, & artificia permittunt.

Portoria.

Tributa.

Victarum gentiū onera.

Sed jamdiu depravati mores. Nam Janicſari jam norunt, Imperj vim ſuis in manibus ſitam: cumque Imperatorum ſanguine foedari ſint auſi, in lubrico ea Reſpubli-

Corrupti mores.

Janicſari Principi formidoloſi.

publica eſt; vulgato arcano, poſſe Principem a multitudine impune ſperni. Per haec Imperatorum ſibi uſurpant electionem, qui ab iis donativo adclamationes, & novi regni auſpicia redimunt: unde ab iiſdem idem Turcico quod Romano Imperio a Praetorianis imminere fatum prudentes rerum conjiciunt. At enim cum Janicſari hodie conjugiis commerciiſque dent operam, liberorum charitate, & vilis quaeſtus ſtudio attinentur. Praeterea eam militiam hodie Primores filiis ſuis, per delicias eductis atque educatis, commercantur: quare non amplius mira in bello, quae olim, praeſtant. Spahj autem, ubi imperantur, nequiores ſervos ad bellum mittunt: dum ii interea exercent mercaturam & foenus. Neque ea beneficia militaria praemio ſed precio dantur: unde adfectatae ſaepe eorum militum clades, quo aliis divendantur. Quibus ex cauſſis Turcica virtus graviter imminuta. Poſtremo Turcicum communem Imperiorum conditionem jam patitur: cum enim, tot debellatis regnis, ad ſe ingentes divitias traxiſſet, animi Turcarum captivis deliciis capti ſunt, & an-

Et inobſequentes.

Uxores ducunt. Exercēt foenus.

Primorum filij in eam militiam adſcribuntur.

Spahj mercaturae dant operam.

Deliciae, & luxus.

& antiquam Aſianorum molliciem induere. Et luxum proſequente avaritia, nihil pecuniae impervium; omnia donis ac muneribus praetentantur, & corrumpuntur: occluſa virtuti via, ubi largitiones, & ambitus. Itaque ocio delectantur: inviti bella ineunt, Perſicum maxime ob longinquitatem itinerum, & deſerta terrarum; Hungaricum ob arcium obſtacula crebra, & diverſum pugnandi genus.

Avaritia, & Ambitus.

Bellum Perſicū maxime Hungaricūque averſantur.

Jamdiu, differebat Caraphaeus, *Turcicae Reipublicae haec depravata inſtituta; ſed nihiloſecius bello ſemper imperium protuliſſe: nec Turcas unquam ultro petiiſſe pacem; ſemper dediſſe tamen, & quidem cum aliquo ingenti emolumento, rogatos. Eſſe quidem falſa religione perterritos; ſed gentem ſtupidam, & quae belluarum inſtar nonniſi praeſentibus occupantur, uno ſecundo belli eventu elatos reſumere de integro animos. Bonos belli Duces, feroceſque milites Muſtaphae aut bello, aut fraude cecidiſſe; ſed ingentes ejus Imperj vires non facile una alterave clade accepta defecturas. Qua de cauſſa qui id Imperium optime norunt, ut excindatur, id dare conſilium, ut Chriſtiani Principes cum Perſarum*

Nunquam Turcae pacem petere.

Cur adflicti, una re proſpera reſumunt animos.

Ingentes etiamnum Imperj vires.

Prudentum conſilium de eo Imperio excindendo.

 Rege

Rege foederati, utrinque bello confodiant; atque id cenſere tamen, cum jam erant ita corrupti Turcarum mores. Non ſine Numine Turcas mentem ejus ultro inferendi belli induiſſe, ut per eam occaſionem divinitus oblatam Polonus, Romanus Pontifex, Venetorumque Reſpublica cum Caeſare contra Turcicam potentiam firmiſſimum foedus inirent: ſed ejus legibus ſapienter quoque cautum, Sedulo curari oportere ut ſecum Moſchus quoque arma conſociet. *Cum enim Turcicae vires, cum Tartaricis aeterno foedere junctae, Perſae potentiam cum Moſcho item aeternûm foederati compenſent; ad eam deprimendam vim hoc ingenti addito momento opus eſſe ratos, ut ſine Perſarum conlata ope unis Chriſtianorum armis Turcicum Imperium excindatur. Et vero Polonum Regem ſat expendiſſe has Turcicas, quas nunc putant, adflictas vires, qui id ſe magno Rege, magnoque belli Duce dignum gerendi belli genus per hoſce ipſos dies proponit; ut Caeſar cum Germano milite in Hungaria Turcicarum copiarum robur, quae ad hos Imperj protegendos fines tanquam propugnaculo agunt, occupet, deleatque; ipſe citato agmine, &*

Cur in foedere cautum, ut Moſchus in eā belli ſocietatem conveniat.

Digna Polono Rege de ratione ejus belli gerendi ſententia.

per

per viarum compendia Conſtantinopolim, Imperj ſedem petat: Veneti claſſe potentes Helleſponti fauces occludant, ac principi urbi maritimos commeatus ab Aegypto, & omni mediterraneo mari prohibeant. Noſſe namque cum ejuſmodi hoſte rem geri, qui aut bello nunquam petendus; aut quam celerrime opprimendus ſit. Nam ſi ad anguſtias redacto tempus detur, tantiſper, dum ad ſua ſe inſtituta recipiat, iis recte uſum mox redire longe ferociorem. Unum Veziriorum Principem reip. ſcientem & bellicoſum virum creatum, qui a Janicſaris Spahiſque militarem diſciplinam rigide exigat, intra breve temporis curriculum maxime formidandos exercitus educere in hoſtes poſſe. Ad haec ingentem terrarum tractum, urbibus celebrem aut externis nationibus inundari, quae indigenis omnino deletis novam gentem reponant; aut paullatim, & per partes adquiri, ut ſenſim in victoris imperium coaleſcant. Sed neque delere nationes Chriſtianae manſuetudinis eſſe; neque foederata bella diu geſta rerum experientiam planum facere. Unam mediam patere bellandi viam, brevem & ingruentem, nempe qua Magnus Alexander Perſarum Mo-

Turca quod hoſtis genus?

Quam facile integrare formidādas vires poteſt?

Duplex imperiorum armis delēdorum extrema ratio.

Neutra probatur.

Una media, qua Magnus Alexāder uſus.

narchiam uno & item altero ſecundo proelio ſubegit. Sed magnis celeribuſque bellis ſuſcipiendis, aut pinguia & exprompta aeraria oportere, aut rerum omnium egeſtatem. Foederatum militem non poenitere patriae quemque ſuae: quare commeatu inſtructum eſſe ducendum in aſpera, idque adeo quod cum Turcis res ſit, qui a finibus longe arcent hoſtes fame ſitique: & in Hungaricis bellis victorias primis annis nullos ferme parere fructus. Inter omnia infenſa infeſtaque exercitus eſſe ductandos. Graecos enim quibus Europa Turcica ſcatet, acriori odio Romanum nomen habere, quam Turcarum graviſſimas, quibus premuntur, injurias. Et Turcis quoque ſubdi magna ex parte haereſi labefactatos, qui religionis libertatem ab iis libentes tributo rediment. Neque eſſe ut ſpes aliqua in Turcarum ſeditionibus ſita ſit: eas enim in Perſarum confinio ſaepe fieri; qua autem fines ſpectant ad Chriſtianos nunquam: ibi namque ſuperſtitionem diſcordem efficere, ut Reſpublica ipſa diſpliceat; ſed in principe urbe tumultus natos, quia diſplicent qui reipublicae praeſunt: itaut ejus generis turbae nihil aliud ſint quam

Ejus difficultates.

Cur crebrae a Turcis ſeditiones in Perſarũ, in Chriſtianorũ finibus rarae?

bonae

bonae reipublicae deſideria. Igitur cum nihil inter hoſtes ſubſidj, inſtructiſſimo omnium rerum commeatu opus eſſe. Sed juſtum praeterea ſubeſſe metum, ne Turcicis viribus Chriſtianorum conſilia ſuppetant, qui tantam terrarum mariſque acceſſionem foederatis inviderint. Occupandas igitur graviſſimas haſce difficultates pecuniâ tanti belli neceſſitatibus repraeſentatâ. At Poloniam immodica Comitiorum libertate aegram, & exhauſto continentibus finitimorum bellis aerario laſſam: Venetos languere adhuc ex nupero Cretenſi bello aſpero ac diuturno: Caeſarem liberalitatis & munificentiae gloria gaudere: Romanum Pontificem tam eminentis virtutis moriturum, & ſenem. Atque adeo Imperia non occidere alia, niſi alia melioribus inſtitutis aut oriantur, aut emendentur. Et noſtris quidem in melius, quod acrius bellandi genus, fortiores belli & majori numero Duces, ferociores milites quam Soleymanis temporibus, bella prius cum Guſtavo, deinde cum Ludovico XIV. geſta pararunt. Sed ob has ipſas cauſſas metus, ne Chriſtiana arma ſecum ipſa confligant. Per has igitur rationes Caraphaeus, ut Turca omni

Quando Imperia occidant?

Militia Germana nunc longe melior, quã Soleymanis temporibus.

ni Europa prorſus ejiceretur, id bellum inſtructiſſime intentiſſimeque, & quam celerrime adminiſtrandum eſſe ſentiebat.

CA-

CAPUT X.

Summam rem ad Budam primum obſeſſam ſervat. Neoſolium Turcicis auxiliis intercludit; cujus uti & mox Eperiei expugnationibus adeſt: & Caſſoviae dedendae opportunitatem praebet.

ANno belli ſecundo Germani pro ſua fortuna & virtute expeditionem deliberant. Nam Neoſolium, intimum Turcarum in Auſtriam munimentum, quod commeatus ſecundo fluvio per Danubium Budam deferri facile prohibebat, omittunt; & urbem regni caput, cui in Turcarum poteſtate redactae Poſonium in Hungaricarum urbium

cIↃ.IↃ.CLXXXIV.

Budae obſidium.

bium principatum ſuffecta, armis cingere aggrediuntur. Per idem tempus bello turbatur Rhenus, ad cujus ripam Ludovicus XIV. ſuo ductu rem gerit, & Lucemburgum, unum e Germaniae ab Rheno clauſtris, oppugnatione maxime infeſta capit. Qua victoria Germania pene perculſa eſt: unde Bavarus eo ſua convertit arma, & Caeſar Capraram, Caraphaeum, alioſque Duces cum juſto exercitu, ut Gallis obſiſterent, miſit. Sed induciis mox cum Ludovico depactis, arma Caeſaris jam belli Gallici metu liberata Hungariam repetebant, ubi ad Budam Lotharingius rem ita geſſerat. Secundo flumine in Danubj, quod Hungariam interfluit, ripis tres praecipue urbes magnis inter ſe intervallis, longiſque fluminis amfractibus diſſitae celebrantur; Strigonium, Buda, Bellogradumque; prima religione, ſecunda dignitate, tertia munimento principes priſci Hungariae regni. Sed uti eae urbes minora oppida ſupra infraque flumen ſita ſua continent majeſtate; ita & haec omnia alia alîus ſecuritati pro virili conferunt in commune. Ad hoc inſtar Vicegradum, & Peſtum Budae inco-

Caraphaeus ad bellum Rhenanum mittitur.

Quod induciis quieſcit.

Tres praecipuae priſci Hungarici Regni urbes.

incolumitati ſubſerviunt. Igitur Lotharingius Vicegradum obſederat, ac reciperaverat; mox Peſtum obſeſſum perrexerat: Budae Praeſes contenderat; eoque repulſo, Peſto potitus erat. Hinc Budam circumſederat, & oppugnabat. Obſeſſi conſtanti ferocia ſuſtinebant obſidium. Interea obſeſſores aut adverſi Martis, aut vexatae naturae fato ad decem millia occubuerant, ſive obierant. Heic Caraphaeus cum ſuo & Bavaro equite a Lotharingio deſideratus, *quando nemo melius ab hoſtium inſultibus militem protegeret, imperiaque ſervare noſſet.* Itaque per ejus literas imperatus iter quamociſſime maturare; *ab ea enim mora, vel celeritate magnam ſummae rei partem in utrumque momentum pendere.* * Praeſto adeſt, & cum his legionibus obſeſſores protegere juſſus. Seitanes cum pollenti exercitu appetit, ut in obſeſſam urbem auxilium inducat. Sed Caraphaeus ita milite diſpoſito aditus obſtruxit, & operibus communivit,

Ad Budam Chriſtianorum res impeditae.

Caraphaeus ad ſervandam rem Chriſtianam celeriter accerſitur.

Caraphaeus hoſtem a proelio deterret.

P ut

* *Ex epiſtola Lotharingi in eam, quam retulimus, ſententiam concepta, data in Budenſibus caſtris die 23. Octobris.*

ut hoſtis ab ea parte nihil auſus abſceſſerit. Mox Lotharingius in morbum incidit. Succedit Bavarus, & arcem oppugnare inſtituit. Seitanes redit: eique Germanus exercitus opponitur. Ibi Turca, dum per levia certamina diſtinet hoſtem, ab inobſervata parte ſtrenuum in urbem immittit auxilium. Quamobrem Lotharingius viris imminutus, rei frumentariae indigus, crudeſcente hyeme infeſtatus, Peſtum ſolo aequat, inferiora Budae urbis incendit, obſidionem diſſolvit. Id adverſi aliquo tamen pacto ſolatae ſunt Virovicza ad Dravi ripam a Jacobo Leslaeo capta, & trans Danubium Marchovitza Ragoctiae urbs: quam, ſubminiſtrante belli ſubſidia Caraphaeo, D. Schultius ſubegit, & Techelium bis ad Eperiem fudit, fugavit.

Salvis rebus Budae obſidiū ſolvitur.

Ut in hyberna diſceſſum, Caraphaeus, qui in inſtitutis habebat militem hyemes ſemper proximis aeſtatibus utiles commodaſque tranſigere; in ſuperiore Hungaria ad Zendraviam * caſtris poſitis, auxilia & com-

* *Vulgo* Zendrò *appellatam.*

commeatus, quos Neoſolium Hibraimus Seitanis ſucceſſor mittebat, occipit impedire, quo eodem tempore ab Agrienſibus prohibebat. Cumque noſſet, quingentum perduelles Agriam contendere, ut Turcis ſociati eo commeatus inveherent; C. Tertium cum centum Germanis, ac biſcentum Hungaris militibus ad intercipienda iis itinera miſit. Qui tempori eos adortus, bona parte caeſa, biſcentum ferme cum ipſo ductore captivos egit. Et per M. Auriam, ſuae legionis legatum, alium perduellium Ducem eadem tentantem oppreſſit.

Unâ operâ Neoſolium hoſtibus intercludit, & Agriam.

Tecbelianos ſemel atque iterũ fũdit, caeditque.

Adeſt tertius belli annus, quo Caeſar quinquaginta virorum millia in campum educit. Sed rebus ipſis edocti, Strigonienſem provinciam non tantam prae claritudine utilitatem attuliſſe; & Budenſis obſidj grandia adhuc intertrimenta ſentiri, quia utrunque alieno incoeptum loco; ne nunc quoque imparibus viribus res quoque male geratur, Neoſolium firmiſſimum munimentum, Viennâ octoginta paſſuum millia diſtans, Auſtriae Moraviaeque finibus imminens, ſuperioris Hungariae porta; quod reciperatum rebellium

cIↄ.Iↄ.cLxxxv.

Neoſolj reciperandi utilitates.

Turcarumque ulteriores impetus frangeret, Budae recipiendae ſecundo flumine Danubio commodans commeatus; ob quae omnia per Primum Vezirium Hibraimo legato ſatis certo mandatum, *ut eam urbem quoquo modo ſalvam curaret*; tota belli mole ſub Lotharingj imperio ductuque obſidendum decernitur. Is igitur, poſtquam ea urbs ſatis providenter a Caraphaeo univerſam hyemem omni hoſtium commeatu auxilioque intercluſa eſt, D. Heislerio imperavit, ut ſtativa circa eam propius obtenderet; dum ipſe Novigradum impeteret, unde commeatus, & ſuppetiae commodae facileſque oppugnantibus: nam, eo capto, Neoſolium ſua ſponte deditum eſſe rerum Hungaricarum hiſtoriae produnt. Sed ſumma oppidi arduitate deterritus inceptum deſerit, & ad obſidendum Neoſolium proficiſcitur. Hibraimus ut inde hoſtem oppugnantem eliciat, Vicegradum oppugnari jubet; ipſe Strigonium obſidione cingit. Lotharingius, ut parta conſervet, Capraram oppugnationi manere jubet; & evocato prius Caraphaeo, ut eam ſubſidio firmaret, ipſe magnam caſtrorum par-

Anxia Turcarum de eo obtinendo cura.

Ejus obſidium decretum.

Caraphaeus obſidionem ſubſidio firmat.

partem in hoſtem movet. Interea Vicegradum a Turcis reciperatur; Strigonium propugnando Caeſari perſtat. Lotharingius Hibraimum proelio laceſſit; quod is hactenus belli ſciens detrectat. Igitur Dux Caeſareus ad imperatorios dolos confugit, & inde loci excedere ſimulat. Turca inconſtans propoſiti eum inſequitur, tractuſque eſt ad pugnandi neceſſitatem. Chriſtiani vincunt, & Neoſolium victoriae fructus cedit. Nam obſeſſi, omni auxilj ſpe dejecti, urbem dedere, at ſero, volunt. Quamobrem Germani in extremam vim conatos ultimas armorum leges exercent. Hibraimus ne univerſam Rempublicam in caſum objiciat, Novigradum, ac Vicegradum demoliri jubet; ipſe ſub Budae muris copias recipit.

Neoſolianâ provinciâ mature confectâ, Lotharingius, ut reliquo anni tempore ad belligerandum commodo utatur, dimiſſis ſubſidiis, Leslaeum, & Schultium, alterum in inferiore, in ſuperiore Hungaria alterum legatum confirmat. Leslaeus fuſo fugatoque ad Eſſechum hoſte, incendiariis navibus demiſſis magna ex parte pontem incen-

cendit, quem Soleymanes morti proximus cis Dravum ſuper longo paludum tractu, ad novem paſſuum millia ſtagnantium, ab triginta hominum millibus paucos infra dies extenuari juſſit; praeſentis potentiae teſtem, futurae augendae munimentum.

Caraphaeus ſub Caprara in ſuperiore Hungaria rem bene gerit.

Caraphaeus autem cum Caprara ſuperiorem Hungariam repetit ad inſtaurandas Germanorum vires, qui Eperiem acriter diuque oppugnabant. Sed antequam adeſſent D. Schultius eam ceperat. Igitur alio vertunt; & Caſſoviam provinciae caput caſtra movent. In agmine ut Toccajam & Kalaviam conſpexere, in deditionem accipiunt. Sed Caſſoviam validum perduellium praeſidium, firmiſſima urbis munimenta, anni tempus ad hyemem vergens, & Techelius, qui obſeſſos proxima auxilj ſpe confirmabat, haut facilem deditu faciebant. Capta tamen eſt, divulgato, *Techelium a Varadinienſi Praetore inter menſas comprehenſum, & Hadrianopolim ad Turcarum Imperatorem cuſtoditum miſſum*. Caſſoviâ captâ, Patachum, Unguar & alia his minora oppida Caprara recipit: & Agrienſem Praeſidem, dum Caſſo-

Caſſoviae auxilium ferre conatur, ubi Zagyva cum Tibiſco confluit, militum Tribuni Mercyius, & Heislerius cum Germano Hungaroque equite de improviſo aggrediuntur, & fugant; majoremque copiarum partem fugitantem aut caedunt, aut capiunt; & Zolnochum ibi ſitam urbem, tres & triginta ſupra centum annos ab Hungariae regno diſcerptum, reciperant. Ita Techelj vincula Caſſoviam ad Caeſarem retraxere, & Caſſovia capta Techelj factionem afflixit.

Caraphaeus Techelio vincula praeſtruit.

Techelius Tranſylvaniae regnū apud Turcas adfectat.

Id autem a Caraphaeo dante opportunitatem natum. Cum enim is per ſatis certos nuncios noſſet, Techelium Tranſylvaniae regnum apud Turcicum Senatum ambire; veritus ne pro deſide Apaffio, & ſene, acer juvenis & bellicoſus Tranſylvanis imponeretur; ad ſuos, quos ibi colebat, amicos Caeſaris ſtudioſos ſcripſit, ut haec Telechio per ejus factionis homines ſignificarent; quo is Apaffio regnum, ſibi potentiam obtineret. Pro conſilio eventus: Dum enim Neoſolio capto Turcarum Senatus de inſinuanda Chriſtianis pace cogitaret, per id tempus Telechius Hibraimo,

Artes Telechj quibus Techeliū perdat.

mo, quem Techelio infenſum noverat, indicavit, *eum de venia a Caeſare impetranda pluries agitaſſe: quare ſi forte velint pacis mentionem cum Chriſtianis injicere, eum, facile veritum ne nulla in foederis legibus de ſe ratio habeatur, quavis toleralili conditione accepta omnem Hungariam turbatam in Caeſaris obſequium ſecum eſſe tracturum: unde eos poſtea venturos in Caeſaris de pace leges duriores.*

Techelj de regno furores.

Et vero Techelius pluries id conatus: ſed quia non veniam uti majeſtatis reus petere, ſed foedus tanquam Princeps ſummus inire velle videbatur: & quia in civilibus bellis partium principes ſummum rerum arbitrium non habent; ſeu adrogans repulſus a Caeſare, ſeu modeſtus deterritus a ſuis, ſemper eo abiit conſilio fruſtratus. Principio enim Caſſovienſi armorum praefectura depaciſci pacem volebat: mox Caſſovia potitus, in ea ſummum Principem conſtitui concupierat. Poſtea, ſi tredecim Comitatus, in quibus munitiſſima oppida Mungactium, Unguar, Marchovitza, ſibi addicerentur; & in iis ad Ducis Litthuaniae exemplum cum Caeſare Hungariae Rege,

uti

uti ille cum Rege Poloniae, impari foedere jungeretur, Caſſoviam Auſtrio ſe redditurum: quod vecors deſiderium & Caeſar indignatus, & ejus aſſeclae averſati ſunt: qui rati ſe tantiſper vereri, dum armis Hungaria perſtreperet, in Turcae fide & clientela perſtare ſuaſerunt; ſpem offerentes, Viennâ captâ, totius Hungariae Dominum fore. Inſuper anno belli ſecundo ad Caeſaris clementiam invitatus, is Principis appellatione, qua Regni Palatino dignitate aequaretur, decorari, militiam ſuo ſub imperio habere, ſua oppida munimentaque Germano praeſidio libera, ſuperbe praefracteque petierat; & Poloniae Regem ut pacem conciliaret rogarat, ſub adroganti exemplo, Galliae Regem pacem jam facere cum ipſo Polono animatum, tamdiu diſtuliſſe, ut Summus Pontifex eos conciliaret. Quem conditionum tumorem Rex graviter indignatus, ei ſignificavit, *ut Caeſaris clementiae, uti tantorum admiſſorum reum decebat, ſeſe ſubmitteret; & quicquid ejus benignitate retulerit, ſingulari ejus beneficio peſſima meritus adponeret.* Poſtremo Caſſovia capta, & partibus adflictis, eo redactus,

ut ſibi privato ſua ſibi & uxoris habere tuto permitteretur. Sed ne id quidem per ſuos fautores ei licuit: qui ei auctores erant, ut ſummus in Hungaria Princeps ſtatueretur: ita namque ſat legationum ſemper habiturum, quibus amicitias cum Auſtriae Domus aemulis colere poſſet, unde Regnum ſibi conſtabiliret. Igitur, cum Hibraimus, antequam Achmedem Celebim de pace ad Lotharingium mitteret, Techelium a Varadinienſi Praeſide per dolos comprehendi juſſiſſet; is ex lubrico regno in eam miſeriam conjectus cum Stephano Papajo, participe ſecretorum, *ſuae factionis ſtudioſos eſt deteſtatus, quod antequam Turcae iras ex adverſis rebus conceptas in ſe converterent, in Caeſaris gratiam redire prohibuiſſent.* *

Techelianarum rerum viciſſitudo.

Sed dextera quae in Turcica Aula extitit opportunitas Techelium cuſtodiâ liberavit. Etenim Turcarum Imperator improſpera belli maxime Hungarici iniquo animo ferens, & in Primum Vezirium transferens culpam, eum in ordinem redegit;

& a

* *Ex M. S. ſuperius adlato*; Notizie particolari del Tecli.

& a Polonia provincia, quam bene gerebat, Soleymani evocato ampliſſimum munus demandat. Is autem ſimultates & occulta odia cum Hibraimo exercebat: unde facile inventi qui *& Techelium haut recte vinctum* ſuaderent; docerentque, *quae & quanta in Hungaria Turcis mala id Hibraimi conſilium peperit; Caſſoviam deditam; Techelj profligatas partes; Germanos in ſpem erectos Hungariam univerſam brevi reciperandi, Principe factionis ſublato; quae prima omnium eſt cura iis, qui bella civilia pacare ſtudent. At hercule partium Principem, virum acerrimum animi, audacibus conſultis, celeribus incoeptis, inter populares factioſiſſimum, ad convertendos ſibi externorum animos ſingularem: quem ob haec omnia non ſolum in ea Principatus umbra, unde tantum luminis Oſmanico Imperio, ſervari, ſed ad Tranſylvaniae quoque Regnum promoveri oportebat: cui civilis Muſulmanorum ratio poſtularet, non Apaffium Principem ſocordem praeeſſe, & duplicis animi Techelium adminiſtrare; qui uterque, ut id obtineat, fraudem ac dolos, timidorum & imbecillium ſolitas artes exercent, & pro tem-*

pore modo Oſmanicum, modo Germanorum Imperium alterum alteri produnt; ſed in opulentum & bellicoſum Regnum generoſum Auſtriae Domus hoſtem evebi, qui, uti Bathorei Ragoctjque, gravibus bellis ei ſit incommodus & infeſtus. Atque heic ipſius Techelj indicium edunt, qui in caſtra ad Bellogradum hoc anno profectus noſſe dicebat, Tranſylvanum Muſulmanorum conſilia Chriſtianis per literas prodidiſſe. Quare ſi Regno Apaſſius mulctetur, ex clientelari jure, quo id a Turcis habet, quando contra ejus leges fecit, merito in eum factum omnes dicturos.

His atque talibus Soleymanes, qui Hibraimum ultro perditum ibat, extimulatus, ejuſdem morte factum notavit; Techelium abſolvit, noviſque honoribus auget, & Veziriorum cultu decorat, ac brevi quoque Tranſylvaniae Principem adpellaturum promittit. Quapropter is fiduciae plenus, tumidas has edidit voces: *Etiamſi male peream, meis rebus tales tantoſque paravi patronos, ut eas ab inferis revocarent: immo ſi facerem pacem, non duraret diu; nam ii, in quorum ſum fide, me foedus rumpere adigerent: ſe alienis Imperiis*

periis

periis neceſſario ſervandum ; bellumque armis in ſpeciem gerere , re autem ipſa Caeſarem conſiliis oppugnare. *

* *Ex M. S. mox relato.*

CA-

CAPUT XI.

Techelium Mungactio auxilium ferre prohibet: Sanctum Jobum pugnando capit: Ponte ſuper Tibiſco facto Turcarum excurſus coërcet: Oſmanem Paſam proelio fundit caeditque: Budae expugnandae operam confert; & armorum auctoritate celerat Segedini deditionem.

INterea Caraphaeus, ob res qùas ſupra memoravimus geſtas, in ordinem ſum-

ſummis belli Legatis proximum * a Caeſare adlectus, annum belli quartum Sancti Jobi deditione ita feliciter auſpicatur. cIↃ.IↃ.CLXXXVI.

Ut Techelium reſtitutum cognovit, extemplo ad Tibiſci fluminis ripam (qui in Poloniae finibus ortus, Hungariam perfluens prope Furnarcum cum Temeſa coit, mox in Danubium influit) caſtra poſuit, ut omnes ejus impetus coërceret: & brevi Techelium, qui agmen inſtituerat ut Mungactio opem ferret, caſtris contra eum propere motis feſtinantem avertit.

Techelium Mũgactio prohibet.

Per eam occaſionem Sanctum Jobum, munimentum leucas tres a Gran-Varadino diſſitum, e re cenſuit oppugnare: oppidum ſtagnantium aquarum late patenti conluvie circumdatur, quatuor ingentibus propugnaculis communitum. Ab urbe igitur Zattmar appellata quatuor Germanorum, Hungarorum vero tria millia duxit; & tormentis contra locatis urbem acriter oppugnare inſtituit: cumque ſpiſſi globi igniti in obſeſſos conruerent, fors tulit ut ubi pul-

SanctumJobum oppugnat.

* *Ita viſum latine reddere, quem Itali dicunt* Tenente Mareſciallo di Campo.

pulvis tormentarius aſſervabatur, unus dejiceretur; cujus incendium multa aedificiorum hominumque ſtrages ſequuta eſt. Eâ fortunâ uſus tempori Caraphaeus a tribus murorum partibus urbem adgreditur. Turcae ibi, abjectis animis, pacem orare; & paullo poſt Paſa urbis rector urbem dedidit lege, ut ipſe cum milite & impedimentis liberi dimitterentur. Quae victoria cum ex ſeſe magni momenti habita, * quia Zattmarienſem, Zoboleſcenſem, & Biariſchienſem agrum tributo hoſtibus pendendo liberavit; tum id temporis maxime, quo cum Turcae novo Vezirio, bellicoſo viro, creato ferocirent, ipſis inſpectantibus eam urbem cepiſſet, & eum belli annum eſſet feliciter auſpicatus. Urbem receptam Caraphaeus, reputans quas belli recte porro gerendi opportunitates Chriſtianis daret, Turcis adimeret, praeſidio firmat, eique clauſtrum de ſuo aere obducendum curat.

Ad deditionem cogit.

Ejus victoriae commoda.

Quartum belli annum cIↃ.IↃ.cLXXXVI. *feliciter auſpicatur.*

Clauſtrum de ſuo aere urbi obducit.

Pontem Tibiſco imponit.

Hinc ſuper Tibiſco pontem faciendum mature imperat, quo promptius Zolnocho adſit,

* *AEneae Caprarae judicio ex ipſius ad Caraphaeum literis.*

adſit, Mungactium acrius intercludat, & crebras Agrienſis praeſidj eruptiones excurſuſque coërceat: quorum frequentem ut minuat numerum, quinquaginta Hungaros equites ſub Agriae uſque muros miſit, qui hoſtem ad proelium provocarent, ut ſimulatâ porro fugâ in inſidias inlicerent. Res pro voto ſucceſſit: nam Oſmanes Paſa ei militiae praepoſitus in eos oppido valida manu erupit, fugienteſque hactenus eſt perſequutus, ut in imam vallem, quam Caraphaeus & Heislerius inſederant, pertractus ſit. Ibi Ducibus Chriſtianis repente coortis atrox pugna committitur, qua Oſmanes cum trecentis ferme praeſidiariis occubuere.

Agrienſe praeſidium dolo elicit.

In inſidias inlicit.

Oſmanem Ducē proelio caedit.

Dum in ſuperiore Hungaria haec gereret Caraphaeus, jam inſtructus expedituſque ad Budam ſub Lotharingj imperio oppugnandam prodierat potens bellicoſiſſimarum nationum Chriſtianus exercitus; Auſtrj, Bavari, Francones, Svevi, Saxones, Brandeburgenſes, Sueci, Hungarique ad equitum viginti, peditum vero triginta millia, cum aſſiduis millibus ſex, quos ab univerſa ferme Europa Chriſtiana domi

Budae expeditio altera, omnium in hoc bello maxime memoranda.

Chriſtiani exercitus laus.

nobiles, aut armorum virtute praeclaros ad eam expeditionem militaris gloriae cupido evocaverat. Eam principem regni urbem Abdis Praeſes, ſua & ſuorum virtute ferox, & quingentis ferme aeneis tormentis minax infeſtiſſimus propugnabat. Quapropter oppugnatio ex ante diem xiv. Kal. Jul. inſtituta totius Europae Aſiaeque oculos ad ſe converterat; ac tres pene menſes de eventu ſolicitas habuit. Nam nullum uſquam egregium belli facinus fuit, quod per id tempus obſeſſi, obſeſſoreſque non ediderunt; ut armorum dignitatem, ſuperiore oppugnatione fruſtra cadente, hi imminutam reſtituerent, illi auctam ſervarent. A Chriſtianis religio & pietas, a Turcis ſuperſtitionis vecordia; utrinque nationum odia, gloria nominis, Imperiorum dignitas animos incitat ac ſtimulat ad virtutem. Protegunt urbem magis quam munimenta conferti tormentorum ordines, pectoraque defenſorum pro muris. Ardua opera moleſte infeſtata, conſtanter effecta, impetu diſturbata, celeriter reſtituta: eruptiones, inruptioneſque & crebrae, & graves, utrinque repentinae, & cruentae: munimen-

Abdis ferocia.

Memerabilis oppugnatio deſcribitur.

nimenta modo capta, modo recepta: terna clauſtra ſuperanda, & acriori vi quidem arctiora: vigiliae perpetuae, anxiae excubiae, intrepidae ſtationes, labores intolerandi; minimae aerumnarum pugnae. Conditiones pacis a Lotharingio Abdi per ſummam manſuetudinem non ſemel oblatae, ſemper ferociter contemptae: funera a Turcis Chriſtianis data ceteris ad virtutem incitamentum: inter nobiliſſimos ampliſſimoſque viros praeclara pro Chriſtianorum ſacris occumbendi aemulatio. Ad haec aſpera arduaque adcedit cum exercitu Soleymanes, Polonico bello bene geſto ſuperbiens, & exercitu ſexaginta millium virorum formidando ferociens. Lotharingius ejus eventi prudens, alias aliunde copias Duceſque, in quibus Caraphaeum, qui in Solnochienſi agro expeditus agebat, jam evocaverat: & integro milite inſtauratus cum Soleymane ſtatuit acie decernere; ſed proelium detrectatur ab hoſte. Hinc pergit oppugnare urbem, eumque impetit hoſtis. Ita bellum Chriſtiani gerunt ut obſeſſi eodem tempore, & obſeſſores. Aſtus imperatorios uterque adhibet. Soleymani alii proſpere e-

Nobiliſſima Chriſtianorum funera.

Caraphaeus evocatus ad inſtaurandum integro feſſum militem.

veniunt, & modicum auxilium in urbem ſubmittit; alii infeliciter cadunt, & pars ejus copiarum ſeu caeſa, ſeu fuſa. Tandem Chriſtianorum & virtus, & artes pervicere. Simulat Lotharingius Turcas proelio laceſſere, dum per idem tempus tota virium mole urbem adgreditur. Ibi gravis cum Soleymane, ſed longe gravior cum Abdi, & quidem magis anceps res fuit: nam ſuper perrupto tormentorum ictibus late muro uterque Dux, hic ad enitendum ingruendumque, ille ad obſiſtendum ſuos quiſque confirmat. Acerrimo conflictu corpora obſeſſi uti murum opponunt, obſeſſores uti arietem intorquent. Poſtremo Abdis fortiter occumbentis caede Turcis animi excidunt. Illico Bavarus arce potitur: & a victoribus debacchans ira, ſanguinis ſitis, aut praedae fames, inſultans laetitia, intemperantia victoriae; in omnes, & omnia ferme ſaevitum; paucis miſertum, aut parſum. A victis autem inter multa tectorum incendia, & ſequentes incendia ruinas, caedes, ſtrageſque, clamores, ejulatus, gemitus, horror.

Abdis fortis exitus.

Praeclara Chriſtianorum victoria.

Extemplo Lotharingius, eadem ver-

gen-

gente ad occaſum die, omni expedito equite Soleymanem inſequitur: qui ubi hoſtem urbis potiri conſpexit, ſibi fuga conſuluit; & prope oppidum Dardam, circumſito agro longe lateque vaſtato, caſtriſque in arduo inacceſſoque poſitis loco, ſummam rerum, ſuis in copiis poſitam, ſervatum feſtinanter confugerat.

Vix defunctus pro ſua virili parte his bellicis laboribus Caraphaeus, ampliſſimo imperio auctus * ad alios ſubeundos ſtatim deligitur. Nam ut Lotharingius Soleymanis profligandi inritus Peſtum regreſſus eſt, omnem exercitum in duas acies partitur; & alteram Ludovico Badenſium Principi, alteram Caraphaeo permittit; illique inferiorem Hungariam, huic vero ſuperiorem, provinciam demandat. Badenſi oppida Kapos-wivar, Quinqueccleſiae, Siclos, & Darda, alia aequioribus, iniquioribus alia conditionibus acceptis feliciter deduntur. Caraphaeus maturabat iter, ut Segedinum urbem,

Diviſis ex aequo Imperiis, Ludovicus Badenſis in inferiorem, Caraphaeus in Superiorē Hungariam dimittuntur.

* *Ampliſſimus Petrus Garzonius lib. 4. rerum Venetarum, quam hiſtoriam ſumma eloquentia, & prudenti veritatis cura conſcripſit.*

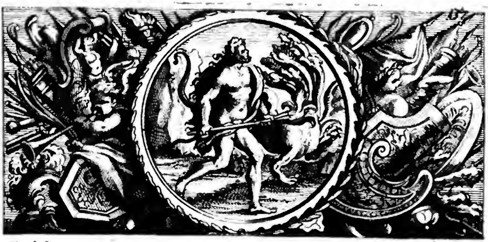
bem, ubi Tibiſcus in Maroſcum influit poſitam, in Caeſaris ditionem redigeret. Eum ſtativis obſidebat D. Wallisius, C. Arvernienſi, qui in ea oppügnanda occubuerat, ſuffectus. Bis Turcae conati auxilium in eam urbem inferre: at a Tribuno militum Veteranio bis item fuſi. Tamen praeſidiarj totis viribus omnique conatu opulentum ejus Provinciae emporium defenſare. Sed ubi Caraphaeum adpropinquantem cognorunt, quanquam is unum itemque alterum diem oculorum morbo impeditus agmen ſubſtiterit; tamen Ducis auctoritate commoti, praediviti urbi vi captae veriti direptionem, antequam adeſſet, eam Wallisio dediderunt. Eâque dedità Agria undequaque intercluſa eſt; & quicquid Danubium inter & Tibiſcum interjacet Turcis ademptum.

Armorũ auctoritate Segedinũ ad deditionem cogit,

D E

DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI
Liber Secundus.

Digitized by Google

CAPUT I.

Pacis occaſione, quam Turcae petitum veniunt, Techelium infeſtat.

AD haec uſque tempora Caraphaeus amplisſimis armorum imperiis obitis inter ſummos belli Techeliano-Turcici Duces recenſitus: nunc vero, cum per eum Turcae a Caeſare pacem oratum eant, ampliſſima quoque occaſione oblata utitur, qua porro gentium

Caraphaeus in maxima ſuae tēpeſtatis re civili verſatur.

juris prudentiâ, & rerum publicarum peritiâ inter primarios ſuae tempeſtatis politicos viros numeretur. Turcica enim Reſpublica ingentes jacturas factas indolebat: Hungariae, Dalmatiaeque regna ferme tota a Caeſareis reciperata; Corbaviam, Bozniamque aut direptas, aut deſolatas: Venetos ingenti Peloponneſi parte potitos: florentiſſimos exercitus fuſos, caeſoſque; militum ferociſſimos, Ducum fortiſſimos experientiſſimoſque ſublatos; funditus exhauſtum aerarium; Veziriorum, ac ſummorum belli Legatorum vilem auctoritatem; formidandi nuper univerſo Orbi terrarum Imperj dignitatem graviter imminutam: animos de more navali militia averſos, nunc ob ſuperſtitionem terreſtri nedum Hungarico, ut ſolent, ſed Polonico, & Peloponneſiaco quoque bello abhorrentes; Provinciis tantum vigoris ſubeſſe, quantum vim violenti Imperj vix ſufferant, nihil praeterea ut externam perferre poſſint; Germanorum, Venetorumque virtuti Fortunam feliciter adſpirare: Polonum quidem inritis in Budziacum expeditionibus deteri; ſed, cum nuper amplis abdicatis

Turcicum Imperium bello ſociali graviter labefactum.

catis

catis Provinciis duabus, belli foedus a Moſcho contra Muſulmanici Imperj labefactatas vires redemerit, tanto ſocio fretum longe majori quam Caeſarei Venetique armorum felicitate indubitanter uſurum.

Quae Reipublicae ingentia mala cum Turcarum Dominator vix quicquam ſentiret, a forti Mehmedanae legis cuſtode per ſummam libertatem in hanc ſententiam increpitus: *Ejus nequitiam ſocordiamque Imperium ex florentiſſima re in eas miſerias conjeciſſe. Majoribus Muſulmanorum fortibus Dominis triclinia, gynaecea, hortos comparatos, ut virtutem per bella & acies laſſatam repararent, non ut extinguerent. Quin ſi cujus antiqua virtus libidinibus marceſcens a militibus deſiderata, is delicias ſuas, quas efflictim deperibat, in ſuggeſtum productas, ut omnem ignaviae deſidiaeque cauſſam praecideret, pro concione cum incredibili animi dolore & conſtantia manu ſua decollaſſe. Imperatores magnanimos Janicſarorum, fortiumque virtutem Ducum non formidaſſe, ſed tanquam imperj robur dilexiſſe; non mutaſſe Imperj adminiſtros, ſed antiquos mores & inſtituta ſervaſſe immutata. Nunc avaritiâ, & avari-*

A legis cuſtode Mehmedes IV. liberrima oratione incuſatur.

Cur deliciae fortibus Regibus comparatae?

Crudelis amor Selimi II. Turcarum Imp.

Fortes Principes fortium ſubditorum amantes.

Immutatis inſtitutis reſp. augetur conſervaturque.

Ambitioſae privatorū opes publica inopia.

tiae parente ambitu in principem Imperj urbem omne devicti orbis aurum confluxiſſe, & in privatorum copia ſumma ærarium inopia laborare. Sed olim non largitionibus, ſed merito ab ipſis Regibus ſpectato honores ambiri. Ita hodie Ducum ſeu imperitiam, ſeu ignaviam Muſulmanicae virtuti officere; quam non extinctam, ſed vivam & vivacem adhuc ſatis commoſtraſſe Coronis in Peloponneſo, Neoſolj in Hungaria propugnatores; qui in iis urbibus defenſandis ultima virium auſi, nihil deterriti ſunt ultima quoque in ſe victoriae jura experiri: & priorem Budae irritam obſidionem Chriſtianis magnam per proelia exercitus cladem aequare: & eam ipſam vel nuper captam tot tantaque Muſulmanicae virtutis exponere monumenta, ut de victoria jam parta pene dubitent adhuc victores. Magnas quidem acceptas clades, ſed in eam partem accipiendas, eas divino accidiſſe numine, ut ad majorum virtutem Princeps excitaretur: ceterum non eſſe tantas, ut Imperium ſint afflicturae. Venetis enim diſpendioſas victorias, & alieno milite partas; nec tantum vectigalium reddere, ut ad diſſita & longinqua obtinenda ſtipendiis ſuppetant: Poloni-

Saepe nationes degeneres habitae Ducum vitio.

Turcae nondum exuere ferociam.

Adverſa ſaepe virtutem excitant.

Expeditiones Venetis diſpendioſae.

nicas expeditiones & comitiorum diſſenſionibus feras, & longo deſertarum terrarum tractu deterrimas, ipſi Reipublicae hactenus fuiſſe pernicioſas: Moſchum autem ipſo foedere cum Polonis percuſſo ſatis indicare, ab ipſo Turcicam potentiam formidari. Felicia quidem Romani Caeſaris arma in Hungaria; ſed eas victorias multis poſt annis aliquid afferre utilitatis. Tandem bellum Chriſtianum foederibus coaleſcere, quae vel per ipſam unius felicitatem, aliorum ſeu invidia, ſeu metu diſſolvi ſolent. Quapropter ſi Mehmedanae legis obſervantia redeat, ſi ipſe non ad pompam exercitibus gravem, ſed ad vires ipſis intendendas in bellum eat, omnia fauſta feliciaque ſperanda. Idque firmat, *quod non aliqua aetas abjerit, ſed ab eo ipſo Creta, Neoſolio, & Cameneco captis, ingenti gloria Muſulmanicum nomen auctum*: monet poſtremo, *Oſmanicum Imperium maximi incendj inſtar eſſe, cui ſi nova Provinciarum pabula non ſuppetant, ex ſeſe in favillas abire & extingui.*

Poloniſ difficiles.

Victoriae Hungaricae utiles tempore, & mora.

Cur foederata bella non diu coſtent?

Imbelles Reges magna impedimenta exercituum.

Mehmedes IV. inſigniter auxit imperium.

Imperium Turcicum incendj ſimile.

Ea oratione Mehmedes commotus aes conquirit, tanquam ad bellum iturus; mox fractus animi facile a Primo Vezirio ad pacem a Chriſtianis petendam inducitur. Eam cu-

Mehmedes ad bellum expeditur;

Sed paci pronior.

Cur Soleymanes pacem cupit.

cupiebat Soleymanes, quia improſperos belli caſus Muſtaphae, & Hibraimo deceſſoribus ſuis exitioſos recolens animo, graviores ſibi metuebat, cui reſpublica obvenerat magis labefactata & infirma. Accedebat, quod cum Conſtantinopoli in Hungariam profectus eſt, horum alterum a Mehmede diſerte habuit in mandatis, uti aut Budam obtineret, aut bellum pace finiret. Quare Bellogradi ſubſtitit per ſpeciem ut fines Imperj communiret, incertus quam urbem proximo anno Chriſtiani aggrediendam decernerent; re autem

Primi Vezirj facilius domi opprimuntur, quã foris.

ipſa ob metum, ne in Aula armis exutus facilius oppримeretur. Igitur e longinquo Mehmedi ſuadet, *quod cum tot proeliis obſidiiſque deceſſores Vezirj omnem veteranum militem abſumpſiſſent, hactenus tyrones diſciplina firmentur, Imperium interea pacatum agere oportere, quo acrioribus poſtea viribus*

Unde prudentes cõjiciebant Mehmedem paci proclivem?

reſtitutis bellum reſumat. Nullo negocio eum Domino animum induxit: quem de pace cogitare per idem tempus inde prudentes conjiciebant, quod Principem ſuperſtitioni impoſitum in ordinem redegit, ac in inſulam ſepoſuit, qui frangendi cum

Chri-

Chriſtiano Imperatore foederis Muſtaphae auctor fuerat; qua poena ſuperſtitioſus populus delinitus, facile probaret, tot tantiſque fracti foederis malis novo foedere icto medendum eſſe.

Sed Vezirius de ratione pacis Chriſtianis inſinuandae maxime anxius agebat, quod ſuperiore anno, nondum Buda capta, Achmedi Celebi Neoſolium in caſtra de pace miſſo Lotharingius magno animo reſponderit, *ſe bellum adverſus hoſtes proferre oportere; ſi Mehmedes pacem velit, ad Caeſarem oratum mittat*: iterumque, cum de permutandis captivis venire ſimulaſſet, ut denuo Chriſtianum Ducem de pace tentaret, id retulit; *apud Caeſarem & Foederatos belli paciſque arbitrium eſſe*. At enim Turcicus faſtus in majorum monumentis nullum memorabat exemplum, quo ii pacem unquam peterent, ſed ſemper hoſtibus darent: & Budâ jam captâ, ex Mehmedis mandato pax ab eo neceſſaria praeſtanda erat: & poſt eam victoriam Turcicus Senatus eam urgebat, ſubmonitus, *quavis conditione inirent, ut ſecundantem Caeſaris Fortunam perrumperent; non tamen*

Soleymanes angitur de pacis inſinuandae ratione.

Turcicus faſtus nuſquam gentium pacem rogavit.

Turcicus Senatus pacem petere urget.

ut

ut induciae tres, aut ſummum quatuor annos durarent, tantiſper dum, oblata aliunde opportunitate, felicius arma reſumerent.

Mehmudus Aga de pace legatus.

Igitur Mehmudus Aga Peter-Varadino Solnochum cum collega uno, & juſto comitatu pridie Kal. Novembris venit: & Caraphaeo ibi hyberna agitanti, *ſe a Primo Vezirio ad petendam a Caeſare pacem publice miſſum* dixit: petiitque, *ut Viennam, ubi cum Badenſi Marchione ea de re agat, ſe commeare pateretur*. Rogavit Caraphaeus, *an mandatis de ea ineunda inſtructus veniret?* negavit: ait vero, *literas a Primo Vezirio de ea ſcriptas ad Badenſem ferre; in quam ſententiam conceptae eſſent, ignorare*. Heic Caraphaeus ancipiti malo urgebatur: nam a Caeſare in mandatis habuerat, Turcas de pace legatos ad ſe haut ſineret commeare, qui certas ſibi foederatiſque non offerrent pacis conditiones. Turcas enim ſaepe pacis obtentu ſeu fallere, ſeu decipere: & nuper maxime, dum Albertum Capraram Caeſaris Ablegatum de firmandis induciis Conſtantinopoli multa & varia cauſſati morarentur, Viennenſem invaſionem paraſſe. Sin, negato commeatu, literas

Caraphaeum adit.

Caraphaeo anceps objecta res.

Turcae ſaepe pacis obtentu Chriſtianos circumvenere.

teras

teras Caraphaeo dare nolint, & omni re integra domum redeant; cum uſquequaque per vias ſe de pace legatos venire praedicaſſent, Foederatos in immeritam de Caeſare ſuſpicionem venire poſſe, quod is pacem per ſuum belli Ducem in Imperiorum finibus agitet, nec conſulat in commune. Igitur ut ne Legati Viennam contendant, & Vezirj literas ſibi tradant, eo evaſit; *Eos in ſpeciem pacem petitum venire, re autem ipſa ut inter Foederatos ſuſpiciones injiciant, unde diſſidia oriantur; & pacis mentione in Chriſtianum exercitum evulgata, omnem militum animis vim reſolvant*. Mehmudus *ſe eam ſincere petitum venire* aſſeverat, *ut qui ex Muſulmanici Senatus auctoritate a Primo Vezirio legatus eſſet. Et Senatum, & ipſos magnos Turcarum Dominos*, Antonius excepit, *ubi e re ſua eſſe norunt, nulla honeſtatis habita ratione, eos qui facile ipſis fidem habuerunt circumveniſſe. Itaque ſe iis haut credere, niſi certiſſima ejus rei habuerit argumenta*. Unum id ſedulo dat Mehmudus, *ut Caraphaeus ad Muſulmanorum Patrum conſeſſum ſcribat, qui eum hac de re faciant certiorem*. Caraphaeus ibi

Prudens Caraphaei conſilium.

Pacis mentio in animis militum contentionem rei laxat.

Mehmudi aſtus, ne Turcae pacem rogare videantur, & Foederatos diſſociet.

callidum hoſtis conſilium riſit : *eumque id ſibi conſulere , ut ſcilicet Chriſtiani victores inclyti feliceſque in ipſo inoffenſo ingentium victoriarum curſu Turcis ultro pacis facerent mentionem : & Vezirius ſuas literas Foederatis oſtenderet , probaretque Caeſaris Ducem clam iis de pace cum Turcis agere , quo omnem foederati belli turbaret fidem* . Haec igitur metuens , dixit : *ſe neque Turcici Senatus , neque ipſius Turcarum Domini verbis , ſed ipſis rerum argumentis confidere* . Heic Mehmudus *quaenam graviora eſſent?* rogavit : cui Caraphaeus ; *ut ſibi Techelj caput in anteceſſum dono detur* . Turcaeque petitionem demiranti , *quid mirum* , ſubdit , *ſi uti duûm ſummûm Imperiorum par eſt , aequo uterque cum altero utamur jure? Quotiens Caeſar ad Turcicum Senatum Ablegatos de pace miſit , ii magnificis donis eos purpuratos ornarunt , ut ſibi eorum animos devincirent : nec minori munificentia uſi ſunt cum ſummis belli Ducibus , quibuscum ad utriuſque Imperj limina de pace agitare mandatum eſt . Se vero dono petere Techelj vile caput , deteſtatum ſuis , ceteris nationibus turpe , Turcis ipſis exitioſum ; quod ut omnium ſuorum malorum* caput

Eluditur ſapiẽter a Caraphaeo.

Cum Turcis nõ verbis, ſed rebus fidendum eſt.

Caraphaeus Techelj caput ſibi dono petit.

Legati a Caeſare ad Turcas de pace ejus Aulae Proceres magnificis donis ornarunt.

caput jamdiu diris ultro ipſi devovere debuiſſent: tunc vero eos bellum odiſſe, pacem cupere ſerio graviterque ſignificarent. Turca Legatus a Chriſtiano Duce Imperj ſui arcanum tentari; eumque, ſervata Romani Imperatoris dignitate, Techelium privato nomine ſibi proditum velle, ut ſub eo exemplo nemo omnium Hungarorum poſthac a Caeſare ſub Turcarum fide deſciſceret, qua porro eidem tradendus eſſet. Igitur *Athname* oppoſuit, *quo ſuus Muſulmanorum Dominus Techelium ſemel in fide receptum ſancte ſervaturum dejeraverat*. Sed eum Caraphaeus hac oratione confutavit. *Demiror ſane veſtram jurisjurandi religionem, qui per pacem & inducias tumultus excitatis; occupatis urbes; arces, & munimenta diruitis; bella direptionibus & vaſtationibus magis, quam ſolemnibus Foecialis juris formulis ſoletis indicere? An Soleymanis immemores, qui cum ſe Vezirio vivo nunquam fauces colliſurum juraſſet, mox ab eo graviter laeſus, veſtrae ſuperſtitioni Praepoſitum per ludibrium conſuluit, quo pacto ſalva jurisjurandi religione laedentem ulciſceretur? per ludibrium quoque reſponſum retulit: dormientem,*

Caraphaeus Techelj caput depoſcens Imperj Turcici arcanũ tentat.

Athname apud Turcas quid valeat?

Turcae primum rem, deinde fidẽ ſequuntur.

Turcae juris foecialis contemptores.

Juramentorum religionem cavillis eludunt.

Juriſprudentia Turcica in ſubtilitate verborum ſpectatur.

quia tunc non viveret, jure caedi poſſe. Et iſtam eſſe vobis juriſprudentiam, ejuſmodi verborum cavillis juramentorum cuſtodire ſanctitatem. Ego vero id hautquaquam petiſſem e Chriſtiana gente, quae adprime novit ſacramenta cuſtodire, unus Caeſaris Ducum, qui pactorum obſervantiſſimus celebratur; niſi certo ſcirem ejus juramenti nullam vim eſſe ac poteſtatem, quo ſubditum contra Regem ſuum concitaſtis, regnum alienum beneficio dediſtis, & foedifragis armis firmare conati eſtis. Peto enim foederis perfidioſe rupti auctorem tradi, quem fas gentium ultro dedi hoſtibus jubet. An iniqua juramenta ſervatis; nihil autem penſi habetis quae generis humani jure probata ſunt?

Caeſaris praecipua laus foederum ſervantiſſimum eſſe.

Foedifragi auctores ultro hoſtibus dedendi.

Magna neceſſitas ſtatas regni rationes perrumpit.

Legatus eo ſermone commotus ſubſtitit paullum cogitabundus, forte animo volvens magna ſaepe neceſſitate urgente ſtatas regni rationes perrumpi; & flagitium arte aliqua occultari poſſe, ita ut Techelius nulla Turcarum ope, conſilio nullo circumventus & proditus videretur: mox Caraphaeum ſciſcitatur: *An, Techelio tradito, pax certo ſanciretur? eam enim rem dubiam ſui capitis periculo ſtare* dicebat: *nam ſi ad Vezirium poſtea redeat, infecta*

ſecta pace, procul dubio ſe morte daturum poenas. Cui Dux reſpondit: *Se ea de re ad Caeſarem omni officio ſcripturum: ceterum Caeſaris & Foederatorum ejus faciendae ſummum jus eſſe, & arbitrium: atque adeo gravitate multo majore ſe id iis promittere, quam Turcae Senatores, Duceſque: qui ſaepe muneribus doniſque acceptis, per ſummam vanitatem ne tum quidem, quum adpromittebant, animati erant, quae de pace ſpondebant, praeſtare.*

Turcicae Aulae Proceres ſaepe vani in iis, quae de pace Chriſtianis promittunt.

His igitur rationibus Mehmudus perſuaſus petiit a Caraphaeo, *ut in rei ſecum actae teſtimonium ad Primum Vezirium ſcriberet*. Caraphaeus, ut dignitatem obtineret, id denegavit; *cum ab eo literas ad ſe nullas ſcriptas accepiſſet: & aequalitatem heic quoque ſervandam ratus, quando Soleymanes Mehmudum dignum putavit, qui ipſius ad ſe verba ferret, dignum quoque qui ſua ad eum referat putare oportere. Sed ut ei gratum faciat, tamen ad eum ſcribere, Mehmudum ad ſe de captivis permutandis veniſſe* (uti re ipſa aliquot permutatum venerat) *ut inde is ſua mandata executum eſſe intelligeret.* Heic a Mehmudo Soleymanis literas ad

Caraphaeus Imperj dignitatem ſedulo curat.

Her-

Caraphaeus literas Primi Vezirj ad Marchionem Badenſem de pace ſcriptas accipit, & Viennam tramittit,

Aucta Germani, ac deminuta Turcici Imperj dignitate.

Hermannum Badenſem ſcriptas accepit; eaſque cito tutoque ad eundem miſſurum pollicetur: mox literis a Caraphaeo acceptis, gratiiſque diligenter actis a colloquio Mehmudus diſceſſit, ſpe data, *intra viginti dies ſe optatum donum Caraphaeo adlaturum*: cui Caraphaeus ſubdit, *ut alioqui itineri parceret*. Ita Summum Numen ſuperbos adfligit! Hactenus Turcae jactabant, nunquam Imperium ſuum ad petendum ullo Regi, liberove populo pacem demiſſum eſſe: nunc eorum perfidiâ factum, ut Vezirj literae, quibus Caeſari pacem inſinuabat, ne per legatum quidem, qui eas cum dignitate ferret daretque, ſed vulgo per tabellarium perferrentur.

His peractis Caraphaeus ad bellicum Senatum ſcribit: quod *Aga Mehmudus nomine a Magno Vezirio miſſus ipſum rogaverit, mandatane faciendae pacis haberet, an ſaltem poteſtatem, qua ipſum ad Badenſem Marchionem ſineret commeare? ſe reſpondiſſe neutrum*. Ex iis literis ad Senatum refertur, cui Ampliſſimus Bonviſius Cardinalis Pontificis Romani Legatus, & Fridericus Cornelius Legatus Venetorum adfuere: &

Cara-

Carapbaeum recte utrumque egiſſe probatum eſt. Alio Senatus die, quo Venetus, Polonuſque Legatus convenerant, Vezirj literae, quas Caraphaeus ad Caeſarem recta miſerat, recitatae, quibus ſignificabat: *Se fracti foederis animitus angi; aliquo tamen pacto ſolari, quod jam auctores commeritas ſceleris ſui poenas dederint: at pios utriuſque Imperj ſubditos aliena culpa immerentes vexari aequo animo omnino ferre non poſſe. Si Chriſtianorum Imperator humani ſanguinis parcus ad pacem inclinet, congreſſui locum edicat; &, tantiſper dum cum libera rei agendae poteſtate Legatum mittat, ſe ſuo Muſulmanorum Domino auctorem futurum ut quieti ac tranquillitati publicae velit jubeatque commodari; ſperatque fore, ut Summum Numen piorum adnuat votis.*

Carapbaei acta a Senatu probantur.

Primi Vezirj literae recitantur.

Polonus, Venetuſque ſuper iis ſententiam rogati ſunt: & primus dixit: *Regem ſuum communem Foederati belli fortunam conſtanter proſequi decreviſſe*. Sed Cornelius nova Venetorum fidei edidit argumenta: *quod cum Vezirius Joh. Bapt. Donatum domum mox reverſurum quaedam de pace ſubmonuiſſet, quae is ad Senatum attulit;*

Praeclara Foederatorum conſenſio.

Pa-

Patres illico omnem ejus rei inſtitutionem praecidendam juſſerunt. Igitur Badenſis de Conſilj ſententia Soleymani reſpondit.

Hermanni Badenſis Primo Vezirio reſcriptũ.

Antequam de pace agitetur, damna belli emendanda.

Nihil minus expectatum ſibi eveniſſe, quam eum ad ſe de pace ſcribere, neque ſatis offerre, quae damna injuſto bello dederint Turcas in anteceſſum eſſe emendaturos, quemadmodum Caeſarei, quotiens ab iis petiere pacem, fecere: & nuperis vicennalibus induciis, quanquam Turcae bis proelio fuſi eſſent, tamen Vivarini, Varadinique, aliorumque oppidorum, quae jam uſque a Soleymanis temporibus Hungarorum Regum poſſeſſione per Turcicam vim exciderant, Caeſarem jure ceſſiſſe.

Jure Polonus Venetuſque cum Caeſare contra Turcam foederati.

Foedus ab iis contra gentium fas ruptum; unde merito jure Polonum, Venetumque Caeſari Chriſtianae gentis Principi contra injuſtum Chriſtianorum ſacrorum & foedifragum hoſtem ſociatos: quare de iis quoque in concipiendis foederis legibus rite, & ordine habendam eſſe rationem. Neque Turcas ſcelus paucorum auctorum mortibus expiaſſe, cum maxime Tecbelium omnium malorum caput in ſinu turpiter foveant. Oportere igitur eos non perfunctorie repromittere, ſed ſatis idonee cavere, damna ſumptuſque belli Caeſari,

De Foederatis juſta habenda in pacis tractatu ratio.

Foe-

Foederatiſque ante omnia repoſituros. Quare, crudis adhuc rebus, eos conloquio locum indictum petere importunum videri, & intutum: qui ſaepe per inducias urbes occupant, agros populantur, perduelles recipiunt, tributa graviora indicunt, atque adeo per pacis ſimulationem dant mala, quam ſi bellum inferrent, graviora. Si igitur ex animo fractum improbent foedus, & ſerio ad pacem inclinent, aequa proponant, tuta promittant: quod ſi fecerint, Caeſarem humani ſanguinis frugaliſſimum haut ſane Congreſſum eſſe detrectaturum. Cetera ſe eis bonam mentem optare, ut Summi Numinis iram tempori placare poſſint.

Turcicae paces bellis infeſtiores.

Sed Mehmudus, qui has acciperet literas, ad dictam diem non rediit: nam Soleymanes eum in ordinem redegerat, & in carcerem trudi juſſerat: quia ut dictitabat, cum literas ad ſe nullas a Caraphaeo ſcriptas de re cum eo acta dediſſet, eum vana renunciare arbitrabatur: vero tamen propius quod nullis certis ea de re mandatis acceptis, Vezirium Techelj caput Caraphaeo proditurum ſpoponderat.

Primus Vezirius Mehmudũ in carcerem trudit;

Ne Techelium dono det Caraphaeo.

CAPUT II.

A Mehmede Aga Turca Legato aditur: Soleymani, Primo Vezirio, & Alexandro Maurocordato de pace reſpondet: & Techelj apud Turcas auctoritatem imminuit.

Alexandri Maurocordati elogiū.

SEd cum Soleymanes quoquo modo pacem effectam cuperet, ad Caraphaeum ſcribit; & cum ſuis Alexandri Maurocordati quoque literas involvit. Is enim erat apud Turcas primarius linguarum interpres: vir religione Chriſtianus, natione Venetus, qui quamplurimas per nationum ora viventes linguas callebat, nec latinae, graecaeque prorſus inelegans: ſed

ſed nativâ prudentiâ, & magnarum uſu rerum, quibus adfuit interpres, in agendis rebus dexter, expediendis conſiliis ſatis acutus: & ob id ipſum apud Turcas non ſpernendae auctoritatis, quod variâ apud eos fortunâ jactatus, ſemper fidi interpretis famam locumque apud eoſdem obtinuit.

Mehmedes Aga rei civilis doctrina domi clarus.

Cum iis literis Mehmedes Aga, in hiſtoria verſatus ſatis, patrjque moris prudentiſſimus, & ob id apud Primum Vezirium multo in honore habitus, Varadino ad Caraphaeum venit. Is autem nullam pacis faciendae poteſtatem praeſeferebat; nec quid Vezirius ſcriberet ſe certo ſcire profitebatur; id vero ajebat, *Caraphaeum in dubium revocare non oportere quod Turcae pacem cuperent; cum nullum in majorum monumentis extaret exemplum, quo Oſmanica Potentia ad pacem a quoquam quanvis maximo Orbis terrarum Rege petendam uſquam gentium demiſſa ſit: neque vero ad eum nunc denuo de pace legaret, niſi ſedulo ſerioque eam vellet*: ad exitum orationem confert, *ut ſcripto, & cito reſpondeat: quod intra quindecim omnino dies ſibi eſſet redeundum*. Ibi

Rara Leopoldi gloria hoc bello parta.

tum Caraphaeus Vezirj primum literas legit, quae in hanc ſententiam ſcriptae erant.

Primi Vezirj literae de pace ad Caraphaeum ſcriptae.

Foederis fracti auctores meritas jam dediſſe poenas, & piorum curam ſibi divinâ providentiâ permiſſam: qui ad pacem ſuopte ingenio pronus ad Badenſem Conſilii Bellici Praeſidem de ea ineunda ſcripſerat. Sed commeatum Legatis ſive florente pace, ſive adeo graſſante bello apud omnes nationes permiſſum, Legatis ſuis denegatum, neque literis ſuis quidquam reſponſum. Haut veriſimile ſibi videri, quod is negocium ad piorum pacem tranquillitatemque propoſitum praepedire, & Summi Numinis iram, ad quam gentes humani juris in ſe violati vindicem provocant, ſuo ſuorumque capiti adcerſere non dubitarit. Quamobrem, cum id animum inducere nullo modo poſſet, ſelectiſſimo Chriſtianae gentis Duci tantam ſuperbiam, inhumanitatemque eſſe inſitam, ut jus cum humana ratione natum hautquaquam agnoſcat; reverſum Mehmudum, ut vana referentem, in carcerem conjeciſſe. Ut is igitur adprobet quae de inſtituenda pace Mehmudo verbis mandaverat, per literas praeciſe, diſerte, & quampri-

Legatis liberum inter arma per hoſtes iter.

Summum Numen humani juris violati vindex.

Caraphaeus a Primo Vezirio ſuperbiae inhumanitatiſque inſimulatur.

primum ſe faciat certiorem. Neve putent Germani, Muſulmanorum Imperium ex uno & item altero adverſo belli caſu, quaſi proeliorum diſcriminibus cladibuſque confectum, de divina ope animum deſpondiſſe. Eſſe adhuc divina Mehmedis virtute pro ingentibus cogendis reparandiſque exercitibus facultates promptas, paratas opes. Poſtremo Summum Numen, juſtis ac piis aequum, ambitioſis turbidiſque grave, eum vereri, ac metuere commonet exhortaturque. *Turcica ferocia.* *Animique.*

Maurocordatus verbis ad benevolentiam lenioribus, & magis ad obſequium, ut par erat, compoſitis, in eandem Soleymanis ſententiam ſcribebat.

Primum Vezirium neque Mehmudo commeatum permiſſum, neque literis ſuis reſcriptum graviter tuliſſe: quando Caeſaris de pace Legatis ſemper a Muſulmanis per ſummam manſuetudinem iter liberum patuit. Itaque eos ſumme demirari, non perinde cum Mehmudo actum, qui publice Legatus cum literis ad Chriſtianos veniret. Quapropter eum orat, ut quid ejus ſit, ſibi cauſſas aperiat: perſuaderi enim omnino non poſſe, id temere actum ab ampliſſimo belli Duce, terrarum orbi *Alexandri Maurocordati literae ad Caraphaeum.* *Caraphaei laus.*

orbi conſpicuo, & ſatis merito qui Imperatoriam Romani Caeſaris referat dignitatem. Idcirco Vezirium, generis humani quieti ſuapte natura proclivem, ne ex levi fortaſſe cauſſa inſtitutus tantae rei ordo abrumpatur, ad eum ſcripſiſſe literas, quod aeternae utriuſque Imperj ſaluti, & Caraphaei gloriae, nunquam annorum longinquitate periturae, futurum ſit. Occupandam occaſionem, antequam Oſmanicum Imperium, cujus vires, uti ſub favillis ignis, occluſae, non extinctae ſunt, *Carapbaei laus* *excitentur. Ei ſatis notas Imperiorum vires, Regum conſilia, temporum utilitates: & ſem-* *Praeclare dictū.* *per decori, ſaepe emolumento, nunquam poenitendum, proſperâ fortunâ modeſte uti.*

Perlectis literis, Caraphaeus Mehmedi reſpondet, *ſe quanquam ſummum in ea Provincia armorum imperium habeat, tamen ejus jure imperj de ſumma re ſolum decernere non poſſe; ſed omnes in ea Provincia belli Legatos convocare oportere.* Mox autem cogitans, Mehmedem cum nulla pacis faciendae poteſtate veniſſe, ac proinde eum *Caraphaeus de ea re ſcribit ad Caeſarem.* Conventum inutilem fore, ad Caeſarem ſcribit, quo certis ad reſcribendum mandatis inſtruatur: interea edicit, *Mehmedem de*

capti-

captivis redimendis veniſſe, ne belli res pacis mentione turbarentur. Acta re in Senatu, Caraphaeo injunctum, ut Primo Vezirio ex auctoritate reſpondeat.

Literae a Caraphaeo ad Primũ Vezirium ſcriptae.

A ſe Legatum Viennâ prohibitum, quia nullis de pace certis mandatis inſtructus venerat: ad bellicum tamen Conſilium literas tramiſiſſe, ut ex literis, quae ab eo ad ipſum reſcribuntur, cognoſcet. Itaque ſe eo ipſo tempore, quo Legato commeatum negavit, pacis inſtituendae viam, quantum in ſe fuit, muniviſſe. Jure quidem gentium liberum patere Legatis per arma, per hoſtes iter; ſed diſerte edixiſſe Caeſarem, ſe, niſi prius certae pacis conditiones ſibi, Foederatiſque per Turcas dentur, nec poſſe, neque adeo velle quicquam cum iis de pace agere. Cum igitur per conloquia cum Legato habita eum mandata nulla habere intelligeret, rectius putaſſe id belli Conſilio mature ſignificare, quam ejuſmodi Legatum, quicum nihil agi de pace poſſet, Viennam ſineret commeare; aut in Provincia belli Legatorum convocare conſilium; eoque pacto terere fruſtra tempus, rumores de pace excitare vanos, ſuſpiciones Foederatis injicere, & proximae pacis ſpe

Purgat inhumanitatis, ſuperbiaeque inſimulationem.

Rumores de pace bellis maxime ſocialibus noxii.

inten-

intentam legionum virtutem, arctamque diſciplinam reſolvere. Igitur ſi is ex vero pacem cupiat, Legatum iis mandatis inſtructum Viennam mittat, ut Foederati unanimi conſenſu agere cum eo poſſint: in hanc legem ſuam ei operam adpromittere; an autem uti velit, id in ejus eſſe poteſtate. Ablegatum autem ab eo cuſtodiâ habitum demirari: neque enim aequum feciſſe, qui ejus orationi fidem habere ipſe noluerit, cujus verbis credere voluerat alios. At enim veri haut ſimile videri, Turcas Techelium ſceleſtiſſimum hominum in fide habere, & foederis rupti animitus poenituiſſe; in cujus legibus una eſt, A NEUTRO IMPERIORUM SCELESTOS HOMINES PROTEGI FOVERIVE. Si plane intelligant, capiti ſuo Summi Numinis iram foedifragio adcerſiviſſe, cur ſcelerato Techelj capite ſe non expiant? cur non pacis conditiones omnibus Foederatis aequas, atque adeo juſtas adportent? cum in preſentia res temporaque ita ſint comparata, ut aliter pax coaleſcere omnino non poſſit? Et tamen pie bellum a Chriſtianis geri; cum naturalis ratio dictet, armis injuriâ laceſſitos armis tueri, & qui ultro inferunt bellum

Turcae fracti foederis rei.

Pia arma quae?

lum, ut ii & belli damna ſibi inlata aequo animo patiantur, & quae per injuriam ipſi aliis dedere, reponant. Fortunae quidem proſperae moderari pulchrum; ſed enim Caeſarem, & Foederatos vanam & ſubdolam, non ſolidam & ſynceram pacem abnuere. Igitur in eos protracti belli, & ſanguinis porro effundendi divinas poenas recaſuras, qui & bella injuſta inferunt, & ſimulatas paces proponunt.

Belli ultro inlati poenae.

Turcarum injuſta bella, & ſimulatae paces.

Eadem ferme verborum vi Maurocordato reſpondit, hoc diſerte addito: *niſi Turcae certa, & aequa in anteceſſum Caeſari, Foederatiſque proponant, nunquam Chriſtianos cum iis de pace congreſſuros: idque adeo, quod Foederati ſperent, fidantque plus quam pace bello proficere. Quare aut Soleymanes in id conveniat, aut eo inutili literarum commercio parcat.*

His acceptis literis Mehmedes ad Soleymanem redit; qui ut Caraphaeo gratum faciat, quo eum ſibi devinciat, Mehmedem *Capizibaſſium* creat, honoris genus apud Turcas minime contemnendum: eorum enim eſt formidoloſiora Oſmanicae Domus arcana ſcire, & ejuſdem ſaeva man-

Primus Vizirius Caraphaei gratia Mehmedem Capizibaſſium *creat.*

 data

Mehmudum vinculis exolvit, & priſtino honori reſtituit.

data exequi : Mehmudum vinculis exſolvit, tanquam tunc demum certo noſſet, eum ſibi vera retuliſſe ; & Caraphaei quoque honore & gratia, priſtino honori, ſuaeque gratiae reſtituit. Techelium, colore belli eo anno adminiſtrandi, ut ſuo loco narrabimus, evocat ; mox cuſtoditum ſervat, neque rem ullam ſuo ductu gerere ſinit. Unde poſtea varj rumores nati : Caeſaris ſtudioſi putabant, alii *eum, Turcicis rebus convulſis, nullam apud eos dignitatem habere* ; alii, *ut proditorem ipſis gravem e medio ab iiſdem ſublatum*. Qui non tam abjecte de eo conjiciebant, *eum vulnere invalidum, per acies ſuperiore aeſtate accepto, aut impeditum, aut mortuum* arbitrabantur. Perduelles vero meliora : eos enim cum Athname ſolabatur, quo in Muſulmanici Imperj fide receptus erat ; tum viri fatum, quo ita natus erat, ut perculſus altius erigeretur.

Techelium aſſervat.

De Techelj fortuna rumores varj.

C A-

CAPUT III.

Cum Mehmede Aga ſermonem habet, quo juſta Poloni, ac Veneti arma docet: Turcam de ſpe dejicit, Caeſarem, niſi Foederatis ſatisfiat, pacari unquam poſſe: & de ulteriori belli proſperitate diſputat conjecturas.

NOn multo poſt Soleymanes eundem Mehmedem, commutandorum captivorum obtentu, Eperiem ad Caraphaeum mittit, qui eum doceat, *quae ipſe grata Mehmudo filique fecerit; ut probaret, quam honorificum putet cum tali Duce amicitiam inire. Quin Te-*

chelium, quem ab Hibraimo everſum reſtituerat, & impenſe fovebat, jam ejus dono ſervare: rogare nunc, vivumne an mortuum optet: mortuum enim dare & lege ſibi permiſſum, & cum Magnus Vezirius in eos omnes, qui in ſuum imperium peccant, ſummum gladj jus habeat, eum colore quod aut ſuum imperium ſpreverit, aut non recte executus ſit, optimo jure necare poſſe: vivum autem tradi Athname vetare, quod contra quemvis hoſtem eum protecturum ſancte promittit. Ibi Caraphaeus, *gaudere ſe*, ait, *quod Soleymanes honores ab eo & Mehmudo promeritos ſibi imputet; & parem, ſicubi uſus venerit, gratiam ei ſe relaturum promittit*: de Techelio autem monuit, *Induciarum legibus cautum, CAESARIS PERDUELLES A TURCIS NE PROTEGANTOR*: *quapropter eos vivum dedendo ſervare potius, quam frangere fidem*, conficiebat. Ad haec *Techelium fraudem Athnami feciſſe, Hibraimi judicio declaratum, qui eum vinculis oneravit*. Cui Mehmedes ultro addidit, *Athname ei a Kara Muſtapha datum ſine omni Senatus auctoritate; unde ſucceſſorem non obligare*. Ex qua voce Caraphaeus perſpexit, Turcam

Turcica legum ſuperſtitio.

Magni Veziri infinitum in Turcas imperium.

Turcici juramentorũ cavilli.

Techelius ex foederis lege vivus dedendus.

Senatus auctoritas apud Turcas quid valeat.

bona

bona fide agere. At Mehmedi ſciſcitanti, *an, Techelio tradito, pax certo futura?* reſpondit, *pacem quid aliud eſſe; nunc agi de levidenſi munere, quo is primo privatim donandus ſit, quo certius poſtea Belli Conſilio probare poſſit, eos ſerio pacem petere, ne temere eorum poſtulata ad ſuos Patres adtuliſſe arguatur: modo tamen ita concipiant, ut & Caeſari, & Foederatis omnia, quae jus belli dictat, fecerint ſatis. Caeſarem enim, qui in aeternis regni arcanis id habet, foedera religioſe ſervare, niſi cum omnibus QUANTO AEQUIUS MELIUS ACTUM SIT, in nullum pacis placitum unquam eſſe conſenſurum.* Heic Mehmedes oppoſuit, *belli jure foederatos ſibi, non ſe foederatis teneri; quod ipſi foedus fregerint, qui cum Muſulmanis agitantes pacem, bellum contra ipſos ultro ſumpſerunt.* Id Turcae dictum Caraphaeus eo argumento confutavit: *quod, cum communia ſacra unam veluti Civitatem, rempublicamque Chriſtianis conſtituant; cuique Regi Summo, liberoque populo Chriſtiano jus ſit, alium a communi Chriſtianorum hoſte ſacrorum armis laceſſitum auxilio juvare; idque adeo fas eſſe, cum Chriſtiani nominis* Prin-

Auſtriaci Imperij arcanum, Foedera cuſtodire.

Caraphaeus Mehmedi adprobat, Polonum Venetumque juſtum gerere bellum.

Sacra communia unam Chriſtianis Civitatem contra Turcas conſtituunt.

Imperator Romanorum Chriſtiani nominis Princeps.

Principem Caeſarem injuſto bello petierint: tunc vero eos foedifragos vere accuſarent, ſi arma Caeſari foedifrago ſociaſſent. Ibi Turca, ut ſolent qui ratione impares animi perturbationibus pugnant, commotior paullo, *Summum Numen inquietis adverſum* imprecatur, *placidis propitium* implorat: *pro Mehmedanis ſacris ſuos omnes deſudaturos* minatur: *in Divina manu eſſe victorias; & quidquid in Aeternae Providentiae ſinu latet, brevi in lucem proditurum* confidit. At Caraphaeus, ſedati ſpeciem obtinens, eum videre jubebat, *ne quae Chriſtianis imprecatur, in ſuorum caput ſint recaſura: jam enim Deum Opt. Max. belli juſtitiam ab eo ſtare, a quo ſtet Fortuna, judicaſſe*. Atque heic miſerantis induens vultum, *indolebat Turcarum vices, qui Summum Numen ſatis iratum haberent, quod foedere contra gentium fas temere violato, in cauſſa fuiſſent, ut innumera virorum funera, tantae vaſtitates, direptiones, incendia, & omnia quae bellum ferat, foeda tetraque ſint admiſſa facinora. Qua nunc de cauſſa innumeris ac luctuoſis cladibus acceptis, totiens fuſi, fugati, caeſi, profligatique; tot caſtris, urbibus, munimen-*

Turcica confidentia.

Summum Numen armorum fortunâ bellorum juſtitiam aſſerit.

Quae, & quanta fracto foedere mala a Turcis data?

Quantas de eo poenas dederint?

tis

tis exuti, meritas foedifragj poenas luant. Contra Caeſarem, foederum ſervantiſſimum, omnibus bonis, fauſtis, felicibuſque auſpiciis bellum proſequi; & Auguſtam Domum totâ ferme Hungariâ reciperatâ cluere; Chriſtianos autem Reges foederatos memorandis terra marique victoriis quatuor perpetuos annos de Turcico faſtu triumphare. Sed neque ſpem tot his tantiſque bonis partis exhauſtam; reſtare fiduciam, fore ut non ſolum reliquae ampliſſimae provinciae a florentiſſimo olim Hungariae regno diſcerptae abſtractaeque reciperentur; ſed ut Oſmanica Gens omni prorſus Europa, & ipſa tanti Imperj digna ſede Conſtantinopoli ejiciatur; ut vix remeato mari, in Aſiam, unde alienis claſſibus trajecit, ſeſe recipiat. Explicabat *Caeſaris, & Foederatorum exercitus, claſſes, eorundem foederis conſtantiam & fidem.* His addebat *Moſchum, ipſis formidandum hoſtem, cum Polono nuper contra eos arma ſociaſſe; ut potenti diverſione eorum exitio connitatur; jamque Legatos ad Caeſarem ſplendido comitatu miſiſſe, inde Venetias tranſituros. Cumque Perſa cum Moſcho contra ipſos, ac Tartaros aeternam agat armorum ſocietatem; facile*

Quae bona ex foederum fide Caeſar aſſequutus?

Quae porro majora ſperet.

Foederatorum opes, & fides.

Moſchus Polono contra Turcas belli ſocietate junctus.

Conjectura ut Perſa contra Turcam bellum moveat.

cile futurum , ut tanta a Chriſtianis *oppor-tunitate oblata , bellum in eos altrinſecus moveat , ut undequaque rerum difficultatibus opprimantur.* Commonſtrabat praeterea *eum omnem Hungariae tractum , qui Budam uſque protenditur , reciperatum ; Caeſarem majore Danubj parte , Dravo , ac toto Tibiſco potitum , quoquo eorum fluvio ſecundo ductare exercitus , penetrare in hoſticum , ibique contra eos ſui Imperj deſtinare fines facile poſſe; omneſque urbes , & oppida intra eos limites ſita , cum iis nulla ſpes adfulgeat auxilj , nullo commiſſo proelio , nulla oppugnatione inſtituta , earum ſponte in ſuam redacturum eſſe poteſtatem . Jamque , ut has incipiat perficiatque provincias , prompta parata omnia : Chriſtianos , qua ſint virtute , ab iis ſatis cum ipſorum pernicie ſpectatos ; aeraria non ita exhauſta , ut templa exuere ſit opus, quemadmodum Soleymanes ſuperiore anno fecit ; animos ipſa Numinis pietate feroces , non, uti Turcarum , ſuperſtitione perculſos . Quare ſe iis privatim conſulere , ut mature ſuo excidio provideant .* Mehmedes ad haec *miſericordem hoſtem* laudare , ſed intelligere quoque, *Eum rerumpublicarum ſcientiſſimum Ducem*

Hungaricae victoriae hoc bello partae.

Aliarum reportandarum commoditates.

Copiae expromptae.

Formidandae hoſtibus vires.

Aeraria non perinde, ut Turcis, exhauſta.

Chriſtianorum animi pietate feroces , Turcarum ſuperſtitione perculſi.

Caraphaei a Mehmede laus.

Tur-

Turcici Imperj vires non tam infirmas noſſe, ut ſi alteris tantis adverſis proeliis pugnaſſet, jam concuſſum conrueret. Quis ſcit, inquit, *an per eas acceptas clades fractum foedus expiatum, & Summi Numinis irae litatum ſit? Iſtas autem Chriſtianorum magnificas bellorum ſocietates, a ſe, ut ſemper alias, nunc quoque contemni. Neque metuendum, ut Perſa in communis Mehmedanae legis exitium ruat: neque ita, ut ſibi fingunt, facile fore Caeſari arma ulterius promovere; cum jam ſuus Muſulmanorum Dominus, voluptate poſthabita, generoſam in animo majorum virtutem excitarit, ut Muſulmano militi priſtinam belli ferociam inſpiret. Ei vero eſſe contra Foederatos, alias atque alias utilitates captantes, cuncta ſuo unius nutu parata; & tamen pacem velle, dum ipſe bello expeditur: neque id facere hoſtium metu, ſed ut foedifragio laeſis ſua Imperj majeſtate ſubmiſſa Summum Numen perjuriorum ultorem placet. Quare Chriſtianos potius monendos, ne ſecundante fortuna ſuperbiant; modumque proſperis rebus adhibeant; & tanto, ac tam diuturno dexterae Fortunae uſu contenti ſint.* Tum Caraphaeus: *verbis,*

Turcarum animi.

Turcae Chriſtianorum foederata bella contemnunt.

A Perſis ſecuri.

Commodum unius praepotentis Regis contra Foederatos belligerantis.

Turcica animi praeſtantia, & gravitas.

Chriſtianos Turca temperantiae admonet.

Carapbaeus Chriſtianos intemperantiae purgat.

Sapiens Carapbaei dictum.

uti foeminas, bella gerere haut decorum putare viris: ſed ut Chriſtianos victoriarum intemperantiae purget, id reſtare tantum, ut dicat: in Regum manu eſſe pacatos agere; ſed ubi ex proferendi imperj libidine injuſta bella moverunt, unius Summi Numinis eſſe armorum impotentem fraenare curſum: homines autem nihil ultra poſſe, niſi Divos eam humani generis peſtem deprecari, & adpoſita pacis argumenta perquirere, & adhibere. Tum demum Aga veniam rogavit, *ſi quid ſibi in eo ſatis longo ſermone imprudenti forte aliqua exciderint*. Cui Dux

Mehmedes verborum cautus.

Carapbaeus dignitatis ſedulior.

Chriſtianus ſubdit: *ipſum quoque, quae dixerit, ex privata benevolentia, & familiariter dixiſſe: nam ſi Legatus de pace iterum veniſſet, cum juſtas pacis conditiones Foederatis nullas adferret, omnem ab eo ſermonem publice ſegregaſſet.*

C A-

CAPUT IV.

Varadinienſem Provinciam ſuo aere gerendam proponit; & tamen ſententia non probata.

JAm interea quinctus coeperat circumagi belli annus, neque adhuc pro ingentibus victoriis in Hungaria relatis partae opes, quae enormia earum impendia repararent. Igitur Caraphaeus, *Varadinum armis quam mox petendum*, ad Caeſarem ſententiae loco ſcribit, * ut Turcicas vires uno ictu percellat; unâque operâ Tranſylvanos coërceat, a quibus omnia Hungaricis bellis fomenta, & magna Turcis adjumenta ſuppeditata; & tandem aliquando di-

Annus cIↃ.IↃ.C.LXXXVII

Caraphaeus Varadinienſis Provinciae utilitatem facilitatemque docet.

* *Ex volumine epiſtolarum ad Caeſarem ep.27.*

dignum praemium belli tantis ſumptibus damniſque geſti reportet.

Varadinum Tranſilvaniae fraenum.

Docebat enim, *Turcas quanquam Hungariae perpetuum ſeculum, & ultra potenter ſint dominati, ac tantundem temporis Budam, Themiſvvar, alioſque Tranſylvaniae fines poſſederint; id tamen Regnum nunquam ſubigere potuiſſe: quamobrem modeſto iis Principibus tributo indicto contenti ſunt. Tandem anno* CIↃ.IↃ.C.VI. *Varadinum cepiſſe, eoque capto, Tranſylvaniâ universâ potitos: inde porro ei Provinciae ſocios verbo Principes, re vero purpurata mancipia ſub graviſſimo tributorum onere impoſuiſſe.* Sub hoc exemplo Turcicas vires prius Varadini a Caeſare adfligi oportere cenſebat, ut mox Tranſylvaniâ potiretur.

Ex literis Caraphaei ad Senatum refertur. Varadinum munimentorum Hungariae ocellus.

Caeſar ea de re ad bellicum Conſilium retulit. Sed major pars cenſuit, *Varadinum quidem omnium Hungariae munimentorum ocellum ſemper omnibus habitum eſſe; & utiliſſimam quidem expeditionem videri, ſi aliae nullae, quam Hungaricae res, agerentur. Sed Europae emergentes alias aliunde neceſſitates poſtulare, Caeſarem ita Hungaricas res gerere, ut ad alias, ſi quae forte alibi extiterint,*

Caraphaei ſententia a Senatu improbatur.

rint, gerendas quoque paratus ſit, & intentus. Varadinienſem enim Provinciam arduam, longamque eſſe; neceſſaria ei bello mature paranda; militem jam inſtructum expeditumque agere neceſſarium; ut & in validiſſimum munimentum impetum facere, & praeſidiariis Bellogradi Turcis unâ operâ obſiſtere poſſet. At a Danubio ad id oppidum uſque ingentem impedimentorum copiam ad xxx. hungaricas leucas per ſiticuloſa terrarum deſerta ſubvehendam. Atqui aerarium languere; & ad inopinos ab Gallia tumultus quoquo modo ſervandum militem; nec ad provincias mittendum, quae quanquam utiles, aſperae tamen ſunt & cruentae. Utilius, res leviori molimine conari, & Themiſvvar, ac Titul, ubi Turcae commeatus adſervant, oppugnanda adgredi; quibus oppidis captis, Varadinienſe obſidium facilius futurum: eoque pacto Germanum militem contra ſubitos Galliae, ſi qui forte oriantur, motus magis in Hungaria cum aliqua utilitate exerceri, quam totum occupari diſtinerique. Eſſe praeterea, & alios ejus conſilj non ſpernendos uſus: nam ſi Bellogradum obſideri e re eſſe videatur, nullum ei rei fore impedimentum; cum Valacho, Mol-

Quibuſdam e Conſilio Themiſvvarienſis provincia utilior videtur.

Ejus commoditates.

Moldavoque facile arma Caeſaris jungi poſſe; Tranſylvanum in arctiores anguſtias redigi; Turcis ab Agria Varadinoque, Tranſylvanis a Bellogrado omnem intercludi commeatum; Giulam Lippamque intercluſas aut ultro ad deditionem venire, aut certe facile capi, antequam hoſtis omnes copias in campos educat; modo Caraphaeus Maruſj ripam equitando, cum aliquot tormentis, quae a Regiis Hungariae urbibus ei devehantur, eo fluvio potiatur; poſtremo Caeſaris exercitus ab utraque Tibiſci, Danubjque ripa facile & commode utrumque alteri, ubi neceſſe ſit, opem ferre.

Caraphaeus ſuam ſententiam tuetur.

Sed Caraphaeus *hos reſcriptos metus expeditionis celeritate, & militis aeriſque compendio disjici omnes* cenſebat, *modo Caeſar ipſi eam provinciam adornandam praemature decernat. Namque Arx vaſto ſuburbio cincta, quod unius diei morâ, omni milite ſalvo caperetur; itaut impreſſio in ſolam arcem facienda, quae & ipſa propugnaculis omnino nullis munita: frequentes incolae, ſuburbio capto, omnes in eam ſe ſe reciperent, ubi nullae ſubſtructiones, ſed caſae ligno contectae: itaque conferti inter tigna, & aſ-*

Varadini armis capiundi facilitas.

& aſſeres ignitarum vim pilarum nullo pacto perferre poſſent: & quamquam foſsâ amne oppletâ circumdatur, tamen eſſe, qui artem callent, qua aqua diffugiat: quemadmodum a Turcis factum, quando ea urbe potiti ſunt. Caeſaris arces & munimenta militis terga firmarent, ut numeroſo exercitu non ſit opus. In novo autem arcis Sanctjobi clauſtro commeatus adſervarentur, quos Debrectinienſis uberrimi ſoli ager ſat abunde ad manum ſubminiſtraret; Tranſylvania quoquo pacto prompta equo alimenta praeberet. Sex equitum millia, quotam ſummae rei partem! & modeſtus tormentorum numerus ad rem expediendam ſat eſſe: & cum omnia deſint, ſe in ea re conficienda omne ſuum patrimonium conlocaturum.

Incoepti ſecuritas.

Commeatus ex prompta copia.

Parvus militum numerus.

Provinciam de ſuo aere conficiendam promittit.

At ſi Themiſvvar adgreſſum eant, Tranſylvania haut ſane volens ſuam opem contulerit; quae, cum Caeſaris exercitus longe agant, nulla ſane vi cogi poteſt. Tum vero omnia militi belloque neceſſaria eminus, & difficulter petenda: & ejuſmodi minora oppida facile capi, facile recipi; ut ad ea contra hoſtem obtinenda, ſi forte adſit, juſto exercitu opus ſit. Iis quidem munimentis Tranſylva-

Themiſvvarienſem expeditionē reprehendit.

Minora oppida facile capi, facile recipi.

vaniam infraenari, & veluti ſtativa Varadino circumduci, & commeatus ab Tranſylvania Bellogrado intercipi: ſed abſque iis, Tibiſcus, qui Germanis jam patet, cum nullus ibi hoſtis arces habeat ſitas, Bellogradenſem provinciam ſecundaret. Sed & tunc Tranſylvaniam inter & Bellogradum commeatus intercluderentur, quando hoſtis eos parva manu protegeret; ſin validâ tueatur, praeſidiarius eorum oppidorum miles haut ſane poteſt eam intercipere hoſti utilitatem. Valachus Themiſvvar pertingens tenuem ſummae rei opem contulerit: nam & Princeps non admodum potens, & vaſta viris, exhauſta aere provincia, ut pluſquam ſex millium virorum nequeat conſcribere exercitum; eoſque ipſos ſemermes, quibus Turcae non proeliis, ſed velitationibus utuntur: nullis munimentis, nulla arce validus; quare ei ſubjicitur, qui eo adpropinquat armatus. Moldavus Valacho longe infirmior, ut anno ſuperiore Polono Regi adventanti ſe ſe ultro ſubmiſerit. Componat Caeſar hos minores & temporarios quaeſtus, ſi Themiſvar adgrediatur, & ingentia lucra ac perennia, ſi impetat Varadinum; cujus acceſſioni uberrimum &

Valachus infirmus Princeps.

Moldavus Valacho infirmior.

opu-

opulentiſſimum Tranſylvaniae Regnum cedat: quo reciperato, & Hungariae hybernis jam confectae reſpirare datur, & novae parantur opes, quibus in plures annos bellum protrahi poſſit. Aemulos ſe riſuros ut vanum; ſed eos meminiſſe oportere, ſibi ſemper objectaviſſe, quod nimis cautus pauca admodum Fortunae committat.

Caraphaeus ſtudioſus Hungariae.

Ut nimis cautus ab aemulis notatus.

Nihil tamen quidquam magis Caraphaeus his rationibus profecit: & Eſſechienſis provincia utilior viſa, & decreta eſt: eâque renunciatâ tantum eam a ſapiente acceptam edidit vocem: *bonum proponere cuique datur; argumenta ad id adſequendum apta invenire cuique non datur.*

Eſſechienſis Provincia decernitur.

Caraphaei dictum.

CAPUT V.

Incendiariam Agriae oppugnationem belli Conſilio proponit: probata primum ſententia; mox dilata; tempore tandem extracta eſt.

Privata ſtudia Reipublicae remittit.

ET tamen, ne privata ſtudia Reipublicae eſſent detrimento, cogitans totâ belli ad Eſſechienſem pontem urbemque quam longe conversâ mole, omnem ſuperiorem Hungariam, Varadino, Agria, Mungactioque turbidam & inquietam a tergo reſtare; idque adeo, quod Agrienſes hoſtes, & Mungactienſes perduelles omnibus proximis, viciniſque Comitatibus vaſtitatem, & excidium minitati

tati erant, ubi primum miles hybernis deduceretur; animum ad Agriam incendiariis tormentis oppugnandam ſerio adplicavit; quod jam inde, quum Buda expugnabatur, ſecum deliberaverat, omnemque eam hyemem mente revolverat; & quo magis magiſque cogitabat, eo certius utiliſſimam facillimamque eſſe ſentiebat. Igitur induſtriâ diligentiâque fretus eas ſuperare difficultates, quas expeditio ſecum adferret, ſententiae loco ad Caeſarem * ſcripſit.

Res diu meditabatur incipiendas.

Hoſtes ea urbe exuendos omni ratione oportere, unde in uberrimos & Caeſaris utiliſſimos agros excurrebant; ut & ea Provincia pacatior ageret, & tributorum onere aliae Provinciae ſatis ſuperque gravatae adlevarentur. Se vero Caeſari id incoeptum effectum daturum graviter adpromittere, ut qui Ruſtenis Paſae literas interceperat, quibus Primo Vezirio ſignificabat, omnibus vitae neceſſariis ſe miſerrime laborare; & ni difficillimis rebus praeſentiſſimam ferat opem,

Agrienſis Praeſidis literas intercipit.

* *Ex volumine epiſtolarum ad Caeſarem ep. 31.*

ejus urbis ulterius obtinendae omnem prorſus ſpem abjeciſſe. Res autem ipſas verbis congruere; quod per eam hyemem ingens inde Turcarum vis ſuffugerat, natis ibi, uxoribuſque, imbecilli vulgo, relictis. Jam proviſum, ne interea Varadino, Tranſylvania, Mungactioque in Debrectinienſem, aut alium agrum, ubi hybernet Germanus miles, hoſtes foris inſultent. Intus autem animos ita perculſos, ut, cum eo valida manu adpropinquaſſet, ſtatim urbem trepidi deſeruerint, & in arcem feſtinantes confugerint. Decreviſſe tertio poſt inſtitutam oppugnationem die Praeſidi interceptas ipſius literas mittere, a quibus ſe ſcire noſcat, in quantum anguſtiarum redactus ſit. Ipſam autem oppugnationem nonniſi decem, aut ſummum duodecim dierum morâ ſtare; victoriam omnino incruentam fore. Sexcentum non plus eo peditum, a Buda duodecim leucarum iter facturos: nam ſibi praecipuam ſemper fuiſſe curam ſervare legiones. Se ejus expeditionis utilitatem facilitatemque diu multumque meditatum; omnia explorata habere; praeſentemque, melius quam ſuos longinquos aemulos, apta rebus inire conſilia: atque adeo in ea re ſuam agi dignitatem, ut qui

Agrienſes acri urgentur fame.

Hyberna tuto diſpoſita a Carapbaco.

Agrienſium animi perculſi.

Carapbaci conſilium, ut Agriam ad deditionem cogat.

Victoriam brevem, & incruentam pollicetur.

Exiguum peditum numerum ad id poſtulat.

AEmulos perſtringit.

Non magnifica ſed tuta cenſet.

qui in vitae rationibus eam habeat, non magnifica, ſed tuta conſulere. Jubeat modo Caeſar incendiaria ad ſe tormenta mature advehi: ſin ſuum contemnatur conſilium, ejus urbis praeſidiarios milites Budam inter & Solnochum commeatum intercepturos; adventante aeſtate frugibus direptis, quae obſidioni alterum annum ſubſtentandae ſint ſatis, ut anno ſuperiore Mungactienſes fecere, & ipſi nunc ſe facturos minitantur; omnem Provinciam eſſe devaſtaturos. Ipſum interea cum Caeſaris ſuas indoliturum vices; quod eam ſibi gloriam inviderint, Caeſari utilitatem praecluſerint.

Incommoda numerat, niſi Agria expugnetur.

Aliquis inter Aulae Primores cum conſilium nulla poſſet ratione reprehendere, eo evaſit: *non recte facere Caraphaeum, qui iis praefici provinciis pro ſuo jure poſtulet, quas Principes ſummi a Caeſare ſibi demandari ſumme concupiſcunt*. Cui ſermoni cum forte Bonviſius Cardinalis adeſſet, reſpondit: *in ea re non de dignitate certari, ſed de expeditione Duci demandanda, qui militaris ſcientiae ſpectatus ſui conſilj auctoritatem obtineat; & longa utilique provinciae adminiſtratione, rerum, locorum, temporumque utilium*

Agrienſem Provinciam ſummi Germaniae Principes ambiunt.

Cardinalis Bonviſius eam Caraphaeo demandandam cenſet.

lium ad vincendum altero experientior habeatur. Cui replicatum, *Reipublicae cauſſa Caraphaeum eam utiliter procurare oportere, quanquam alius eſſet imperaturus*. Heic Bonviſius ſermoni in ea verba finem impoſuit: *Igitur Caraphaeus eo fato natus, bella ſapienter adminiſtrare, ut alii Duces victorias inde partas retulerint.*

Caraphaei a Bōviſio laus.

Senatus tamen ſententiam probavit: ſed incendiarium cum tormentis mitti dilatum eſt: tandem cum adeſſet, continentibus imbribus oppugnatio praepedita, in ineuntem Aprilem conſtituta. Interea belli Conſilio ea provincia durior viſa; *quod interceptis Agrienſis Praeſidis literis fidendum haut ſane eſſet: idem enim antea de Neoſolio ſtativis obſeſſo perfugae renunciarant; at contrarium tamen compertum eſt: unde metus non temerarius, an id dolo factum, ut eo Caeſaris copiae diſtineantur; & uti illud, ita hoc oppidum acri & diutina obſidione cogendum ſit, quae legiones conficiat. Neque incendiariam oppugnationem ſat eſſe, ut is arcem in Caeſaris redigat poteſtatem: non enim tantum in ea urbe agere oppidanorum numerum, qui ſeu metu, ſeu moleſtia*

A Senatu Caraphaei ſententia probatur: Sed differtur.

Metus ne Agrienſis Praeſidis literae dolo fictae:

Et ut Agria incendiaria oppugnatione dedatur.

ignium

ignium commoti vim militi ad dedendum arcem facere poſſint. Itaque Auguſtaea arma jacturam dignitatis factura; idque adeo quod Mungactium adverſus foeminam Ragoctiam, non contra fortem expertumque belli Ducem Ruſtenem Paſam, anno ſuperiore oppugnatum, non tamen captum: & per ejusmodi urbium conflagrationes acri invidia flagrare arma; quando infenſiſſimi bellatores Reges, Duceſve nefas putarunt, urbes, quas ipſi non fundarunt, evertere. Budae vero rarum militem praeſidere, ut inde, niſi numeri ſuppleantur, educi non poſſit. Et ut omnia praeſto eſſent, acierum tempore jam adpetente eam opportunitatem praeteriiſſe. Tamen ſi confidat fore, ut intra octo dies oppido potiatur, oppugnationem inſtituat.

Incendiariis oppugnationibus maxime fruſtra cadentibus armorum dignitas laeditur:

Et Duces in invidiam trahuntur.

Caraphaeus iniquo id animo decretum tulit: ſed ad conſilj ſui gravitatem tuendam ad Franciſcum Udalricum Kinskium unum e belli Conſilio ſcribit: * *alias omnino res eſſe Neoſolium, & Agriam: hanc urbem in inſulae formam cum aliis prorſus nul-*

Caraphaeus ſuā ſententiam propugnat.

* *Ex volumine epiſtolarum ad Kinskium, ep.68.*

nullis communicare ; Neoſolium autem ad manum Novigradum , Baëtiam , Budamque habuiſſe : neque agrum uti Agrienſem longe lateque vaſtatum : Tibiſcum glacie adſtrictum ſex perpetuos menſes eo invehi commeatus non ferre : alios autem conditos non habere, niſi quos duodeviginti antea menſibus ab agris Caeſareis direptum in urbem comportavere . Se autem citra vani aut glorioſi hominis notam firmare poſſe , nunquam Viennam quidquam de hoſtibus nunciaſſe , niſi prius mature , ne quid temere adferret , penſitato ; ſemperque in eam potius peccaſſe partem , quae eſſet tutior : quod in ceteris vitae ſuae rationibus illam retulerat , ſemper aliquid ſibi ſervare reliquum , cogitans in rebus agendis cum Caeſaris utilitate ſuam dignitatem eſſe conjunctam. Itaque nullam omnino rem inter deliberandum inexpenſam praeteriiſſe , quae ad expediendum conſilium neceſſaria videretur. Deinde ſe nec jactanter commemorare poſſe , per omne ejus belli tempus legiones aeſtivis belli aerumnis confectas ſemper ſibi traditas eſſe , eaſque in hybernis ſine ullo aerarj ſumptu nitori ſuo reſtituiſſe ; ſemperque hyberna ita diſpoſuiſſe , ut pro incoeptis in novum annum

Nihil temerarius.

Peccat potius in tutiorem partē.

Una ex ejus vitae rationibus adprime utilis.

Cum Caeſaris utilitate ſuam dignitatem conglutinat.

Qua diligentia in deliberando utitur.

Legiones per acies confectas in hybernis reſtituit.

Sine aerarj ſumptu.

Hyberna diſponit commodiſſima aeſtivis.

num conandis miles breviſſima itinera faceret, & expromptum homini & equo neceſſarium haberet: tantum abeſſe ut ipſe cenſeat oppugnationem, qua Caeſaris copiae deterantur. Ad haec Agriam item a Mungactio longe diverſam: ibi ſubfoſſa e vivo ſaxo loca, quo ab incendiariis globis ſe tuto obſeſſi receperunt: at Agriae expoſuiſſe humiles è ligno caſas, neque ulla ſubterranea patere ſuffugia. Neque paganorum turbis quidquam confidere, quibus ad deditionem milites adigantur; ſed longa inedia & tabe ſperare, qua ipſe miles confectus eſt. At enim incendiarias oppugnationes quis reprehendat cum Turcis, quorum bella ignis veluti praelux, vaſtitas pediſequa comitatur? Quare deditionem lucro adponendam: & niſi ſequatur, armis Caeſaris nihil dignitatis detractum. Mirari vero illam ſibi datam conditionem, ut ipſe de belli Fortuna deſpondeat, & intra octo dies Agriam certo captum iri adpromittat. Eventa enim rerum in Summi Numinis ſinu celari; ſed pro iis, quae explorata ſunt, de oppidi viribus, copiis, animiſque, apta argumenta adhibere, eaque ad incoeptum efficiendum parare, ac diſponere, id in Du-

Incendiariae oppugnationes cũ Turcis haut reprehendendae.

Sapiens Ducis dictum.

Cauſſa cur aemulis inviſus. *cis facultate verſari. At ſe ſcire unde ictus venerit, quod acerbiſſimum animo ſuo vulnus inflixit: ſibi invideri, quod Principi charus ſit, eique maximas res gerendas proponat, pauco milite, de ſuo aere. Suum tamen feciſſe officium, ſolari. Durum quidem ſummis vigiliis ac laboribus adtritos exercitus reſtituere, & inſtaurare; & quum tempus eſt, quo aliquem gloriae ex induſtria conligat fructum, alios adeſſe, & belli imperia ſuſcipere; ſed ſat praemj ſibi putare, vel inglorium feciſſe rem Caeſaris.*

Qui ſummus Caraphaei dolor?

Unde ſolamen?

Caeſar eum ſolatur:

His Caraphaei literis a Kinskio Caeſari communicatis, Caeſar ut juſtum ejus dolorem ſoletur, ad eum ſcribit, * *ſuper ea re non aemulorum invidiâ, ſed rerum utilitate Patres in ejus non conceſſiſſe ſententiam: ne tamen Agrienſi hoſti liberae in vicinos agros pateant excurſiones, Agriam urgere ſtativis pergat.*

Jubetque, ut Agriam ſtativis obſidere acrius pergat.

Caraphaeus Auriam ſtativis praeficit.

Quamobrem Caraphaeus reip. ſuum dolorem largitus, Agriam una legione ſua acriter circumſedit, eique Auriam praefecit:

* *Ex lib. epiſt. Caeſaris ad Caraphaeum, ep. 40.*

cit : & quo Lotharingius ſecurior bellum Eſſechienſe gereret, Mungactium quoque ſtativis tam arcte cinxit, ut omnem ei externum interciperet commeatum.

Et Mungactium quoque ſtativis cinxit.

CAPUT VI.

Eperieſinam conjurationem ſeveriſſime vindicat: Ex eo judicio apud Hungaros invidiâ deflagrat; unde porro privatam exigere vitam decernit: Mox ſummus & belli Legatus, & ſupremus Hungariae Moderator creatus eſt.

ET acribus cuſtodiis, quibus Mungactienſium exitus obſervabat, tandem teterrimae conjurationis initia, conſiliaque cognovit; de qua ſemper anxius egerat, nec unquam antea ejus viam rationemque invenire potuerat. Conjecta-

Caraphaei de cõjuratione conjecturae.

bat enim, Techelium ſat numeroſam magnamque domi peregrique factionem habere, eumque ſuis adverſus Caeſarem partibus potentes pollenteſque patronos comparaſſe, ob haec, quae componebat, argumenta: *Eum tandiu contra Caeſaris potentiam duraſſe; ſaepe juſtos exercitus conſcripſiſſe, & ſaepe profligatum de integro reparaſſe: per occulta itinera inlico cum copiis exortum, & quotiens a Caeſareis Ducibus conſilia de eo circumveniendo expedirentur, ibi tum inſidias feliciter evaſiſſe. Non eſſe ejus patrimonium tanti, ut hos regios ſumptus perferre queat; eamque perpetuam fallendi felicitatem non uni tribuendam eſſe Fortunae.* His addebat *tumorem illum, quo cum Caeſare de pace agere aequo jure poſtulabat, non temerarium: neque enim vanum hominem; & tamen eas conditiones pacis, in quas venire cupiebat, Principis non ſubjecti videri. Praeterea tot tantiſque Caeſaris victoriis, & nimiâ clementiâ in perduelles uſurpatâ, eorum tamen animos non reſediſſe, ſat id ſigni eos adhuc ab aliqua magna mente agitari: unde Mungactienſium pervicaciae firmam aliquam indubiamque ſalutis ſubeſſe fiduciam.* Ob

haec

haec omnia ſemper egerat veſtigabundus, ut quid de ea certi exploratique inveniret.

Techeliae literas intercipit.

Tandem Techeliae literas intercepit, quibus cognovit, Eperieſinos cum Mungactienſibus in rempublicam conjuraſſe. Etenim anno belli tertio, Eperie Caeſari deditâ, cum adhuc Caſſovia in Techelj partibus ſtaret, Eperieſinorum cum Caſſovienſibus conſpiratio perdurabat, ea ſpe, *Techelium ad Turcarum Dominum profectum, ut imploratis ab eo auxiliis Eperiem recuperatum veniret*. Poſtquam vero Techelius Varadini a Turcis comprehenſus, & Caſſovia a Germanis recepta eſt, Eperieſini ſpes ſuas ad Mungactienſes converterant: nam id munimentum Techelianis partibus reliquum. Interea ſuos temperabant metus, quod Techelius ob Athname opprimi a Turcis non poſſet; & perculſum, ſolita qua praeſtabat virtute, erectum iri. Anno ſuperiore quidam Mungactienſis Eperiem nunciatum venit, *Techelium incolumem, & novâ a Turcis dignitate auctum, nam Vezirj cultu decoratum; & validiſſimum ei Turcarum & Tartarorum auxilium in pro-*

Conjurationis ordo.

ximum

ximum annum decretum; iiſque copiis eos vindicaturum eſſe in libertatem. Praeterea Magnum Turcarum Dominum ſplendidam Techeliae veſtem dono miſiſſe, ob Mungactium ab ea adverſus Capraram fortiter conſtanterque ſervatum: ad quod nuncium Eperieſinorum animi erecti ſunt. Mox ab Aula Techeliae homines, tanquam Sanctumjobum iter facerent, Varadinum ad Techelium mittuntur, inde Mungactium repetunt. Poſt haec, literis per ſigla ſcriptis, ad Techelj adventum tumultus faciendi ratio conſtituitur, in quo Germanum urbis praeſidium internecent, eique urbem prodant.

Suſpectos comprehendi imperat.

Illico ſuſpectos comprehendi imperat; eodemque tempore ea de re Caeſarem certiorem facit; * cenſetque, *eam Majeſtatis quaeſtionem Eperie haberi oportere. Viennae enim inter ignotos difficile de reis capi conjecturam, difficilius comprehendi; at inter praeſentes ingenia, animos, conſilia, ſtudia, conſuetudines, ſuffugia noſci, & pericula morae vitari.*

Eam Majeſtatis quaeſtionem Eperie habendam cenſet.

Sententia a Senatu probatur.

Eâ ſententiâ in Senatu probatâ, Caeſar

* *Ex lib. epiſt. Caraphaei ad Caeſarem, ep. 46.*

Caeſar religioſiſſimus legum.

ſar Caraphaeum monet, * *ut juxta Hungaricas leges cognoſcat; veniam alias lapſis a ſe datam religioſe cuſtodiat: quare diligenter diſpiciat, an poſtquam iis indultum eſt denuo in Rempublicam peccarint. Conſcj prius ſuam ipſorum turpitudinem per tormenta luant: atque adeo non modo recte, verum etiam rite legem Majeſtatis exerceat: unde omnes intelligant in tanti criminis cognitione,*

Pro criminum gravitate gravia adferri argumẽta oportere.

cujus poenae mortuos etiam infamiâ, & inſontes ſuboles egeſtate perſequuntur, nihil temere actum eſſe; itaque quam grave eſt nefas, tam gravibus argumentis religioſiſſime edoceatur.

Profundiora conjurationis cõſilia, gravioresque rationes.

Ita inquiſitione ſevere diligenterque inſtituta, Caraphaeus tandem ejus conjurationis longe profundiora conſilia, rationes longe graviores cognovit: de qua ita ad Caeſarem ſcribit: * *Se conſpirationem longe lateque pervagatam detexiſſe, quae niſi ingentibus Caeſaris victoriis infirmata, & nunc demum patefacta eſſet, omnia funditus perdidiſſet. Hinc enim illum Techelj tumorem,*

* *Ex lib. epiſt. Caeſaris ad Caraphaeum, ep. 46.*

* *Ex lib. epiſt. Caraphaei ad Caeſ. ep. 47. 48. 49. 50.*

rem; hinc majores privato vires, & admirabilem illam inter omnia intuta & infeſta incolumitatem; hinc Caeſaris clementiam totiens ingratam, & ſemper perduellium minaces vultus. Per dura, per aſpera ſe duntaxat contra Judicj inſtrumentum quaeſiviſſe; ut Caeſar intelligat, contra reos ipſos quantum aerumnarum ſuperſit: quod Hungari tam ſint arcani continentes, pervicaceſque propoſiti, quam qui maxime; & intenti in teſtes, qui mutirent, conſtantes metus. Et quanquam a ſe conceptiſſimae judicj ſolemnitates adhibitae, & religioſiſſimae jurisjurandi formulae de continendo arcano conceptae; tamen non ſatis tuto de tanta re agere; quod non leves de ipſis judicj adminiſtris ſuſpiciones, quanquam premantur, erumpant, eos ſatis vulgati criminis reos eſſe. Cognoſſe tandem eam non novam conjurationem, ſed longe antiquam, aliis atque aliis temporibus Caeſaris victoriis interruptam & clementiâ occluſam eſſe. Jam inde a Ferdinando ejus Parente optimo ad haec tempora amputari uſque, fruticarique; & hydram non fabuloſam quotiens reciſam, totiens nova, & multo plura capita exeruiſſe. Parere, in eam conveniſſe mul-

Caraphaeus contra ejus inſtrumentum tantum quaeſivit.

Hungari arcani continentes,

Obfirmatique propoſiti.

Maxime arcana inquiſitione inſtituta,

Cognoſcit conjurationem a Ferdinandi ad haec uſque tempora perduraſſe.

Qui in eam convenerint ſuſpicatur.

tarum gentium homines, quorum alii aurum, alii conſilium, alii auctoritatem, vires alii, alii earum rerum omnium commeatum commodarunt: omneſque eam conflare ex occulto; Turcarum Dominum aperto bello protegere. Et praeter haec magna foris fomenta, maximum domi eſſe, impunitatem. Itaque de ea tot tantaſque res, tam multiplices, varias, ancipites, inopinas reſciſſe; ut ingentia de iis volumina conſcribere poſſit, ſcripto tamen committere non audeat. Inſumma id agi, ut ſanctiſſimam ejus vitam nefariis conſiliis petant; omnia ejus regna provinciaſque funditus excindant; & teterrimo bello univerſum Chriſtianum deleant nomen. Sed poſtulare nunc Chriſtianarum caeremoniarum caſtitatem, id flagitare pietatem regni, ut ſacrorum everſores, ut regni (quantum in ipſis eſt) extinctores dignis ſuppliciis plectantur; utque is in tanti ſceleris conſciis puniendis ita ſit diligens, ut ipſi in perdendo Romano Imperio, & delendo Chriſtiano nomine diligentes fuerunt. Ejus enim manſuetudinem (det dicto veniam) eſſe ipſa ſaevitia inutiliorem, quae dum reos ſervat, inſontes it perditum. Breviſſimo enim annorum

Conſpiratio mira, & formidoloſa.

Tetrorum ſumma conſiliorum.

Argumenta ad eam quam ſeveriſſime vindicandam docet.

Clementiã Caeſaris cum obſequio incuſat.

cur-

curriculo quinquies iis ſoedum ſacinus condonatum, a Rabatta in montanis, a Dunevvaldio Leutiſchoviae, a Lotharingio Poſſonj, a Schultio Eperiei, a Caprara Caſſoviae: ex omnibus punitum neminem. Quin per ejus clementiam nimiam multos tam neſarj criminis reos non tantum impunitos, ſed honoribus ornatos, & regia largitate auctos diſceſſiſſe; nihilo tamen magis fidos ſpectatos. Nam aeternum ejus regni malum factionibus diſtrahi: neque ipſum Stephanum Regem relatum inter Divos factionibus non jactatum. Nunc tandem locum factum, ut in omnem poſteritatem perduelliones in Hungaria extirpentur; unde ipſi regno, hereditariiſque provinciis aeterna ſecuritas comparetur. Eum belli fortunâ florere; perduelles acri invidia flagrare, quod Chriſtianam rem univerſam pene perdiderint. Unde poenarum juſtitiae ſummam quoque accedere dignitatem; & honeſte jus dari, aerarium per proſcriptiones ſupplere, quo bellum ab iis exortum ſotumque contra ipſos proferatur. Ceterum media conſilia nequidquam proficere, quibus neque parantur amici, neque inimici tolluntur. Conſcientiam enim tanti admiſſi in ſuſpicacibus Hungaro-

Brevi temporis ſpatio quinquies perduellibus indultum.

Caeſar clementia, & liberalitate ſtudet malos ad officium revocare.

Aeternum Hungariae malum factionibus diſtrahi.

Juſtam cauſſam Hungariae aeternum pacandae inventam judicat.

Et aerarj cum juſtitia, & dignitate ditandi.

Media conſilia inutilia cenſet.

Hungarorũ animi ſuſpicaces.

rum animis nunquam omnino quieturam: & peſtem longe lateque graſſatam paganos milites, ſacros profanos, cives exteros, loco & obſcuro & illuſtri natos, privatae fortunae homines & rerum potentes animo ſibi male conſcio vecordes agi. Itaque non ſat eſſe, ut in una duntaxat urbe de iis ſumantur ſupplicia; ſed ubiubi deprehendantur, paſſim edere exempla, alioqui praeſidiarium militem nuſquam tutum. Et imae ſortis ſuppliciis vulgus, potentis alicujus animadverſione proceres in officio contineri. His acribus utendum remediis; & ut audacter adhibeantur, provinciam multo Germano milite confirmandam. Juſtum enim meritarum poenarum metum omnes conſcios pervadere, & ſuas quenque habere neceſſitudines: niſi metus metu cohibeatur, ubi primum licuerit ſaevius crudeliuſque erupturum; armentis, frugibuſque per agros, charioribus per urbes direptis, incenſuros omnia, unde militi difficillima in poſterum tempus ſtipendia. Imminere a tergo Varadinum, Agriam, Mungactiumque, ſatis capacem commodumque ſeditioſis receptum: et ſi forte a Turcis grave eo copiarum momentum vergat, motum facile naſciturum, quo

Conjuratio quam latiſſime pervagata.

Paſſim de conſciis ſumenda exempla;

Et ex aequo ſentit.

Milite firmandam provinciã.

Ne flagrantior vis erumpat.

abripi

abripi neceſſe ſit, obſiſti non poſſit. Saltem occupandum turbidis colorem, eos Techelj ſequi partes adactos, quia indefenſos a Caeſare. Intelligere, ſe invidioſiſſimas res tractare; cui ex formidine nemo omnium aut re ipſum, aut conſilio juverit. Igitur eum orare, ut alterum ex ampliſſimis fortiſſimiſque viris, & fide in Caeſarem ſatis diuque ſpectatis, & legum ſcientia prudentiſſimis, Kinskium, aut Strattmannium mittat, qui ſibi adſideat. Poſtremo providere, exitioſas adverſum ſe factiones, terribiles ſimultates, infenſiſſima odia extitura; ſed ea Caeſari ac reip. condonare.

Invidioſiſſimam rem tractat.

Orat Caeſarem ut ſibi Kinskius, aut Strattmannius adſideat.

Providet hinc ſibi exitium.

Interea Eperieſinorum decem primos peractos reos, & magnum vulgi numerum, illos ſecuri, hos ſuſpendio tolli juſſit: ratus ad legum metum incutiendum exempla brevia & acria edi oportere: & ut terrorem intendat, ferale pulpitum haut tolli ſivit.

Uno die decem primos Eperieſinorum ſecuri plectit, & magnum vulgi numerum ſuſpendio tollit.

Ferale pulpitum tolli vetat.

Hinc turbidi queſtus, *Caraphaeum crudeliſſimum hominum, & legum imperitum judicio praeeſſe; in quo, patrio jure ſpreto, legem Majeſtatis verbo, re vero privata odia per ſummam immanitatem exerceat: quemvis*

Hungarorum contra Caraphaeum querelae.

vis vanum rumorem pro explorato argumento ſequi, quamvis reprehendendam ſuſpicionem pro crimine: itaque miſeris modis inclytum Hungarorum ſanguinem, uti pecorum viliſſimum, habeat; & importunum feralem ſuggeſtum, uti rei praeclarae geſtae tropoeum aeternitati poſuerit. Igitur Caeſarem orant, *ut eum deſtrui jubeat, & alium ei quaeſtioni veri aequique ſervatiorem proponat*.

Clementia Caeſaris eximia.

Caeſar ut ingenio erat ad ignoſcendum parcendumque egregie facto, *eorum preces non irritas fore* reſcribit: & extemplo Caraphaeum per literas * monet, *ſuam manſuetudinem non decere in omnes perduellionis peractos reos animadvertere. Igitur feralem ſuggeſtum tollat, & in ea cognitione mitius porro agat; cum maxime animum ad eximiam clementiam compararit, quod Poſſonj Regia indici Comitia decreverit, in quibus Joſephus filius Auſtrius Hungariae Rex crearetur; & in eo Conventu univerſis id crimen largiter eſſe indulturum*.

Egregia ars novi principatus inſinuandi.

Acer-

* *Ex lib. epiſt. Caeſaris ad Caraphaeum, ep.* 53.

Hungarorum in Caraphaeum queſtus.

Acerbiſſimum Caraphaeus inde dolorem cepit, reſciſſe, *Hungaros ubique* Caraphaei tyrannidem, Regni excidium *declamare; ſeque tam gravi invidia purgari impeditum: poſtulaſſe ut comprehenderentur, per quos juſta judicj acta omnibus palam fierent, neque tamen quenquam adhuc ſenſiſſe vincula: flagitaſſe ut ſibi Kinskius, aut Strattmannius adſideret; at eorum neutrum, neque alium gravem fidumque Juriſconſultum miſſum. Ipſum interea ob eam cognitionem magnas ſibi inimicitias comparaſſe, & inter exteros turpibus injuſtitiae ſaevitiaeque notis inuſtum, gravem omnibus inviſumque futurum.*

Qui in ſumma invidia verſatur.

Ob haec omnia Kinskio ſcribit, * *ex ipſa conjurationum conditione, qua non creduntur niſi facinore perpetrato, ſe acerrimâ injuſtitiae & crudelitatis invidiâ deflagrare. Sed ingenui non eſſe, quanquam inter infeſtos tutum, verſari tamen inter infenſos importunum. Quapropter miſera deliberatione nunc agitari; an, ubi primum miles in hyberna reducatur, ſtipendiis Caeſaris finem faciat, & pri-*

Deliberat ſtipendiis Caeſaris finem facere.

* *Ex lib. epiſt. Caraphaei ad Kinskium, ep.* 86.

privatâ ſe vitâ involvat. In eo enim haerere, quod cum voluptati non ſit tot opima ſtipendia, tot honores ſummos, tot ampliſſima armorum imperia, per ſingularem Caeſaris beneficentiam ſibi conlata, profundere, & Caeſar clementiâ maxime celebretur; ſi id fecerit, vehementem contra ſe ſuſpicionem creaverit, admiſiſſe nefas, ex quo ab ſumma clementiſſimi Principis gratia merito revocatum omnes dicant.

Kinskius ad haec: * *Caeſarem eum imprimis ſibi utilem charumque animo habere; praecipuamque ipſi curam ejus eſſe incolumitatem: ſed benigna conſilia apud clementiſſimum ingenio Principem eſſe potiora. Ne inique ferat, ipſius ſeveritatem a Rege temperatam, unde contra eum gravior alicujus offenſio extiterit. Saepe ipſas regnorum moles ferre, ut multo graviora pertulerint qui & dignitate & gratia apud Reges plurimum poſſunt. Neve in praeceps conſilium ruat: nam multa ſaepe, quae praenimiâ induſtriâ in ipſo curſu deficerent, ultro & ex ſeſe, quo rerum natura ducit, pervenire.*

Benigna conſilia apud Caeſarem potiora.

Grave ſolaminis apud Aulicos argumentum.

Utiliſſimum vitae agendae praeceptum.

Bre-

* *Ex libro epiſtolarum Caraphaei ad Kinskium ep. 86.*

Brevi poſt Caeſar eum beneficiis dignitatis refertiſſimis ornat: nam ſummum belli Legatum * creat; jubetque ut copias Walliſio Duci tradat (nam exercitus recenſio imminebat); ipſe Eperie permaneat cum ſummo imperio in omnia Hungariae ſuperioris munimenta, arces, praeſidia.

Caraphaeus ſummus belli Legatus,

Et ſupremus armorum in Hungaria Moderator.

Is gratias Caeſari de conlatis honoribus curatiſſimas habet; ſed aegrefert acie campoque prohiberi: non defuturos enim, ajebat, qui ipſum rideant, *hybernorum Imperatorem, Judicem paludatum, bonum dumtaxat acriter tributa conradere, judicia crudeliter exercere*: tamen has ſui detractiones nominis Caeſari reipublicaeque remittere.

Caraphaeus Famae ſedulus.

Virulenta in eundem Hungarorum dicta.

Ad haec reſcribit Caeſar, ** *ſe intelligere durum edictum ei, ut Eperie permaneat, quem virtus ad militaria facinora ſtimulat ac pungit: ſeque eum in campis, quam in umbra verſari maluiſſe; cum admodum paucos noverit, qui ſcientia militari perinde*

Caeſaris de Caraphaeo judicium pleniſſimum dignitatis.

Cc prae-

---

* *Vernacula lingua nunc appellant*, Marcſciallo di Campo

** *Ex lib. epiſt. Caeſaris ad Caraphaeum, ep. 56.*

praeſtent. Sed cum graviſſimas ſuperioris Hungariae res alii utilius committere nequeat; ſciat, ſe eam urbanam operam cujuſvis magnae rei per eum bello praeclare geſtae loco eſſe habiturum. Honeſtatis civilis arbitrium uni Principi datum eſſe, ſeque profiteri eum de republica quam optime meritum. Quare iſtis detractoribus is ſuorum laborum fructum opponat; & de republica demereri porro pergat. Se enim ei ſemper aſfore; ſuaque potenti manu contra quoſvis in omne poſterum tempus protecturum.

Honeſtatis civilis arbitrium eſt apud Principem.

Caeſar Caraphaeum in fide potenter habet.

C A-

CAPUT VII.

A Mehmede Aga iterum de pace tentatur, quem ſapienti ac magnanimo ſermone depulſat.

VIxdum a Caeſare Caraphaeus his pleniſſimis dignitatis officiis exornatus denuo a Mehmede aditur; qui Varadino Eperiem venit, captivorum permutationem itineri obtendens; re vero Caraphaeum de pace tentaturus. Nam reliquo ſermone confecto, quem ad obſervantiae cultuſque ſignificationem pertinere arbitrabatur, *ſe re ipſa veniſſe* dixit, * *ut ab eo Chriſtianorum Imperatoris deſideria percontaretur. Se ea ignorare*

* *Hic ſermo habitus Eperie* xvi. *Kal. Aprilis Anno* cIↄ.Iↄ.c.lxxxv.

Caraphaei conjectura de pacis conditionibus forte per Foederatos dandis.

Caraphaeus reſpondit; *Sed hoſtibus per ſe id ſcire licere, modo foedus ab iis impie fractum, innumeras immeritorum caedes, captivitates, direptiones, vaſtitates, incendia inde orta, infinitam auri vim in belli neceſſitates erogatam, ſuas adflictas fortunas, ſingularem Caeſaris felicitatem, Summum Numen ipſis averſum, Chriſtianis propitium, Caeſaremque e Foederatis magis potentem, magiſque laeſum cogitent; & intelligere poſſe, quid eos reſtituere oporteat, ut referant pacem. Sibi vero, his cauſſis omnibus perpenſis veriſimile videri, eum totum Hungariae Regnum, Bellogradum, Tranſylvaniam, Valachiam, Moldaviamque, quae cuncta in Hungarorum Regum ditione ante Soleymanem fuerant, repetiturum.* Haec audiens Mehmedes mirantis ſpeciem induit, mox inquit: *Germanorum Imperatorem ſatis vaſta animo deſideria concepiſſe; ita namque nihil Imperatori ſuo supereſſet: at paces iniri aequum, ut utrique belligeranti reipublicae aliquid relinquatur. Leopoldum multo plura, quam Alexander Magnus,* * *bello paraſſe: a Mehmede*

Paces ita iniri oportere, ut utrique parti belligeranti aliquid relinquatur.

Praeclara de Leopoldo Caeſ. fama apud Turcas pervagata.

* *Turcica exaggerandi formula.*

de vero unum Neoſolium captum. Itaque eum inique agere, cum in nullis bellorum monumentis, quae inter duo Imperia geſta ſunt, quanquam in omnibus, praeterquam praeſenti, Muſulmanus victor extiterit, eum tam immanes unquam conditiones propoſuiſſe. Igitur ſe ea enormi repetitione ſuſpicari, Germanorum Imperatorem non ſerio pacem velle: uti nuper, quum Kara Muſtapha Magnus Vezirius ab Alberto Caprara tanta & tam multa petebat, intellexerunt Germani, nolle eum inducias prorogare. Huic Mehmedis orationi Caraphaeus ſubdit; *Eum neque jure mirari, neque ex vero loqui*: etenim memorabat, *quum alias Chriſtiani pacem ab iis petierunt, ipſos non contentos eo, quod ſibi adtribui jus erat, alia atque alia poſtulare, immenſam auri vim petere, & multis ampliſque provinciis graviſſima tributa per ſummam injuriam imponere: at quanto aequiori jure Caeſarem ſuum ab iis per vim abreptum vindicare? Bello autem ſuperiore eos victos non victores fuiſſe; cum bis acie caeſi, caſtriſque exuti, ad Sanctum-Gotthardum ſemel, iterum in Leventiis campis. Quare belli fortuna eorum animos, ut in proſperis re-*

bus

bus ſolent, efferri paſſa non eſt, ut ei foederi iniquiſſimas leges de more darent. Se vero putare modeſtiſſimum in ſumma fortuna Caeſarem, ſi forte Hungariae Regno, iiſque provinciis contentus ſit, uti nunc ſunt adflictae ſordidataeque, quae nitebant florebantque, quum Soleymanes Bellogrado potitus eſt. Praeterea Hungaros Reges in ſuo Majeſtatis jure, quanquam earum poſſeſſione excidiſſent, Macedoniam, Bulgariam, Serviam, Dalmatiam aliaſque proviacias numerare, quae nunc ipſis jure optimo cederent: itaque pax fieret, qua non modo multum, ſed quampluri-mum eorum dominatui adjiceretur. Et fortaſſe ea Caeſarem petiturum, quod pacem cum iis aeternam cupiat; tantum abeſſe quod nullam velit. Firmam enim, & in omne aevum victuram pacem haberi ſane non poſſe, niſi naturâ certi, & in longiſſimam poſteritatem fines conſtituri dirigantur. Etenim ſi ii ſuos annales relegerint, facile animadvertant, bella omnia, quae inter duo Imperia hactenus geſta ſunt, aut a limitum turbis, aut ab Hungariae, Tranſylvaniaeque perduellionibus initia ſumpſiſſe. Quapropter niſi omni terrarum plaga, quae cis Danubium, cis ultraque

Purovinciae Hungariae ſub Turcis adflictae.

Regni Hungarici majeſtas inclyta.

Qua ratione paces aeternum duraturae concipiantur.

Perpetuae inter haec duo Imperia bellorum cauſae.

Qui Hungarici, Turcicique Regni limes aeternus.

Dravum

Dravum ad Savum fluvium uſque Bellogradum continet, ultra vero Danubium omni eo tractu, qui cis ultraque Danubium ac Tibiſcum uſque ad Themim amnem interjacet, omnino ceſſerint, ſemper infirmas paces, nec diu duraturas fore. Et eos etiam atque etiam cogitare monet, *omnem eum terrarum orbem ab ipſis tandiu dominatum nihil aut parum eorum ſummae rei contuliſſe, immo obfuiſſe ſemper, ingentique fuiſſe detrimento; uſque adeo donec nunc temporis contra eos Summi Numinis iram conciverit, eorumque Imperium in ea, in quibus nunc eſt, graviſsima mala conjecerit. Vel praeterito bello, quanquam ii Neoſolium, & Varadinum cepiſſent, ac intoleranda Tranſylvano impoſuiſſent tributa; tamen bis caeſi, profligatique nondum belli damna ſumptuſque reparaſſe.* Totum hunc Caraphaei ſermonem Mehmedes ſilentio tramiſit; forte an ne quid de Regni Hungarici finibus, aut de bellorum cauſſis cum Caraphaeo diſceptare adigeretur: in qua diſceptatione aliquid imprudenti excideret, quod Turcici Imperj laederet Majeſtatem. Id modo excepit, *ſe Varadinum a Tranſylvano cepiſſe, non Caeſare; & tamen ipſis*

Hungaria Turcis inutilis.

Mehmedis magna tacendi loquendique ſolertia.

ipſis oppida Zattmar, Kalavia, & Eſſechum excidere. Quem Caraphaeus correxit: *cum enim Tranſylvania Hungarico Regno adcedat, eo munimento Caeſarem, non Tranſylvanum exutum eſſe.* Heic ne de eorum, quae bello parta erant, jure Mehmedes diſputaret, eo avertit: *Leges, & multo magis religionem ſibi vetare nedum univerſis provinciis, ſed vel uno oppido cedere ultro: tum quia patrio jure cautum, ut omnia parta a Muſulmanorum Domino parente ad filium lege redeant; nec quaerendum, qua ratione ſint parta; tum ne templa a Chriſtianis profanentur, qui ſuis victis ſacris inludant.* Et doceri a Caraphaeo *ſe cupere* ſimulavit, *quo jure eae provinciae, quas numeraverat, Hungariae regno adcedant, eoque nomine reſtitui oporteat? quibus ex cauſsis, & quo tempore Hungarici Reges earum potiti ſint? & quî minus Muſulmanorum, quam Germanorum Imperatoris jure contineantur? Atque adeo ab ipſo AEnea Caprara ſumant exemplum, cui cum ejus temporis Primus Vezirius dixiſſet, ſi Jaurino cederent, ſe pacem facturum, illud reſpondit: arces & munimenta ad vim obtinendam extructa, vi quoque dedi oportere. Itaque ſe* potius

Ut apud Turcas ſuperſtitio regno ſubſervit?

Iniquiſſima civilis ratio Turcarum.

Callida a Mehmede propoſita quaeſtio.

Magnanimum Aeneae Caprarae dictum.

potius bellum, quanquam ab eo ipſis immineat exitium, protracturos, & perlaturos extrema, quam in pacta, ſuis legibus turpia, ſuis caeremoniis impia convenire. Ad extremum monet *Chriſtianos, ut cum omnium rerum, maxime bellicarum viciſsitudinem eſſe meminerint*. Heic Caraphaeus altius aliquanto bellorum repetens jura, inquit: *Nunc non inter unius reipublicae cives agitur, quos patriae leges, patrj mores tenent, ſed inter duo ſumma orbis terrarum Imperia, quae unum fas cunctis gentibus aeque poſitum adgnoſcunt. Eo jure non ſolum bellorum ordines, ſed initia quoque, & cauſſae aeſtimantur. Eaque humana ratio tam alte eſt animis hominum inſita, ut liberi populi regeſque, quanquam in ſumma fortuna id aequius quod validius putent; tamen cauſſas quaerere, & ſedulo edictis ſuis pronunciare, ut juſta inferre arma apud multitudinem & vulgus videantur. Quapropter non eſt, ut quas leges civilis aequitas* * *ipſis unis inrogavit,*

Turcica ferocia.

Turca Chriſtianos moderationē monet.

De jure belli altior diſſertatio a Caraphaeo inſtituta.

Fas belli.

Ingens ejus vis.

* *Ita viſum latine reddere, quod Itali eleganter dicunt,* Ragion di ſtato.

vit, tanquam eas humano generi neceſſitas utilitaſque ſuaſiſſet, omnes obligent nationes. Et olim falſi Deorum cultores, profana cum ſacris conglutinantes, in omnibus bellis pro aris fociſque pugnabant, ne cum republica Dj quoque triumpharentur; ſed nunquam rapinis ſuis ii divini juris tribuebant auctoritatem. Nam antiquiſſima omnium illa violentiae lex, ut qui vim facere poſſet faceret; qui non poſſet, potentiorem aequo animo pateretur; in exlex adhuc humanum genus, nulliſque civilibus imbutum moribus exercita eſt: ſed ubi urbes conditae, & civitates legibus conſtitutae, omnes nationes, ratione ipſa humana dictante, juſtas bellorum cauſſas enumerarunt, cives injuriâ publice adfectos, vexatos fines, violentas invaſiones, & juſtos earum metus. Ob nullam quidem earum cauſſarum ab iis arma unquam mota memorantur: qui per injuſtam vim, ex regni proferendi cupidine natam, fere ſemper bella intulerunt. Sed neque ii, quae forſan Caeſar repetat, redderent ultro: nam Caeſar ea per pacem repetit, quae brevi & facile bello eſt recipe-raturus; inoffenſo ingentium victoriarum cur-

Apud Ethnicos omnia bella de religione erant.

Apud humanum genus, originis vicio corruptum, antiquiſſima lex violentiae.

Societate humana fundata jus belli introductum.

Juſtae bellorum cauſſae.

Bella a Turcis omnia per injuriam inlata.

Caraphaei de ulteriori majorique Caeſaris, & Foederatorum felicitate conjecturae.

curſu , & ingenti veteranorum militum exercitu formidandus: Venetus majorem quam unquam antea claſſem parat : Moſchus ad Turcarum nomen omnino delendum jam Polono ſociatus, mox Germano Venetoque jungendus . Ii vero uſquequaque per acies caeſi, per obſidia victi , militiae robore effoeti, flore Ducum extincto, Summum Numen in ipſos tot cladibus acceptis nondum deſaeviſſe ſentiunt . Tempori videant, ne victoriarum progreſſibus conditiones victis in pervicaciae poenam inrogentur duriores : & legum ſuarum ſtultâ obſervantiâ ipſas leges cum republica omnino perdant. Nam ab aequis belli viribus aequae expectandae paces : at ubi alter belligerantium longe infirmior ſit ; & tamen , ut par obſiſtere audet , ei ferocia in exitium erumpit . Hunc Caraphaeus finem orationi fecit ; nulla reſponſione Mehmedem dignatus de eo, quod ille ſciſcitabatur ſuper Hungarici Regni in provincias, quas memoraverat, jure; indignum ratus , ſi cum injuſta & turpi Turcarum vi ſancta Hungariae jura in contentionem committeret. At ad omnem eam orationem Mehmedes tantum dixit : *iſtas*

Cur victoriarum progreſſibus conditiones pacis dantur victis duriores?

Unde aequae expectandae paces?

Caraphaeus ſedulo Regni Hungarici dignitatem tuetur.

Turcae Chriſtianorum foederata bella aſpernantur.

Chriſtianorum exaggeratas vires ſe minime formidare; unius Summi Numinis iram vereri, ac metuere. Igitur, ſubdit Caraphaeus, *ut eam placent, quid is privatim cenſeret?* Aga reſpondit, *ut permutatio aliqua fieret, quae ipſorum legibus non vetatur; uti Caniſſa, aut Alba-regalis, cum Siglo, Quinquecclesiis, aliiſque minoris notae oppidis; aut Agria cum Solnocho, & Segedino permutaretur: & jure ſibi permiſſum pecuniâ corrigere damna*. Diſerte edixit, *de nihilo Foederatis ſatisfacturum*. Ibi Caraphaeus, *ſe dementem omnes habituros* dixit, & *ejus belli omne juſtum aequumque plane ignorare, ſi eas pacis conditiones Turcae Legati adferrent, eaſque ipſe Viennam ad Caeſarem, Foederatoſque ſineret commeare. Praeterquam quod ſaepe alicujus loci ſitus majori precio habendus, quam inaedificatum: nam Princeps in vili loco, ſed ad longe lateque dominandum opportuno, excitare poteſt firmiſſimum munimentum, quo magnam terrarum plagam obtineat; itaque Solnochum, & Segedinum, oppida haberi Agriâ longe utiliora: nam iis receptis, omnis provincia Danubium inter & Tibiſcum dominatur. Sed enim niſi Caniſſam,*

Turca dandarum conditionum continentiſſimus.

Saepe loci ſitus majori in precio, quam inaedificatum.

ſam , Albam-regalem , Agriamque cum ſuo cujuſque agro ; praeterea Solnochum , Segedinum , Varadinumque , Lippam , Giulam , Jenum cum omni ea ditione ad Maroſchum uſque , & praeterea Tranſylvaniam , Valachiam , Moldaviamque Caeſari , Foederatis autem quantum belli ratio , & cauſſa poſtulat , tantum reſtituant ; nunquam Turcas a Chriſtianis pacem relaturos . Aga , ſe uti fortes decet , inter urbium excidia , & caeſorum ſtrages occumbere malle , quam in eas turpiſſimas pacis leges convenire minatur . Tunc Caraphaeus ſermonem ſegregaturus inquit : *Jam video cernoque vos dolo pacem petiiſſe , ut ſociale bellum aſtute diſtraheretis : certo ſciatis tamen , niſi Caeſari , ac Foederatis omnino ſit ſatisfactum , eos nunquam eſſe arma depoſituros .*

Magnanimum Caraphaei dictum.

Fortis Mehmedis oratio.

C A-

CAPUT VIII.

Opportunitatem dat, ut Chriſtianus exercitus ſecundo adverſus Turcas proelio ad Mohatium utatur.

Sed quanquam Mehmedes Soleymani renunciaſſet, ſe ex ſermone, quem cum Caraphaeo privatim habuit, intellexiſſe, Caeſarem nulla ratione ab Foederatis diſtractum iri; tamen ſperans rem crudam adhuc tempore mitigari poſſe, Techelium muneri Caraphaeo adſervabat. Sed & Turca dividendi foederis fruſtra fuit, & ea res opportunitatem commodavit ut ejus exercitus eo anno funderetur univerſus. Nam in oppido Giula Allys ei Praefectus, & Ahjain Mehmedes, & Giurgi Mehmedes, ille Jeni, hic Peter-

Aliquot Paſarum Hungariae conſilium de Turcico bello in annum clↄ.Iↄc.LXXXVII *adminiſtrando.*

Va-

Varadini Rectores, una cum Techelio de ratione belli eo anno adminiſtrandi conſilium habuerunt: in quo Emericus dixit, *ſe noſſe, Germanos Eſſechienſem provinciam eo anno adgreſſuros, & inde, Savo trajecto, Bellogradum armis petere decreviſſe. Quapropter cenſebat ad Primum Vezirium ſcribi oportere, atque ab eo petendum ut duodecim Tartarorum millia ſuo ductui permitteret: quod iis ipſe copiis, cum Chriſtiani Dravum trajeciſſent, trans Danubium vectus omnem eum terrarum tractum infeſtus Poſonium uſque percurreret; cum Hungaris autem, quos jam ad quinque millia paratos exponebat, & brevi alia quinque conſcripturum ſperabat, utranque Danubj ripam conſidens, Caeſareum exercitum omni commeatu prohiberet, & in anceps malum conjiceret; hinc famem, hinc potenti cum exercitu Soleymanem.* Probatum Paſis conſilium, Vezirioque ſcriptum: a quo Peter-Varadinum Techelius ire juſſus, ut reciperet copias: ſed ubi advenit, mutatum reperit; quod inter itineris moras reſciſſet, *Chriſtianos exercitu ſexaginta virorum millium potenti congreſſuros: unde oportere unitas iis Muſulmanorum vires opponere, ne ſi* quid

Techelj ſententia.

Probata Paſis,

Non autem a Primo Vezirio.

quid adverſi accidat, diviſi facilius opprimantur. Quando autem ab urbe Eſſecho, inrito eventu oppugnatâ, Chriſtiani caſtra moverunt, denuo Magnum Vezirium rogavit, *ut ſibi aliquot Turcarum & Tartarorum millia ductare liceret; quibus, trajecto Danubio, Germanorum agmen Budam uſque graviter infeſtare confidebat*. Sed hoc quoque conſilium Soleymanes eſt adſpernatus. Cum denique a Lotharingio Dravum remeante proelium cum Chriſtianis ad Mohatium committere adactus, ſatis infelici proelio fuſus eſt; & Eſſechum urbs, cum Butſchino, & Walpo arcibus captae; & diviſis mox Chriſtianorum copiis, ab Henrico Ioh. Dunewaldio inferior Slavonia vacua ferme univerſa occupata; ab ipſo Lotharingio Tranſylvania ex foedere percuſſo Germanum exercitum in hyberna excipere, certumque Caeſari tributum pendere juſſa eſt: Paſae, quos memoravimus, graviter Primum Vezirium incuſarunt, qui Techelio non auſcultarit. * Cauſſarum ignari puta-

Aliud Techelj conſilium;

Sed Soleymanes quoque adſpernatur.

Turcae in Mohatianis campis fuſi.

Ingentes Chriſtianae victoriae uſus.

Soleymanes a Paſis incuſatus, quod Techelio non auſcultarit.

* *Ex M.S.* notitie particolari del Techll.

tarunt, *Soleymanem tanquam de victoria certum, ejus ſibi Techelium ſocium adſciſcere dedignatum*: res fuit, ut copiam Techelj Caraphaeo dedendi, ubi vellet, expromptam haberet.

CAPUT IX.

Agria, a Caraphaeo ſtativis acriter obſeſſa, initium Turcis praebet militaris ſeditionis: qua Mehmedes IV. in ordinem redigitur, & Soleymanes III. Turcarum Imperator creatur.

Qui per id tempus Agriam ſtativis in tam arctum redegerat, ut rerum omnium inopiâ miſerrime laboraret. Et quia id munimentum rerum Hungaricarum gnari cenſent, quantum ob dominandi utilitates Varadinum Budae praeſtat, tantum Varadino praeſtare; nam non ſolum omni terrarum plagae citra Tibiſcum, uti Varadi-

Ob late dominandi utilitates Agria Varadino, Varadinum Budae praeſtat.

num

num ulteriori univerſae, imminet; ſed ea capta Varadini quoque limitaneum militem ab excurſibus, & populationibus coërcet, & continet; eapropter Soleymanes, Dravo remeato, poſtquam fuſas ad Mohatium vires conlegerat, cum juſto exercitu ad Peter-Varadinum caſtra poſuit; & eluſus conſilj de Tranſylvania adverſus Lotharingium, qui eo arma inferebat, obtinenda; unice de Agriae ſalute ſolicitus, decem equitum millibus imperat, ut cum equo quiſque ſuo invehat in obſeſſam urbem commeatum. At ii ſuper recentem victoris hoſtis terrorem, Caraphaei famâ perculſi, quod res ſingulari belli ſcientia gereret, & in muniendis maxime firmandiſque milite caſtris ante omnes praeſtaret; formidini quaeſito colore, quod ſibi terna non ſoluta eſſent ſtipendia, imperium detrectarunt.

Soleymanes, ut obtineat ab Caraphaeo Agriam, Tranſylvaniam Lotharingio occupandam permittit.

Decem equitum millia Agriae auxilium mittit.

Caraphaeus in muniendis firmādisque milite caſtris invictus.

Spahj colore ſtipendj non ſoluti ſeditionem incoeptant.

Hinc turbidi primum rumores, mox truces minae, tandem omnis ſacramenti fides exuta eſt. Princeps ſeditioni adclamatus quidam Siaus Paſa, qui aſtutiam pro prudentia, audaciam pro fortitudine vulgo imponebat. Is ſpecie recuſantis, quod

Principe ſeditionis Siauſo Paſa.

 fla-

Seditionis militaris primus conatus.

Apud turbatos adſumendae populares artes.

Soleymanes dignitatem Imperj tuetur.

flagrantiſſime concupiverat ſubit munus: & Vezirium adroganti officio *merita aera militibus interpellat*. Soleymanes ad has res dubias popularibus adſumptis artibus, *brevi ſuos commilitones abſolutum iri adpromittit, & in praemium aerumnarum, quas tulerant, & in melius porro pugnandi incitamentum*. Ubi Siaus mollibus Vezirj reſponſis ſe ei ſenſit eſſe formidini, audacter ſubdit: *ab eo virtutis mercedem in gulae faſtidia, veſtiumque luxus vexatam; ejuſque imprudenti ductu rem Muſulmanicam pene everſam. Quare eum jubet, ſibi Mehmedis Prophetae vexillum, ſigillumque regium tradat, ac meliores rem piorum gerere patiatur*. Non tulit Soleymanes vili turbatori proſtituere tanti Imperj Majeſtatem. Igitur *Vexillum, Signumque, nonniſi Domino, a quo acceperat, reddere nefas eſſe* reſpondit: & ſequenti nocte Bellogradum nave ſubvectus proficiſcitur; inde Conſtantinopolim petit. Ubi luce profectum Vezirium reſcivere, inlico exercitus ad Regiam urbem adlegat, qui *militis nomine petant ut Siaus Soleymani ſubrogetur*. Dum Turcarum Dominus ancipiti cura haeret, qua ratione militarem

tu-

tumultum, integra majeſtate, ſalviſque militiae ſtudiis, tranquillaret, ſeditioſus exercitus Conſtantinopolim verſus turbidum iter facit. Ibi tum Imperator Capizium ad Siaum mittit, *qui ejus laudet reipublicae charitatem; ſeque ei vexillum, ſignumque brevi miſſurum dicat, modo is in hoſtes arma convertat*. Sed Siaus, ſimulans *ab armata multitudine invitum rapi, ut coram in Principis verba juret*, in ipſo agmine ab Imperatore Primus Vezirius creatur. Mox eidem, cum exercitum ad urbem duxiſſet, rite & ordine firmata dignitas; ſeditionis praecipuis ampliſſimi honores conlati, Soleymani aliiſque primoribus laqueo fauces conliſae; miles cumulate abſolutus.

Imperj Turcici Majeſtas adfligi occipit,

Tandem Turbatori publice proſtituta.

Sed quia contumaces prius in magiſtratus cives, mox Principi inobſequentes exiſtunt; audaciſſima vox prolata, *ut Imperium ſalvum ſit, Mehmedem in ordinem eſſe redigendum*: quam vocem a proximis acceptam, ſtatim provulgatam ubi Mehmedes audivit, irâ percitus, quae in ultimo regni diſcrimine maximum terrarum Orbis regnatorem ciere poterat, cum regio puerorum comitatu clauſtrum ſubit, ubi agebant,

Hinc Princeps intutus.

Mehmedes iratus fratres it perditum.

Sed prohibitus. bant, ut Soleymanen, & Achmedem confoderet, tanquam rerum novarum argumenta. Buſtangius Baſſius ſolitum ejus Aulae prohibet nefas: eaque inſontium fratrum miſeria alterum eorum Soleymanem III. ejus nominis citius Principem fecit. Nam *ad invidiam praeſentis vitae priſtina Mehmedis virtute commemorata, quod pro Creta, Cameneco, & Neoſolio nunc per flagitia rependeret Caeſari Venetoque complures innumeraſque provincias*; Nanchiz Effendius, praecipuus inter Mehmedis falſi Prophetae poſteros Tyranno edicit, *ut alto erectoque animo Imperio cedat, & reliquam vitam incolumi ocio, quod tantum deceat privatum, committat*. Sed injuſtam vim Mehmedes aegerrimo tulit animo, ut ex moerore in gravem ac difficilem morbum inciderit.

Soleymanes III. Imperator conſalutatus.

Mehmedes abdicare ſe Imperio vi, & ſuperſtitione adactus.

Sub Soleymane nova ſeditio militaris.

Turbatis rebus modeſti lāguent.

Populus, ut ad nova adſolet, Soleymane laetus: ſed, nutante adhuc Principe, novas turbas ob non ſoluta ſtipendia miles movet. Eam vim Siaus, Primus Vezirius in bonos cives convertit: & opibus divitiiſque ſuppoſita crimina, & jus faſque pecuniâ redemptum. Sed miles flagitioſus, & novo Principi imperium imputans, auro nun-

nunquam ſatis expleri. Siaus conatur ſeditionis praecipuos a multitudine turbante per ſpeciem honoris abducere. Sed ex iis unus, *Tatſagius* vocabatur, ſimulat dolo metum, *Siaum in ſe tentaſſe, ut omnes perdat, qui ei proximum a Principe munus ſunt ſuffragati*. Hinc in Siaum, & primos militiae ſaevitum.

Siaus, & praecipui factionis caeſi.

Inter haec perverſa & inconſtantia vulgi quidam, *Emir* dictus, ex certa Mehmedis Legislatoris poſteritate, lymphati inſtar vile praeſeferens ſignum, *ſe populum ſequi* jubet: brevi id centum millia paganorum contra inſolentem militem concit: qui ſceleris conſcj, & virtutis militaris obliti, ab ſemermibus latibula quaerunt; per ſecreta domorum ſcrutantur; ad multa millia caeduntur. Ita ſuperſtitione, quae plurimum apud Turcas poteſt, Imperium adimitur, transfertur, conſtabilitur. Soleymanes Iſmaëlem Vezirium creat, manſuetum, & ſenio gravem virum.

Vis, & licentia militaris per ſuperſtitionem oppreſſa.

Superſtitione Soleymani firmatum Imperium.

Iſmaël Primus Vezirius creatus.

Sed quia pravo exemplo facile excitantur ad ſimile audendum vulgares animi, qui exemplis non ratione ducuntur; in Europa Oſmanes Gengienes, vir hactenus

Vulgus cur exemplis movetur?

Oſmanes Gengienes in Graecia,

nus fortis, & praecipue in priori Budae oppugnatione ſpectatus, Graeciam, quam regebat, ad nova excitaverat: in Aſia autem quidam, Gedikus adpellatus, praedonum multitudinem ad juſti belli imaginem ductans, plurimas provincias infeſtabat. Iſmaël neutri extinguendae ſeditioni par; & brevi duûm menſium adminiſtratione ſive retectus, ſeu factus nequam, in exilium mittitur: & Muſtapha, qui Soleymanis Vezirj tempore Janicſarorum Praefectus erat, ad ampliſſimum munus promotus.

Gedikus in Aſia novas res molitur.

Iſmaël in exilium mittitur.

Muſtapha Primus Vezirius creatus.

C A-

CAPUT X.

Petit a Caeſare ut ſibi liceat ſummo in Hungaria armorum Imperio abdicare; ſed id porro gerere jubetur. Itaque Joſephi Auſtrj Hungariae Regis inauſpicationi in ſuperiore Hungaria ſubſervit; & Techelium, eam infeſtare conatum, ſubmovet.

ITa per Agriae a Caraphaeo obſeſſae occaſionem maxima ſeditione Turcicum Imperium commotum & vulneratum: per quod idem tempus Caeſar Hungariae

Regnum Joſepho Fil. Auſtrio ſtabiliendum, & factionum peſte perpetuo ſanandum curat.

XX. annos meruerat in Hungaria,

Magnam partem contra Techelium.

V. annos exercitus quaeſturam geſſerat.

Provinciae inviſus ob conjurationem patefactam.

Perduelles Hungari audaciſſimi.

Ab aemulis ejus adminiſtratio impedita.

Sed enim Caraphaeum jam ſatias ceperat ulterius manendi inter Hungaros: vigeſimus enim circumagebat ejus militiae annus, & maximam ejus partem ut Techelj conſilia corrumperet, cui magna & acris factio favebat; quinque autem perpetuos annos invidioſiſſimam hybernorum gesserat curam. Tum vero eam provinciam odio impenſe habere ob conſpirationem a ſe fortiter tectectam, a Caeſare clementiſſime adgnitam, & proinde multo pernicioſiorem occultâ. Nam crebra & recentia obverſabantur exempla, quibus perduelles Hungari Tranſylvanique nulla aut Imperj majeſtate aut ſanctitate perſonae deterriti uſquam fuerant, ne contra quem conſpirarunt omne inauditum nefas auderent. Sed tandem inter Hungaros amplius verſandi prorſus intolerans, ubi intellexit, aemulos omni ratione conari ut ea ſumma provinciae adminiſtratio, ſecus ac vellet, ſibi ſuccederet; nihil penſi habentes rempublicam transfodere ut ejus gloriam vulnerarent.

Ob

Ob haec Caeſari ſcripſerat, * *ſe Principi ſuam dignitatem dono dare in iis rebus, quae aliquam parerent in commune utilitatem; cum ipſa communis utilitas honeſtatem commendet. At enim ſuam Hungariae moderationem in provincia hoſtibus infeſtata, civibus turbida, per aemulos difficultatibus impediri, & periculis objici cum reipublicae detrimento, id nullo prorſus pacto ferre poſſe.* Orat igitur atque obſecrat, *ut eo Imperio ſibi per eum liceat abdicari: ita melius porro per alios rem Caeſaris geſtum iri; neque ultra aemulos, ut ſuae laudi officiant, reipublicae nocituros.*

Quando dignitas Principi a civibus condonanda?

Orat Caeſarem ut ſibi liceat imperio abdicare.

Ad haec Caeſar reſpondit. ** *Saepe vi ipſa ſummae rei multa abripi, quae alicui reipublicae parti officiunt; & nocent. Sibi Germaniae, Hungariaeque ſtudia erga Joſephum filium ſervanda in ſpem Romani Imperj, & tranquilliorem Hungarici Regni ſucceſſionem. Eaque ſtudia ſibi liberalitatis, & clementiae famâ conciliaſſe: quibus prae-*

Summae rei ſalus ſaepe aliquã partem corrumpit.

Regni Auſtriaci artes Liberalitas, & Clementia.

Ff 2 *cla-*

* *Ex lib. epiſtolarum Caraphaei ad Caeſarem, ep. 77.*
** *Ex lib. epiſt. Caeſ. ad Caraphaeum, ep. 73.*

claris regni artibus nunc maxime erga cives ſocioſque incumbendum, cum vim metumque in hoſtes omnem convertit. Itaque pergat cum eo temperamento regnum adminiſtrare: nam quae publice metuat, ſe eum prudentiâ facile vindicaturum ſperare. Quod, ſi unquam, nunc maxime reipublicae intereſſe, ut is expertiſſimus Nationis provinciam hoc tempore moderetur, quae turbidis limitibus circumſcripta, novarum rerum omnium, quae unquam in Hungaria extiterunt, quoddam ſeminarium fuerat. Tempus enim adpetere, quo indicat Comitia, ut Comitatuum legati ad Poſonienſem Conventum mittantur, in quo Joſephum Hungariae Regem inauſpicandum decreverat.

Caeſar reputat Carapbacum neceſſarium in Hungaria procuranda.

Nam Caeſar, ut tandem aliquando modus & finis fieret factionibus, quae id Regnum omni tempore laceraverant; interim dum Hungari rebus ipſis per id bellum Techeliano-Turcicum docebantur, eam immodeſtam civium libertatem ſub regno ipſis ad exitium uſque inutilem eſſe; opportunum tempus cenſuit, in novo Joſephi regno pacatiorem eos ſedatioremque reipublicae formam rogare, duabus legibus latis: alte-

Immodica civium libertas ſub Regno perniciosa.

Caeſar in Joſephi inauſpicatione pacatiorem reip. formam Hungaris inrogare ſtatuit.

alterâ, qua *id regnum perpetua ſucceſſione in Auſtriae Domus poſteritatem deferendum ex Annae Reginae jure declararetur* : alterâ, qua *Andreae II. Decretum de jure armandi cives contra Regem, qui Hungaricam laeſerit libertatem, abrogaretur.*

Jus Auſtriorum in Hungariae Regno ſuccedendi.

Igitur Caraphaeus apud bonos, & auctoritate graves cives ſaepe diſſerere, *de jure pacti Fridericum III. Auſtrium Imp. inter & Matthiam Hungariae Regem, regnique Ordines conventum ſuper Annae Reginae ſucceſſione, quae Ludovici ſoror haereſque Ferdinando I. Caeſari nupſerat; qui, poſtquam Johannem Sepuſium Regni praedonem debellaverat, Hungariae Rex Poſonj rite & ordine electus eſt.*

Caraphaeus diſſerit regni per ſucceſſionem delati utilitates.

Factiones in qua rep. maxime exitiales.

Sed praeter ſuccedendi jura has docebat utilitates, *quod per ejuſmodi Regum electiones Regnum omni memoria factionibus laboravit: quod malum cum ſemper rebuspublicis noxium, tum maxime exitiale ubi potens ad fines agit ſemper intentus, ſemperque paratus hoſtis, qui diviſas laxataſque domi ſeditionibus vires facilius citiuſque foris adfligat. Miſerrimo argumento ejus, quod dicat, eſſe tot ampliſſimas provincias,*

Tran-

Hungariae regnum per factiones innumeris exuta provinciis.

Tranſylvaniam, Valachiam, Moldaviam, Slavoniam, Bozniam, Dalmatiam, Bulgariam, Serviam, Macedoniamque hac una inteſtinarum diſcordiarum ratione ab florentiſſimi Hungariae regni compage acerbiſſime diſcerptas, ſuperbiſſime dominatas, miſerrime tandem adflictas. Videre eſt, inquiebat, *e propinquo Tranſylvanum, Valachum, Moldavumque hoc eligendi jure factos decora Turcici faſtus ſervitia. Poloniam vero, quanquam luculentam regni majeſtatem obtineat, tamen tanquam fretum hiſce regni comitiis aeſtuare, cujus perturbationes nunquam tranquillantur, fluctus nunquam reſidunt; ut rerum prudentes eam nullo humano conſilio, ſed divina quadam ope omnino regi, & conſervari arbitrentur. At hercule hiſce temporibus praecipue, quibus per Europam non amplius modica regna, paruaeque reſpublicae ſpectantur; ſed Auſtriam, Borboniamque Domum, Anglum Batavumque ſuſpicimus; juvat in uno maximo Orbis terrarum Principe aeternam haerere rempublicam, ut cives dignitate & amplitudine concedant nemini.*

Tranſylvanus, Valachus, Moldavuſque cur regia Turcarum mancipia? Cur Polonia reſpublica perturbatior?

Reſp. & Regna quae hodie in Europa ſpectantur.

Andreae Hieroſolymitani Decretum fons omnium Hungariae malorum.

Inter oblatos autem, aut quaeſitos de *Andreae Decreto* ſermones, firmabat, *nullam*

rem

rem perinde tot tantaque civilium bellorum incendia in Hungaria excitaſſe, quam privilegium, quod is Rex a bello Hieroſolymitano reverſus in ſuos cives, qui ſecum eo bello bene meruerant, inrogavit: ut adverſus Regem, qui libertatem a ſe Hungaris adſertam adtrectaverit, arma ſine perduellionis fraude ſumere poſſent: & quo aeternum rata eſſet, cavit ut ſucceſſores Reges inter nova regni auſpicia in eam legem jurarent. Nam ſi in aliis Rebuſpublicis, in ea maxime, ubi regnum per ſuffragia defertur, pernicioſiſſimum morem, cives in acta Principis, in quae jurare oporteret, notionem ſibi judiciumque adrogare: quia in ea Civitate plurima & graviſsima Primorum cum Rege odia. Naturâ namque ita comparatum, invidiam urere acerrimam eos, qui nuper parem, ſe relictis, ſentiunt evolaſſe. Qui acerrimus ſenſus lurido livore mentis oculos inficit, ut etiam quae electus Rex jure fecerit, ipſis injuriâ feciſſe videatur. Hinc turbulentam libertatis curam exiſtere. Sed quot bellorum civilium recitantur hiſtoriae, tot exempla commemorari, ea moviſſe homines potentiae cupidos, tuendae libertatis praetextu; at ubi eam

Pernicioſum in Rep. in qua Reges eliguntur, in Regum acta diſpicere.

Libertatis tutela adſectandi regni praetextus.

ubi cives arma adverſus Principes quamvis flagitiis inquinatos ſumpſiſſe narrat, impietatis pollutos notat. Nam ſi in paucos Princeps peccet, tamen omnibus ſtare rempublicam; & ſub Principatu ſuffragiis delato, illud firmat civilis doctrinae placitum; Principes bonos voto expetere, qualeſcumque tolerare: *quia vel in ipſa libera Civitate armatam vim Optimatum auctoritate honeſtam quidem fieri, at inutilem ſemper notatam. Quare eos etiam atque etiam conſiderare* jubebat, *Regni per ſucceſſionem delati commoda, & Joſephi maximi Europae Principis in regnum jura: & quantum* Andreae lex *tum eum dedeceat ex domo prognatum, quae populariſſimis regnandi artibus, Liberalitate & Clementia celebratur; tum ipſis ſit inutilis, quae omnium Hungariae fons malorum habita eſt. Nunc tempus ipſis oblatum, non tam ut privatam gratiam cito adſequantur, quam meriti publice parti, ut Hungarica res ab ſuo & Germano milite ſuis provinciis integrata, & priſtinae majeſtati reſtituta in maximo Orbis terrarum Principe in omnem poſteritatem pacatiſſima florentiſſimaque conſiſtat.*

Vel contra inquinatiſſimos viciis Principes arma ſumere impium.

In ipſa Civitate libera publica vis honeſta, non tamen utilis.

Auſtrj his artibus regnant, liberalitate, & clementia.

Mox de ea re cum Hungaris acta

Caraphaeus Kinskium, & Strattmannium certiores facit ut Hungarorum animos in Joſephi regnum cōpararit.

Kinskium, & Strattmannium certiores facit, & ut iis publicae utilitatis argumentis exprompti obſequj animum induerint in regiis Comitiis eam pacatiorem regno formam inducere. Caeſar quatuor ſanctioris Conſilj Senatores deligit, Kinskium & Strattmannium, quos memoravimus, & Ferdinandum Principem Dietrichſteinium, & Wolfangum Andream Roſembergium Urſinum; illum Auguſtaeo cubiculo, hunc aerario praefectum; qui cum Leopoldo Colonichtio, e ſplendidiſſima inter Hungaras domo, & ob ſingularia in Chriſtianam rempublicam merita in Viennenſi propugnatione in Cardinalium ampliſſimum Conlegium cooptato, ſummae apud genticos ſuos auctoritatis viro ſuper ea re conſultarent: & Regia Comitia Poſonj haberi placuit. Nam quanquam Buda regni caput recepta erat, tamen adhuc nuperis oppugnationibus deformata, necdum nitori priſtino reſtituta, ut in ea ſplendidiſſimus conſeſſus pro dignitate celebraretur. Paullus Eſterhaſius, libertatis Hungaricae Cuſtos, Aurei velleris Torque inſignis, & praeterea Hungarorum ampliſſimi Proceres evocantur.

Super novi Regis electione ampliſſimi Viri delecti.

Leopoldi Colonichtj Cardinalis laus.

Cur Budae regia Comitia non habita?

Regni Palatinus, & Proceres ad conventum evocati.

tur. Jamque feliciſſimum futurum regnum haec addicebant auſpicia; Turcicus exercitus in Mohatianis campis a Lotharingio profligatus, & opimis caſtris exutus; exercitus Chriſtianus ſexaginta virorum millibus formidandus, victoriâ ferme incruentâ inclytus, & per occaſionem militaris ſeditionis, quae Turcicam Regiam concuſſerat, Oſmanorum Imperio extrema minitabatur.

Felicis futuri regni auſpicia.

Igitur his bonis fauſtis felicibuſque ominibus in ante diem XIV. Kal. Novembris Poſonj indictus Regni Conventus: & quo conventuri eum ocioſius celebrarent, Palphyio & Starembergio imperatum, ut cum legione quiſque ſua Ciokakum, & Palotam, proximas inter ſe arces, & ab Alba-regali duarum omnino leucarum ſpatio ſepoſitas, ad deditionem adigerent: nam inde praeſidiarius miles ad Pappae, Edemburgi, Jaurinique portas uſque excurrebant. Sed Cl. Areinzaga Leopoldſtadj rector eam operam occupavit. Quare Palphyius, Starembergiuſque inoffenſum agmen Poſonium verſus fecere.

Poſonj regia Comitia habentur.

Arces Ciokakum, & Palota reciperatae.

At Techelius, qui ea ſorte natus erat

Techelj vices.

ut ex maximorum Imperiorum dubiis rebus firmaret ſuas, poſtquam diu alio atque alio praetextu a Turcis bellum ſuo ductu gerere prohibitus fuerat; itaut ſeu laqueo, ſeu veneno ab iis interceptus, aut vulnere pedi ſuperiore aeſtate accepto, quo graviter laborabat, ſupremum obiiſſe diem vulgo putaretur; nunc demum cum per Regiae urbis tumultus Soleymanes Primus Vezirius praefocatus, & Mehmedes in privata fortuna ſepoſitus, qui pronos ad pacem habebant animos; Techelius, non ultra ut Caraphaeo muneri daretur aſſervatus a Turcis, ubi reſcivit Joſephum ad Hungariae regnum provehi, ut novos motus in ſuperiore Hungaria cieret, Varadino cum quatuor virorum millibus profectus eſt, ſive ut Mungactium liberaret, ſive agrum omnem ultra Tibiſcum devaſtaturus.

Liberatur a Turcis.

Infeſtus adeſt, ut Mungactium liberet, aut agrum ultra Tibiſcum vaſtet.

Caraphaeus ut id cognovit, Duci Serawio imperat, ut cum legionibus, quas nuper Lotharingius Agrienſia ſtativa protectum miſerat, citato agmine in ulteriorem Tibiſci ripam Sanctumjobum verſus eat, vindicetque ab ea pernicie provinciam; in-

Obviam it Caraphaeus, & arcet.

interim dum ipſe legione ſua, & aliis Germanis, Hungariſque copiis Agriam, Mungactiumque coërcet.

Inauſpicationis celebritas.

Itaque tum ab inferiori, tum a ſuperiori parte omni regno explorato, Caeſar, poſtquam Divi Stephani regium inſigne Viennâ, ubi aſſervatur, praemiſerat, cum Auguſta, & Joſepho decenni puero Poſonium petit: & per vias ſplendida Pontificum, & Procerum Hungarorum excepit officia, & centum ac plus eo regiarum Hungariae Civitatum legationes. Primo Comitiorum die per Nitrienſem Pontificem, Regi Hungariae a libellis, maximum Comitiatum in haec concepta verba rogavit: VELITIS JUBEATIS, CIVES HUNGARI, JOSEPHUM AUSTRIUM LEOPOLDI ROM. IMP. FIL. HUNGARIAE REGEM ADPELLARI? REGNUM EX ANNAE REGINAE JURE AUSTRIAE DOMUS POSTERIS HEREDITATEM DEFERRI? ANDREAE II. REGIS DECRETUM DE ARMANDIS CONTRA REGEM CIVIBUS ANTIQUARI? Data deliberandi & libertas, & mora. Poſt aliquot dies, uti Caeſar *rogavit*,

Regiae legis rogatio.

Ejuſdem delibe-rata juſſio.

vit, ita Hungari *juſſere; modo cetera privilegia ab Andrea inrogata civibus rata eſſent.*

Joſephus defertur ad Regnum.

Et IV. Idus Decembris Joſephus in Pontificale Templum ab Archiepiſcopo Strigonienſi Regni Primate, & a Palatino ad Regnum deductus in Regni leges juravit:

Caraphaeus perduellibus Eperieſinis indulgere crimen juſſus.

& Caraphaeo demandat, ut omnibus Eperieſinae conjurationis labefactatis largiter indultum edicat.

C A-

CAPUT XI.

Petit a Caeſare ut ſibi det veniam in Hiſpaniam commeandi: at ab eo ampliorum ſpe munerum adtinetur: & a Carolo II. Hiſpaniarum Rege Aurei velleris Torque decoratur.

ITa Caraphaeus laetos novo Joſephi regno Hungaros infenſiores ſibi infeſtioreſque metuebat: qui *Caeſari*, ut dictitabat, *vitam lubens muneri daret, tot ampliſſimis honoribus, ampliſſimiſque imperiis ejus munificentiâ cumulatam; ſed id grave erat, ſi vili percuſſoris manu, indictâ cauſsâ caderet, graviſſimis foediſſimiſque crudelitatis & avaritiae criminibus inſimulatus, &* *Caraphaeus ſolicitus de indigna morte, & qua caderet indefenſus.*

atro-

atroci inimicorum ſcommati faceret locum; Crudeliſſimum Hungariae Tyrannum tandem aliquando in Hungaria terra conſtabilitum. *Quapropter aegerrime ferebat, ſibi erga Caeſarem obſequentiſsimo cum vita honeſtatem quoque nominis eſſe perituram; ſuos autem inimicos*, adverſum quos gravibus probris non temperabat, *cum ſua quemque dignitate honeſtiſsimos ſuperſtare*. Idcirco poſtularat a Caeſare, * *ut ſuam exiſtimationem ſibi vindicare liceret, Kalumniae judicio in ſui detractores conſtituto: neque id retulerat, ipſius Caeſaris exemplo adquieſcere juſſus, qui quanquam de Zrinio, conſciiſque omni juris legumque religione judicarat, tamen earum ſtudioſi partium per ſummam improbitatem, eos injuriâ oppreſſos praedicare auſi ſunt. Sed Principis faſtigium,* inquiebat, *ſuper eas falſas incuſationes longe eminere; ſibi vero ſentiebat non eundem eſſe animum de eo fortiter porro, ut ante fecerat, promerendi: idque providebat reip. in partibus ſibi commiſsis aliquod fortaſſe detrimentum adlaturum.* His

Poſtulat a Caeſare in ſui detractores Kalumniae judicium conſtitui,

Nec refert,

Sub magno ipſius Caeſaris exemplo.

Cui tamen non adquieſcit.

---

* *Ex lib. epiſt. Carapbaei ad Caeſarem ep.* 81.

His de cauſsis ut & ſibi conſtaret honeſtas, & Caeſaris res per alios utilius gererentur, petit ut *ſibi veniam daret in Hiſpaniam commeandi, ut de privata re ibi tantiſper ageret, dum proeliorum tempus inſtaret.* Sed vir ſive ignorabat, honores, quos repudiabat, ſe ad ſummum potentiae provecturos, ſive intelligebat ſic repudiatos provehere: nam Caeſar, denegato in Hiſpaniam commeatu, manere jubet, & ampliora munera brevi expectare, quae uberrimum ei gloriae argumentum praebuerint: & paullo poſt eum in Tranſylvania quoque ſummum armorum Imperatorem creat, ac Lotharingio Duci ſubſtituit.

Vult in Hiſpaniam proficiſci.

Caraphaeus honores repudiando honoratior.

Sed in eo temporis articulo, quo is in Hiſpaniam proficiſci cupiebat, Fortuna ejus votis omnino adſpirare viſa eſt. Nam inter laeta Joſephi Hungariae Regis auſpicia, Caeſar ei Poſonio Aurei velleris Torquem mittit, eumque ſplendidiſſimum militiae ordinem, quo Reges ipſi, Principeſque ſummi ab Hiſpaniarum Rege decorantur, ex animo gratulatur.

Inter laeta novi regni omina Aureo velleris Torque decoratur.

Decem enim ante annis Joſephus Spinola Balbaſenſium Marchio, Hiſpani Re-

Ejus decoris Caraphaeo conlati civiles rationes.

gis ad Leopoldum Caeſarem Legatus, Mariannae Hiſpaniarum Reginae ſcripſerat, * *Caraphaeum & generis ſplendore, & meritis cum laude ſtipendiis, & in utramque Auſtriam Domum obſequio, & Caeſareae Aulae amicitiis, & apud complures ſummos Germaniae Principes gratiâ nedum dignum, ſed utilem quoque videri, ut Carolus Rex eum Aurei velleris Torque inſigniret: & Hiſpani Regis Legati Viennae agentes ob ſingularem viri prudentiam & dexteritatem in gravioribus Monarchiae rebus adhiberent. Nullum enim equeſtrium legionum ductorem plura ſtipendia in eo militiae ordine meruiſſe; ut Raymundus Montecucculus duodeſeptuaginta annis gravis, & bina ſupra quinquaginta ſtipendia meritus, praeclariſsimus belli Imperator, difficiliores belli res cum eo deliberaret decerneretque. Et ſperabatur brevi ad ampliores militiae ordines provehendus, in quibus facilius Regi ſuo utilem operam daret. Quod ſi Rex talem civem promovere ſubſiſtat, Germanos poſſe ſibi ſervare munia, quae Impera-*

Nemo equeſtrium legionum Ductor plura in eo ordine ſtipendia fecit.

Montecucculus cum eo graviores belli res privatim deliberabat.

* *Ex libro epiſtolarum de privatis Caraphaei rebus.*

perator exteris conferre velit. Et regni rationibus conſentaneum, quando Rex ſummos Germaniae Principes, alioſque ſeu virtute militari, ſeu civili prudentia ampliſsimos Viros, quos rei Auſtriacae utiles arbitratur, eo militari ordine paſsim condecorat; ſibi ſubjectum quoque cohoneſtet, ne in eo obſequium erga Hiſpanum nomen tepeſcat.

Ex ejus militiae inſtituto diu dilatum conferri decus.

Diu tamen dilatum conferri decus, quia ex ejus ordinis inſtitutione in eum ex ampliſſimis familiis primo loco nati cooptantur. Sed cum poſtea Carolus Eſtenſis Burgomaenaeorum Marchio, Hiſpanorum ad Caeſarem Legatus, belli Techeliano-Turcici geſta Hiſpanum Conſilium doceret, per occaſiones quae ultro offerri videbantur, Caraphaei in eo merita nunciabat; quae tanta Hiſpanis tandem viſa ſunt, ut eum ordinis militaris legibus dignum eximi judicarint; & quanquam ſecundo familiae loco natus, in eum tamen cooptaretur.

Ex lege ſingulari Caraphaeus in eum militiae ordinem adlegitur.

CAPUT XII.

Agriam in deditionem accipit.

AD id virtutis praemium brevi poſt aliud ingens meritum adſtruit, Agriâ tandem ad deditionem coactâ. Ea urbs, ut ceterae Hungaricae aliis atque aliis vocabulis indigitata, *Erla* Hungaris Turciſque, Germanis *Eger*, Latinis *Agria* fortaſſe ab agrorum fertilitate ſic dicta: quibus promiſcuis nominibus tenuis quoque amnis appellatur, qui e ſuperiori nec longinquo fonte demanans eam urbem perfluit, ut influat in Tibiſcum. Olim pro antiqua muniendarum urbium ratione validiſſimis operibus firmata, ut ingentium exercituum obſidia fruſtrata ſit. At inteſtinis turbis anno CIↃ.IↃ.C.IVC. in Turcarum manus tradita eſt. Nunc prae Turcica muniendarum urbium ſive negligentia, ſive ignorantia, murus nullis propugnaculis protectus, nullo aggere ſolidatus,

Urbis deſcriptio.

vetu-

vetuſtate fatiſcens. Arx vero urbi impoſita *Er* appellata, unde oppido nomen, ſub monte extructa ſitu in ſubjectos praevalida. Urbi praeerat Ruſtenes Paſa, ſciens belli Dux expertuſque: ad tria Janicſarorum millia, Spahj quingenti praeſidere. Eam Caraphaeus tres annos, aut non multo ſecus hybernis obſederat: ſed, educto in acies Germano milite, fame ferox praeſidium per eruptiones in maturam meſſem factas circumjectos late agros depraedabantur, aut ad tributa cogebant omnes e vicinia Comitatus. Poſtea Caraphaeus, Segedino deditâ, eam urbem Turcis prorſus occluſit: & ſub hujus anni initium eam incendiaria oppugnatione capiendam cenſuerat; ſed ſententia aemulorum ſtudiis victa eſt. Tandem ineunte vere quadripertito eam ſtativis cinxerat: quam ad rem Bavarus, antequam e Superiori Hungaria ſuas educeret copias, quas cum reliquo Lotharingj exercitu ad Eſſechienſem provinciam conjungeret, Caraphaei legionem, & bis mille Hungaros, ſub C. Koharyio Antemontani limitis Duce manere, & Joh. Baptiſtam Auriam, Caraphaeae legionis legatum, obſidio

Unde Erla adpellata.

Ruſtenis Paſae laus.

Caraphaeus tres fere annos hybernis urbem obſederat.

Per aeſtates praeſidium circumjectis infeſtum.

Segedino deditâ, urbs interclusa Turcis.

Quatuor ab partibus eam ſtativis cinxit

Sua legione,
Et C. Koharyi auxiliis.
Joh. Baptiſta Auria obſidioni praepoſitus.

Ut Caraphaeus utiles obſidioni Hungaros facit.

dio praeeſſe imperaverat. At quia Hungari milites gentis more motoriis quam ſtatariis pugnis meliores, quadratum munimentum e regione obſeſſae urbis Caraphaeus Auriae extruendum mandavit, quo & Hungaros contineret, & Agrienſium eruptiones reprimeret. Ita Auria, obſidj ratione a Caraphaeo ſibi praeſcriptâ per ſummam virtutem diligentiamque adminiſtratâ, ſegetes ad milliare oppidum circumſitas, Turcis incoeptum prohibere nequicquam conatis, omnes incendit: commeatum urbi e proximis arcibus tribus Scerepa, Syropa, & Sarvaſcho intercipit: & aliquanto poſt eaſdem oppugnat, ut duae in ejus, tertia in Serawj Ducis manus ſeſe dediderint. Tandem, cum Lotharingius in Tranſylvaniam exercitum transduceret, aliquot legiones ad Agriam ſubſiſtere juſſit, ad ejus maturandam deditionem. Ita in arctiſſimam & impeditiſſimam rem redacta urbe, quam dominandae provinciae utilitate Budâ longe praeſtantiorem Soleymanes habebat, eo decem equitum millia auxilium ferre imperavit: a quorum contumacia, ſeu metu initium ſumpſit militaris ſeditio, quae tot tan-

Auriae laus.

Agrum circa Agriam late incendit.

Tres arces in proximo captae, unde Agriae commeatus ſubminiſtrati.

Legiones aliquot a Lotharingio relictae ad maturandam deditionem.

Agriae utilitates.

Soleymanes decem millia equitum auxilio mittit.

Unde militaris ſeditionis apud Turcas initium.

tantoſque, ut memoravimus, motus in Regia Turcarum urbe Aulaque excitavit.

At ſtativorum principio Agriae praeſidium animum nihil quidquam deſponderat. Turcae namque, qui urbibus arcibuſque praeſident quae munimentis ulterioribus proteguntur, pagani ut plurimum, & urbana mollicie reſoluti; at ad limites tutandos ipſum militiae ferociſſimum robur deligitur. Quare novâ jurisjurandi conceptâ formulâ, potius fame perire, quam ut imbelles foeminae urbem dedere, juraverunt. Cumque mox Caraphaeus Ruſteni literas ſcripſiſſet bellicae aequitatis pleniſſimas, *ut virtutem ſatis acri longaque obſidione adſtrictam tandem aliquando relaxaret, urbemque bonis oblatis conditionibus dederet;* is ferox vel accipere eſt dedignatus; & tamen obſeſſi omnia impura & obſcoena famis omnium egentiſſimi perferebant.

Qui Turcarum praeſidiarj imbelles?

Qui ferociſſimi?

Caraphaeus literas Ruſteni mittit, quibus ad dedendam arcem exhortatur.

Is ferox ne accipere quidem dignatur.

Poſtquam autem tres, quas diximus, captae in propinquo arces, & miles copioſus ab Lotharingio miſſus adfuit, validus qui in urbem impreſſionem facere poſſet, iterum ad Paſam in hanc ſententiam ſcribit: *Ut laudandam quidem in hoſte virtu-*

Caraphaeus iterum ad Ruſtenem ſcribit.

tem,

In hoſte laudanda virtus, pervicacia punienda.

tem, ita pervicaciam puniendam : ſe decreviſſe eum, quod ſuas literas accipere, nedum legere, ſuperbe adſpernatus ſit, bellorum extrema dignum eſſe qui pateretur ; ſed Chriſtianam manſuetudinem correxiſſe conſilium, eamque nunc ſibi ſuadere, ut eum haec poſtremum admoneat. Turcicum exercitum fuſum, fugatum ; militari tumultu commotam Conſtantinopolis Regiam; Soleymanem Primum Vezirium caeſum, Mehmedem imperio ſpoliatum; diſſolutâ diſciplinâ, copias pro militia flagitium factas. Eſſechum, Poſſegam Slavoniae caput, omnemque eam provinciam a Caeſare armis receptam, & milite confirmatam; eique victori Tranſylvaniam jam obſequi. Tres arces, unde ipſi aliquod famis adlevamentum, ab ſe modo captas ; Peter-Varadini pontes ab ipſis Turcis interruptos, & arcem vacuam derelictam ; Danubium inter & Tibiſcum hoſtes non habere ubi pede conſiſtant ; ſibi a transfugis compertum exploratumque, qua vexentur adſtrictiſſima commeatus inopia ; ſpem iis auxilij adfulgere nullam. Malit igitur honeſtas pacis conditiones accipere, quam aut ferro, aut fame perire ; & cum poſſit ſervare quamplurimos, nolit perdere : ne ejus

Agriae res deſperatas docet.

miles

miles ſoedae toedio vitae idem, quod univerſus exercitus Turcicus, audeat. In eo obſequj conſtantiam ſatis ſuperque ſpectatam, ut ultra bonae artis animi nomen non mereat. Si ſuis conſiliis auſcultare velit, eum cum Auria, Legato ſuo, agere ſua fide jubet.

Obſeſſi interea famis perpetiebantur mala, ut ii ſua linguae ſublimi formula dicerent, *a primo humani generis parente nulli unquam mortalium accidiſſe*: multi inediâ confecti; complures clam ad Germanos transfugere; & eorum aliquis Chriſtianis ſacris initiatus. Sed ut naturâ comparatum, quod corporis viribus ad languorem datis, animi quoque vires deficiunt; univerſi & pagani; & milites longa tabe pallentes, ut virorum duntaxat lentum motum exilemque vocem praeſeferrent, Ruſtenem adeunt, circumſiſtunt; *jamque deeſſe ſibi ultra perferendae famis virtutem; ſi pergat paucos dies obſidium ſuſtinere, arce vacuâ hoſtem potiturum: dedere potius obſecrant, ut ſervet tot pias Mehmedi animas, quae Rempublicam in aliis partibus tueantur*. Pauci aliquot (nam id proprium virtutis raritas) quos omnis ferociae ſenſus

Foeda Agrienſium fames.

Langueſcente corpore deficiunt animi.

Praeclara rara.

Erecta aliquot praeſidiariorum virtus.

nondum reliquerat, fortiorem aerumnis finem orant: *& quando in hoſtem inciderint, qui vel eam ſibi fortiter occumbendi miſeram voluptatem praeripiat; fame perire inertiae proprium ſit; mortem autem ſibi conſciſcere ſine aliqua reip. utilitate jurisjurandi religio vetet; ne Muſulmanorum miſeria quidquam commodet Chriſtianis, petunt ut quam cito arcem incendat.* Ad haec Ruſtenes cogitans, compluries a Primo Vezirio & Senatu auxilium flagitaſſe; Novembrem menſem circumagi, nec hactenus miſſum; Caraphaeum, gravem vel cum hoſtibus Ducem, haut falſa aut ficta ſibi ſcripſiſſe: Regia autem urbe commota ſummam rem curari, partes negligi intelligens; & eam fortium virorum virtutem, quae ſub eo meruerant, reipublicae ſervandam longe utilius ratus, Caraphaeo ablegat; qui nunciet; *ſe in Germani Imperatoris manus arcem aequiſſimis conditionibus acceptis dedituram, eaque de cauſſa Turca, & Germanus, graves & honeſti militiâ viri, Viennam mittantur, qui ictum foedus ſancte ſervandum retulerint: id honoris ſuum merere militem, obfirmatum alioqui arcem incendere, & ob rempublicam ne*

Ruſtenes ad arcis deditionem flectitur.

Auctoritas Ducis.

Vult arcem Caeſari dedere.

ne ſepulchri quidem honorem curare.

Caraphaeus accepto nuncio reſpondet; *Si Agriae Muſulmanorum Imperator obſideretur, aequum poſtularet arcem dedere Chriſtianorum Imperatori. Cetera nunquam id ante auditum, neque ullis Muſulmanis urbium Rectoribus, arciumque Praefectis, quamvis ampla praeditis poteſtate, per tot geſta cum Chriſtianis bella id in mentem veniſſe unquam; qui omnes oppida & munimenta Caeſaris Legatis dedidere. Se autem uti ſummum Germanici exercitus in Hungaria ac Tranſylvania* * *Ducem, cum libera rerum gerendarum poteſtate, multo plus eo dignitatis & auctoritatis habere. Neque praeſidiarj militis obſeſſi virtutem ex ratis militiae legibus eximendam: idcirco deditionum diverſa genera, & gradus, ut pro viribus animiſque eorum qui obſidentur, aliae aliis aequiores honeſtioreſque paciſcantur. Quare videre eum jubet, ne ſi id contendat, rei militaris ignoratio ejus cineri nota inuratur.*

Id in belli jure inſolens denegat Caraphaeus.

Cur deditionum diverſa inſtituta genera.

* *Nam Lotharingio in Tranſylvania jam ſucceſſor a Caeſ. deſignatus erat, ut lib. III. dicetur.*

Deditionis leges.

His Ruſtenes, & ferociores rationibus perſuaſi prid. Id. Decembris arcem his conditionibus dedidere: MILES HONESTISSIME ARMATUS EX ARCE EDUCITOR: VASA VICTORIS CURA EVEHANTUR: GERMANUS MILES HOSTEM TOCCAJA VARADINUM USQUE COMITATOR: CHRISTIANA MANCIPIA, QUAE IN URBE SUNT, NULLO REDEMPTA PRECIO LIBERA SUNTO. Dux Heiſlerius comitandi officio delectus. Caraphaeus arcem viſit, & ut vitae neceſſariis omnino exhauſtam, ita belli inſtructiſſimam reperit: hoſtis virtutem laudat: comiter ad ſe invitat: ſuo triclinio dignatur; & ſuper coenam ſermone inſtituto, praeſentem Turcarum ſtatum, quam ſtet in abrupto praecipitique loco, ingentes Caeſaris Foederatorumque victorias, formidandos belli apparatus in novum annum familiariter eum docet; ut domum reverſus Reip. Turcicae labanti aequi bonique conſulat: mox tribus generoſae ſtirpis equis in itineris uſum donat.

Heiſlerius comitando hoſti victo praepoſitus.

Caraphaeus Ruſtenem humaniter habet.

Eum docet de re Turcarum perculſa.

Tribus generoſis equis donat.

Ruſtenes Caraphaei ſapientia & manſuetudine captus.

Iis Caraphaei officiis Ruſtenes, & Hibraimus Effendis, Ruſteno a ſecretis a Tur-

cico

cico Senatu additus, Chriſtiani Ducis ſapientia & manſuetudine capti: & Ruſtenes, miſeratus talem belli Imperatorem inter ingloriae mortis inſidias vitam degere, apud complures Tribunos & Centuriones eum diligenter admonet, ut *majori nominis gloriae, & Imperatoris ſui utilitati vitam curatius tueatur*: & in grati obſervantiſque animi argumentum cyathum donat, quod a malis venenis bibentem ſoſpitat; inquiens, *ſibi hoſti talem vitam chariorem eſſe, quam civibus*. Vbi autem Varadinum pervenit ei gratias diligenter egit de pactis ſecum ſancte ſervatis, & maxime ab Heislerio Duce per totum id itineris humaniſſime habitos.

Magnus hoſtis animus.

Cyatho adverſus mala venena donat.

Fides Turcis ſervata.

Aemuli non probarant, *Caraphaeum Ruſteni, in Caeſaris manum arcem dedere cupienti, non obſequutum; & quod Agrienſe praeſidium Varadinum commeare paſſus ſit, & ita ejus munimenti auxerit vires.*

Aemulorum in Caraphaeum notata.

Sed Caraphaeus factum defendit; *quod ejus pravi militiae moris auctor fieri noluerit, ut hoſtis ſubditus cum Principe, & Orbis Chriſtiani omnium maximo Principe aequata dignitate paciſceretur: & providiſſe,*

Caraphaeus ſedulus dignitatis Regiae curator.

ſi quid

ſi quid in praeſtandis foederis pactis offenderetur, ſalvam Majeſtatem Caeſari fore, & Duci potius laeſam imputari fidem: uti evenit: nam Hungara militia Turcas in eo agmine ter adorta, & Germanum praeſidium ab injuria vindicavit, ut aliquot Hungarorum maxime infeſtos caeciderit. Neque ſane videre, quid hoſtibus commodet Themiſvar potius, quam Varadinum receptis? cum ea oppida quatuordecim non plus eo leucas diſſideant, & ultro citroque libero commeatu: & a Turcis centum ſaepe leucas longinqua mittantur auxilia obſeſsis urbibus, quae ea flagitare videantur. Id vero damni certo acceptum eſſet, ſi ii hyberno tempore Themiſvar uſque traducti eſſent, quod eo itinere & Turcae, & commeatus, & currus boveſque, non parum Caeſaris libata fide, periiſſent.

Rebus ipſis aemulorum inſimulationes confutat.

Quam longe a Turcis auxilia mittantur.

DE

DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI
Liber Tertius.

CAPUT I.

Mungactium in deditionem accipit.

UT. Agriae deditione Caraphaeus quinctum belli annum feliciter clauſerat, aequa felicitate proxime ineuntem eſt auſpicatus, quum Mungactium, omnium in utraque Hungaria, ceteriſque Auſtriacae ditionis provinciis praeſtantiſſimum

Ann. cIↃ.IↃC.LXXXIIX

Mungactj deſcriptio.

munimentum, cunctae externae opis conſiliique commeatum, ſeditioſorum aſylum, rerum novarum inlecebram, & pro partium ſtudiis anxiam curam ſolicitudinemque totius Regni, in deditionem accepit. Ea enim urbs in ea Hungariae ſuperioris parte, quam *Tredecim Comitatus* dicunt, in limite quo Tranſylvaniam ſpectat inter vaſtas paludes ſita, amplo cingitur clauſtro, quod latâ profundâque foſsâ, aquis ibidem exorientibus ſtagnantibuſque oppletâ, circumdatur. In media urbe munimentum ſuper arduo aſperoque monte magnificentiſſime veluti in Regum ſedem extructum, circa quod durae circum pendices in altam amplamque foſſam exhauſtae. Id autem tribus munitiſſimis arcibus uno muro contentis, & per profundas lataſque foſſas diviſis conſtat: quae ut pontibus contingunt penitiora profugia, ita in declivi ſummi montis planicie alia alii imminent ac minantur. Una omnibus porta patet, in quam per anguſtum & anfractuoſum ſubitur tramitem, qui inter duras cautes munitus eſt. Omnia ſuper cryptis e vivo ſaxo excavatis pendent, quo adverſus ho-

ſtium

ſtium ignes ſuffugia ; itaut rei militaris prudentes munimentum pene invictum exiſtiment : & ſuo facto Techelius probavit ; qui, dum ipſe per campos & acies rem gereret, Zriniam uxorem, & Ragoctios pueros ibi, quam peregri, & inter pacata tutius agere judicavit.

Techelius Mungactij uxorem & Ragoctios pueros relinquit.

Anno belli tertio Caeſar, Eperie Caſſoviaque receptis, ut Hungariâ Superiore perduelles omnino extirparet, Mungactium AEneae Caprarae vi & armis capiendum mandavit. Is eam incendiariis tormentis oppugnare decrevit. Sed Caraphaeus eum per literas * ab incoepto dehortabatur ; quod munimentum ita eſſet, ut ſupra deſcripſimus, conſtitutum, ut incendiaria oppugnatione ad deditionem difficile cogeretur ; ac, praeterquam ſi ſtativis & acribus, & diuturnis ad omnium rerum anguſtias redigeretur, nulla ratione alia capi poſſe. Caprara Caraphaei rationes agnoſcebat quidem ; ſed ** *velle periculum facere, an quis*

Aeneas Caprara incendiariis tormentis urbem oppugnare juſſus

Caraphaeus eum ab incoepto dehortatur.

Una ratio urbe potiundi, acribus ſtativis ac diuturnis.

Cur incendiaria oppugnatio a Caprara pertenta.

* *Ex lib. 2. epiſtolarum Caraphaei ad ſummos belli Duces, Viroſque Principes, alioſque ampliſſimos viros.*

** *Ex ejuſdem epiſtola ad Caraphaeum ex eodem lib. 3. mox relato.*

quis praeter ſpem opinionemque daretar caſus, qui ejus deditionem aperiret. Jam expeditionem inſtitutam; Caeſarem, Aulamque univerſam id cupere; Fortunam quandoque tentandam; adverſum caſum magni Galliae Regis auctoritate excuſari: nam neque Lucemburgum, aliaeque Belgj urbes, neque Genuam incendiariis Gallorum oppugnationibus ceſsiſse; & tamen inde Gallicis armis nihil quidquam imminutam eſſe dignitatem. Itaque menſe Martio ineunte eam urbem oppugnare occoepit; & pilae ignitae ictu ipſam Ragoctiam Principem pene perdidit; crebris tormentorum ictibus patentem in muro ad impetum faciendum munivit viam: ſed quia altam foſſam aquis undantem ſuperare non potuit, eventi adverſitas Caraphaei conſilium comprobavit: & Ragoctia a Mehmede Turcarum Imperatore per Ablegatos virtutis conſtantiaeque laudata, & ſplendida ac decora veſte donata eſt.

Ragoctia pilae ictu prope abſuit ab exitio.

Irrita oppugnatio.

Ragoctia virtutis ergo a Turcarum Imp. regia veſte donatur.

Cum igitur Caeſar, ut vi ea urbe potiretur, omnibus copiis eam oppugnare neceſſe haberet; & Hungariam milite vacuam Turcis permittere, qua in hereditarias provin-

Urbs, ut vi caperetur, omnibus Caeſaris copiis oppugnanda.

vincias arma tuto & commode perferre poſſent, non expediret; nec ullo ſane temperamento ſperaretur eam urbem volentem deditum iri: nam Mungactienſe praeſidium quinque Comitatibus tributa indicebat; & aliis longe lateque, niſi a ſuis partibus ſtetiſſent, Germano milite vix hybernis deducto, omnia belli exitia minitabatur; aeſtate depopulabatur circumſita, qua praeda obſeſſas hyemes perferebat: Ragoctia pervicax ingenio foemina unis nobilibus, qui ſupra perduellium conſcientiam, prava ingenuorum fide obfirmatis ejus tutelam permittebat; nec ex iis niſi fidiſſimos ſpectatos ſeu excubias, ſeu vigilias ad portam agitare patiebatur; & per eos bis mille Hungarorum militum praeſidium in officio continebat.

Mungactium ſuperiori Hungariae grave,

Et minax.

Ut perfert obſidionem?

Ragoctia pervicax,

Qua cura id munimentum cuſtodiat?

His de cauſſis Caraphaeus mille equites, & quingentos pedites ex ſuperiore Hungaria evocat: nam nunquam bis mille Hungari mille & quingentum Germanorum militum impetum pertulere. Caſtra e regione portae metatur, quadrato aggere cingit, ac ſatis latâ foſsâ, quae conrivato paludum humore plena, tam longe tormen-

Quibus copiis, & qua ratione Caraphaeus urbem ſtativis obſidet?

menta arceat, ut vallum extra omnem ictum defixum ſit: minora tormenta contra vanum tumultum aliquem, aut veros perduellium adſultus pro aggere conlocat. Interea ſemper trecentos equites expeditos habere, ut aditus explorent, exituſque praepediant. Tuguria caſaſque paſſim aedificandas de ſuo aere curat, ut obſeſſos in rerum omnium deſperationem adducat.

Mungactienſes ab anno ſuperiore a Primo Vezirio auxilium implorare.

Ab ſuperiore uſque anno obſeſſi ſub hac praeſcriptione *Comites*, *Beneficiarj*, *Nobiles*, *equites*, *pediteſque Mungactienſes univerſi* effuſiſſimis Primum Vezirium precibus obteſtati erant, ut *ex civili Regni Muſulmanici ratione ſuam arcem, ſuamque Principem Techeliam, & Ragoctios pueros Principes tueretur; quod in eo munimento Hungaria omnem libertatis ſpem conlocaſſet; & in id, tanquam in ſcopulum, Caeſaris vires domi foriſque frangi ac ſubmergi poſſent. Se interea adflictos uno ſacroſancto*, ut ſcribebant, *Athname erigi, conſolarique*. Sed in longe impeditiores anguſtias redacti ſunt ſtativis, quae Caraphaeus ratione, quam ſupra memoravimus, propius admovit, & C. Tertius perpetuum annum aut paullo

ſecus

ſecus fortiter imperavit.

Tandem Caraphaeus ad Ragoctiam ſcripſit; *Turcicam potentiam Caeſaris Fortunae imparem jam tandem deficere; univerſam Hungariam Germanorum armis receptam; eademque arma Slavoniam omnem vacuam pervaſiſſe; & in Tranſylvania ſocia hyemare; Hungariae Regnum in Joſepho Caeſaris filio Auſtrio, conſentientibus Hungarorum ſtudiis, conſtabilitum; Regiam Turcarum Aulam militari ſeditione convulſam; Mehmedem Regno dejectum; Soleymanem novum Regem nutari; Magiſtratus & Imperia per armatas factiones demandari, adimique; Turcicum Imperium a Caeſareo exercitu, ſexaginta millibus veteranorum militum potenti, & innumeris ingentibusque victoriis praeferoci, ſat rerum ſuarum agere, ut alienas curet. Et ante militares tumultus miſiſſe ad Caeſarem Legatos, qui pacem obſecrarent, obteſtarentur; & Turcicum faſtum ad eam publice implorandam demiſſum; Caeſaremque armatâ juris ſui fortunâ uti velle. Eam vero unam una arce, omni auxilj ſpe derelictam, tot tantiſque felicibus Caeſaris armati progreſsibus obſtare, & bellum perferre obfirmatam? quibus viribus*

Caraphaeus Ragoctiam, ut urbem dedat, per literas exhortatur.

fre-

fretam? viri ſcilicet, cujus formidandi exercitus per exploratores referuntur vix deni ſub ſqualentibus ſignis, pallentes ora, tabidi, ſemermes, ac nudi. Sin dolis caeciſque machinationibus ſperet; jam a ſe ex ejuſdem literis interceptis Eperieſinorum conjurationem omnem retectam, ejus profundiſsimas cauſſas erutas, vaſtiſsima oppreſſa conſilia. An in Athname confidat, cujus antiqua ſanctimonia, quam dicunt, apud Muſulmanos jam hoc ſeculo profanata, omnibuſque ludibrio eſt? Seque adeo ex Turca pacis legato reſciſſe, talis tantaeque foeminae virum nulla dignitate inter Turcas, uti vile mancipium verſari; nec quidquam nedum Principis, ſed honeſti hominis praeſeferre; in ſummo omnibus eſſe odio, & tanquam omnium malorum caput deteſtari; ut defunctus Vezirius ſaepe ceu Imperj Turcici adflictorem ſit execratus, & ab ore ſuo in omne poſterum tempus prohibuerit. Se audire in Techelj viri verba juraſſe; ſed non intelligere, quo animo per ejuſmodi juramentum, an potius perjurium, Regi ſuo obſequium detrectare, & ampliſsima Zriniorum Ragoctiorumque ſtemmata duo tetris perfidiae maculis ambo inficere, ac deturpare

potue-

potuerit? Quapropter ingenui viri officio functum, & pro Chriſtiana manſuetudine ſe eam exhortari ut ſuis conſiliis auſcultet, durae neceſſitati praevertat, pervicaciam exuat, Caeſaris clementiae ſuas adflictas fortunas committat; neve puerorum, ex inclyta Ragoctia Domo principum, novercam potius quam matrem agat.

His Caraphaei perlectis literis, reque ex iis in deliberationem revocata, diu Ragoctia ancipiti cura diſtracta; hinc conjugali in Techelium ſtudio, hinc materna in Ragoctios pueros charitate; gravi utrinque dolore & virum, & ſubolem Regni Hungarici ſpe excidiſſe, qui Zriniam ſtirpem carnificis ſecuri inciſam ulciſcerentur. Ad haec ſubibat pudor, quod moleſtiſſimum infeſtiſſimumque obſidium ab AEnea Caprara pertuliſſet, & ſexum praetergreſſa inter ingruentes ignes non degenerem Zrinia Domo animum praeſtitiſſet, muniis fortiſſimae Ducis functa; nunc vere foemina a Caraphaeo ſedendo caperetur. Metuebat, ſi conſtantiam viro exhiberet, perdere natos, qui immeritas maternae pervicaciae luerent poenas; ſin flecteretur, perdere vi-

Ragoctia rem in deliberationem ſatis ſuperque dubiam vocat.

rum; quem, firmiſſimo munimento exutum, Turcae gravem jamdiu, nunc demum omnino inutilem ſibi factum de medio procul dubio tollerent. Sic animus ei dubius aequis momentis in neutram partem propendebat. Igitur ad cunctandi artes confugit; &, ſperans aliquam temporis opportunitatem interea loci extituram, qua forte oblata uteretur, Caraphaeo ſcribit, *ſe promptam dedere arcem, at in Caeſaris manum*. Caraphaeus ab re cenſuit id ei obſequi: nam Techelius Varadini cum multis Hungarorum millibus quoquo modo auxilium obſeſſae urbi ferre conabatur: & quamquam Tibiſcus glacie concretus, tamen velox hoſtis cum valido Turcarum auxilio Mungactium uſque infeſtus excurrere poterat. Unde intutum videbatur deditionem protrahere, & militem, jam multos menſes perpetuo ſtationum vigiliarumque labore feſſum, & hyemis ſaevitiâ algidum, ad languorem uſque defatigare.

Cunctandi artes tentat.

Vult arcem in Caeſaris manum dedere: Caraphaeus id negat.

Igitur ubi cunctationis conſilium Techeliae hâc non ſucceſſit, aliâ adgreditur viâ; & per literas Caraphaeum rogat ut Mungactium accedat. Ubi Dux venit, ad eum

Techelia rogat Caraphaeum, ut Mungactium accedat.

eum ablegat qui ſuo nomine ſalutent, & adferant, *ſe paratam facere deditionem, ſed tantum temporis orare, hactenus is Tranſylvaniâ revertatur.* * Caraphaeus rationibus, quas modo expoſuimus, id negat quoque. Redeunt poſtero die, ajuntque, *ſe jam deditionis pacta ſancitum veniſſe, ſi prius fides Techelio ejuſque parti detur, Caeſarem eos ſuae gratiae reſtituturum; ipſiſque eum deditionis leges docendi poteſtas fiat.* *Nihil minus ſe pati*, Caraphaeus ſevero vultu reſpondit, *cum Techelius ex civili jure, in perduelles ſancito, jam mortui loco haberetur.*

Vult dedere urbem Caraphaeo ex Tranſylvaniae hybernis egreſſo.

Caraphaeus id negat quoque.

Vult dedere in praeses, modo Techelius Caeſaris gratiae reſtituatur.

Caraphaeus denegat.

Item alio die redeunt, & principio proponunt, *Techeliam Caeſaris clementiâ fretam, & florenti apud eum gratiâ Caraphaei, (quem ſibi ex ampliſſima Zrinia gente ſolae deſertaeque foeminae, & de Ragoctio ſanguine praeclariſſimo miſeris adflictiſque pupillis patronum, tutorem, patrem orat atque obſecrat) jam flexam ſe ſuoſque gnatos in*

Ragoctia tandem Caeſaris clementiae ſe, Ragoctioſque pueros committit: Caraphaeum ſibi patronum parat.

 Cae-

* *Nam is id temporis jam in Tranſylvaniam profectus erat, ut Lotharingio Duci in ſummo armorum imperio ſuccederet.*

Dux eos in fidem accipit.

Caeſaris fidem commendare. Caraphaeus, *ſe lubentiſſimo animo eam, ejuſque ſubolem in fidem ſancte accipere, & omnibus diligentiae ac liberalitatis officiis proſecuturum promittit*. Deinde Ablegati rogant, *ut Ragoctianum patrimonium pupillis, Zriniae dotem in Ragoctiam Domum inlatam, & dotis in Techelj bonis haerentia jura ſalva eſſent*. Caraphaeus, *eam & de dote ſua Ragoctio dicta, & de Ragoctiorum in Caeſarem inſontium puerorum patrimonio aequum petere dixit; modo Mungactium, & Sammicloſiana bona eximantur, quae Ragoctj Principes ab Hungarici Regni compage per vim injuriamque abſtraxere: nullum autem ei in Techelj bonis uxorium jus quaeſitum, in cujus Domum, jam minutae majeſtatis labefactatam, ducta uxor*. Ad haec petunt, *ut nobiles viri, ceterique milites, & pagani Mungactienſes Caeſaris gratiae ſuiſque bonis reſtituantur*. Et id Caraphaeus dedit, ut Hungara Mungactj militia, eo foedere laeta, minus Ragoctiae Techeljque miſerias adverteret: id tamen de bonis reſtituendis cavit, *ut in praeſentia in Fiſcum invenirentur inlata*. Tandem Ablegati ſciſcunt, *Ragoctiam in*

Quam deditionis legem rogat?

Primum legis caput.

Caput ſecundū,

in Hungaria manere, neque ab ea Ragoctios filios ſegregari: Caraphaeus, ut in ea re utilitati aliquam liberalitatis ſpeciem obtendat, ait, *quod Caeſar Ragoctios pueros Viennam traduci, ipſam vero in aliqua Hungariae urbe manere mandaverat: ſe vero rogaſſe Caeſarem, ne nobiliſſimi pueri ab diligentiſſimae matris ſinu tam longe abſtraherentur: itaque in ſe recipere, eam cum filiis Viennam eſſe commigraturam: pueros autem in Caeſaris tutela fore, & qui Caeſari idoneus videbitur eorumdem juventam recturum*. Re ipſa Caeſar id mandarat, *ut Ragoctiae victae, ac veluti triumphatae pudori parceret*. Caraphaeus autem eam clementiam diſſuaſit; ut *longinquitate itinerum, & in urbe, ubi Zrinia ab omnibus obſervaretur, conſilia cum Techelio & Techelianis partibus diſficilius commearent*.

Caput tertium.

Praeclarum Caeſaris clementiae exemplum.

Ubi in ea Ragoctiae deſideria conventum, Caraphaeus contra has ei offert conditiones: *ut Athname autographum, & Regia inſignia, quibus Mehmedes Turcarum Dominus Techelio Hungariae Regnum injuſto beneficio dederat, Caeſari traderentur*. Id enim magni referre arbitrabatur: nam putabat

Quam legem introgat Caraphaeus.

Primum legis caput.

tabat, Turcas, ubi id reſciſſent, ad obtinendam ejus rei actae dignitatem, neve praeclare tueri eo pacto Reges ab ſe appellatos rideantur, ſtatim Techelium morti daturos. Tum deinde ut pacto diſerte perſcriberetur, *Techelium ex Caeſaris gratia perpetuum excidiſſe*: idque agebat, ut ipſius uxoris ſuarumque partium confeſſione Techelius & ſuae, & omni poſterorum aetati perduellis improbiſſimus videretur.

Caput ſecūdum.

Ita foederis concepta lex: HELENAE ZRINIAE, BENEFICIARIIS MILITIBUS PAGANISQUE UNIVERSIS MUNGACTIENSIBUS, ALIOQUI OMNI DIVINO HUMANOQUE JURE PESSIMA ET EXTREMA PROMERITIS, MODO STATIM MUNGACTIUM DEDANT, ADMISSI VENIA EX CAESARIS CLEMENTIA IMPERTIATOR, ET EJUSDEM GRATIAE RESTITUANTOR: ZRINIA CUM PUPILLO PUPILLAQVE RAGOCTIIS VIENNAM COMMIGRATO, IBIQVE OMNEM AETATEM PERAGITO, NEQVE SINE CAESARIS COMMEATV INDE EGREDITOR: RAGOCTJ PVPILLI IN CAESARIS

Deditionis formula.

SARIS TVTELA ET FIDE SVNTO: ATHNAME AVTOGRAPHVM AVREIS LITERIS EXARATVM, REGNI HVNGARIAE A MEHMEDE TVRCARVM DOMINO PER SVMMAM INJVRIAM TECHELIO BENEFICIO DATI CODICILLI, TVRCICVS PILEVS, VEXILLVM, ET PALVDAMENTVM, FRAMEA, FALCATVSQVE ENSIS, NEFARIA HVNGARICI REGNI INSIGNIA TRADANTOR: EMERICVS TEőCHEőLIVS SIVE TECHELIVS CAESARIS GRATIAE AETERNVM EXPES ESTO. In haec verba concepto foedere Caraphaeus Legatis edicit, *ne quartum ſe adeant*: jam enim poſtremum ſe cum iis de arce in deditionem accipienda egiſſe.

Dum priores foederis leges apud Mungactienſem conventum, cui Zrinia cum pueris praeerat, rogatae ſunt, miles pronis auribus & laetabundi ex Caeſaris clementia ſibi vitam, libertatem, fortunas ſalvas, Ragoctiae dignitatem integram, Principibus pupillis Tutorem Auguſtum accepere: ſed ubi duo poſtrema legis capita ferebantur,

tur, omnes obſtupentibus animis in vaſtum ſilentium conceſſere: Techeliae principio pallor corrupit ora; mox ira ſanguine infecit: ſed per ingenitam gravitatem, quanquam perturbata, ſubſtitit aliquantiſper immota: tandem indignatione rei, dolore ſui, viri liberorumque miſericordiâ aeſtuans & exundans animus, lachrymis obortis, * in hanc orationem abrupit.

Techeliae oratio, qua ſuam queritur vicem.

Huc igitur miſeriarum redacta, ut uxor capitis damnem virum! In id indignitatis altos erectoſque Zriniae Domus animos recidiſſe! O quum AEneas Caprara, hanc arcem oppugnans, tormenti ictu me pene perdidit, utinam perdidiſſet: nam fortis in hoſtes, piae in meos, honeſtis nominibus ornatam animam expiraſſem. Sed nunc mea erga vos, infelices gnati, pietas me degenerem facit: nam ſine vobis, ut cum alias, nunc maxime has foederis leges interrita feroxque aſpernarer, & bibulum Mungactj incenſi cinerem meo ſanguine ſatiatum dederem Caeſari, niſi cum inve-

* *Scribit Caraphaeus Kinskio, Ragoctiam, cum ea legis capita legerentur, defleviſſe.*

iuvenuſtae parentis pernicie: veſtra pericula, gnati, confunderentur. Sed quid ego a claris virtute majoribus me dixi degenerare, quae veſtrâ cauſsâ huic amariſſimo foederi viva ſuperſtem? quae ita me comparem perpeti, deridendam Hungariae Reginam in triumphum traduci, victorum ſubire Germanorum ora, & inviſam omnem vitam inter infenſos exigere, qui a me tanquam peſte ſermonem ſegregent, contactuque diſcedant? Eſt enim, eſt animo virtus ſolam inter trucia omnem aetatem verſari, ut ſaltem vos unam habeatis animam, quae vos diligat. Nam quamquam Caeſaris clementia fideſque me certo ſperare jubeant, vos cum dignitate tutos fore; tamen miſera parens in infelici domo nata, & inter aſperas res educta, quae viris aut immaturam mortem, aut infeliciſſimum exilium dotis nomine adtuli; vobis patre orbatis, quos inter puerorum veſtri aequalium luſus jocoſque laſcivire, & libere adoleſcere oportuerat, inter tormentorum pericula fragoreſque ſub tenebricoſis cryptis, & in umbrarum religione teneriorem tranſegiſtis aetatem, metuo & expaveſco reliqua vitae aſperiora. Quando igitur & viro, & gnatis

 me

me debeo, & infelix cauſſa individua eſt, vos mihi eſtis viro potiores: nam vobis, vix a me in hanc ingratam editis lucem, jus natum eſt me vivâ utendi, hactenus educatione ad virium conſiljque compotem aetatem perducerem. Si nunc belli jure veſtri tutela aliis a Caeſare permittatur, ſaltem alieni officj fidem obſervabo, ut apud Caeſarem praeſtitam laudem, deſideratam accuſem. At veſtra jam parens Emerico nupſi, qui nunc poſtulat ut in hujus munimenti propugnatione fortiter oppetam mortem. Sed, ni fallor, jam puto me ei omni officio ſatisfeciſſe, quae per omne id belli tempus hanc arcem tanta obtinui virtute & conſtantia, ut duae omnino urbes in utraque Hungaria fuerint, in quas Caeſaris felix ingentium victoriarum curſus offenderet; Buda ſemel ab omnibus Turcici Imperj viribus primum propugnata, & Mungactium meo, & horum fortium virorum praeſidio. Nunc jam omne aerarium exhauſi; & ut tibi, Emerice, prodeſſem, his filiis certe obfui: quorum opes in hujus munimenti tutela profudi, & vidua Mungactium quoque ſervaſſem. Nullam autem artem, nullum conſilium, quo te, vel heic obſeſſa & concluſa

jura-

juvarem, omiſi. Nunc te obſecro, quando haec optio miſerrima mihi datur, ut aut te auſi damnem, aut perdam filios; velis in eam me potius peccare partem, qua minus impietatis in me conſciſcam. Si hos tu liberos ex me ſuſcepiſſes, ultro id quod te rogo imperares. Horum patris indue animum, quem quidem debes induere, nam me horum matrem in tua jugalia ſacra duxiſti. Certe Franciſcus Ragoczius, ut ſervaret filios, lubens hoc ſuum proderet munimentum. At enim in tua Principis verba juravi. Sed ſi Rex nec conjux eſſes, neceſſitas tamen ab juſtis hoſtibus facta me juramento abſolviſſet. Non igitur pecco, ſi te Principem ejuro; ſed doleo tamen damnare conjugem. Cetera tu in libertate agis; & ita forſan res comparari poſſunt, ut meliorem nactus mentem Caeſaris gratiam demereas. At ego acerrime obſeſſa nunc cum mea ſubole, niſi in id miſerum convenio pactum, & de Caeſaris gratia, & de natorum ſalute deſpero.

Poſtea Athname & Regni inſignia ad ſe adferri juſſit: ad quae converſa, *En*, inquit, *pro quibus Franciſcus Botſchajus primus, & quotquot deinceps Hungaricae li-*

 ber-

bertatis Heroës dicti ſunt, tot tantiſque civilibus motis bellis adlaborarunt, nec unquam adſequi potuerunt. Emericus Teöcheölius retulit; & veſtrâ cauſsâ inter duo maxima Orbis terrarum Imperia bellum exortum, quo alterum prope excidium fuit, alterum prope eſt. Propter vos tot funera, ſervitia, direptiones, incendia, vaſtitates; tot Regna, tot provinciae adflictae; tot ingentes exercitus fuſi, fugati, caeſi, profligatique; immenſa utrinque vis auri effuſa, & ab Aſia Europaque bello pene humanum genus exhauſtum. Nunc Hungariae Regno a Caeſare feliciter reciperato, quid niſi ludibrium, & fabula? Divino igitur conſilio a me ad hoc uſque tempus ſervata, ut ex vobis Caeſar juſtum tropoeum ingentium victoriarum extrueret; & haec urbs, quae Emerico primum fuit adfectandi regni incitamentum, Regni ultima dederetur.

Victoriae dignitas adverſus foeminam Principem incruentae.

Ita XIX. Kal. Februarias Mungactium deditum: omneſque Caraphaei auſpicia ductumque, C. Tertj virtutem laudare, qui eâ victoriâ Caeſaris armis nedum ſalutem, ſed etiam dignitatem ſervarunt: dum inexpugnabilem invictamque arcem, quam Dux foe-

foemina propugnabat, ne uno quidem vulnere accepto reciperarunt. Scepuſienſi Aerario Praefectus Zriniae Ragoctiorumque omne vas veſtemque deſcribit, nec eae opes, quae putabantur, inventae; itaut Caeſaris ope Techeliae puerisque equi, rhedae, viaticum itineri comparatum. Caraphaeus Zriniam adloquio erigit, & Caeſari diligentiſſimis officiis commendat, plurimumque militem honoris ſpecie comitem itineris addit: per Franciſcum Globoſiſchium Vicecomitem Zemplinienſium, qui in eo obſidio egregie meruerat, Athname, & Regni inſignia Viennam mittit: & Caraphaei laudatione, quam precibus perfuderat, C. Tertius virtutis ergo Auguſtaei cubiculi miniſterio decoratus.

Viaticum Techeliae de Caeſaris aerario datum.

Caraphaeus Zriniam ſolatur, & Caeſari commẽdat.

Neſaria Hungarici Regni inſignia per Franciſcum Globoſiſchium Viennam mittit.

C. Tertius ob virtutem ab Caeſaris cubiculo juſſus.

At Techelius, certior factus Mungactium jam deditum, irâ fremere, arma cogere, uxorem, privignos, Athname reciperatum feſtinare: nec probris temperabat in Caraphaeum; *umbratilem armorum Ducem, deſidem arcium expugnatorem, mulierum pupillorumque triumphatorem* conviciari. Jamque Varadino procul ingentia toti provinciae damna dabat. Sed Caraphaeus, ut ar-

Inritae Techelj irae.

Ejuſdem in Caraphaeum probra.

Infeſtus Provinciam inruit.

Ab Heislerio Caraphaei miſſu arcetur.
Profecto in Trã-ſylvaniam Caraphaeo denuo Provinciam vaſtat.
Zrinia cum Ragoctiis pupillis Viennam pervenit.

arceat, eo Ducem Heislerium mittit. Is ubi de Germano adpropinquante cognovit, in tuta ſe recipit. Heislerio in hyberna regreſſo, & profecto in Tranſylvaniam Caraphaeo, denuo Provinciam vaſtabundus pererrat: attamen uxor ſatis cuſtodita inoffenſo agmine interea Viennam pervenit.

CAPUT II.

Brevis Tranſylvaniae notitia ad luculentiorem rerum a Caraphaeo in ea geſtarum expoſitionem.

SEd quoniam hoc loci Caraphaei facinus, ex omnibus uſquam hoc bello geſtis maxime anceps lubricumque, ac pro rerum difficultate perinde utile memoraturi ſumus; quo opulentam, turbidam, aſperam, bellicoſamque nationem, libertatis tenaciſſimam, Tranſylvanos Caeſaris obſequio reſtituit; haec inſignis reipublicae mutatio digna eſt ut ejus gentis hiſtoriam a prima origine ſtrictim repetamus, quo praeſens ſtatus converſio illuſtrius aliquanto exponatur.

Quae nunc Tranſylvania, *Dacia* olim dicta, bellipotens terrarum plaga, & opum fe- *Tranſylvania bellicoſa, Opulenta.*

Cur duri indigenae?
Cur patrj moris tenaces?

ferax ; montoſa ut plurimum, duros aſperoſque homines gignit ; & uti difficilis aditu, ita patrj moris tenax . Ea gens Imperj Romani limina diu multumque infeſtavit ; latinamque virtutem ſub optimo fortiſſimoque Imperatore graviter exercitam habuit. Vlpius Trajanus Nervae Fil. Caeſ. ut Dacos intra Romana clauſtra longe lateque excurrentes coërceret, bellum in eos intulit. Sed a Decembalo ferociſſimo Rege ingentem cladem accepit, ut prae dolore paludamento non pepercerit ſuo, quod in partes conſciſſum in militum vulgus diſjecit, & illud unice habuerit in votis, VTINAM DACIAM SVBJVGATAM VIDEAM. Hinc reparans bellum, per aſpera montium, invia fluminum ad Dacorum regiam evaſit. Decembalus inſtante Romano hoſte perculſus, Trajani manſuetudinem expertus eſt, qua Populi Romani amicus icto foedere habitus: & prae gentis ferocia Dacorum amicitia res Romanis viſa triumpho digna, quo Trajanus DACICVS appellatus. Sed Decembalus modeſti intolerans regni, non multo poſt urbium munimina reficere, & ad res novas

Trajani Imp. in Dacos
Prima expeditio inauſpicata.

Trajani dolor prae Dacia invicta.

Ejuſdem votum.

Secunda expeditio proſpera.

Decembali Dacorum Regis perfidia.

vas ſpectare nunciatur. Hinc in eum, hoſtem a Senatu judicatum, Trajanus tertium bellum expedit. Barbarus viribus non ſatis fidens, nefarios audet dolos; & percuſſores ſubmittit, qui profugos ementiti PRINCIPEM OPTIMUM interficerent. Sed Romana felicitas prohibuit nefas: & Romani manipuli militaribus facetiis & hanc per laetitiam addidere: UBI ERAS RAMNUSIA? UBI ERAS? QUANTUM ABFUIT, NE ROMA LUGERET: SED VIVIT TRAJANUS. In hac expeditione Caeſar lapideum pontem Iſtro ſuperduxit, quo expeditius in hoſtes trajiceret; opus magnitudini Romanae par, ſed non perinde Romana gravitate inſcriptum: PROVIDENTIA AUGUSTI VERE PONTIFICIS VIRTUS ROMANA QUID NON DOMIT? SUB JUGUM ECCE RAPITUR ET DANUBIUS. Hinc omni ferme Daciâ in Romanorum poteſtatem redactâ, captâque Regiâ, Decembalus omnia ut liber occumberet expertus, admiſſique ſceleris conſcius, expes clementiae mortem ſibi conſcivit. Caput Romam perlatum; eique hoſtiliter inluſit Romanus

Tertia expeditio.

Decembali nefarius dolus in Trajanum tentatus.

Pons Trajani ſuper Danubio.

Dacia in Provinciam redacta,

Decembalus ſibi mortem conſciſcit.

miles: NONNE TIBI DIXI, DECEMBALE, FUNESTUM EST HERCULEM LACESSERE? NON RECTE FACIS, TUA IPSE QUOD JACES MANU: SED TE UTCUMQUE CAESAR VICIT, TULIT TIBI SEMPER AUGUR AUGUSTALIS. Gentis ferociſſimus quiſque veneno publice hauſto a ſervitute corpora vindicarunt: Dacia Romanarum Provinciarum numerum auxit: & Dacicae virtutis debellatae ad poſterorum memoriam columna Romae excitata, ubi Trajani conditus cinis, & Dacicum bellum ſignis expreſſum.

Inſignis Daccorum ferocia.

Columna Trajana triplicis belli Dacici monumentum.

Cur Hadrianus Trajani ſuper Iſtro pontem demolitus?

Sed Hadrianus, Trajani ſucceſſor, poſtea veritus ne fera & indomita gens legiones opprimeret, ac prompto exitu loca cis Danubium per tumultus invaderet, pontem demoliri juſſit: ratus eos populos ſolum dignos adiri ut debellentur, cetera maximis fluminibus coërcendos.

Tranſylvaniae deſcriptio.

Eam nunc duae cingunt Valachiae, Tranſalpina, quae generis nomen ſervat, & Moldavia: illa ad Danubium, haec ad Euxinum pertenta: montibus undique circumſepta in coronae ſpeciem: rerum omnium fera-

feraciſſima, auriferis quoque amnibus interfluitur: * oppida complura nobiliſſima incolit; quorum caput olim Alba-Julia, nunc Cibinium celebratur.

Romano Imperio fatiſcente, tres eam nationes invaſerunt, *Saxones*, *Ciculi*, *Hungarique*: qui legibus moribusque privatim diſſident, publice conveniunt. Saxonicus populus Saxonicâ linguâ utitur, quae ad communem Germanicam Colonienſium accedit, & in Tranſylvaniae montes *Alpium* quoque tranſtulit nomen. Ii gentis robur; nam agriculturae & bello aeque pares; antiquiſſima lege ſingulari arcium urbiumque claves adſervant; ex tribus regni partibus ii numerant duas; eorumque urbes regius fundus cenſentur; & tamen ab Hungaris (an communi in Germanos odio?) uti vilia mancipia miſeris modis habentur. Ciculi in Daciae angulo Moldaviae contermino ſedes habent: durum prae ceteris aſperumque genus; & perinde egentiſſimi,

Gentes quae in eam commigrarunt.

Saxones.

Gentis robur.

Urbium arciumque cuſtodes.

Eorum urbes regius fundus.

Ciculi.

Duri aſperique.

* *Qui aurea ramenta, & fragmina vel ſeſquilibralia quandoque devolvunt.*

Omnes paſtores agricolaeque. quanquam ruſticam & pecuariam exercent, tamen aequo nobilitatis jure aeſtimantur. *Et tamen nobiles.* an quod ſe a Scythis ortos Hunnorum antiquiſſimos jactent? *Hungari bello praeſtant: Sed mobili ingenio.* Hungari, Saxonibus Ciculiſque late interfuſi, ceteris ut bello praeſtant ita ingenj mobilitate notantur. Ex iis quamplurimi privatae fortunae nobiles, quibus regni Proceres ſuperbe dominantur. *Ut in ſumma tres nationes cōfunduntur.* Tres autem eae nationes in publicis rebus agendis aequa dignitate ſecernuntur in partes tres, tamen confunduntur in ſumma.

Tranſylvania diu Regni Hungarici pars per Wayvvodas recta. Complura ſecula Regni Hungarici pars per Praeſides, vulgo Waywodas, a Regibus impoſitos regebatur. *Quando in propriū abiit Principatum.* Tandem Johannes Zapolya, poſt funeſtum Ludovici Regis caſum, ſub Ferdinando I. Caeſ. & Hungariae Rege, qua Procerum factione, qua Turcarum vi Tranſylvaniae Princeps Anno CIↃ.IↃ.XXVI. conſalutatus. *Olim bellicoſi ejus Principes.* Cumque id Regnum ad centum ferme virorum millia bello legeret, bellicoſos Principes habuit, qui cum Germanis, Turcis, Tartaris, Poloniſque acerrima & diuturna bella geſſerunt. *Inteſtinis externiſque bellis debilitata.* Sed inteſtinis externiſque bellis graviter debilitata Provincia, pro libertatis nomine

mine Turcis indigne ſerviens, iis commodavit ut in Hungaria ampliter fines proferrent. Et inde primi omnium motuum Hungaricorum conatus, eodemque rebellium profugorum aſylum. Quo rei Tranſylvanicae ſtatu, conſtans fuerat prudentium judicium: *Dum Tranſylvania tributo redimeret Turcarum fidem, Chriſtianis in Hungaria adverſus communem ſui nominis hoſtem neque bella adminiſtratu facilia, neque tutas victorias, neque utilia bello parta futura.*

Commoda Turcis ad proferendum Imperium.

Prudentum de Tranſylvania judicium.

His de cauſſis Lotharingius, ſtatim ac Soleymanem ad Mohatium fudit, in Tranſylvaniam cum XXX. Germanorum millibus caſtra movit; & ne Turca id occuparet incoeptum, agmen Themiſwar verſus facere ſimulavit; & conſilium profuit: nam Soleymanes ei metuens urbi, juſtum exercitum miſit, qui ejus praeſidio conſedit. Dux Chriſtianus ſperabat iter per Danubj ripam proſequi, & per onerarias naves ſecundo fluvio devecta cibaria ſibi ſubminiſtrari: ſed exundante flumine late ſtagnantes paludes iter praepedivere: quare Duci Erdodium uſque regredi, inde petere Segedinum neceſſe fuit. Nunquam Germa-

Tranſylvanica Lotharingj Ducis expeditio. Ejuſdem imperatorius aſtus.

Maxima ſuper omnes hoc bello Germanorum aerumna.

manus miles toto eo bello graviorem aerumnam tulit; qui longiſſimum iter per arida & deſerta locorum fecit, qua nec gramen equum, nec quidquam frugis hominem itinere & inedia languidum reficiebat: nulla arborum umbra, nulla vel concluſa aquula & temporis & agminis aeſtum temperabat: & tamen quia ſummae rei ſalus in una expeditionis celeritate ſita erat, cum Ducis auctoritas, tum opulentae ſpes provinciae militem ad Tranſylvaniae fines perduxere.

Lotharingius Tranſylvano edicit, hyberna militi in ejus Regno locanda.

Ubi Lotharingius per exercitus Quaeſtores Scharffembergium, & Falchenheimium Michaëli Apaffio Tranſylvaniae Principi ſignificavit, *neceſſariam belli rationem poſtulare ut Caeſaris copiae in Tranſylvania hyemarent; quae & id Regnum a communis hoſtis invaſionibus obtinerent, & facilius ad ſequentis anni acies expedirentur.*

Apaffius per Telechium excuſando detrectat.

Apaffius per Michaëlem Telechium, primum Regni Adminiſtrum, ſe excuſatum mittit, *Turcarum metu deterreri, ut in Tranſylvaniae oppidis univerſum eum exercitum per hyberna diſponat: praeſtare Germanos in regni finibus aliquot legiones hyber-*

nan-

nantes locare, & conlatâ ab ſe ope contentos eſſe, ut tribus ſuperioribus annis fecerunt, quam ut ingruentes Tartari & Provinciam ſibi devaſtent, & hanc Caeſari non contemnendam utilitatem corrumpant. Sed quia ſumma res in maximum adducta diſcrimen erat, quod morâ ingraveſcebat, Lotharingius Telechj artibus vim opponit; Tranſylvaniae fines ingreditur; arcem Samblochum capit, ac munit, ut ſi quid adverſi accidat, tuto egreſſui cautum ſit. Inde Claudiopolim petit, urbem in edito ſitam, firmis altiſque moenibus circumſeptam, & ſatis valido praeſidio firmatam. Ibi curiata Regni Comitia, vulgo nunc *Status* dicti, convocantur. Qui urbi praeerat, eam tradere Principis injuſſu negat: Lotharingius ad eam oppugnandam expeditur: ſic intentato bello deditur: miles Ttanſylvanus egreditur, Germanus inducitur. Interea Princeps Cibinium, Provinciae, ut diximus, Regiam ſe recipit; putans eam Germanorum hybernis immunem fore, aut certe Cibinienſes in ea urbe Regni libertatem propugnaturos. Sed oppidani, magis ſuae quam Principis ſaluti proſpicientes, ſibi

Lotharingius vim intentat.

Arcem Samblochum capit.

Claudiopolim invadit,

Accipitque in deditionem.

Mox Cibinio potitur.

Apaffius Fogaram ſe recipit.

ſibi conſilium dedendae urbis cepere. Itaque Apaffius cum Regio comitatu in arcem Fogaram commigravit, & Regni Primores ſibi adeſſe per edictum juſſit, perduellionis poenâ in contumaces ſancitâ. Interea Regiae urbis exemplum Albajulia, & alia oppida novem numero, omnia ferme in Provinciae meditullio ſita, ſecuta ſunt, ex foedere in Caſtris ad Palaslavam poſitis in has leges ſancito: TRIBUTUM, ET HYBERNA IN TRANSYLVANIA GERMANO MILITI PENDITOR, PRAEBENTORQUE: CIBINIO, ET EX ALIIS OPPIDIS, ARCIBUSQUE, IN QUAS GERMANAE LEGIONES IMMITTUNTUR, TRANSYLVANIS EMIGRANDI POTESTAS ESTO: MICHAELI PATRI, ET MICHAELI FILIO APAFFIIS PRINCIPALIS AUCTORITAS, UNIVERSO POP. TRANSYLVANO LIBERTAS SERVATOR: GERMANUS MILES AB OMNI RE, OMNI JURE, OMNIQUE CORPORE TRANSYLVANO ABSTINETO: NE VANI PRINCIPIS PROCERUMQUE DELATORES AUDIANTOR: CLAVES URBIUM,

Albajulia & alia novem oppida Lotharingio deduntur.

Lotharingi foederis formula.

BIUM ARCIUMQUE SAXONICO POP. ANTIQVUM ADSERVANDI JUS RATUM ESTO: PROXIMO VERE MILES GERMANUS REGNO EDUCITOR: PRINCIPI REIQUE PUBLICAE TRANSYLVANAE EJUS ACTAE REI EXCUSATIO CUM TURCIS PERMITTITOR.

CAPUT III.

Lotharingio Duci in ſummo armorum Imperio in Tranſylvania ſuccedit: & de eo Regno una & Germano milite adverſum Tartaricas invaſiones, ſalvâ Lotharingici foederis fide, protutando deliberat.

Caeſar Caraphaeum Lotharingio in armorum imperio ſubſtituit.

CAeſar ubi haec a Lotharingio geſta cognovit, extemplo ad Caraphaeum * ſcribit, *Se eum in Provincia Tranſylvania Lotharingio ſubrogaſſe; maximique rem momenti concre-*

* *Ex libro epiſtolarum Caeſ. ad Caraphaeum*, ep. 91.

credere, pleniſſimam diſcriminis, & hoſtium aemulorumque offendiculis confragoſam: quae virum flagitat in re urbana, militari, & oeconomica verſatiſſimum; eundemque Provinciae gnarum, magnoque animo & plurima auctoritate praeditum; improbi laboris, ſummae dexteritatis, antiqui erga ſe obſequj ſpectatiſſimum, ut in iis hybernis neque Tranſylvanica, neque Germanica Reſp. quid detrimenti capiat. Se ei in re tantis locorum intervallis longinqua nihil certi mandare; quae in re praeſenti viderit utilia Lotharingius, eum doceat; futura ejus prudentiae committere: id unum diſerte edicere, ut ſuae & manſueti, & foedera ſervantis Principis gloriae omnia ſubmittat. Capeſſat igitur alacri animo munus; & quem ex belli Ducibus maxime velit, optet: Heislerium, & Veteranium ſatis idoneos ſibi videri: ſi alios pluresve majoris etiam dignationis is ſibi adeſſe oportere cenſeat, ſe ejus imperio ſubmiſſurum.

Egregia Caeſaris cura de obtinenda Principis foedera ſervantis fama.

Heislerium, & Veteranium Caraphaei Legatos creat.

Et vero Lotharingius poſtquam hyberna per Tranſylvaniam diſpoſuit, inlico Caraphaeum ad id armorum imperium ab ſe capeſſendum ab Hungaria evocavit. Sed is tantiſper ceſſavit, dum Provinciam ſuam om-

Caraphaeus a Lotharingio evocatur.

Pauliſper ceſſat; quid ita?

Inſidioſam Germanis Tranſylvanorum facilitatem ſuſpicatur.

omnino pacaret. Cogitabat enim, Tranſylvanos nunquam commodius tempus conteſtandi in Turcas obſequj nactos eſſe, quam quum is Germanorum exercitus longo citatoque octoginta leucarum agmine feſſum, & omnium egentiſſimum, aſperam & ſatis munitam Provinciam intrârat; ubi adpropinquante hyeme neque ubi ſe recipere, neque unde victitaret habebat. Quapropter Tranſylvanos facilitate, qua Germanum militem in ſua oppida & munimenta induxerunt, aliquid monſtri alere certo ſuſpicabatur; & idem, quod non multis ante annis, auſuros, quum Germanas legiones aliquot eadem fraude inlectas Claudiopoli oppreſſerant. Igitur copiis quanquam virtute & numero formidandis, tamen externae opis, qua victitarent, indigis, in Provincia prae libertatis ſtudio audaciſſima non ſatis tuto diſpoſitis, inter horrentes alpes vel ipſi virtuti arduas, ſaltuſque vel providentiae ipſi inſidioſas, pernici Tartaro expoſitis, a Germano auxilio remotis fermeque intercluſis non mediocriter metuebat. Neque ea Caraphaei anxietas temeraria; nam Tranſylvani ad Tur-

Suſpicio Caraphaei non temeraria.

Turcicum Senatum ſcripſerant, *Arma Germanica ſuam Provinciam penetraſſe; ſeque inopiâ eorum adventu perculſos, cum neque quas opponerent vires haberent, neque ullum ab iis praeſens auxilium ſperarent, tum ob adpetentem hyemem, tum ob militarem eorundem ſeditionem, idcirco eam vim pati adactos*. Et ab eo purpuratorum conſeſſu reſcriptum, *ut cederent tempori; eam enim commodiſſimam occaſionem fore ejus exercitus ad internecionem uſque delendi*. Ad haec quia ſemper intutum, nam ſaepiſſime inutile compertum, arma in alienum ferre qui haberet hoſtem in ſuo; ſi Agria, & Mungactium in hoſtium poteſtate perſtarent, facile fore ut tumultu ab Tranſylvanis orto, ea praeſidia obſidio ſoluta cum Varadinienſi hoſte, & Techelj perduellibus adjunctis, ejus vi motus Hungariam nedum ſuperiorem, ſed inferiorem quoque concuterent. Haec adeo omnia metuens Caraphaeus non prius in Tranſylvaniam tranſiit quam maturata deditione ea firmiſſima munimenta recepiſſet.

Cur non ante in Tranſylvaniam tranſit, quam Agriam, & Mungactium recipiat?

Ubi autem venit, & Claudiopoli a Lotharingio armorum imperium accepit, de

Claudiopoli armorum Imperium accipit a Lotharingio.

Deliberat de milite provinciaque ſervandis.

Provinciae gnariſſimus.

Aemulorum Auſtriae Domus turbidus ſermo. Trãſylvanorum facilitas aut degener, aut inſidioſa.

de Provinciae militiſque ſalute procuranda rationes in utramque partem verſavit. Enim vero is longâ Provinciae ſolertiâ Tranſylvano conterminae, in qua unetviginti annos verſatus erat, naturam ejus reipublicae per amicos hoſpiteſque exploraverat: ſed curioſius id egerat jam inde, quum a Caeſare Lotharingio ſe ſubrogatum accepit. At in re praeſenti demum ſuper ea, quae de Tranſylvanorum animis, ſtudiis, averſionibus, diſſidiis gnarus erat, * cognoſcit, ab adverſariis Auguſtae Domus *inclytam gentem Hungaram ludibrio haberi, quod tam foede Germanis ſeſe ſubjecerit; quos longo & difficili agmine laſſatos, fame ſitique confectos, minima oſtentata vi a regni ſui finibus arcere poſſent; maxime cum Agria Mungactiumque Germanorum praeſidio etiamtum libera erant; atque adeo iis, niſi opprimere armis vellent, intra dies inediâ perituris munitiſſimum & opulentiſſimum*

---

* *Hic ſermo a Vaila Laslo Tranſylvano, viro multis legationibus ad Turcas, Polonos, Germanoſque defuncto, cum Monacho Baſiliano habitus eſt, quem is ad Caeſareum Ducem tranſcripſit.*

mum regnum prodiderint: Polonicam factionem, Auſtrj Imperio infenſam, eum conterminum averſari: Tartaros, alias in id Regnum invectos, omnia, & potiſſimum Saxonum agros funditus radicituſque vaſtaſſe; nunc ſperari amicos ſocioſque adfuturos, ut Germanos vel in ipſis Tranſylvaniae hybernis opprimant, vel inde eductos perſequantur, diſturbent, ac deleant: eoque argumento trucem conjecturam firmari, quod Tranſylvanus dum Germanos in ſinu lactare videtur, Turcis tributum pendat, ab iis Legatos admittat, & cum iiſdem denuo firmet foedus.

A Tartaris metus.

Tranſylvanus cum Turcis tergiverſatur.

Hinc, juſto conſtantique metu de Caeſarei exercitus ſalute commotus, ſecum deliberat, vimne Tranſylvanis faciat, an fiduciam non tamen temerariam oſtentet? *Vim jus ipſum fovere: ea enim Tranſylvanorum conſilia Lotharingico foederi omnino adverſari: neque a belli aequitate utilitatem dignitatemque ſejunctam: quod Caeſar & a praeſenti, & ab omni poſterorum aetate incuſaretur, qui juſtam nactus cauſſam Tranſylvaniae reciperandae, quae totius belli Hungarici hactenus geſti fructus, & porro gerendi ſubſidia praeberet, & ſub potentis Imperio*

Deliberat vimne faciat, an fiduciam praeſeferat?

Argumēta quae vim ſuadent.

Ius Caeſari Tranſylvaniae occupandae cum dignitate conjunctum.

perio Chriſtianis regnis omnibus clauſtrum eſſet & propugnaculum; at ſub infirmo Principe, qui neque Turcas arcere, neque adeo ingreſſos ejicere poteſt, communi Chriſtianorum ſacrorum hoſti ad proferendum in occiduam plagam imperium regiam viam munit; eam neglexerit in ſuam redigere poteſtatem. Neque enim juſtos metus praetendi, cum veri & graviſſimi ſubſint. Palam namque diſferri, Germanum militem a Tranſylvanis non in hyberna exceptum, ſed in inſidias: & hiſtorias paſſim commemorare, ingentes Germanorum exercitus in Tranſylvania deletos: unde Tranſylvaniam Germanorum ſepulchrum *vulgo dictam. Eam horrendis alpibus conſitam per anguſtiſſimas fauces adiri: vulgoque ſermones; male ſibi Germanos conſuluiſſe, qui mediterranea Provinciae occuparunt, aſpera, quo Princeps & Proceres ſeſe recipiant, omiſerunt, nec munimentis ad fines poſitis ſunt potiti: Kovar egreſſui in Hungariam occluſum, Huſt in Poloniam, Coronam in Moldaviam, Tartariamque patere. Ita eum Germanorum exercitum facile oppreſſum iri: quod iis Tartari ſuis excurſibus obſidia, ſiquae inſtituant, diſturbabunt;*

Tran-

Tranſylvanica Germanorũ hyberna diſcriminis pleniſſima.

Tranſylvania Germanorum ſepulchrum dicta.

Aſpera Provinciae Principi, & Proceribus receptui patent.

Provinciae aditus in eorundem poteſtate, Kovar, Huſt, Corona.

Miſerrima Germanorum conditio, ſi Tartari Tranſylvaniam inrumpant.

Tranſylvani neceſſarias vitae fruges occludent. Germano militi, inter aſperrimas alpes laboranti, e longinquo per vaſtas deſolataſque terrarum regiones, & extenuato agmine per difficiles Provinciae aditus opem ferre, ſi non plane deſperatum, certe difficillimum & impeditiſſimum opus. Et ut impenetrabilis Provincia adeatur, Germanum auxilium Tranſylvanos a fronte, Turcas a tergo habiturum; itaque ab utriſque nullo negocio poſſe circumveniri. Et, ſine Tartaris, jam Germanum inter infenſos intutum agere: eos enim paſſim obmurmurare, ſe pro libertate omnia conaturos; quam ſi in Tranſylvania obtinere non poſſint, ſe eam deſerturos terram ubi liberi vivere nequeant, & ſuam libertatem ſecum in Moldaviam, Valachiam, Podoliam, Ukraniam aliaſque hominibus vaſtiſſimas terras comportaturos, & eminus ulturos mutatas ſedes. Eam gentem duram ſaevamque, equis, viris ſat abundare; ubi Duces habuit magnanimos, bello inclytam; ſi libertas pro Duce regat, formidandam.

Turbidorum Tranſylvanorũ minae.

Tranſylvani gẽs dura ſaeva, & pro libertate pugnax.

Ob haec omnia vi & armis occupandum cenſebat periculum, & ſperabat. Noverat enim, *Saxones communis originis me-*

Vis tentandae facilitas.

Saxones Germanorum ſtudioſi.

Iidem, uti & Ciculi, ab Hungaris oppreſſi.
In illis Provinciae cuſtodia;
In his gentis robur.
Princeps ſocors, Populus diviſus.
Telechbius ſimultatibus gravis.
Primorum intoleranda potentia.
Fogara non ſatis munita.

moriâ Germani nominis ſtudioſos : eos , uti & Ciculos , ab Hungaris oppreſſos non eadem cum iiſdem velle : in illis Provinciae ſecuritatem , qui clauſtra urbium & arcium aſſervant ; in his delectum robur , qui bello nati videntur : utramque gentem , quo vergant , facile mole ſua Hungaros pertracturam : Principem ignavum ; Populum religionibus diviſum ; Telechbium occultis ſimultatibus gravem ; & qui coacti ac metu in ejus partibus continentur , ultro , ſi quis exiſtat , alium Ducem ſequuturos : privatae fortunae nobiles a Primoribus ſuperbe habitos ; Senatus auctoritatem potentiâ paucorum adflictam ; Fogaram non ſatis munitam , & expugnatu facillimam . Non igitur ab ſex ſeptem hominibus metuendum , qui , niſi opprimantur , rem Chriſtianam univerſam conantur opprimere.

Argumenta quae vim dehortãtur.
Concordia gentis contra exteros;
Techelius in proximo;
Primores ſtipendiarij;
Iiſdem, & Principi

Contra reputabat , *Tranſylvanos , ut inter ſe diſcordes , contra exterum congruere & convenire : in proximo Techelium imminere Provinciae , in qua multas clientelas , & potentium celebraret hoſpitia : Primores bonam magnamque partem ſtipis conferre militi , eidemque commeatus e longinquo importare : Principi & Primoribus patere in Alpes ſub-*

fugia;

ſugia: per hyemem vix in camporum aequoribus belligerari; in arduis autem alpibus per nivium labem nedum impedimenta evehi, ſed militem equumque eniti negatum. Galliae quidem Regem in Belgio bella tempore hyemante expedire; ſed ſex ſeptem ſummum leucarum algens militi agmen, & omnibus administrando bello e propinquo depromptis. At in Tranſylvanicarum rerum monumentis proditum, Georgium Ragoczium, Januario menſe in Maramaroſinenſem agrum Poloniae conterminum cum exercitu ingreſſum, ſex dierum itinere facto, reſolutis in imbres nivibus, cum neque ipſe regredi poſſet, & reliquae copiae ad eum accedere probiberentur; immenſam Alpem, quam ſuperare neceſſe habebat, glacie obſtructam offendiſſe; ut per ingentem hominum & jumentorum ſtragem editam impedimenta ſummo operarum connixu, & machinarum gemitu tranſveheret, ipſa natura eum, ne in exitium rueret, retrahente. Id Ragoczio inter cives; quid ſe inter hoſtes futurum? Scilicet, ut cum Caeli ſaevitiâ humana rabies ſociata omnes Caeſaris copias ad internecionem uſque trucidaret. Et ut majores caſus devitet, ubi Tartari Tranſyl-

Alpium patere ſubſugia.

Acies per nivoſas Alpes diſcriminoſae.

Domeſticum, & grave exemplū.

A Tartaris.

vanos Germanorum incoeptis obniti viderint, perniciter involaturos Provinciam, & utriſque Techelium cum illis ſuis furoribus affore.

Et a Techelio metus.

Ita opus omnes legiones in Tranſylvania manere, & fortaſſe alias quoque inducendas, ni tota fortaſſe mole bellum in Tranſylvania gerendum ſit. Sed ſi neque Caelum, neque homines hunc bellicum conatum averſentur, Provinciam vi partam vi quoque obtinendam.

Si id regnum vi ſubigatur, vi quoque obtinendum.

Nam ſi a Germanis in Hungaria male cum Turcis pugnatum ſit, Tranſylvanos laxatos vi, ſolutos metu extrema militi mala daturos; vel hoc uno, diffugientes in nemora. Sporchium Ducem una aeſtate ſuperiorem Hungariam ſubegiſſe omnem; ſed vix milite Germano hybernis emiſſo, eâdem amiſſam facilitate, qua receptam. At ultra Eſſechum tam longe, vel proſperante belli fortuna, quo latius profertur Caeſaris victoris imperium, eo pluribus copiis exercitum inſtruendum.

Napero in Hungaria firmante exemplo.

Sed miles longe in Slavoniam abducendus.

Sed hos omnes metus ipſam celeritatem diſturbare cunctos ac disjicere ſpes erat; *dum Turcae cum externis cladibus, tum inteſtinis motibus adflictarentur; Tartaros Moſchus formidanda expeditione occuparet; &*

Alia argumenta, quae vim urgent

Incoepti celeritas,

Turcarum ſeditio,

Moſchus Tartaros diſtrahens,

Po-

Polonicus Conventus in eorundem perniciem haberetur: Tranſylvanos interea rigente adhuc Caelo in urbibus opprimi poſſe, diſſugio in nemora pernegato: Germanorum virtutem periculis majorem: proſperâ belli fortunâ florere Caeſarem, eâque per occaſiones ſeſe oſtentante audacter utendum: praeſentia laeta & certa prae triſtibus futuris ac dubiis poſthaberi, timidi non cauti eſſe.

Polonicus Conventus, Caeli rigor diſſugiis Tranſylvanorum adverſus, Germanorum virtus, Belli fortuna Caeſari adſpirans.

At enim Dux vim experiri veritus eſt, cogitans, *veras legitimaſque ejus rei gerendae cauſſas genus humanum latere; & Auſtriacae gloriae invidos veriſimilem popularemque praetextum nanciſci poſſe Caeſaris juſtitiam kalumniandi, Tranſylvanos tribus perpetuis annis Germano militi largiter & aere, & fruge opitulatos eſſe; eumdem in ſuas arces optima fide induxiſſe, ut ſuis cervicibus hoſtes imponerent, contra foederis Lotharingici legem*, NE *VANIS DELATORIBUS FIDES ADHIBETOR*: *ſimulari Tartarorum inruptiones, praetendi metus, ut populi Tranſylvani libertatem opprimant, ac ſenem, & puerum Principes circumveniant.*

Caraphaeus ſedulus Caeſareae dignitatis curator. Nō tentat vim, ne aemuli vel injuriâ Caeſaris fidem perſtringant.

Igitur animum omnino adplicavit ad artes, quibus & Caeſaris dignitati, una &

Civilibus artibus & provinciam, & militem ſervare conſtituit.

Pro-

Sed anceps quoque ratio;

Telechium ejuſque factionem conciliando;

Praeter omnium opinionem, & fidem.

Telechius Auſtriae Domus infenſiſſimus & infeſtiſſimus hoſtis;

Triſti anxietate potentiae.

Provinciae libertati, & militis ſecuritati conſuleret. Sed hâc quoque abruptum, & qua ducebat, in praeceps iter. Una enim patebat via, Michaëlem Telechium ejuſque factionem conciliare. Sed neque Caraphaei aemuli, neque amici, neque adeo ipſemet animum inducere poterat, *Virum, qui tot tetras perduelliones in Caeſarem machinatus, & omnia extrema in Auſtriam Domum & Germanicum Imperium molitus erat; qui in ejus exitium omnes Aſiae vires hoc bello Techeliano-Turcico exciverat; qui ſuperiore anno illud Turcis conſilium dederat, ut dum Germani in inferiore Hungaria aliquam urbem oppugnarent, ii omnibus copiis Caeſaris Provincias praetercurrerent, & igne ferroque excinderent univerſas; ut cum in Hungaria Germanus miles perſtare non poſſet, ab omnium rerum inopiâ in Germaniam redigeretur; hunc virum ſubito nunc mutata voluntate Caeſaris partes ſequuturum. Ad haec vetuſtae potentiae anxius ſenex, qui Apaffio auctor fuerat ut is Dionyſium Banſium neceſſarium ſuum ſecuri percuteret, ex falſa adfectati Regni ſuſpicione; Bethlenios, & Cziachios Conſtan-*

tino-

tinopoli, Techelium Varadini catenis onerari curarat, infirmo metu ne Tranſylvaniae principatum apud Turcas ambirent; & in publico conventu jactaverat, ſe unum hominem duobus maximis Orbis terrarum Imperiis inluſiſſe, ut Tranſylvaniae, quemadmodum ipſe ajebat, libertatem ſervaret, re autem ipſa ut inter eos regnum obtineret; quam ad rem magnam domi factionem; magnas foris amicitias cum Turcis, Tartaris, Polonis per magnas artes colebat, ut ſtupidus Princeps regni inſignia ſibi geſtaret; omnino veriſimile non videri, inlico fiduciam induere ut poſſet, ne nihil ſibi de potentia libaretur, ſi quid ipſe ab eo peteret, quod majorem ulterioremque & militi, & provinciae ſecuritatem conciliaret.

Superbiſſimum ejus dictum.

Factioſiſſimus domi, hoſpitiis potentiſſimus foris.

Sed tamen ingenio fretus, quo mirum in modum praeſtabat, ut quos vellet ad ſe converteret; quod gravius efficiebat ſummâ de ſe opinione ſeveritatis incuſsâ; unde vulgo dicebatur *aut amore, aut metu Caraphaeo eſſe obſequendum*; Techium in Caeſaris partes transducere confidit: cogitans, *eum ſenio infirmum non oportere amplius incerta conari; liberis onuſto,*

Caraphaeus miro ingenio ad ſe animos convertendi.

Vulgo de Caraphaeo dictum.

Argumēta, quae firmant Telechium conciliari Caeſari poſſe.

ſto, & occultis aemulis gravi expedire ſecuras familiae opes poſteritati relinquere; eaſque tantas in Tranſylvania, & Regni *quas dicunt* partibus *poſſidere, quantas nullus ei Rex ſummus in alia ditione reponat: ob Patriae ſalutem id unice ſtuduiſſe, ut infirma Reſpublica inter duo praepotentia Imperia ſita adhaereret ei, unde ſpes metuſve propiores. Nunc, univerſo ferme Hungarico regno a Germanis reciperato, praeſentem ejus fortunis Caeſaris tutelam eſſe: graviſſima quidem Caeſari dediſſe damna, ſed Principi ſubditum, qui ſub Turcica fide erat; & ut reum, admiſſa promeritis in Caeſarem emendare poſſe; cujus clementiam, vel cum ſubjectis nunquam inſidioſam compertam, metum ei omnem eſſe ſublaturam.*

Telechio utendi modus.

Quid faciat gloriâ praeclaros viros?

Has igitur ob rationes eum ſuis explicandis conſiliis adhibendum ſtatuit; ſed ut praecipuo utatur, non ut indigeat uno. Enimvero gloriâ inſignes viri non alia de cauſſa extitere, quam quod a Fortuna in medium magnarum rerum veluti caecum turbinem conjecti ſunt, conſilio autem ducuntur ad tenuiſſima opportunitatum diſcrimina internoſcenda, quibus rectam magno-

gnorum facinorum ineant viam. Caraphaeus ſi quae de Telechio vulgo habebatur, eam ſequutus eſſet opinionem, *eum unum res Caeſaris in Tranſylvania omnes diſturbaturum*, is certe inutiliter rem geſſiſſet. Sed vir prudens in re praeſenti ea rerum momenta expendit, ut ejus ope conſilio maxime Tranſylvania non ſolum Germano militi hyemanti & fida & bona eſſet; ſed ut ejurata in Turcas obſequium, quemadmodum mox narrabimus, longo quodam poſtliminio revocata, Caeſarem ſuum Regem adgnoſceret, & in ejus Principis verba juraret.

Vulgi opinio de Telechio.

Sapiens Caraphaei de eodem conjectura.

CAPUT IV.

Michaëlem Telechium, primum Regni Tranſylvanici Adminiſtrum, infenſiſſimum hactenus Caeſaris hoſtem ad ejuſdem partes convertit. Magno frumenti modo a Tranſylvanis donatur; quod is militi optatum, eidem ſervat. Praeclaris regni artibus Tranſylvanorum animos ſibi conciliat.

In ineundis Provinciis imperj reverentia incutienda.

UTile tamen ratus in ineunda provincia imperj reverentiam incutere, ſimul ac Cibinium pervenit tormenta expedivit, tanquam vim inlaturus; ut aſpe-

aſperorum objectu manſueta conſilia gratiora ſequerentur: mox ad Tranſylvanum Principem ſcribens, *ſe a Caeſare armorum in Hungaria & Tranſylvania ſummum Ducem, & graviorum ejus rerum Procuratorem creatum narrat: hinc petit ut quamprimum ſibi ſignificet, quis ejus, quis Primorum ſit erga Caeſarem animus; deinde ut Tranſylvania a Tartaricis inruptionibus tuta ſit: poſtremo qua ope quove auxilio Germanum exercitum juvare poſſit: quod ni faciat, ſe eum pro Caeſaris hoſte habiturum.*

Certiorem facit Tranſylvanum de ſuo adventu, & munere.

Vult doceri de Tranſylvaniae ſecuritate,

Et de ratione ſtipis militi conferendae.

Apaffius per Michaëlem Vayium Ablegatum Caraphaei gratulatur adventum, docetque, *ſe & Regni Primores rebus ipſis ſat ſignificaſſe ſua in Caeſarem ſtudia; cujus copias tam liberaliter in ſua exceperint munimenta, & ſatis largiter pro re copiaque ſuſtentent: ut Tranſylvani Legati, qui Conſtantinopoli agunt, ſcripſerint, Turcas Tranſylvanis peſſima minatos, quod citra vim omnem Germano militi in munitiſſimis oppidis arcibuſque ſuis ſint hyberna gratificati; & Tartaros ad foederis ſecum icti vindicias jam emittere decreviſſe: ſed dexteritate & ſolicitudine Legatorum de ſententia aegre vix-*

Apaffius Caraphaeo per Ablegatum reſpõdet.

Docet eximia Tranſylvanorum in Caeſarem ſtudia.

Unde graves Turcarũ in ipſos minae.

 que

que tandem demotos eſſe: urgere tamen ut ſuperioris anni tributum abſolvant; & monere ſimul ut obſequium ex foedere ſibi promiſſum porro praeſtent: quod ni faciant, ſibi omnique ſuae poſteritati funeſtiſſimum in ſe paſſuros exemplum. De Provinciae ſecuritate, & conferenda militi ſtipe, Michaëlem Telechium ſummum armis Tranſylvanicis Praefectum, qui eum doceat, brevi miſſurum reſpondet.

Princeps, & Reſp. Tranſylvana Legatos mittunt ad Caraphaeum.
Princeps Legationis Telechius ſuperbus ingenio,
Ingens viſu ſenex,
Vultu graviter comi,
Sermone ad fidem faciendam facto.
Gravis ejuſdem oratio.

Paucis poſt diebus Princeps Telechium, Pop. Tranſylvanus Alexium Bethlenium alioſque primos domi viros ad Caraphaeum legarunt: qui, gnarus Telechium ſuperbi ingenj virum, maxima honoris ſignificatione uti Legationis Principem excipit: obſervatque oris dignitate ſpectandum ſenem, gravem comitatem ineſſe vultu, & in verbis neque expromptis, neque obluctantibus fidem. Is ſermone ad officium exornandum abſoluto, orationem cujus cauſsâ venerat ingreſſus, ait: *Tranſylvaniam univerſa omnium ſtudia in Caeſarem convertiſſe: ſuper ſua fide optima Germanis copiis licere ocioſis hyberna inter ſuos degere: ad Turcicum enim Senatum ſcripſiſſe ut ab Tran-*

Tranſylvania Tartaros contineret, quod ex Lotharingico foedere Germani ex Provinciae hybernis primo ineunte vere deducerentur, & retuliſſe impetratum: militi autem intra paucos dies ſtipendium abſolutum iri adpromittit.

Ibi Germani militis Imperator replicavit, *ſe foederis Lotharingici obſervantem vanis delatoribus non praebuiſſe aures; rumorem tamen non temerarium obortum, Tartaros Provinciam invaſuros. Spem oſtentat, intentat metum: Principem apud Turcas in invidiam trahi: Regni ambitioſos non deeſſe: in praeſens ſalutem, poſteris ſecuritatem, ad Caeſaris fidem confugere.*

Brevia & momentoſa Caraphaei ad eum dicta.

Heic Telechius alto animo reſpondit: *ſe in ea Regni adminiſtratione ſemper ſpectaſſe ut Reſpublica ſalva eſſet, & cum communi omnium ſuam ſemper ſalutem confudiſſe: ſancte adpromittere, ſummam rem Caeſari in Tranſylvania tutam fore, modo duo omnino eximantur, obſequium Principis, & Religionis libertas. Fidem ſibi adhibendam ſenio gravi, quem numeroſae ſoboli rem ſtatuminare, non incertas ſerere ſpes oporteat.*

Magnanimum Techeli reſponſum.

Et

Telechius promiſſa ex fide praeſtat.

Et Telechj ſane promiſſa inlico adparuere: nam qui reliqui naturae fructus adhuc militi praeſtandi erant, pro iis eſt pecunia repraeſentata: & quod hactenus in viris equiſque alendis vel inique, vel incommode peccatum fuerat, correctum & in melius quoque etiam mutatum.

Caraphaeus pro Ducum more a Provincia donari poſtulat.

Rogatus optat ingentē frumenti vim militi.

Quod mox liberaliter dono datum.

Ad haec Caraphaeus impeditas aerarj rationes intelligens, a Telechio aliiſque Ablegatis petit, *uſurpandum ſecum quoque morem munerandi ſummos armorum Duces, qui pro Caeſare in ea Provincia imperarent*. Ablegati rogant, *ut optet*. Is *militi, non ſibi, triginta millia modiorum frumenti* petit. Ablegati *tantae rei poteſtatem habere* negant; *curaturos tamen* ſpondent, *ut optatum referat donum*. De ea re habentur mox Comitia, atque in iis, *uti rogatum eſt, ita juſſum*.

Egregiae civiles artes, quibus Caraphaeus Trãſylvaniam convertit Caeſari. Intentiſſima diſciplinae militaris ſeveritate, Summa comitate in Tranſylvanos.

Interea Caraphaeus, ut Germani Tranſylvanique animis coaleſcant, qua terribilis erat, intenta ſeveritate in militiae flagitia diligentiſſime inquirit; in reos exaſperat poenas; ut miles ne vultu quidem Provinciae laederet libertatem: contra cum Tranſylvanis omnes comitatis manſuetu-

di-

dinifque artes adhibere. Catholicos conciliat, quod eorum cum Caeſare communis religio apud ſe gratiâ praecipuos faciat: Saxones adprime charos habet, memoriâ communis cum Germanis originis: Ciculos ex inclyto Hunnorum ſanguine miſeratur, infra omnes Tranſylvanos haberi: plebe graves Primorum uſuras expoſtulante, egeſtati contra avaritiam adeſt; & in quovis exorto certamine aut controverſia, multitudinis jus contra paucorum potentiam, infirmitatem adverſus vim protegit: cultu comis, aditu facilis, cum tenui plebe liberalis, munificus cum primoribus; in audiendis precibus humanus, aequus in ſententiis; aſper dumtaxat rigiduſque in criminibus atque adeo peccatis ſuorum.

Qua arte Catholicos?

Qua Saxones?

Qua Ciculos?

Qua multitudinem univerſam adlicit?

Popularisſimus.

Sed potiſſimum Proceribus, ut a quoquo eorum aut officj, aut rei cauſsâ adiretur, per ſermones occaſione ſe dante natos narrabat; *Se antequam eam Provinciam iniſſet, putaſſe Regnum aditurum cultum agri, hominibus frequens; opes ac nitorem obſervaturum, ſi non pro ejus amplitudine & majeſtate, quum centum ferme virorum millia legebat & inſtruebat ad bellum, ſaltem*

Summa arte praeſentem rerũ ſtatum ſub Turcarum fide incuſat.

ma-

magnum priſtinae potentiae opulentiaeque ſpecimen ſpectaturum. Sed eam ſub Turcarum protectione ab ſua antiqua dignitate inſigniter decidiſſe notaverat. Enimvero Turcam, arcano regni illo ſuo, in limine Provincias ſub libertatis ſpecie decipere, ut ſint ſuum inter & aliena Imperia veluti in freto interjectae moles, quae primae excipiant frangantque bellorum procellas & fluctus; eoque pacto interea deterere, quouſque tandem ſolitum ibi imperj ſui finem imponat, vaſtitatem. Facile ipſis e propinquo Valachiam, non perinde ut Moldavia, adflictam intueri: in ea duobus ante ſeculis ad ſexaginta ferme praeclara oppida & munitiſſima celebrata; nunc unum omnino, idque ſemirutum Monaſterium in edito ſuperſtare, ubi vix una atque altera cohors, turmave agitare praeſidium poſſit. Pro Principis Palatio duas ſemper Turcarum turmas in ſtationibus eſſe, a quibus perpetuo obſervatus nullum Ablegatum, neque adeo privatae conditionis externum admittit, quin de eo Turcicum Senatum edoceat: Tartaros ſemper ejus cervicibus imminere; & ſive agros populationibus corrumpant, ſive vicos diripiant, ſive pecora abigant, eos non vi ulla vin-

Turcici regni arcanum.

Miſerae Valachorũ fortunae.

Principis ludibrium.

vindicat ulciſciturve, ſed ſubjectis ultro punitis placat: provinciam videre eſt funditus everſam, egentiſſimam nationem, Principem contemptiſſimum; quem ſi forte mercator, nedum Magiſtratus Turca adjerit, ei ſe vili mancipio abjectius demitti. Rurſum Hungariam reſpiciant, & obſervent priſtinas Primorum durare opes, Palatini ampliſſimum ac pene regium munus; ut qui eo fungitur, in ſummorum Germaniae Principum ordine cenſeatur, & celſiſſimi Principis *praeſcriptione decoratus ipſis Tranſylvaniae Principibus loci dignitate praecedat: quatuor limitaneos Regni Duces aequo cum ſummis Germanorum Ducibus armorum imperio pollere. Paullum Eſterbaſium, Hungariae Palatinum, Aurei velleris Torque inſignitum conſpiciant, quo Reges Principeſque ſummi decorantur: Leopoldum Colonictium ob praeclara in rem Chriſtianam merita in ampliſſimum Cardinalium ordinem, in quem Sigiſmundi Bathorei Tranſylvanorum* Principes; & *Caſimiri Polonorum Reges, cooptatum: atque adeo qui bellicam virtutem, aut civilis rei prudentiam cum obſequio in Regem componunt, ſplendidiſſimos militiae ordines, ampliſſimaq; aulae praemia referre.*

Hungariae ſplēdor vivax. Principum opes. Regium ferme Palatini munus.

Quatuor cum ſummo imperio limitum Duces.

Paullus Eſtheraſius Aurei velleris Torque, Leopoldus Colonictius purpureo Cardinaliū galero ſplendiſſime decorati.

Caeſaris egregia in Hungaros fides munificētia.

Foediſſimum factum, Chriſtianos bello inclytos ultro Turcis ſervire.

ferre. At hercule indignum, Chriſtianam gentem bello inclytam Chriſtiani nominis hoſti obſequium debere; qui Mehmedanae ſuperſtitionis inſtinctu eos acri odio abominatur; & hactenus ſinit inani quadam libertatis ſpecie fruantur, dum ulterius ſuos Imperj fines producat.

Varadinum compedes Tranſylvaniae.

Vix Varadini potitum, eo munimento injeciſſe Tranſylvanis vincula ſervitutis, iiſque ſuperbe, avare, crudeliterque imperitare: quid ſi ei Viennam capere, & ulteriori clauſtro Imperium munire contigiſſet? Scilicet jam ipſis, ut tot orbis Chriſtiani aliis ſplendidiſſimis regnis, infandi ſervitj compedes conſtrinxiſſet.

Viennâ captâ Turcae Tranſylvaniae Principatum extinxiſſent.

Turcarum potentia Regnorũ proceribus maxime metuenda.

Ea quae differat omnibus Tranſylvanis, ſed Proceribus maxime formidoloſa; cum Turcarum Tyrannus in regni arcanis artibus habeat, nobilitatem omnem atque adeo Proceres redactarum Provinciarum omnino delere, & ex eorum latifundiis ſuo militi adſignare timarros.

Arcanum regni Turcici quod Coloniarum arcano reſpondet.

Sub Caeſare Turcarum victore major Hungaris munerum amplitudo ſperatur.

At ſub Caeſare, dum felicibus Germanorum aerumnis longe lateque in Hungaria proferuntur fines, & limitum Ducibus armorum imperia, & principibus regni viris beneficia ampliora ſperari.

C A-

CAPUT V.

Tranſylvanorum ſententias de mutando Principe vel Rep., quia Lotharingicum laedunt foedus, repudiat: ejuſque auctoritate S.P.Q. Tranſylvanus novo foedere icto obſequium in Turcas ejurat, & Caeſarem ſuum Regem adgnoſcit.

ITa Tranſylvani, ut quiſque gente, ordine, conditione, fortunâ diſtinguebantur, a Caraphaeo conciliantur Caeſari: & ex ejuſdem auctoritate omnia in Lotharingico foedere promiſſa implent: nam & tributum ex-

Tranſylvania molliſſima Caraphaeo.

Qui abſolutum, & inſtructũ inde militem jam educere in acies parat;

expenſum, & ſtipendium abſolutum, & veſtitus ſatis inſtructuſque miles, & exprompti commeatus, & paratae vecturae, & vireſcebat in equi pabulum tellus, ut jam Caraphaeus pararet legiones hybernis educere, quum nunciatum, *Sulthanum Nuradinum in Poloniam infeſtum intraſſe; multa Polonorum corpora in ſervitutem abegiſſe; inde ſubſtitiſſe in Moldavia; ut cum Germanus miles Tranſylvania egreſſus eſſet, eam tanquam calamitas pervaſurus hoſpitia Germanica ulciſceretur.*

Cum Tartari expeditio Tranſylvaniae metuenda nunciatur.

Hinc Provinciae metuens, ne Tartarus commoda inde Germanis ſuppeditata ulciſceretur, ſuppeditanda perpetuo excinderet, ut ſalva Caeſari dignitas foret, & ſi quid in ea lubrica re lapſus eſſet, ſibi imputaretur, S.P.Q. Tranſylvano edicit, *ad ſe ſummum Germanici exercitus Ducem ex vi ipſa imperj, quod gerit, nec ullo Caeſaris mandato pertinere, ut antequam in campos legiones educat, ulteriori Provinciae ſecuritati provideat: quamobrem ad ſe legent, qui ſecum ea de re agant.*

Cura eximia Caeſareae dignitatis.

Caraphaei edictum gravitate refertum.

Ablegati, ut Cibinium advenere, ſententiae loco proponunt, *ut Regna & Imperia*

Praecipua Imperiorum tutela eſt, ut cives ſua rep. contenti ſint.

peria ab externa vi tuta ſint , populos ſua republica contentos eſſe oportere : nam qui ſuis legibus moribuſque laetantur , ipſo nationis conſenſu multo magis, quam arcibus praeſidiiſque externam potentiam deterrent . Itaque rogant Caraphaeum *ut Tranſylvanam rempublicam ordinandam ſuſcipiat* . Dux eos *ut ſententias ſcriptis conſignent* , jubet.

Tranſylvani rogant Caraphaeū, ut remp. ordinandam ſuſcipiat.

Nicolaus Bethlenius , vir vaſti animi, ſub aegrae reipublicae perſona Apaffium & Telechium vulnerat in hanc ſententiam, qua non tam emendari remp. quam mutari Principem cupit: *Tranſylvania per adſitas Valachiam Moldaviamque facillimis , & nullo prorſus conſilio probibendis Tartarorum inruptionibus patet . Imprimis autem verſus* tres , *quae dicuntur* , Ciculorum ſedes , *ubi* Boza *vocatur , tam latus aditus hiat , ut juſtus exercitus etiam cum impedimentis commode penetrare Provinciam poſſit . Tartaria autem Krimnea tam prope ſedet , quae ſex ſummum dies Tartarico belli more ſuas in Tranſylvaniam catervas immittat . Praeterquamquod Tartaris campales munire vias ad agmina facienda haut ſane opus : quaeque enim invia avia ſunt pervia perniciſſimo hoſti .*

Nicolai Bethlenij ſententia de rep. Tranſylvana ordinanda.

Tranſylvania Tartaricis inruptionibus obnoxia.

Tartariae Krimneae vicina.

Tartaricae artes belligerandi difficile caveri, difficilius vindicari.

ſti. Neque praeſidia, neque exercitus, maxime gravis armaturae, eos arcere valent, qui palantes ac turbati neque acierum ordines norunt, neque obſidionum moras patiuntur: ſolum gnari late circumferre terrores, excurrere, diripere, incendere, devaſtare, & longo circumductu arces eminus, & hoſtium caſtra fallere. Tranſylvania in praeteriti praeſentiſque confinio ſeculi, dum eam Germani milites fortiſſimi tuerentur, id ſatis miſere experta eſt: nam a deſperatis quibuſdam popularibus Tartari in auxilium vocati, caedes ſtrageſque uſquequaque & Provinciae, & Germanorum pari damno ediderunt. Hinc Germanus Tranſylvanuſque uterque ab altero diffidunt: miles horum memor ſe popularium fidei non audet committere; provinciales metuunt ne Germana praeſidia ſe munimentis contineant, & e turrium pinnis ignis longe lateque graſſantis ſpectaculo delectentur. Quare nunquam Tranſylvania pacata egerit, niſi Tartaris Valachiae Moldaviaeque conterminis prorſus deletis, aut Turcarum ſub tributi onere ſocia & amica ſit. Hoc regnum moderatur Michaël Apaffius inſigni ſocordia Princeps, privati hominis mancipium, cui inſi-

Domeſticum exemplum, & recens.

Cur Germanus Tranſylvanuſque uterq; ab altero diffidens.

Qua ratione Tranſylvania a Tartaris tuta?

Apaffj ſocordia.

Techelj gravis potentia.

inſignia regni geſtat. Ejus auribus falſos rumores, inſimulationes vanas, ambitioſas delationes excipit & cognoſcit: unde tetris conjurationibus vexatus; togato bello complures annos exercitus; & multo magis anxius curis, quam ſenio, & corpore aegro confectus. Hinc Procerum caedes, carceres, exilia, proſcriptiones; everſae leges, plebs exhauſta, oppreſſa nobilitas, &, egente aerario, venalia omnia; paces inutiles, bella cauſſis ſimillima; legationes vel infidae, vel ſocordes; & crudelitati, avaritiaeque reipublicae nomine impoſito, cuncta paucorum potentiae ſervire. Reipublicae forma olim ex tribus commode mixta: penes Principem ſumma rei cura; apud Senatum deliberatio, & auctoritas; univerſi populi in comitiis curiatis per ſtatus *convocati ſummum imperium, & majeſtas. Ea hodie vel monſtroſe confuſa, vel miſere diſtracta. Nam potentia in ordinem lecta eſt, & in Conſilium cooptati Primores. Ita Princeps ſegnitiâ, Optimates metu, multitudo dolis habetur. Libertas ſuffragiorum adempta; quae eo indicuntur, ut potentiorum libidini ſerviatur. Etenim in iis, Reipublicae Principiſque ſalute obtenta, clari*

Tetrae Oligarchiae imago in Tranſylvania ſpectata.

Reip. olim forma ex tribus apte commixta.

Hodie Reipub. monſtrum, vel laniena.

Populi oppreſſa libertas.

ri virtute viri proſcribuntur; pacis tranquillitatisque nominibus inductis iniqua tributa imponuntur; quibus populus graviores ſibi dominos commercantur, & conſtabiliunt, legeſque ſibi ipſis exitioſas jubent. Hiſque artibus quindecim abhinc perpetuis annis libertas ſine re inane nomen per ludibrium jactatur. Optimatibus nihilo gravior auctoritas, qui diſcordiis laniantur, ſuſpicionibus deterrentur, delationibus opprimuntur. Ita ſaepe bona conſilia potentium vi cum bonorum dolore, & reipublicae detrimento evertuntur. Hinc conjicere licet, quam viliter Majeſtas apud Principem jaceat; ut mirari detur, quomodo haec reſpublica tandiu ſteterit? Cum haec diuturna mala, tum inſolens hybernorum & grave onus Tranſylvania perfert uno liberae religionis ſolatio, quae ob publicam tranquillitatem introducta quinquaginta ab hinc annis mutua pietate toleratur. Igitur Caraphaeum orat, *qui novellam provinciam emendandam ſuſcipiat: nam molliſſimam commodiſſimamque futuram ſpondet, modo eam humana & divina liberam agere ſinat: de republica ex aequo bono ordinanda conventum edicat: & Comitiorum habendorum rationem prae-*

Optimatum afflicta auctoritas.

Principis contempta majeſtas.

Unum malorum ſolatium religionis libertas.

Emendandae reip. ratio.

praeſcribit, qua ſuffragiis libertas, proviſis aequalitas, rogatis ſanctitas eſſet.

Contra Daniel Abſalonius, ſtudj in Caeſarem diu ſatiſque ſpectati, in ſententiam maxime averſam concedere, inde exorſus, * *non eum primum erga Caeſarem ſuae fidei & conſtantiae diem: ex quo in Caraphaei venerat clientelam, per id tempus amicos inimicoſque ex Germanorum utilitatibus delegiſſe; neque odio patriae (quippe proditores etiam iis quos anteponunt inviſi ſunt) verum quia Germanis Tranſylvaniſque idem conducere exiſtimaret. Igitur pro ſtatuminanda ſalute publica, quae cum ſalute ſummae poteſtatis ſemper conjuncta eſt, cenſere: Principem in ordinem redigendum, eique in alias Caeſaris ditiones permutato patrimonio commigrandum; eamque reipublicae formam omnino antiquari oportere. Hungariae namque Regibus ſummum in Tranſylvania jus eſſe; ideoque regni conſortem aemulumque non pati. Eam in hoſtium limitibus ſitam*

Danielis Abſalonj de ordinanda Rep. Tranſylvanica ſententia maxime averſa.

Purgat perfidiae ſuſpicionem.

Suadet Principem in ordinem redigendum: Et Principatum omnino extinguendum.

Jus Caeſari ſovere.

Civilem rationem id velle.

Ss Pro-

* *Ita reperio ejus ſententiae principium deſumptum ex Oratione Segeſtis apud Corn. Tacitum Annal. lib. 1. cap. 58.*

Provinciam; & clauſtra imperj per ſpectati obſequj magiſtratus tuenda: neque Tranſylvaniae tot potentium perduellionibus feſſae aliud remedium quam ſi ab uno regatur. Corruptâ republicâ, ubi eliguntur Reges, ibi regni complures aemulos; uno rerum potito, omnes formidare, formidarique: hinc res nuſquam tutas, & omnia ad vim ſpectare. Principes, quae ſunt regni, primum iis obſequium ſubjectorum redimere, quo regias firment partes; deinde ſuae ipſorum domui addicere, ut ulteriori potentiae provideant; privatos gentis Primores per jus injuriam parare opes, ut potentiâ regnum invadant: inde aerarj difficultates, hinc multitudinem egentiſſimam; utrinque res novas, & bella difficulter adminiſtrata. His de cauſſis Tranſylvaniam praeterquam injuſte, inutiliter quoque ab Hungariae compage divulſam, quacum uno ſpiritu regenda eſt. Omnia enim quae Hungariae funeſta bella a Turcis inlata ſunt, Tranſylvanis ſuas origines imputare & progreſſus: Provinciam Auſtriae Domui infeſtiſſimam; Bathoreos, Ragoctioſque Principes bellis cum Germano geſtis inſignes. Electionem in Regnum intruſam id inſolens & im-

Et Tranſylvanica mala id remedj flagitare.

Imago liberi Principatus corrupti.

Tranſylvania omnium Hungariae malorum caput.

Auſtriae Domui infeſta.

& impacatum feciſſe. Cum autem ſub Hungariae ſceptro per Waywodas moderabatur, non mediocriter floruiſſe; potentium ambitione modo turbidam, modo claram egiſſe ſub Principatu: tandem Principes, ut regnum obtinerent, per indignum Chriſtiana pietate facinus, Turcam in auxilium provocaſſe; qui libens manſuetum ſocj nomen ſumit, ut porro ſaeviſſimum Domini ingenium prodat. Itaque hactenus Turca orienti dominabitur orbis terrarum plagae, Tranſylvanis Principibus augendae in occiduam potentiae tanquam inſtrumentis uſurum. Valachiae Moldaviaeque Principes, quamquam regum mendicabula, in Turcicis partibus obfirmatiſſime haerere, miſera dulcedine captos inter urbium rudera humileſque caſas regnandi: quid de Tranſylvanis in his opibus, ſplendore, & celebritate provinciae putandum, ſi forte eos novandarum rerum libido inceſſerit? Turcis enim proferendi imperj cupiditatem bello occludi, & fraenari poſſe; ſed dolorem Hungarici regni amiſſi, & odium in Chriſtianum nomen extingui non poſſe: quare per fas per nefas, ubi primum detur occaſio, arma reſumpturos. Omnes in Hungaria, quibus Cae-

Tranſylvaniae vices.

Turcicum propagandi Imperj arcanum.

Tranſylvania Turcicae ſubſervire potentiae.

Valachi Moldavique miſera regni cupiditas.

Tranſylvanos,

Turcas,

Perduelles Hungaros,

ſaris clementia indulſit, perfidiae conſcientiâ divexari; & Techelium Conſtantinopoli id agere, ut a Turcis Tranſylvaniae Regnum beneficio referat: Ob has cauſſas Tranſylvaniam, Hungariae arcem, Chriſtianae pietatis ergo in Caeſaris poteſtate omnino eſſe oportere; eamque praeſentibus tamen legibus, quae opportuniori tempore rerum uſui adcommodentur, in Provinciae formam redigendam: revocandum antiquum morem: Praeſidem mittendum, qui tribus nationibus moderetur: exterum inutilem; populares enim liberos adhuc ſibi videri, cum ſecures & faſces videant gentilis ſui oſtentare majeſtatem; & ſatis contumelioſe haberi reputaturos, ſi naſcentis reipublicae regimen extero permittatur. Rodulphum Imp. Georgium Baſtam Tranſylvaniae praepoſuiſſe: natione indignante, inlico Stephanum Botſchajum exortum, qui perduellione facta, rebuſque motis conſilium diſturbavit. Nam ubi ſubjecti feroces, & in proximo aemulus aut hoſtis imminet populo, qui nec totam libertatem, nec totam ſervitutem pati poteſt; dandum aliquid, quo nec libera ſit, nec ſervire videatur. Igitur populari ſummae rei procurationem

Techelinmque captare rerum turbandarum occaſiones.

Idcirco Tranſylvaniam in provinciam redigendam,

Praeſentibus legibus, uſu olim temperandis.

Mittendum Praeſidem.

Non exterum.

Ob domeſticum, & grave exemplum.

Sed popularem praeficiendum.

per-

permittendam. *Ad id factum videri Michaëlem Telechium, cordatum gravemque virum, legum moriſque patrj prudentiſſimum, ingenti animo, & longa magnarum rerum experientia catum ſenem, plurima habentem in familia matrimonj pignora, chariſſimos reipublicae obſides; qua ſpectata hactenus in Turcas fide, eâdem & multo graviori ſperandum in* Caeſarem; *cujus ſumma auctoritas apud ſuos ac exteros, & ſenilis dignitas, ac ſpectabilitas oris vicem Principis atque adeo praeſtantiam praeſeferat; ut prorſus in Vicario ipſe omnino adeſſe, ac regere videatur. Non praecipiti abruptoque gradu cuncta ſimul, ſed omnia ſenſim a pernicioſa libertate ad regni modeſtiam transformanda; adulta enim vicia tempore & mora ſanari: lenibus utendum remediis; novis rebus vetuſta facies relinquatur; & ſub iiſdem adpellationibus vim aliam ſupponere: jura ſarta tecta ſervanda; legum beneficia, & potiſſimum de religione inrogata, protegenda. Ita faciliores ad obſequium venturos, & de barbaricis victoriis partam ſibi pacatam libertatem laetos fore. Statum autem res ipſas ſtando probaturas.*

Telechium ad id factum videri.

Ejus egregiae laudes.

Qua arte Reſp. ex libera in Regnum transformanda.

Status ſtando probatur.

Ca-

Caraphaeus cum Tranſylvanis ſervat Lotharingici foederis fidem.

Caraphaeus utriuſque ſententiae Auctores egregiae pietatis in patriam, & eximj in Caeſarem ſtudj privatim quemque laudavit: ſed iis memorat, *Caeſarem hac potiſſimum gloria delectari, qua foederum obſervantiſſimus habeatur: & per Lotharingiae Ducem cum Tranſylvanis in caſtris ad Palaslavam pepegiſſe; Patri, Filioque Apaffiis principalem auctoritatem, Populo Tranſylvano libertatem ſervandam. At enim omnia ejus reipublicae mala a Turcarum protectione provenire; apud quos, graſſante avaritia, omne neſas pecuniâ redimitur: hinc jus ſceleri dictum, aſtutiam pro ſapientia, audaciam pro virtute; modeſtis ac verecundis ſegnis puſillique animi nomina indita. Ita domeſticâ induſtriâ poſthabitâ reipublicae curam in quaeſtum ponere: & ob id ipſum nullum diſciplinis honorem, nullam fidei verecundiam; mercaturae lucra per fraudes quaeſita, per vim amiſſa; ruris operas raras, & divexatas; rudia artificia, & vili in precio manus; & paucos ipſos dites largitionibus in Turcicam Aulam exhauſtos, multitudinem egentiſsimam: idque tyrannidis utile videri conſilium, ut ſocia regna ne intus viribus*

Turcarum protectio fons omnium Tranſylvaniae malorum.

Miſera Provinciae facies.

va-

valida rectorem excutiant, neve foris opibus adſines Reges adliciant; & ut alibi alti & abrupti montes, alibi magna flumina, alibi immenſa arenae aut maris aequora, ita quas humanus cultus nationes conſociat latiſſima vaſtitate dirimantur. Nunc jam eos, Hungarico regno ferme toto reciperato, non ultra excuſandos, quod ſub Turcae ſuperbo, ſaevo, avaroque dominatu langueſcant: eorum rempublicam infirmam potenti alicujus imperio inniti neceſſum omnino eſſe: vicinum Caeſarem, ut dignitate praeſtat ita potentiâ & fortunâ florere; ejuſque regni proprias artes juſtitiam, liberalitatem, clementiam.

Caraphaeus edicit Tranſylvanis in Caeſariſne an Turcae fide eſſe velint.

Si in Caeſaris malint,

Quae imperata facturi?

Igitur decernant, in Caeſariſne, an Turcae fide eſſe velint: *Si in Caeſaris malint, oportere ut ejurent in Turcas obſequium; in Leopoldi, & Joſephi Hungariae Regum verba conceptiſſime jurent: & adſtipandam regno ſecuritatem, ac fines Tartarorum inruptionibus obſtruendos, omnino oportere ut oppida Corona, Huſt, Kovvar, ac praeterea Görgőni ipſaque Fogara Germanico praeſidio firmentur.*

Ablegati rem ad Comitia revocant.

Ad haec Ablegati reſpondent: *Se de tantis ac tam novis rebus decernendi nullam habere poteſtatem; niſi prius ad curiata regni*

gni

gni Comitia referant, & ſuper iis publicum conſilium indicatur. Idcirco paucos dies orant, dum redeant juſtis mandatis inſtructiores. Caraphaeus in re tam ancipiti fidere maluit, quam cavere: & ut tantae rei actae nihil quidquam vicj in omne futurum tempus objiceretur; & juxta Provinciae leges ageret; & res ipſa eximiam honeſtatis ſpeciem praeſeferret, *Populum Tranſylvanum ſponte omnino ſua in Conventu apud ipſum Principem habito, ad antiquum Hungariae Regis obſequium rediiſſe;* ſinit Fogarae libera haberi Comitia. In iis igitur permiſſa poteſtas Ablegatis, ut apud Caraphaeum rei Tranſylvanicae providerent, quod aequius melius videretur.

Caraphaeus fiduciam praeſefert.

Et rem agit cum ſumma honeſtate.

Legatis publice permiſſa poteſtas.

Ubi cum his redierunt mandatis, Caraphaeus dies praeſtituit tres, quibus quae rogaverat praeciſe juberent. Telechius & reliqui omnes conſentientibus ſtudiis repromittunt. Unus omnium Nicolaus Bethlenius incredibili ardore animi interceſſit. Ibi Caraphaeus per faſtidium reſpondit, *ut Tranſylvani libertate uterentur ſua: juvaſſe tamen plane perſpexiſſe, eos nulla neceſſitate adactos, ſed ex mera libidine Tur-*

Ingens Caraphaei auctoritas.

cis

cis ſervire velle. Hinc cum in Telechj tribum conceſſiſſent, omnes Bethlenium, *ne perverſo & importuno libertatis ſtudio provinciam perditum eat, commonent, commoventque*. Ita die poſtero ad Caraphaeum omnes unanimi redeunt, obſecrantque, *ut quam ferunt aequiſsimam conditionem accipiat; ſe omnia a Caraphaeo inrogata facturos, modo Caeſar Populo Tranſylvano legum beneficia conſervet.*

Eximia rei geſtae dignitas.

Igitur tribus poſt diebus Tabb. afferunt, ubi conceptis verbis perſcriptum: SENATUS POPULUSQUE TRANSYLVANUS NULLA ADACTUS VI, SED SPONTE OMNINO SUA EJURAT IN TURCAS OBSEQUIUM: ET IN LEOPOLDI CAES. ET JOSEPHI FIL. AUSTRIORUM; ET CETERORUM DEINCEPS HUNGARIAE REGUM VERBA SANCTISSIME JURAT: UT SI QUIDQUAM EORUM REGUM SEU RE, SEU CONSILIO MAJESTATEM MINUERINT, EJUS LEGIS FRAUDEM IN SE ADMITTANT: ID UNICE ORARE, UT SUA LEGUM BENEFICIA SIBI SERVENTUR. Lectum ratumque ha-

Foederis Caraphaeani formula.

habitum in Conventu, ſubſcriptum ſignatumque a tribus nationibus, Saxonibus, Hungaris, Ciculiſque, in quibus univerſa Tranſylvanorum reſpublica continetur.

C A-

CAPUT VI.

Ex novo foedere icto in urbes Kovvar, Gorgoni, Huſt, Coronam Germanum praeſidium inducit ad ulteriorem Provinciae ſecuritatem: Coronenſium motum tranquillat: Franciſcum Veteranium armorum Caeſ. imperio praeponit: Valachiae Principis legationem audit.

MOx immittere occipit praeſidia in oppida recens conventa. Fogaram enim, quamvis depactam, Germano milite liberam ſinit, ut ibi in arce *Fogara permittitur libera Principi.*

non ſatis munita Princeps aliqua cum dignitate degat, cui quingenti omnino Tranſylvani milites excubant vigilantque.

Coronenſes tumultum faciunt.

At Coronenſes, qui in Valachiae finibus ſiti Tartarorum inruptionibus maxime obſtare poſſunt, ſumptis per tumultum armis, Germano praeſidio portas occludunt: & moniti de eo, quod omnium ordinum conſenſu pro ſalute reip. geſtum erat, audacter reſpondent, *neque Principi, neque adeo Populo Tranſylvano univerſo de Corona quidquam mutare licuiſſe.*

Quem Apaffius per Senatores ſedare conatur.

Apaffius, ubi ſeditionem reſcivit, Senatores aliquot eo miſit, ſperans bonis conſiliis ad officium redituros: at ſeditioſa plebs nihil obtemperavit. Caraphaeus jam legiones hybernis educebat, ubi id maxime importunum, & tempore quo minime opus erat, accidiſſe cognovit: reputans vero arma Caeſaris magnam dignitatis jacturam facere ſi una urbs univerſae Provinciae decretis obſtitiſſet; & grave imminere periculum ne reliquae regni urbes pravum exemplum ſequerentur, eo libero Tartaris aditu relicto; cum ab oculis grave laboraret, Franciſcum Veteranium

Importuna Caraphaeo Coronenſium ſeditio.

Sed tamen omnino coërcenda.

cum

cum proximis ibi legionibus, & tormentis aliquot tanquam in Principis auxilium expedit, qui jam Telechium cum Tranſylvanis copiis ad contumaces coërcendos praemiſerat: jubet tamen Germanum Ducem, *ut ſontes Principi puniendos permittat; ne omnium quiſquam dicat, Tranſylvanos ulla vi quidquam adactos feciſſe; & ut Princeps ſumens de reis poenas, rebus ipſis pacta ſecum nuper verbis inita confirmaret.* Ita Corona biduo pacata: Aurifex ſeditionis primus, & aliquot ferociorum ex viliſſima plebe mota capite plexi.

Mittit Veteranium, ut auxilio adſit Telechio Coronenſes expugnaturo;

Et ſontes Principi puniendos permittat,
Et quid ita?

Corona ad officium revocata.

Erant qui eundem belli Imperatorem armis Caeſaris in Hungaria ſimul & Tranſylvania praeeſſe, & uno ſpiritu utrumque gubernare Regnum cenſebant. Sed Caraphaeo inutile viſum, Hungariâ maxime non uſquequaque pacatâ: *Regna enim quo ampliora eo difficilius regi, & longinqua maxime: Tranſylvanicas leges ab Hungaricis in multis juris partibus alias: & Tranſylvanos ipſos, ut ſuum Regnum Hungariae Provincia numeretur, dedignari, cujus Princeps Hungariae Palatino loco cedere faſtidiat.* Igitur quinque equitum legiones, & ju-

Cenſet alium in Hungaria, aliũ in Tranſylvania Caeſaris arma dirigere.

Quinque equitum legiones cum juſto peditatu tutelae Tranſylvanorum relinquit. Franciſcum Veteranium imperio praeponit. Ejus laudes. Mandatis inſtruit.

juſtum peditatum ſecuritati Provinciae relinquit, ſummumque imperium Veteranio deponit, Duci militiae ſcienti, diſciplinae ſevero, provinciae callido, auctoritatis non ſpernendae, & adprime Caeſaris ſtudioſo: mandatque ut provincialium ſtudia, qualia ipſe ei tradiderit, talia porro conſervet; & quamprimum Karanſebe potiri curet, ut Tranſylvania a Turcis, quam fieri poſſit, tuta ſit.

Anxj Amicorum de Caraphaeo metus.

Interim in Aula amici Caraphaeum deplorabant, *in anceps incidiſſe malum, ſive vindicet, ſive ulciſcatur: Tranſylvanos acribus libertatis ſtimulis incitatos, ubi frondeſcant ſaltus in quos diffugiant, Tartaris adcerſitis, eum cum omnibus copiis eſſe perdituros*:

Aemulorum ſpes.

Aemuli ridebant, *catum & ſuſpicacem belli Imperatorem a Tranſylvanis circumductum, ut iis ſua conſilia, atque adeo Germanam rempublicam proderet*: ex omnibus nemo prorſus inducere animum poterat,

Omnium opinio.

Telechium, qui immortale odium in Auſtriam Domum ſemper exercuerat, & ſecerat obnixe omnia ut ei incommodaret, graviſſimaſque re ipſa dederat noxas; nunc timore omni ſepoſito, repente mutatum ſua ſtu-

dia

dia in Caeſarem omnia animitus convertiſſe: quum per C. Herbſtheimium ad Caeſarem mittit foederis icti tabb., & rem, ut geſſit, omnem ordine exponit.

Caraphaeus mittit ad Caeſarem foederis codicillos.

Ita Tranſylvania, Lotharingico inviolato, per aliud foedus denuo percuſſum Caeſari ſe voluntate ſubmiſit, ſervatâ Romani Imperatoris maxima dignitate, quod ejus implorarint fidem juſtâ nedum aequâ conditione, ut ſibi Regni privilegia prorogaret. Caeſar rem a Caraphaeo geſtam accipit inſperatam; ejuſque ingentis meriti ſemper memorem fore, & honorificis teſtimoniis, ubi ſe dent occaſiones, dignaturum promittit. * Tranſylvanis autem reſcribit, *gratum adprime ſibi eos feciſſe, quod ultro Regem juſtum legitimumque adgnoverint ſuum: contra quoſvis hoſtes ſe eos omni ope protecturum promittit; ac brevi miſſurum cum ſumma rerum agendarum poteſtate Legatum, qui iis regni privilegia confirmet.*

Tranſylvaniae Regnum Caeſari ex foedere reſtitutum, cum praeclara rei geſtae dignitate.

Inſperatum Caeſari.

Interea, Coronâ captâ, Sorbanus Cantacuzenus Valachiae Princeps per Ablegatum

Valachiae Princeps Ablegatum ad Caraphaeum mittit.

* *Ex lib. epiſtol. Caeſ. ad Caraphaeum ep.* 115.

tum generoſae ſtirpis equos duos Caraphaeo dono mittit, cum humaniſſimis literis, laudeque refertis, quod rem Tranſylvanicam bene geſſerat. Sed vera officj cauſſa fuit quod, Coronâ perdomitâ, Germanorum arma ad eum proxime admota erant. Nam antequam Tranſylvania eâ, quam modo narravimus, ratione Caeſari firmaretur, per Epiſcopum Nicopolitanum cum Ladislao Cziachio Haidonum Duce ſimulaverat in Caeſaris fidem venire, & Conſtantinum fratrem Moldaviae Principem ſecum in ejuſdem partes tracturum; ſed ſemper cunctabundus, dum interea Tartaros frumento, equis, pecuniaque juvaret. Nunc igitur metuens ne Caraphaeus ad adſerendas bellicae aequitatis vindicias, vi & armis auferret ea belli ſubſidia, quae ultro conferre ceſſarat, eum ſibi conciliare nitebatur. Nihilo tamen minus Caraphaeus perhumaniter Legatum habuit, & ad eum perinde reſpondit, ut quam poſſet ex eo rem faceret: ceterum nunquam utilem Germanis, niſi Themiſvar caperetur, exiſtimavit. Nam Graeca fide Princeps in univerſa Provincia nullam

Vera officj cauſſa.

Caraphaeus benigne Legatum habet.

Valachi coërcendi ratio.

Iam habens arcem, in qua paucae Germanorum cohortes turmaeve tutae agant; imminente ejus cervicibus Tartaro, qui biduo, aut ſummum triduo, cuncta igne ferroque devaſtet: unde Caeſari eo Germanorum militum parvam manum immittere intutum; aut ingenti exercitu egentiſſimam provinciam obtinendam.

CAPUT VII.

Lippam, Lugoſium, & aliquot Caſtella capit.

Lippae captae utilitates.

INter movenda tamen e Tranſylvanis caſtra Lippam recipiendam cenſuit, ut Caeſar Maruſio flumine compos fieret, quo Turcis in Tranſylvaniam aditus occluderetur, & Germanis e Tranſylvania Segedinum uſque inoffenſum pateret iter; Themiſwar, & hinc Varadinum in majores redigerentur anguſtias; Bellogradum, atque ipſum Themiſwar magis a Varadino ſecluſum foret. Idibus igitur Aprilis eo cum juſto equitatu movet; ſed magnis imbribus, & inundato ex iis late agro iter proſequi impeditus, ne militem perderet, agmen reduxit. Id tamen profuit iter, ut ei oppida dederentur, Taczatum, & Zatvaranya, utrumque ab urbe Deva tres leucas diſſitum, & primum in Marusj ri-

Ann. cIↃ.IↃ.CLXXXIIX.
Prima expeditio inrita.

Tamen Taczatum, & Zatvaranyam capit.

pa

pa fundatum. Et quanquam bonam magnamque praedam inde agere poſſet; praeſidia tamen libera Lugoſium abire, & bona ſua ſibi auferre permiſit; rem Caeſaris ſuis privatis rationibus habens potiorem, ut benignitas in hos uſurpata ceteros facilius ad deditionem adliceret. Ita patefacta omnino via e Tranſylvania Lippam uſque; neque ullum ulterius ad eam armis petendam obſtaculum.

Hoſtem liberaliter habet.

Lippa expoſita.

Non multo poſt, nivibus ſolutis, biſmille peditum & quatercentum equitum Cibinio educens, & juſto tormentorum numero, proficiſcitur; equo & homini victum fluvio Maruſio devehente. Et in agmine Arx *Salmos* dicta ultra Maruſium ad tormenti ictum extructa, quae praetereuntes Chriſtianorum naves graviter infeſtabat, ad primum Caraphaei edictum dedita eſt.

Secunda expeditio.

Salmoſium capit.

Luceſcente XIV. Kal. Majas die Lippam pervenit: obſervat urbem in Maruſj margine ſitam: munimenta explorat; oppugnationem deſignat: & qua hortorum ſaepes forte fortuna extenuatum militum agmen occulebat, in urbis conſpe-

Lippam obſidet.

ctum educit; tormenta e regione diſponit. Per foecialem obſeſſis edicit, *ne extrema bellorum expectent, & bonis aequis conditionibus urbem dedant*: quod propugnatores ferociter aſpernantur. Igitur die poſtero murum tormentis ferit aperitque, itaut hiatu viginti militum ordinem tranſverſum exciperet; at arduus tamen erat eniſus. Hinc ſcalas muro in diverſa urbis parte admoveri jubet, tanquam illac oppidum adgreſſurus, ut eo hoſtes divertat: adcurrunt. Interea per hiantem murum ferme incruentus enititur in urbem Germanus miles. Coguntur hoſtes in arcem, quae ſatis munita in angulo urbis eminet, duplici clauſtro, & undante foſsâ circumdata. At enim dum Caraphaeus ignitas pilas in apertum dejicit murum, ut inde hoſtem ignium terrore diſturbet, proxima aedificia contrahunt flammas. Altrinſecus Turcae, dum ſe in arcem recipiunt, alia ſuccendunt, ut corrumpant hoſtibus praedam. Ita perpetuam noctem conflatum incendium reſtingui non potuit. Die ab inſtituta oppugnatione quarto, aedificiis arci proximis potitus, diſponit tormenta, & oppugnationem

Oppugnat.

Imperatorius aſtus.

Arcis deſcriptio. Incendium Lippae excitatum.

Guidus Starembergius oppugnandae arci praepoſitus.

Gui-

Guido Starembergio demandat; in qua inſigne bellicae virtutis ſpecimen dedit. Sub media nocte injicere ignitas pilas in arcem inſtituit: & tantum hominum pecudumque eo coactum, ut neque ignium vim vitare, neque propugnare arcem poſſent. Hinc ingens animantium ſtrages edita: qua per lucem perculſi arcem dedunt, ea accepta lege, ut foeminae, puerique liberi dimitterentur; reliqui, in quibus biſmille fortium militum, omnes inconſultae ferociae captivitate puniti. *Viri laus.* *Arcis deditio.*

Sic Lippa capta, quae munimentis reſtituta, firmata praeſidio liberam Maruſj navigationem Germanis praebens, Tranſylvaniae opes bello utiles facit; Varadinum, Giulam, Jenum hoſtibus intercludit: & per eam victoriam belli ſexto anno per campos acieſque gerendi fauſta feliciaque auſpicia capiuntur. De ea re per ipſum Guidum Starembergium Caeſarem docet, cum viri laudatione, quae poſtea non fefellit, *eum habere in exercitu virum magni ſpecimen Ducis, a quo praeclariſſima quaeque belli facinora expectet.* *Urbem communit, & praeſidio firmat.* *Alia captae urbis commoda.* *Sic Caraphaeus annum belli ſextum auſpicatur.* *Caraphaei de Guido Starembergio judicium & praeclarum, & verum.*

Eodem ipſo die, quo praeſidiarius

Lip-

Lippae miles captivus agitur, mittit ſexcentos equites in arcem *Lugos* dictam, ad Themis ripam in Tranſylvaniae finibus extructam, quatuor a Lippa leucas diſtantem; ac per duos Turcas Praefecto ſignificat, *ſi extemplo arcem dedat, ſuam manſuetudinem experturum; ſin expectet ut veniat, promiſcua uſurum caede*. Minis ſeveri Ducis territus Praefectus ſtatim paruit: ac tercentum Turcae, ac Raſciani liberi emiſſi. Relinquit ibi praeſidio ad biſcentum Germanos, & Hungari militis quantum ſatis; ut, ſi uſusveniat, cum Lippae praeſidiario milite Themiſwar infeſtent, tueantur Maruſium, prorſus ne hoſtis cum Varadino communicet. Ubi Caeſar Lippam a Caraphaeo ita captam cognovit, id honorificum de Duce protulit teſtimonium: *Nihil Caraphaeo ad ſummi Ducis gloriam deeſſe, quam ut ei maximae belli provinciae decernantur*.*

Arcem Lugoſium capit.

Ducis auctoritas.

Arx praeſidio firmata.

Quam inde ut capiat utilitatẽ.

Caeſaris de Caraphaeo elogium.

* *Ex libro epiſtolarum Kinskj ad Caraphaeum.*

C A-

CAPUT VIII.

Summus exercituum Quaeſtor creatur.

DUm Caraphaeus Tranſylvaniam in Caeſaris redigit ditionem, Rodulphus Rabatta, ſummus exercituum Quaeſtor, inter anxias ejus muneris curas, quod cum bonorum laude diu geſſerat, ſupremum objit. Quamplures praeclari armorum Duces id ambire: unus Caraphaeus petere negligebat. Unde AEneas Caprara per literas * ad eum urbano adludebat joco: *Eum mercatoris ſimilem optimam mercem in armariis penitus conditam habere, nec copiam ejus facere niſi rogatum.*

Rodulphus Rabatta ſummus exercituum Quaeſtor moritur.

Aeneae Caprarae urbanum de Caraphaeo dictum.

Sed enim is id declinare munus, quia onus

Graviſſimum ex ſe Summi Quaeſtoris munus.

* *Ex lib. 5. epiſtolarum ampliſſimorum virorum, & ſummorum Principum ad Caraphaeum.*

onus intelligebat, a quo eſſet omnino opprimendus. Noverat enim, *eo ſummam armatae reipublicae contineri; quam in eo rerum ſtatu haec omnino duo columina ſuſtinent, ſevera militiae diſciplina, & ars aerario bene utendi. Caſtrorum enim officiis recte factis, arctiori pietatis vinculo conſtringi cives, conciliari ſocios, adlici exteros, terreri hoſtes. Contra, corruptis militiae moribus, bellicam virtutem reſolvi, Ducum imperia negligi, licentiam armari: unde exercitus ludibrio hoſtibus eſſe, calamitatem adferre civibus, & invidiae odiique flammas conflare Principi. Haec non vitaveris, illa non aſſequutus fueris, niſi flagitiorum militarium poenas ad ferream regulam quam rigidiſſime exegeris, & habeas praemia recte factis exprompta. Principio igitur aes abunde parandum: bella enim non armis maxime, ſed expenſis geri, per quas efficacia arma, & utilia fiunt: neque bellorum ſumptibus ulla arte unquam praefinias modum. Sed & aes tempori quoque erogandum: nam omnibus publicis neceſſitatibus eminus occurrendum; tamen urbanas res, tolerabili accepto damno, pati moras; at hercule militares, ſi, quum in-*

Eo ſumma armatae reip. continetur.
Ejus duae partes: acris diſciplinae militaris cura, & bonus aerarj uſus.
Severae diſciplinae bona.
Plagitioſae mala.
Conſervatur ferreo poenarum rigore, exprompta praemiorum largitate.
Bellis auro opus.
Immenſae bellorum neceſſitates.
AEs tempori erogandum.
Inſigne inter urbanas & militares neceſſitates diſcrimen.

inſtant, ſentiantur prorſus opprimere. Et aerarj copiam, & militiae diſciplinam utramque alteri commodare: militem enim, juſto & repraeſentato ſtipendio contentum, facile ab alieno abſtinere manum: & milite innocente, frequentari ruris opera, celebrari commercia. Et uti praeſentibus gravibuſque in flagitioſos exemplis editis, mali a noxa deterrentur; ita e copioſo aerario amplis tutiſque in promeritos ſtipendiis erogatis, addi bonis animos ad praeclariſſima quaeque audenda; atque ad hoc inſtar tum paganos, tum milites ſuâ gaudere republicâ, non invidere alienae. His duabus utentem regni artibus Principem armis belli & rem ſibi, & gloriam, ad quas ambas ſpectare debet, ſimul parare; & imperj fines non cum incerta fortuna, ſed ſtabili felicitate proferre. Ei exercitus rebus omnibus tempori inſtructos agere; eaque una re omne bellorum precium fieri, & proſperas evenire expeditiones, quae vel ipſo nomine flagitare videntur celeritatem. Nam in aerarj anguſtiis & difficultates, & precia rerum intendi: contra maturando, commoditates locorum ad pugnas, opes agrorum ad vitam occupari. Quare in omni rerumpubli-

Aerarj copia, & militiae diſciplina utraque alteri commoda.

Ab utraque innocentia militis;

Unde ruris opera, & commercia non impedita;

Et alacritas ad terrores;

Et ſua gaudent rep. Cives.

Princeps in bellis ad rem una & gloriam ſpectare debet;

Ut bello partis perpetuo fruatur.

Exercitus tempori inſtructi utilitas in bellis maxima.

Expeditiones cur ita adpellatae?

Anguſti aerarj mala.

Maturitas quid in bellis valeat?

 carum

carum memoria res praevertendo maxima ex parte bene geſtas. Ab exercitus Quaeſtore haec duo omnino officia praeſtanda, invigilare caſtrorum moribus, ut coërceatur licentia; tempori providere belli neceſſitates, ut iis mature occurratur: at poenarum arbitrium penes belli Conſilium eſſe; vectigalia Aerarj Praefecto pendi. Se proſpicere e Provinciis hereditariis, & praeterea Bavaris, Franconibus, Suevis, aliiſque Germaniae ſociis populis, Hungariſque, duas & quadraginta legiones Quaeſtori exercitus demandandas; qui ingens copiarum numerus, ac varia & diverſa nationum genera Alexandri animum, Croeſi opes percellerent. At jam a ſecundo uſque belli anno Hungariam tantis belli ſumptibus imparem, & nunc eam a Caeſare alia ingenti tributi parte adlevatam. Provincias autem hereditarias aeri contribuendo jam pridem laſſas & confectas: victorias per vaſtas terrarum regiones proferri; & majoribus ſemper copiis in ſequentes annos militandum. Aerarj autem fundos, Imperio prolato, non perinde ampliari: at neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine vectigalibus haberi poſſe. Nunc Tranſylvaniae opibus ex-

Duo exercitus Quaeſtoris officia: Inſpicere caſtrorum mores: Tempori providere neceſſitates.

Hinc muneris recte adminiſtrandi difficultates.

Immenſus copiarum numerus, & ex multis, & variis nationibus.

Hungaria belli ſumptibus jamdiu impar.

Provinciae hereditariae tribuendo aeri laſſatae.

Victoriae infertiles.

Majoribus ſemper copiis militandum.

Vectigalium neceſſitas.

er-

ercitum inſtruendum: ſed ſi ultra Eſſechum porro ferantur arma, eam Provinciam ſuppeditandis tam procul belli ſumptibus exhauriri. In Hungaria partium ſtudia non dum ſubſediſſe: & uti externis bellis, in quibus pro nominis gloria aut publicum ob praemium pugnatur, victoriae ut plurimum proeliorum exitu terminantur; ita cum civilibus armis privata odia exerceantur, victores tum viciſſe putant quum funditus victos omnibus fortunis everterint. Hungaros autem apud ſuos limitum Duces de caſtrenſibus delictis dicere cauſſas: in bello adeſſe Principes maximos & magnificentiſſimos, quos non audeas frugalitatis monere: ſocios e bello rem magis quam gloriam quaerere. Ad haec majores caſus quoque praeſtandos, inundationes agrorum, frugum calamitates, rubigineſque: nam data ab hoſtibus damna imprudentiae imputare poſſis. Ob haec munus adminiſtratu difficile, ob illa odioſum. Niſi aes de aerario erogetur, ſummam rerum in militis ſalute ſtare, eumque quoquomodo ſervandum; hinc populorum incuſationes: ſi id non omnibus ſuppetat, ex eo veteranum victitare neceſſum eſſe; ſi quid ſuperſit, eo novum militem ſup-

Tranſylvania longinquo bello ſubſtentãdo minor.

Civilium exterorumque bellorum grave ad hanc rem diſcrimen.

Cur difficilius faciant munus Hungari limitum Duces? Et maximi, & magnificentiſſimi qui militant Principes? Et copiae ſociorum?

Cur munus odioſum?

 plen-

plendum; hinc Ducum querelas. Ipſam autem hybernorum diſpoſitionem ex juſta belli ratione quam invidiae pleniſſimam? Saepe parva loca multo milite ad reprimendos hoſtium tumultus firmanda: amplas urbes paucis numeris praebere hoſpitia, ſi praemunitas: robur exercitus in ſteriliori ut plurimum agro, quia in hoſtium limite; nequiores in pinguibus campis, quia tutis. Atque adeo munus, cui adverſi bellorum caſus palam imputantur; ſi ex bello recte adminiſtrato victoriae parentur, inglorium: omnibus moleſtum & grave, quod virgas & ſecures oſtentet, merita ſaepe differat aera: quod ſi uſquam inviſum, apud Caeſarem maxime, clementiſſimum & liberaliſſimum Principem. Se militiae fraudes, & quaeſtus neſcium diſſimulandi: exterum, & ſatis habere inimicorum.

Hybernorum diſpoſitio invidioſiſſima; & quid ita?

Munus ob recte facta inglorium. Obnoxium adverſae famae. Omnibus moleſtum & grave.

Idque adeo ſub Leopoldo clementi Principe & liberali.

Caraphaeus neſcius diſſimulandi,

Exterus, inimicis onuſtus.

Caeſar de quaeſtura Caraphaeo demandanda deliberat.

Caeſar tamen ad Caraphaeum ſpectabat; ſed haerebat, quod eum ſuperiori Hungariae regendae adprime neceſſarium, ejuſque Provinciae adverſus Techelj inſultus clypeum eſſe intelligebat. Et aemuli id Principis judicium veris laudibus, invido tamen adfectu, confirmabant; ne vir quae-

Aemuli mira arte opponuntur.

quaeſturam referret, & procul haberetur a Caeſare. Cum enim Hermannus Badenſium Marchio, Conſilj bellici Praeſes, qui cum ipſius vi muneris, tum ſummi Principis amplitudine in belli rebus decernendis graviſſimae fuerat auctoritatis, nuper honorificentiſſima legatione, in qua diu permaneret, Ratisbonam a Caeſare miſſus eſſet; metuebant ne Caraphaeus ad Principem accedens in ſummum potentiae locum eniteretur. Ampliſſimus tamen Bonviſius Cardinalis efficaciſſimis urgebat officiis, ut Caeſar id Caraphaeo munus demandaret; ut qui longo ejus belli uſu adprime noſſet per hyemes curare militem, & in aeſtates bella ita diſponere ut non modo ſine magno intertrimento, ſed ingenti cum fructu victoriae pararentur. Hinc Caeſar prae ceteris AEneam Capraram rogat, *an virum tanto muneri idoneum cenſeat?* qui reſpondit: *eum unum ſpectatum ſibi videri: etenim centum ferme virorum millia continenda in officio, & vitae ac belli neceſſariis inſtruenda inexperto committere ſatis periculoſum: nam facile una offenſione ſummam rem ruituram.*

Bonviſius Cardinalis Caraphaeo impenſe ſtudet.

AEneae Caprarae pro Caraphaeo ſuffragatio.

Igi-

Kinskius ſub certis legibus Quaeſturam offert Caraphaeo.

Igitur Caeſar, in hanc partem inclinans, Kinskio mandat ut tentabundus quaeſturam offerat Caraphaeo, quam in utraque Hungaria, Tranſylvaniaque, non autem in provinciis hereditariis obeat: & eam ipſam belli Conſilio, cui pro Praeſide Erneſtus Rudgerus Starembergius praeerat, & Aerarj Praefecto Wolphango Roſembergio-Urſino ſubmittat: ut abdicet ſe legionis imperio, & pro eo Hungariae regimen ſibi prorogari petat. Kinskius conditiones viro proponit, & ut ſuſcipiat exhortatur: * *quod eo munere viam ſibi ad ſanctiſſima Caeſaris conſilia muniat, quo facile porro poſſit ad ſummum Aulae faſtigium pervenire.*

Et ut ſuſcipiat exhortatur.

Caraphaeus eam repudiat.

At Caraphaeus *quaeſturam alieno arbitrio & fide adminiſtrare exterum, ſolum, inter tanta odia non poſſe retur: ne ſi forte adverſa cadant, ab aemulis obruatur, quod in eas anguſtias res Caeſaris redegerit, ut iniquis conditionibus pacem cum Turcis paciſcatur. Et quanquam eum honoris gradum ambiret, tamen tam abjecti non eſſe animi*

ut

* *Ex lib. epiſtol. Kinskj ad Caraphaeum.*

ut adſtrictiori, quam Rabatta, poteſtate fungeretur: niſi enim ex hereditariis regnis quoque tributa coëgerit, de bello adminiſtrando plane diffidere. Legionem autem ex ſingulari Caeſaris beneficio ſibi, hactenus viveret, adtributam eſſe; & ſatis ipſum ſibi infelicem videri, ſi in quaeſturae munere ſupremum obiret diem. Et ea lege quaeſturam initurum, ut habeat in acies & pugnas imperium: multum enim de fama ſua Caeſari jam indulſiſſe, quod ut ejus rem faceret deſes ad focum armorum Imperator *ab aemulis inludatur: recens exemplum, ipſum Rabattam, qui in Strigonienſi proelio ſub Bavaro Duce equitatui imperavit. Hungariae vero moderationem nedum ambire, ultro excuſare: jam enim ſibi moleſtum ſupra viginti annos inter infenſos infeſtoſque verſatum eſſe. Providere ſuam hanc muneris declinationem grave aemulis invectivarum argumentum praebituram; ſed ſolari recte factorum conſcientiâ.*

Ubi cognitum, Caraphaeum quaeſtoris munus repudiaſſe, inlico eum differunt Aemuli, *nedum contemnere ampliſſimos honores a* Cae*ſare per ſummam largitatem oblatos, ſpernere quoque: ſcilicet audire vanas* *Aemuli Caraphaeum in invidiam trahunt.*

ani-

amicorum laudes, omnem Chriſtiani nominis Imperjque Romani ſpem in ejus prudentia & virtute ſitam: & praecipuo ejus merito frangendum antiquum morem, quo exercitus quaeſtura belli Conſilio, & Aerarj Praefecto ſubjicitur: cum duntaxat Quaeſtoris referre tempori belli neceſſitates, Bellici Senatus decernere ſubſidia, ejus qui Aerario praeeſt aes erogare jus ſit. Sed enim perſpicuum & palam, eum adfectare potentiam, & velle ſuo unius arbitrio regere cuncta.

Caprara, Kinskius, & Bonviſius Caraphaeo favent.

Hinc Caeſar diu anceps agit: Caprara interea inſimulata purgabat: Kinskius *Caraphaei meritum legibus eximendum* ſuadebat, *ne ea cunctatione tempus utendi ſeditione ab Turcis facta praeteriret*: Bonviſius inſtabat, *quod Innocentius Pont. Max. omnem belli utiliter porro gerendi ſpem in eo viro ſitam eſſe exiſtimabat, & anxius agebat ne detrectaret*. Sed ubi praeter omnium ſpem opinionemque, aemulorum invidiâ devictâ, Tranſylvaniam Caeſari cum tanta utilitate dignitateque reſtituit; temperamentum excogitatum, ut exercitus Quaeſtura, Belli conſilium, & Praefectura Aerarj unum Conlegium facerent; ut neque his

Egregium Innocentj Pont. Max. de Caraphaeo judicium.

Sapiens Caeſaris temperamentum.

his quidquam detraheretur, & omnes aequa dignitate cenſerentur.

Ita ſine exemplo Quaeſtura Caraphaeo cum facultate Caeſarem recta adeundi, retento legionis imperio, & plena rerum gerendarum poteſtate demandatur. Amici ad eum ſcribunt, * *ut munus tantis his legum beneficiis ornatum ineat, quo ejus obſequium in Principem potentiae eſt exaequatum. Jam palam omnibus, Caeſarem tanto ſtudio & dignitate eum proſequi, ut praeterea neminem; & protuliſſe honorificentiſſimum de eo elogium: Talem virum praecipuum ſibi eſſe oportere. Videat ne Princeps tantam liberalitatem pari indignatione commutet: ne aemulis eum funditus perdendi detur occaſio, neque amicis ullus ei opis ferendae locus.*

Sine exemplo Quaeſtura Caraphaeo cum eximia dignitate demandatur.

Honorificentiſſimum Caeſaris de Caraphaeo teſtimonium.

---

* *Ex lib. epiſtolar. Kinskj ad Caraphaeum: ex lib. 5. epiſtolar. Ampliſſimorum virorum, & ſummorum Principum, ac belli Ducum ad eundem.*

CAPUT IX.

Themiſvvarienſem Provinciam armis petendam cenſet : ſed Bellogradenſis decernitur.

Duplex in annũ CIↃ.IↃ.LXXXIIX. belligerandi ratio, quarum altera bipartita.

ITa Caraphaeus ſummus exercituum Quaeſtor creatus, longo Hungariae uſu, & Lippenſi expeditione nuper edoctus, *belli per ejus anni aeſtatem gerendi duplicem omnino rationem* videt: *alteram Eſſecho Bellogradum; alteram cis Tibiſcum, aut Varadinum, aut Themiſvvar oppugnare.*

Bellogradenſis expeditionis difficultates.

Si Bellogradenſis expeditio decernatur, inter eam urbem quidem & Eſſechum nullum obſtare munimentum, quod eam valde diuque remoretur. Sed has aliunde rei gerendae proſpectat difficultates. Savuum eam urbem adluere, & Tibiſcum Theminque non procul inde in Danubium immergi, qui ſaepe

tam

tam longe lateque agrum inundant, ut pontem Eſſechienſi nihilo breviorem producere neceſſe ſit. Omnino igitur providendum ne Chriſtiani milites, inter aquarum incerta trepidantes, aut alveorum haerentes coeno, Turcis de ſuperiori riparum loco commode deturbantibus ad certiſſimum exitium objiciantur. Quare pontem faciendum ut Savus ipſe trajiciatur: ſi prope Bellogradum, facile hoſtes opus prohibituros; ſin ſuperius paullo, qua copiae ad eam urbem porro circumducantur, Turcas ibi armamentarium, & penus condidiſſe, unde in omnes Hungariae urbes belli & vitae utilia depromant: belli rationem ſuadere hoſtibus, ut ibi caſtris praeſideant; quod ſi mature effecerint, tota ibi belli mole Chriſtianis pugnandum, & tamen incerto eventu. Et ut inde Turcae exturbentur, ac feliciter Bellogradum perveniatur, aeſtiva in agro habenda ab hoſtibus radicitus devaſtato; commeatus per unum & alterum pontem trajiciendos, qui, inundante flumine, facile abrumpi poſſint: & ancipitem belli adminiſtrationem duobus pontibus receptui providere; atque extenuato agmine commeare impedimenta, quae per terreſtre longumque iter

eſſent cum ingenti & difficultate, & ſumptu convehenda.

Varadinienſis provinciae molimina.

Si Varadinum oppugnatum eant, quanquam in finibus ad manus prompta omnia belli inſtrumenta; tamen id eſſe munimentum omnium Hungariae praeſtantiſſimum, & poſtquam Tranſylvania in Caeſaris ditionem redacta eſt, numeroſo ac praeferoci praeſidio firmatum, & omnibus ad acrem longamque obſidionem ſuſtentandam inſtructum: quare eo totis belli viribus eſſet incumbendum. At neceſſe ultra Danubium valida caſtra habere poſita, ut ejus longe lateque patens ager obtineatur, & hoſtibus Dravi trajiciendi adimatur facultas, ne libera ad Eſſechum inferant arma; Sigetum & Caniſſam ſtativis liberent; & forſan in Stiriam uſque inruant: nam raro ibi Germano militi laboranti e tam longinquo ferme deſperatum auxilium.

Themiſvvarienſis incoepti utilitates.

Utilius videri, Themiſvvar adgredi, non ſatis munitam urbem, & arcem prae illa Varadini infirmiorem. Ita facilius Tranſylvanos e proximo regi; Tartaros coërceri; Valachum cingi, ut opem in belli neceſſitates ſive ultro, ſive coactus conferat; ſuperiorem Hungariam cuſtodiri; Varadini praeſidium inter-

ter-

tercludi; ac ſi porro oppugnare placeat, facilius capi poſſe. Jam, Lippâ captâ, Maruſium fluere Caeſari, eique belli commeatus & cito & tuto devehere. Si ita Caeſari videatur, decernat ut Heislerius ab Hungaria, ipſe e Tranſylvania Lippam conferant arma, ibique ipſe exercitum recenſeat: nam ubi ad Themiſvvar univerſus conſederit, nullo negocio Titul non longe poſitum, aliqua copiarum parte inde deducta, captum iri: & ita Tibiſcum omni, qua fluit, tractu liberum fore. Reliquum Caeſaris copiarum in inferiore Hungaria, hereditariiſque regnis diſpoſitum Segedini cogendum; & pontibus duobus, altero ſuper Danubio Eſſechum verſus, altero ſuper Tibiſco ad Segedinum, exprompto agant auxilio, ſive id Themiſvvar, ſive Eſſechum expoſtulet; & in omnes adverſae fortunae caſus univerſae Chriſtianae vires in utraque provincia per Segedinenſes pontes ultro citroque communicent. Intra Non. Junias obſidionem inſtitui poſſe; Turcas Conſtantinopoli turbantes non ante Kal. Auguſti copias in proelia educturos; ipſoſque prohibitos Themiſvvar auxilio levare; nam pons eis ſuper Danubio vetaretur. Inſtituta expeditione

Te-

Techelium Bellogradum abigi, metu ne a Germanis intercludatur; eoque pacto ab tota ſuperiore Hungaria exterminari: & facultatem integram Caeſari, poſt Themiſvvar captum, Bellogradum adgredi, cum Themiſvvarienſis oppugnatio non ultra dies conſtet: Bellogradum in proximo; ejus praeſidij magnam partem Sophiam verſus contra Gengienem Paſſam eductam, ut eum quoquo modo debellent, ne forte cum Chriſtianis conjungat vires; oppidum ambitu vaſtum, & male manitum: ſi quam celerrime agmen ad Danubj ripas corripiatur, & cum alio exercitu, in Slavonia merente, per interjectum pontem ſocietur, ſero hoſte & infirmo, quam mature Savum trajecerint, tam facile potituros. Confert in hunc exitum orationem, ſe haec cenſere inſolentem dubia pro certis obdere; ne, ſi e ſententia non ſucceſſerit, ſibi auctoritas minuatur.

Carapbaei gravitas.

Bellogradenſis Provincia decernitur, & quas ob utilitates.

Tamen Caeſari immotum ſtetit Bellogradum oppugnare, ob ingentem ejus urbis utilitatem: nam ad ſiniſtram Danubio, dextrâ non procul inacceſſis montium jugis clauditur; quibus faucibus obſeratis, omnis quam latiſſimus ager a tergo rei bene geſtae fructus eſſet; & uno praeſidio

omnia

omnia hactenus bello parata protegerentur: & ubi ei oppido ingens hoſtium exercitus praeſideret, ſine noxa id omitteretur inceptum, & Bozinae Regnum invaderetur; ubi quamplurimi Chriſtiani, ut Turcicum excutiant jugum, arma Caeſari caperent, & Arzigovinae latiſſimus ager, & poſt Aegyptum uberrimus, in Hybernis ſuum militem ſuſtentaret: in eo agmine Themiſwar oppugnari, & Varadinum incendi poſſe.

CAPUT X.

Ad Bellogradenſem expeditionem proficiſcitur, ut cum AEnea Caprara ſub Maximiliano Emmanuele Bavariae Duce rem gerat: in agmine Titul capit: exercitum Tranſylvanico commeatu reficit: Chriſtianorum Bellogradenſium Legatos audit: Bavari, & Lotharingj diſſidia componit.

UBi Caeſar hanc belli ea aeſtate gerendi rationem deſtinavit, Caraphaeus inlico ad expediendum agmen adplicuit. Eique Tranſylvani ad impedi-

pedimenta tam longo itinere devehenda mille bovum largi lubenteſque dant dono; ſed is frugali generoſitate ſolum eorum accipit uſum. Jamque, ut memoravimus, moverat caſtra, quum aliquot dies eum remorata eſt Coronenſium ſeditio; qui ad officium omnino revocandi erant, cum ob quas ſupra tradidimus cauſſas, tum quod tam procul exercitus duceretur; quamobrem Tranſylvaniam nedum oportebat, ſed neceſſe erat relinquere uſquequaque pacatam. Sed enim moras expeditioni adtulere partim de demandanda exercituum Quaeſtura lenta & diu vexata deliberatio; partim anni natura ad imbres continenter gignendos comparata. Unde commodum fuit Primo Vezirio periculis, quae Turcicae reip. & ingentia & certa imminebant, occurrere; praevalido urbem Bellogradum praeſidio firmare, Oſmane Gengiene ei urbi ferre ſubſidia e campis juſſo; a quo, ſummi armorum Ducis imperio contra hoſtes delato, ſeditionis tranquillationem redemerat. Ita temporis utilitates & plurimae, & maximae perierunt. At hercule arduam eam effecit provinciam morbus, in quem ſatis

A Tranſylvanis mille boves Caraphaeo dono dati.

Sed is eorum accipit ſolum uſū.

Cauſſae cur Caraphaeus non prius Tranſylvania egreditur, quam pacatā Coronā.

Cur expeditio Bellogradenſis tardior?

Unde facta impeditior?

Oſmanes Gengienes civilia arma vertit in Chriſtianos.

Lotharingius in morbum incidit.

incommode inciderat Lotharingius, qui ſua ſpectatiſſima auctoritate rem gereret.

Bavarus petit Bellogradenſem Provinciam omnium hoc bello praeſtantiſſimã.

Bellogradum olim Hungariae Palladium.

Bellogradum captum praecipua Soleymanis victoria.

Totius orbis Chriſtiani propugnaculum;

Et veluti Conſtãtinopolis porta.

Igitur Dux Bavarorum, Princeps bellicae gloriae flagrantiſſimus, cum intelligeret id belli facinus omnium, quotquot unquam eo bello erant edita, praeſtantiſſimum; nam id oppidum erat olim veluti Hungariae Palladium (ſigna enim & vexilla, ab Amurathis uſque ad Soleymanis tempeſtatem Turcis erepta, ibi ab Hungaris Regibus adſervabantur) & qui de ea urbe victoriam retuliſſet Magno Soleymani hoſtimentum faceret: ut enim ille poſtquam eam urbem, quae non ſolum Hungariae ſed eſt totius orbis Chriſtiani propugnaculum, cepit; ſibi ſuiſque ſucceſſoribus ad proferendum longe lateque in occiduam plagam imperium regiam viam munivit; ita, eadem urbe recepta, Caeſari Conſtantinopolim facillimam occupatu patere, cum nulla poſt Bellogradum ſit urbs munita, quae ejus victoriae uſum praepediat; & ſede Imperj capta, unde in reliqua Europae regna auctoritas vireſque intenduntur, non plurium ſeculorum decurſu, ſed brevi unius atque alterius anni curriculo

hac

hac Orbis terrarum parte feliciſſime exuat. His de cauſſis ſtudio ejus gerendi belli inflammatus, jam inde quum Munachj erat, per Theodorum Stratthmanium a Caeſare eam provinciam petiit: quam ei Caeſar tum amplitudine viri Principis, qui tanto armorum imperio cum ſumma dignitate fungeretur, tum ejus in Auguſtam Domum egregiis & conſtantibus meritis commotus, decrevit: AEneam Caprarara ejus legatum creavit; & Caraphaeum juſſit ut in inferiorem Hungariam maturans, Quaeſturae munus capeſſeret; & cum Caprara tanti Principis viri gloriae inſerviret in ea armis gerenda Provincia, in qua omnis rei Chriſtianae fortuna in utrumque momentum ſtabat.

Caeſar Provinciam Bavaro demandat.

AEneam Capraram belli Legatum creat.

Et Caraphaeum jubet ut cum Caprara Bavari gloriae ſubſerviat.

Jamque in ea Hungariae parte res proſpere geri occoepta Albae-regalis deditione. Etenim ab anno uſque ſuperiore, quum Ciokakum & Palota receptae, commodum viſum urbem, in earum arcium conſpectu ſitam, ſtativis circumſidere: tandem, Agriâ Mungactioque deditis, in generoſis Germanorum animis gloriae aemulatio virtutem exacuit, quod Caraphaeus muni-

Alba regalis jam ante reciperata.

Ex generoſa aliorum Ducum cum Caraphaeo aemulatione.

Zz 2 tiſſi-

tiſſima oppida duo, captu ardua ac difficillima, & tam longinqua, per hyemis ſaevitiam parva militum manu cepiſſet; ipſi autem Albam-regalem, Sigetum, & Caniſſam, Turcarum contra Viennam propugnacula adhuc in hoſtium ditione eſſe ſinerent; & agrum omnem, Danubium inter & Dravum ſitum, eorum praeſidiariorum infeſtis excurſibus incultum ſqualere perpeterentur. Igitur Albam-regalem, urbem Budae dignitate ſecundam, ubi Hungariae Regum ſepulchretum erat, & eorundem Acta adſervabantur, oppugnant; & VI. Idus Majas, iiſdem quibus Agria conditionibus deditam, recipiunt: Caniſſam autem & Sigetum acrius circumſidunt.

Iiſdem conditionibus deditur, quibus Agria Carapbaco.

Sed mox Caprara multa fecit, multa tulit in traducendo Dravum exercitu: nam anni tempore hyemem perpetuam referente, multa imbrium vi, & fluminis inundatione omnia alte lateque medio Junio menſe ſtagnabant. In Danubj tamen ripa Illochum, & Peter-Varadinum capit; primum utile, ſecundum neceſſarium & ipſius munimenti praeſtantiâ, & quia commeatum in Superiorem Hungariam praebebat:

Capraraе in trajiciendo Dravo aerumna.

Illocbum, & Peter-varadinum capit.

bebat: in qua Caraphaeus agmen ductans Titul cepit, quod unum oppidum Turcis ſuperſtabat ad dexteram Tibiſci ripam, ante quam in Danubj fluentam nomenque decurrat.

Caraphaeus in agmine capit Titul.

Sed ut Segedinum pervenit, iterum ab oculis graviter aegrotare, quibus ab udo Hungariae coelo ſaepiſſime laborabat. Deſiderabatur autem in exercitu, ut ſua quoque auctoritate militum animos erigeret, Lotharingj morbo perculſos, neque dum Bavari praeſentiâ firmatos. Quod Caeſar ut reſcivit, ob Caraphaei ſalutem palam vota concepit; & exaudita: nam brevi convaluit, & Peter-Varadino Caprarae conjungitur: ac Titulj capti famâ, & ſtipendio de Tranſylvania opportune ſoluto, & commeatu curribus quingentis devecto, in praeſens reficit, & ad poſteros labores confirmat.

Segedini ab oculis aegrotat.

Deſideratur in caſtris.

Caeſar vota concipit pro Caraphaeo.

Commeatu Trãſylvanico exercitum reficit.

Mox audit Chriſtianorum Legatos Bellogrado miſſos, qui orabant, *ut ſe mature e Turcico jugo liberatum veniret*. Dux *laudat eorum ſtudia, in quorum praemium, proſpere cadentibus rebus, eorum bona & ante parta, & quae in ea expugnatione quae-*

Audit Chriſtianorum Bellogradenſium Legatos.

ſie-

ſierint, *intacta iis fore* pollicetur: quae res poſtea dedit ut, adpetentibus Bellogradum Chriſtianis, Turcae popularium animis diffiſi extemplo ſuburbia, & caſtra ad urbem poſita incenderint.

Bavarus ad exercitum adeſt.

Tandem IV. Idus Auguſti Bavarus ad exercitum, quadraginta fortium Germanorum millibus, & quamplurimis Hungarorum copiis florentem, advenit. Tentat per inſulam, *Zingarim* dictam, Savum trajicere, qua in re totum ejus incoepti molimen. Turcae, ut perſentiſcunt, eam fortiter occupant. Igitur Bavarus per iter ad ripam conſitis arboribus denſum infra veſtigabundus pergit; & ad duas ferme horas commodum amnem invenit, ubi anguſtior fluit. Nocte ſilenti eo deferri naves jubet: ſed dum in flumen deducebantur, ad ſonitum Turcae veriti quod res erat, ad alteram adcurrunt ripam, caeciſque telis infeſtant trajectum. Glandium ſibilis nautae, nocturnis inſuper umbris intendentibus metum, perterriti ad ripam rurſus adpellunt, naves deſerunt, & inter proxima dumeta occultantur. Non hortatus, non minae proficere; & tamen in pau-

Omne belli punctum in Savi trajectu.

Turcae impediunt;

Obturbant;

Deterrent.

paucis ejus noctis horis omne rei bene geſtae precium ſitum erat. Igitur Dux binos aureos numos in audentes edicit; cum cuique degeneri peccatum ipſa nox ignoviſſet. Statim recurrere ad tranſtra, complere milite naves, impellere alacri animo remos. Techelius cum duodecim equitum millibus, & ingentibus Tartarorum catervis duabus, & perduellibus Hungaris, Germanos ad alteram ripam adpropinquantes tormentis arcere obnitebatur. Sed hi navium ordinibus in medio flumine confertis, & quo propius accederent majori copia in hoſtes ignita tela conjicientes, eos tandem ab ea ripae parte diſturbarunt, ubi ad diluculum uſque quinque Germanorum millia expoſiti.

Magnanimitas Bavari, Virtutem addit Chriſtianis.

Techelius juſto exercitu arcere conatur.

Sed nequidquā.

Ubi inluceſcente die Oſmanes Germanum trajectum jam caſtra munire conſpexit, fremere quod tam inſperata occaſione abuſus fuerit, qua Chriſtianum exercitum in alto gurgite turbantem omnem prorſus delere ſperaverat: & tamen denuo Techelium mittit cum ſex peditum equitumque millibus, ut caſtrorum latus, quod non omnino Germani aggere & vallo munie-

Oſmanis errores.

Techelium contra Chriſtianos trajectos immittit.

nie-

Techelj audacia Germani virtute repulſa. nierant, adgrederetur. Sed in aequo majori virtute repulſus perduellis: qui auſus erat tanti exercitus robori, ſub tali Duce obſtare atque officere: quando rebellantium ea propria pugnandi ratio eſt, diſcrimina ſemper ac detur locus fugâ declinare, & duntaxat circumventos, deſperatione ſimulante virtutem, fortiter agere. Inlico Bavarus pontem e navibus faciundum imperat; eodemque die effectum reliquae copiae libere ocioſeque ſequenti nocte ſuperarunt.

Quae perduelliū pugnandi ratio?

Reliquae copiae eodem die per pontem trajectae.

Bellogradi imago. VI. Idus Auguſti Bellogradum caſtra movit, quam ſuper Tauruni ruinis conditam Albam-graecam dixere. Ea in Hungariae finibus ſedet, Serviaeque angulo, quem Danubius Savuſque deſcribunt, ubi ille hujus tum aquas tum nomen abſorbet: & hinc iis fluminibus, hinc procul continuo inacceſſorum montium jugo fauces cuſtodit, e quibus Turcicae vires in Hungariam univerſam evomüntur. Suburbia fertilium agrorum conſpectu amoena; urbs magna ex parte adluitur Savo; & in edito arx munita mediae imminet urbi. Non procul inde caſtra communitiſſima,

& ad

& ad bellum Hungaricum gerendum inſtructiſſima poſita.

Oſmanes caſtra Turcica, & ſuburbia Bellogradenſia incendit.

Sed ubi exercitus Chriſtianus urbem conſpexit, extemplo vidit eam magno tetroque incendio conflagrare. Nam Oſmanes, Chriſtianorum animis diffiſus, metuit urbem e caſtris ejus praeſidio poſitis propugnare; quamobrem & caſtra & ſuburbia incendi juſſit, cum ingenti Chriſtianorum clade; tria inſuper Janicſarorum millia praeſidio urbi impoſuit; Mehmedi Paſae propugnationem permittit; ſe ab apertis campis auxilium iis facilius commodiuſque adlaturum pollicetur. Non enim arbitrabatur ullo pacto Germanum eam urbem & ſua vi munitiſſimam, & forti milite abunde firmatam circumſidere diu poſſe, omni circum agro late vaſtato, & de adlatis procul commeatibus miſere victitantem. Sed & exercitui jam Caraphaei providentia cibi pabulique multum erat; & fors praeterea tulit ut, dum caſtra feſtinanter incenderet, ingentem frugum copiam ibi conditam hoſti intactam reliquerit.

Validum Bellogradi praeſidiū relinquit.

Mehmedem Paſam propugnationi proponit; ipſe in campis rem geſturus.

Ubi tam trepidas Turcarum res Eugenius Princeps a Sabaudia, ad explorandum

Bavarus urbem circumvallat.

incendium miſſus, renunciat; accedit Bavarus, obſervat urbem; ab Savo Danubium uſque circumvallat; & ab leva, qua ad caſtra ſpectabat, ſtatuit oppugnare; ubi octo ingentes turres, quarum ſex rotundae, duae quadratae, id urbis muniunt latus. Improbo labore aggeres educti, aperti cuniculi, extructi tumuli, ubi tormenta locanda: quae quia de Buda cunctanctius mittebantur, Caraphaeus aere dato miſit qui citius deveherent. Interea ter obſeſſi ferociter, ut opera diſturbent, erumpunt; ter ferociter ab obſidentibus repulſi ſunt.

Et opera oppugnationis inſtituit.

Caraphaeus tormenta de Buda devehenda maturat.

Et additur Chriſtianis animus, per tentoria divulgato, *Oſmanem Semendriam ad dexteram Danubj ripam, triginta paſſuum millia Bellogrado diſſitam, incendiſſe, & abduxiſſe praeſidium: Veteranium autem Caranſebe ſine omni vi inlata ex Caraphaei praeſcripto potitum*. Unde conjectum non temere, *Turcas ubique perculſos de Bellogradi ſalute cogitare non poſſe*. At alii, magis ex ſimilitudine veri, quam ex re ipſa, putare, *Oſmanem Primo Vezirio de Bellogradi propugnatione ea quae praeſtanda erant pollicitum, cum hoſtium virtutem opinione longe*

Semendria incenſa ab Oſmane.

Caranſebe Veteranio ultro dedita.

Res Turcarum perculſae.

Veriſimilis conjectura, ſed falſa comperta,

Oſmanem iterũ ſeditionem coeptare.

longe majorem in Savi trajectu ſpectaſſet, metu ne meritas vani ingenj lueret poenas, Niſsâ Sophiam verſus profectum eſſe, ut aliam Conſtantinopoli nunc faciat ſeditionem. Tandem devecta tormenta; & contra unam quadratarum turrium, quam deſcripſimus, contraque adſtructas hinc atque hinc loricas ſunt conlocata.

Oppugnatio inſtituta.

Quum diſſidj initium extitit, quod niſi Caraphaeus compoſuiſſet, rem certe Chriſtianam perdidiſſet univerſam. Jam Lotharingius dubio diuturnoque convaluerat morbo, & Bellogradum verſus inſtituerat iter, ut ei Provinciae ſummus armorum Caeſaris Legatus moderaretur. Bavarus id nullo omnino pacto pati obſirmatus: adferebat enim, *ſupremum in eam aeſtatem belli arbitrium ſibi a Caeſare eſſe permiſſum: jam in Europae Aſiaeque conſpectu Bellogradi obſidium inſtituiſſe: nominis jacturam nullis poſtea gloriae argumentis reparandam facturum, ſi genus humanum pervadat de ſe opinio, id incoeptum ſuo ductu ſuoque imperio effectum dare nequiviſſe. At Lotharingium tot tantiſque rebus praeclare geſtis maximi armorum Imperatoris famam compa-*

Diſſidj initium inter Bavarum & Lotharingiū Duces.

Lotharingius Bellogradū iter facit.

Bavarus eum accedere Bellogradum non patitur.

raſſe ; ut ſi multum de ea alteri concedat, tamen ſat abunde ei ad ampliſſimi nominis aeternitatem ſupereſſe : & promerere ſuam ſocj fidem, qui in eo bello ingentem auri vim profudit, & ſuis haut ſpernendis auxiliis Caeſarem per omne id belli tempus perpetuo conſtanterque juvavit, uti nunc ſibi quoque Auguſtae Domus adfini hunc Caeſar commodet locum gloriae comparandae.

Caraphaeus flectere Bavarum conatur, ſed nequidquam.

Caraphaeus *munificentiâ Principis, ſociali fide, & Generi pietate ſummis laudibus exornatâ*, monebat tamen, *turpe eſſe quemvis honeſto loco natum, nedum Lotharingium, caſtris prohibere ; aut uti aſſiduum merere Ducem, & Principis viri dignitate, & ſummi armorum Imperj Legati amplitudine, & rerum bello geſtarum gloriâ noſtrae omnique futurorum memoriae praeſtantiſſimum*. Nihilomagis Bavarus his dictis quidquam de ſententia dimoveri : quin gloriae ſtimulis incitatus eo decurrebat, *ut ſi Lotharingius ad eam imperandam oppugnationem accederet, ſe inlico ſua abducturum auxilia, iturumque obviam, eumque ad ſingulare certamen provocaturum, in quo de ea contumelia armorum judicio redderet ſibi rationem*. In

Res Chriſtiana univerſa in praecipiti.

tam

tam praecipiti abruptoque res Chriſtiana ſtabat loco.

Caſus temperamenti capiendi oblatus.

Forte fortuna evenit interea quod Caeſar Bavaro mandat *ut, ubi uſus ſit, ad ſe evocet ſex Germanorum millia, quibus Ludovicus Badenſis cum Croatis in Slavonia rem gerebat, & capto Bellogrado cum iis copiis ad occupandam Bozinam mittat*. Hinc Bavarus argumentum ſumit ut Lotharingius eam ſuſcipiat provinciam. Caraphaeus probavit conſilium, *ſed parvum exercitum, quem ſummus armorum Caeſaris Legatus pro dignitate ductaret, eum eſſe cenſebat*. Igitur rogabat, *quando ſtaret ſententia, uti ei ſex legiones de Caſtris Bellogradenſibus adderet*. Bavarus principio non auſcultare: tandem Caraphaei precibus fatigatus in id convenit, *modo Lotharingius Bellogrado procul abeat, ut omnem a ſe opinionem amoveat, eum obſidioni moderari*. Id maluit Caraphaeus, ne ſi prope Bellogradum Lotharingius rem gereret, aliqua belli forte exiſtente neceſſitate, Bavarus aliam, mox aliam ab eo legionem praeſidio ſubſidiove evocaret, & eo pacto diſſidj cauſſae integraſcerent. Sed ſumme anxius agebat an Caeſar rem proba-

Caraphaeus pro Lotharingi dignitate agit.

Bavarus de gloria impenſe ſolicitus.

Caraphaeus eam Bavari anxietatem promovens alias diſſidj cauſſas praecidit.

baret, an Lotharingius aſſentiretur. Interea is jam ad Bellogradi caſtra adpropinquabat; quum ei Caraphaeus per officj ſpeciem, ſed magis rei ipſius cauſsâ fit obviam, ac perturbati ſimilis;

Caraphaei ad Lotharingium oratio.

In ſummo, inquit, *rei Chriſtianae diſcrimine de tua aequitate aliquid, Dux inclyte, ſpopondi; & multum de Caeſaris jure adtrectavi. Niſi ignoſcatis factum, non queror ſane quas nimiae pietatis dedero poenas, ſubeundo Leopoldi offenſiones, & tuas: ſed ipſius rei Chriſtianae exitium perhorreſco. Dux Bavarus Bellogradum ſuo ductu imperioque expugnare flagrantiſſime cupit: potens Germaniae Princeps, ſociorum omnium liberalitate, fide, conſtantia facile primus, magno animo juvenis, & vehementer inſiſtens ſemel deliberatis. Dignitatis tuae apud eum partes egi: ſed is te rerum bello geſtarum gloriâ ita abundare ait, ut commode hac ſibi concedere poſſis. Vide, obſecro, in quam diſcriminoſo ſit res ſita loco. Id hoſtes optarunt, ut ſuae turbae in Chriſtianos reciderent: jam voti bona ex parte damnati ſunt, cum jam apud eos militares tumultus conſederint: & miſera ſane rerum converſio fieret, ſi quas vi-*

victorias ob Turcici exercitus ſeditionem nos de hoſtibus referre oportuerat, nunc ii ob Ducum Chriſtianorum certamina de nobis reportarent. Quod ſi, avertat Deus omen, acciderit; quem ultro ſemper ambivit honos, tuae gloriae invidi te carpſerint invidum alienae. Jam innumerae, & maximae, & munitiſſimae hoc bello a Te oppugnatae captaeque urbes: paſſim in Hungaria de ingentibus Turcarum exercitibus fuſis, fugatis, caeſis, profligatiſque ſtatuta tropaea. Parce huic triumpho; ut omnis temporum poſteritas praedicet, Lotharingium pietate & magnitudine animi victorias aliis ſummis belli Ducibus parandas lubentem permiſiſſe, qui ab eo multum Imperatoriae artis didicerant, & id adfectarunt ut quondam ejus ſimiles eſſent.

Lotharingius, & Bavarus conciliati.

Dux alto animo & Septemviri deſiderio morem geſſit, & Caraphaei conſilium laudavit. Hinc pergit ad caſtra. Bavarus ei fit obviam: hinc ducit, ut caſtra quemadmodum munita ac diſpoſita, tormenta locata, apertos cuniculos, aliaque opera viſat; quae cuncta arte effecta probavit. Mox ad prandium invitat: & inter dapes evocantur equitum legiones ſex, quas ſub impe-

pe-

perium accipit; inde proficiſcitur, ut procul hoſtes obſervet, & id obſidium protegat: exercituſque univerſus venientem, ſuper poculis, & abeuntem armorum fragore ſalutavit.

Oppugnationis progreſſus.

Et jam tandem crebris denſiſque tormentorum ictibus turris diruta, & hinc atque hinc late perruptus murus, & cuniculo ſuccenſum id muri latus ampliter patefactum. Hinc Bavarus urbem adgrediendam C. Serenio demandat; quocum uno Caraphaeus ſemper contubernium agitavit, ut jam ſub *fratris* praeſcriptione ad eum literas ſcriberet: bis mille fortiorum militum ad impreſſionem faciendam deligit; & ut obſeſſos diſtrahat, alios qua urbs terram ſpectat, alios qua fluminibus lambitur navibus impoſitos jubet obſeſſis impetus ſimulacrum offerre. Alacriter primi conantur eniſum: a propugnatoribus vulnera ſpiſſa ingruunt, frequenteſque caedes. Sed ab dextera C. Auſpergius gravi vulnere invalidus; C. Scharffembergius, & Emmanuel Fruſtembergius occubuere. Tantorum caſibus virorum miles incipit trepidare. Ibi Dux mirâ animi corporiſque praeſen-

C. Serenius adgrediendae urbi praepoſitus.

Impetus in urbem faciendi ratio.

Clarorum virorum funera.

Rerum difficultas.

ſentiâ ſuis audaciae, terrori hoſtibus adeſt; *Bavari Ducis praeclara virtus;*

Uno, proclamans, *atque altero*, *Commilitones, quem enitamini, gradu omnis Chriſtiani nominis gloria, Turcarumque excidium definitur. In hoc ſuperato muro terminus alte defixus haeret, quo omnia hoc bello parta firmantur. Heic Conſtantinopolis portae patent; nec ulla reliqua belli aerumna perferenda: heic opulentiſſima Turcarum Regia expugnatur. Juvet meminiſſe Viennae obſeſſae, & graviora quae invictâ virtute ſuperaſtis: atque innumeris maximiſque victoriis, quas de hoſtibus per inexpugnabiles captas urbes, per ingentes editas clades retuliſtis, nunc, perpetua an fluxa ſint tanta bona parta, decernitur.* *Voce,*

Quibus magno animo dictis, ſuoque magis exemplo tantos jam cedentibus animos addidit, ut jam muro per ſummam virtutem potiti ſint. Jamque ad caedes praedamque celerabant gradum, quum profunda poſt murum objecta nec opinantibus foſſa, alius agger, aliud vallum praeſumptae victoriae intemperantiam compeſcuit. Hinc ſuper muri ruinis alia mu- *Et exemplo ſpectata.* *Nova militi objecta aerumna.*

niunt caſtra, hoſtibus graviter infeſtantibus opus.

Egregiae Bavari Ducis artes.

Dux inlico integros feſſis ſubmittit, qui irarum impetu foſſam tranſiliunt; vallum ſubeunt, ſuperant, tenent: per urbem diruunt, & quantum de victis licuit, tantum audent. Arx, effuſo per captam urbem praeſidio, cum trecentis militibus extemplo ea lege dedita, ut iis, & Mehmedi Paſae vita captivitate conſtaret. Ita VIII. Id. Septembris praeclara urbs, quae a Soleymane, ac ſucceſſoribus Turcarum Dominis octo & ſexaginta ſupra centum annos ad proferendum in occidentem plagam Imperium patuit; nunc Caeſari vere Auguſto ad Conſtantinopolim capiendam regiam viam munit; cum nullum interea munitum oppidum obſtet quin ea Turcici Imperj ſede potiatur.

Vrbs capitur.

Arx deditur.

Incomparabilis victoriae dignitas utilitaſque.

Vt victoriâ utendum Caraphaeo videtur.

Capto Bellogrado, ita Caraphaeo eâ victoriâ per tempus utendum videbatur; *quando jam Semendria recepta erat, Themiſvvar armis adgredi, & omnia, quae Turcis in Valachia praeſtant munimenta, occupare*. Nam de Bozina invadenda alienum omnino tempus cenſebat. *Quanquam enim*

Bozinae expeditio importuna.

ea

ea regio antiquitus tantae eſſet in ea Orbis terrarum parte praeſtantiae, ut ejus potentes Illyrici Reges appellarentur; & in ea feraciſſimus Arzigovinae ager, a quo poſtea Bozinae Reges regno indidere nomen: tamen clauſtro locorum praecipuus olim fuit Turcas inter & Hungaros limes. Nam inter excelſa montium cacumina ſitum Regnum, & per amfractuoſas arctiſſimaſque Alpium fauces ſine tormentis, ſine commeatibus penetrandum; ubi cum nullum ſit munimentum, caſtra ſuper rigentibus montium metanda jugis. Gens vero molliſſime tractanda, ne durius habita alio convertatur, unde leviora onera ferat. Itaque Germanis copiis inter abruptarum Alpium horrenda, & ex gentis pudore precariam animam ſub rigente Coelo ducere ſatis periculoſum eſſe ſentiebat. Sed per ſuetas deliberandi moras, jam adpetente Autumno, Themiſwar quoque, inter paludum ſtagnantia ſitum, jam invadendi tempus praeteriit.

Bozinae Principes Illyrici Reges dicti.
Et Reges Arzigovinae appellati.
Bozina finis olim Turcici Imperj.
Difficilis aditu.
Immunita.
Expeditionis pericula.
Cunctando victoriae ſubducta utilitas.

Igitur Caraphaeus Bellogradum pro re & tempore communiri curat; & Semendriae, hoſti omnium proximae urbi, bis equitum millia praeſidere jubet: qui ſe-

Caraphaeus Bellogradum, ut licet, munit.
Semendriam valido praeſidio firmat, & quem in uſum?

cundo Danubio eam provinciam infeſtent; universſae Bulgariae tributa imponant, hoſtium explorent conatus, eoſque in Bozinam commeare prohibeant.

DE

DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI
Liber Quartus.

Digitized by Google

CAPUT I.

Turcis de pace Legatis ad Bellogradum admiſſis, a Caeſ. evocatur.

Poſtero die quo Bellogradum captum, dum ſupplicationes Summo Numini de relata victoria habebantur; Suffichiar Effendis cum collega uno, & Alexandro Maurocordato, ac Thoma Tarſia interpretibus additis, ad Bavarum a Turcico Senatu Legati advene-

Turcae de pace Legati.

Interpretes Legationis.

re

re de Pace, ut praedicabant, Viennam tranſituri. Nam Soleymanes, omnem vitam patriae legis moriſque eruditioni abditus, manſuetum potius animum, quam bellicoſum formarat; idque adeo bellum jure improbatum averſabatur, & ad pacem lubens ſpectabat; ſed deliberabat de ejus petendae dignitate. Turcae Patres hunc honeſtum excogitarunt colorem, ut *ad Chriſtianorum Imperatorem Legatos mitteret cum literis, queis eum certiorem faceret, ſe rerum potitum ingenio a bello ad pacem proclivi: & in eandem ſententiam alias Polono, Venetoque dandas committeret.*

Soleymanes Imp. Turcarum pacifico ingenio.

Legationis color.

Oſmanes Gengienes commodum ratus eà uti opportunitate, ut Legati Bellogradum, antequam caperetur, pervenirent; &, pacis mentione per Chriſtianum exercitum divulgatâ, avidos ejus victoriae retunderent animos; Niſsâ per Turcarum Imperatoris viatorem, quem *Chiauſium* appellant, ad Bavarum Ducem ſcribit; *ab ſuo Turcarum Domino Legatos literas graviſſimis de rebus ſcriptas ad Germanorum Imperatorem adferre: quare Dux eos fido ſatellitio ſtipatos ad ſe venire patiatur: ſinatque porro*

Oſmanis Gengienis conſilium.

De adventantibus Legatis Bavarum certiorem facit.

ro Viennam tuto & libere commeare.

Bavarus ea de re conſulit Caraphaeum: qui quanquam conjiceret, Legatos aut vana, aut injuſta de pacis negocio adportaturos; cenſet tamen admitti oportere, *quando is omnem ejus rei habeat poteſtatem: ne qua forte invidia exiſtat, Caeſarem communis ſortis oblitum proferendi Imperj cupiditate tranſverſum agi*. At veritus ne hoſtes hoſtium res, conſiliaque explorarent, utile rebatur, *ut eos ſuper ponte infra Bellogradum facto a caſtris procul audiret*. Et jam Bavarus, eam ſententiam amplexus, Oſmani reſcripſit, ut trecentis Croatis militibus ſtipati Semendriâ ad ſe accederent.

Bavarus conſulit ea de re Caraphaeum, qui cenſet admitti,

Sed Bellogrado procul.

Sed capto interea Bellogrado, Caraphaeus ejuſdem utilitatis ſuaſu conſilium, quod primum intenderat, in contrarium vertit; & auctor Bavaro eſt *ut captam ineant urbem, & florentem recenti ingentique victoria Chriſtianum exercitum, fulgentes Caeſaris imagines Bellogradi muris arcique praefixas, & ſaeva excidia miſeraſque clades ſuorum ſpectent*. Alto animo Effendis victoris exercitus ora vultuſque ſubſtinuit; & aequa pietate gentilium ſuorum cadavera aut vulneribus con-

At capto jam Bellogrado mutat ſententiam. cenſetque, ut in urbe capta excipiantur.

Erectus Barbari Legati animus.

 foſſa,

foſſa, aut caedibus deartuata contuens, in vocem utroque adfectu tinctam erupit: *Non Chriſtianorum virtus, ſed noſtra flagitia haec tanta nobis dant mala.*

Caraphaeus Legatos ad Bavarum ducit.

Caraphaeus eos ad Bavarum in praetorium ducit, ubi omnes belli ſubſummi aderant Duces. Ii, non ultra verborum officia tranſgreſſi, cauſſam cur Legati venirent omnino tacuere. Dux eos comiter ad prandium invitat, liberaliter adhibet, mox Caraphaeo committit, qui Viennam profecturus erat, quo maximis graviſſimiſque de rebus ſuper pace belloque decernendis a Caeſare fuerat adcerſitus.

Et ab eodem in fidem recipit.

Viennam a Caeſare evocatus.

Bavarus ſcribit de Turcica Legatione ad Caeſarem.

Caraphaeus Legatis comitatum decernit.

Auctor quoque Bavaro eſt, qui ſtatim ad Caeſarem de adventu Legatorum ſcribat, ut de ea re Foederatos participes faciat: mox eos ſecum ultra Savum ducit; comites itineris quadringentos equites, duces autem viros prudentes & hoſpitales addit; monetque, *ut captas hoc bello urbes, & praecipue Budam declinent, ne adhuc deformata expugnationibus munimenta conſpiciant, quae Caeſar per belli nunquam ceſſantis tempus reficere non dum potuerat.* Et tamen idem quod Legati iter facere, ut

Ejuſdem circumſpectio.

Saepe in itinere cum Legatis cōgreditur.

per

per eam occaſionem ſaepe cum iis congrederetur, & quid ſynceri ac ſolidi adferrent penitius exploraret.

Sed Legati abſtruſi & impenetrabiles: Effendis enim ſemper ſecum mandatorum codicillos ſignatos gerebat; ut qui ab ejus legationis ſecretis erat de ejus arcano nihil omnino ſe ſcire adfirmaret. Semper iis una frequentes aderant Maurocordatus, qui Conſtantinopoli domum, uxorem, liberos habebat, necnon erat aemulorum Caeſaris ſtudioſus; & Thomas Tarſia Maurocordati adfinis, Venetaeque Reip. Interpres, qui praedicabat, a Magno Vezirio vi adactum ad eam interpretandam Legationem.

Summa taciturnitas Legatorum.

Interea Keskemeti in febrim Effendis incidit: & Caraphaeus dum ſermones cum Maurocordato ſerit, percunctatus eſt, *an Legati ſumma rei agendae poteſtate inſtructi veniſſent: de qua re ambigere ſe dicebat, quod omnis Dravum inter Savumque ditio, & Savus ipſe cum Bellogrado a Caeſare reciperata erant, poſtquam Legati, ut temporis rationem inibat, Conſtantinopoli profecti ſunt: alioqui, conficiebat, eos novis amplioribuſque mandatis egere*: cui caute

Effendis Keskemeti aegrotat,

 Mau-

Maurocordatus cautus.

Maurocordatus, *ſe arbitrari de eo quoque praeſcripta in eos caſus mandata habere, certum tamen non ſcire*. Hinc Caraphaeus conjiciebat, *aut Turcas jam de Bellogrado, antequam caperetur, deſperaſſe; aut Legatos plenum mandatae rei arbitrium habere.* At liberior ejus, qui a ſecretis erat, vox ſuper coenam erupit: *in ea Legatione omnem Conſtantinopolitanorum ſpem conlocatam.* Unde Caraphaeus cenſuit, eos amplas pacis conditiones oblaturos. Hinc imperat ut, ubi Effendis convaluerit, Legati recta Pottendorfium ducantur, ſepoſitam, munitam, & unâ portâ patentem arcem; omniaque providet, quibus Turcae uti Legati ſancte habeantur, uti hoſtes acriter obſerventur.

Caraphaei conjectura de poteſtate Legatorum.

Turcarum animi graviter perculſi.

Caraphaeus imperat Legatos Pottendulfium duci; & quid ita.

Interea jam Caeſar de adventu Legatorum Polonum Regem, & Venetum Senatum certiores fecerat, ut & foederati Regis officio fungeretur, & pacem an bellum mallent, cognoſceret; ac Lotharingium de pace cum Legatis agere deſtinarat. Atque ille quidem jam cum iis Budae conloqui coepit; mox morbo correptus, per quod idem tempus Caraphaeus in Auſtria aegrotabat.

Socj de adventu Legatorum a Caeſ. certiores facti.

Lotharingius cũ Legatis agere deſtinatus.

Aegrotat.

Caraphaeus aegrotat in Auſtria.

Sed

Sed Caeſar ei omnem denegat moram hactenus convaleſcat, jubetque *ut extemplo Viennam contendat, ne Foederatis ſuſpicio incidat, eo colore Caraphaeum morari, ut ſecreto cum Turcis de pace tranſigat.*

Caeſar ſolicitus de ſociali fide. Caraphaeum aegrotum Viennam evocat.

CAPUT II.

In Sanctius Conſilium adſcitus Caeſari, quo ad Pacem animum lubentius inducat, Hungaricam Rempublicam ordinandam proponit, ut tandem aliquando diuturni ac ſumptuoſi belli dignos per Pacem conligat fructus.

Caraphaeus a ſanctiori Conſilio eſſe juſſus.

Caeſari Hungariam proponit.

UT Viennam Caraphaeus pervenit, inter Sanctioris Senatus Patres cooptatus eſt; & ubi per morbum licuit, quinque poſt perpetuos annos Caeſarem adit coram, adloquiturque: & quo ei gravius pacem ſuadeat, ingentes perenneſque belli Hungarici fructus exponit, ſi

pace

pace parta Hungariae Regnum bonis rationibus ordinandum ſuſcipiat. Etenim Hungariae, longo duûm & viginti annorum, quos ibi res geſſerat, uſu, multa emendanda, complura promovenda, pleraque inſtituenda animadverterat : ſed ad Bellogradum, ejus ſitus cogitans ingentes utilitates, haec de ea republica ordinanda meditatus erat, quae mox Caeſari in haec ferme verba enarravit.

Tranſylvania, & Bellogradum digna ejus belli praemia.

Ordinationis propoſitio.

Jam divino beneficio in utraque Hungaria ingentes ab eo victorias reportatas; ſed hinc Tranſylvaniam, hinc Bellogradum ejus imperio adjectas ei commodare facultatem, ut ſi in eo Regno Summi Numinis religionem conſtabiliat, munimentis firmet ſecuritatem, a militibus Ducibuſque ſeveram exigat diſciplinam, paganis artificiorum commerciorumque induſtriam promoveat, eoque Aerario ſapienter utatur; regnum florentiſſimum pollentiſſimumque habiturum, quo ut omnibus Europae Regibus dignitate praeit, ita opibus certe fuerit ſecundus nemini.

Regni Hungariae recte adminiſtrati opes.

Agri amplitudo.

Optima pabula.

Agrum enim longiſſime latiſſimeque patere; eumque maximo Europae fluminum interfluente ſupra fidem pabulis beatiſſimum, ut

cen-

centum bovum millibus in annos ſolius Germaniae menſas alat; ac praeterea omnis naturae fructus uberrimum nedum neceſſaria, vitae quoque delicias aliis nationibus commodare. E ſuperiore Hungaria Maramaroſienſem ſalem externas condire dapes: & e perexiguo agro expreſſa Toccajana vina ab Polonis, aliiſque ad Septentriones nationibus ingentem auri vim ei merere: paſſimque tres quatuorve Transdanubianos Primores tantam ditionem, tantorumque proventuum habere, ut indidem Principi ſummo ſplenderet cultus & aula. Has opes in Regno arctiori ambitu, factionibus diſcerpto, bellis externis vaſtato: quid longiſſime latiſſimeque prolatis finibus, & ad concordiam pacemque aeternûm duraturam bene ordinata republica?

Natura feraciſſima.

Salinae.

Vina Toccajana.

Ingentes Principum Hungarorum opes.

Principio igitur oportere, in Regnum inducere plurimâ copiâ Sacerdotes, ſacrorum doctrina eximios, & adſtricti Chriſtiani moris inſignes, qui cives Romanis Sacris initiatos pietatis officiis erudiant, excolantque. Nam in una Regni parte, quam tredecim Comitatus *adpellant, ad multa civium millia numerari, qui binas domi ductas uxores habent; & ob eorum, qui ſacris praeſunt, negligentiam*

Religionis pietatiſque excitatio.

tiam id per indignam veniâ excuſationem palam ſibi licere putant. At rectâ Chriſtianorum dogmatum morumque doctrinâ firmatos in contentionibus cum novatoribus facilius Caeſari ſacrorum communione adhaeſuros; & contra Turcas Religionis ſtimulis incitatos, acriores futuros hoſtes.

Ejus utilitas in re civili.

Ratio Hungariae muniendae.

Si vero Hungariae munimina, cum ob ſolitam ejus rei Turcarum ignorationem, tum ob nuperas oppugnationes expugnationeſque ſemiruta reficiantur; ac ſuper Danubio, Tibiſco, Savo, Dravoque, & Maruſio utilibus in locis alia excitentur; Hungariam multo plura ſecula quam ab Soleymane ad praeſens uſque bellum, in hac Chriſtianorum aucta, deminuta Turcarum virtute, hoſtium conatus eluſuram: quin fore, ut in reliquas eorum ditiones & apertas, & immunitas potenter immineat. Sed ad id militaris Architecturae gnaros, & maxime arcium ſuper paludibus excitandarum (uti eſt natura ſituum per univerſam ferme Hungariam comparata) quantovis precio conducendos; ejuſque rei experientiſſimos Hollandenſes videri. Et ut id neve Aerario, neve civibus grave ſit, ſummum Pontificem, hactenus munimenta ab-

Hollandenſes gnariſſimi excitandarum arciũ in humentibus campis.

Conſilium ne ea res aerario, neve civibus ſit oneroſa.

abſolvantur, decimam Sacerdotibus pendendam remittere; quando jam eam pecuniam Turcis reprimendis, & coërcendis Novatoribus deſtinarat: & Regni legibus cautum, Pontifices Sacerdoteſque pro rata quenque parte ex decima ſibi adtributa militi in Turcicis bellis merenti conferre ſtipem. Hac ratione & Fabricenſium Conlegia, quibus ea Architectura imperat, inſtitui, & iiſdem ſalaria pendi poſſe. Ceterum ubique abundare materiam, aeris praecipue; cum per omnem Hungariam ingens corruptorum numerus tormentorum jaceat, quae in penitiſſimam Hungariae Tranſylvaniaeque partem convehenda, ut nova ibi conflentur, & vecturae Viennam uſque compendium fiat. Sed imprimis Tranſylvaniam Hungariae arcem, & ab Polonis, Valachis, Moldaviſque ac per eoſdem ab Tartaris clauſtrum, firmatiſſime muniendam.

Fabricenſium conlegia inſtituenda, dotanda.

Aeris copia in Hungaria.

Ubi conflanda tormenta cum compendio aerarij?

Imprimis Tranſylvania munienda.

Hungarum vero militem ſeveriſſimâ diſciplinâ in officio contineri oportere; certiſque habendum in numeris, ut neque ſint Regi inutiles, & Regno graves: qui dum aſſiduos milites profitentur & jactant, duplo triploque plura ab civibus ſtipendia exigunt.

Hungari militis diſciplina intendenda.

Raſcianos autem, depoſitis armis, agrorum

rum culturae addicendos; qui niſi cicurentur, certiſsimi Regno excidj olim cauſſam extituros. Superare fidem, quot quantaſque rapinas ſub Turcis flagitioſiſsime fecerint, donec ab iis rei ruſticae ſunt adpliciti: & Caeſarem ipſum ſuperiori bello cum Turcis pacem facere adactum, maxime ut Regnum eorum latrociniis turpe luſtraret. Ultra Danubj & Tibiſci ripas, inter Dravum Savumque, & cis Tibiſcum immenſum terrarum tractum incultum jacere: eum Raſcianis, Dalmatiſque colendum quinque annos oneribus immunem dari, Germanis militibus ſeveriſſime edicto, ut omnem ab iis injuriam contineant; & reos compertos graviſſimis exemplis puniendos. Ita agro & amplo cultoque dominaturum; quando non vaſta terrarum ſpacia, ſed induſtrius agrorum cultus magnos Principes efficit: & turbandae inter duo Imperia pacis per ejus gentis latrocinia cauſſas praeciſum iri.

Agricultura celebranda, & qua ratione?

Raſciani armati turbulentiſſimum, & avariſſimum hominũ genus.

Ut agricultura ars promovetur.

Ager cultus non vaſtus magnos Principes facit.

At hercule Bellogradi ſitum, quo novem navigationi apta flumina ejus radices conradunt, & omnia Danubius, qui eam praeterfluit urbem, complectitur, commoditatem praebere celeberrimo omnium nationum empo-

Bellogradi ſitus celeberrimo emporio maxime commodus.

rio fundando; modo curetur ut mercatores eo commigrent in antiquas ſedes, indeque pelles, ceram, mella, lanificia, holoſericum, aurumque in Turcici Imperj ditiones exportent. Sed & ſi Bozina ei reſtituatur, & Raguſa in ejuſdem clientela firmetur; Bellogradum non in Orientem ſolum, ſed in Occiduam quoque plagam commerciis celebre fore: & Caeſarem perpetuum ſuis ditionibus limitem directurum, qui in Neapolitanum Regnum per Hadriaticum mare pertineat, eâque utriuſque cognati Imperj Germanici Hiſpanicique & merces, & auxilia commeent. At enim Bellogradum in hoſtium confinio ſitum; & quovis armorum rumore vel temere orto impediri commercia. Heic dat conſilium *Bellogradi communiendi, quo ſit adverſus Turcicam potentiam propugnaculum prorſus invictum, & Tranſylvaniae ipſi, Valachiae, Bozinae, aliiſque Provinciis firmiſsimae arcis & longe lateque minantis inſtar immineat:* quod ego ſciens prudens ſilentio praetereo; quando ea urbs ſatis infeliciter in Turcarum manus reciderit; ne barbari hoſtes Chriſtiani Ducis conſilio adverſus Chriſtianos ipſos utantur. Hinc pergebat, *quod comparata*

Merces Hungaricae.

Bellogradi utilitates immenſae.

Ratio Bellogradi communiendi;

Quam Scriptor Caeſaris, & Chriſtiani nominis pietate reticet.

Artes promovendi commercia.

rata urbi ſecuritate , commercia his artibus florere curentur : ſanctiſſime ſervetur promiſſi fides ; mercatores ſibi ipſi jus dicant ; expeditiſſima judicia exerceant ; neque ab eorum ſententiis liceat provocare : Cives quam maxime ſint hoſpitales ; & in controverſiis, jurgiiſque inter cives & peregrinos exortis, extero faveant ; ſive adeo criminis manifeſtum potius amandent quam puniant ; & portoria iis prorſus nulla indicantur.

Hungari acuto ingenio.

Ad haec Hungaros acuto ingenio praeſtare , quo in factiones ſcinduntur ; ſi ſcientiarum artiumque ſtudiis bellicoſi animi pelliciantur , artificia abſolutiſſima , & nova inde excogitata ſperari . Se rei cauſſas ad Philoſophos amandare veſtigandas , videre tamen effecta : ex quo Gallia , Hollandia , Angliaque ad excolendas interiores literas adplicitae ; & novarum rerum inventione , & artificiorum perfectione opulentiſſimas factas . Id vero ſcire , quod induſtriae urbanae fructibus aeraria ditentur maxime ; & reſpublicae Monarchicae fiant longe ſedatiores.

Literae quid quantumpue cõferant ad opificiorum perfectionem, & nova excogitata.

Artificiorum fructus Reipub. quã uberrimus.

Itaque his emendatis & inſtitutis , ſi Aerarium attente & ex fide adminiſtretur ,

& ve-

Qui vectigaliũ redemptores boni?
Redemptionum fraudibus occurrendum.

ac vectigalia, tributa, portoria a civibus locupletibus redimantur, redemptionumque fraudes in publicam pauperiem excogitatae ſupplantentur, id Regnum daturum immenſas opes.

C A-

CAPUT III.

Status rerum in Occidente & Oriente plaga, ut & cetera pacis argumenta, quae Caraphaeus eſt adlaturus, & conditionum, quas Turcis dandas cenſet, aequitas cognoſcatur.

Nunc aŭtem operae precium eſt noſſe & belli ſocialis res in quem ſtatum pervenerint, & quae commoda incommodave ad id proſequendum alia aliunde per terrarum Orbem extiterint, quo tempore Caraphaeus Caeſari de pace deliberanti eam ſuadet; ut cum alia quae adfert ad eam faciendam argumenta, tum an conditiones, in quas dandam cenſet, pro temporibus ſapienter da-

datae, repudiataeque intelligantur.

Polonicae expeditiones in Tartaros irritae. *Magnanimitas Regis.*

Polonus Rex, quot hujus belli numerantur anni, totiens Budziacenſem provinciam tentavit: ingens animi, per Podoliam agmine ducto, flumen *Nieſter* appellatum trajecturus; ut inde Baſſarabiam, inter ejus maximi fluminis, Danubjque oſtia, & Euxini maris litora ſitam, penetraret, luſtraretque Tartarorum latibula, unde Polonos, aliaſque conterminas gentes peſſime infeſtatum erumpunt; & arce Bialogrodo in Euxini litore extructa potitus, liberum Coſaccis ferociſſimae genti panderet in ipſius Euxini oras excurſum; qui eas Conſtantinopolim uſque praeterlegerent, infeſtarent, depraedarentur. Sed ſemper uſus infelici Marte: nam ſuetâ Comitiorum vel difficultate vel morâ, ſerae vel impeditae expeditiones: belli genus exitioſum; ductandi exercitus per ingentes terrarum tractus omni naturâ benignâ ſteriliſſimas; res gerenda cum hoſte velociſſimo ad inſultus, & fugam: unde, inter longe lateque vaſta & intuta, militi in caſtris communiendis plurimum operis, & laboris; pervigil, ſemperque inſtructa & intenta quies; moto-

Comitiorum difficultates, vel morae.

Aſperrimum belli genus.

riae

riae pugnae anhelaeque ; agmina famelica & ſitibunda ; infeſtati ſemper receptus. Moſchus in belli ſocietatem adſcitus, ſive cum paucis, ſive cum maxime formidandis auxiliis praeſto fuerit, per Polonorum moras vel innoxius hoſtibus, vel damno auctus ab hoſtibus. Hinc Camenecum Podoliae caput in Moldaviae finibus ſita ſaepius tentata, inrito ſemper conatu. Unde Reip. Polonicae animos generoſa invidia carpebat, *Caeſarem de Turcis tot tantaſque in Hungaria victorias reportare ; ſe vero quinque perpetuis annis cum ingenti intertrimento una arce vel Bialogrodo, vel Cameneco potiri non poſſe*. At Rex adverſam belli ſolabatur fortunam, & fidei ſocialis, quam praeſtabat, gloriâ ; & ſpe domum inducendi foeminam Neoburgenſis Domus Principem, qua Jacobo primo filiorum ampliſſimam cum Caeſare conciliaret nuptiarum neceſſitudinem.

Moſchi expeditiones in Tartarum a Polonicis non abſimiles.

Reip. Polonicae generoſa in Germanos invidia.

Regis praeclara ſocj fides;

Et egregium in Caeſarem ſtudium.

Veneti contra, gnari temporis opportunitate uti, dum Caeſar virtute & fortuna belli Turcicarum virium robur in Hungaria atterit, ſub Franciſco Mauroceno, jam bello Cretenſi ſpectatae virtutis Duce, cum

Venetorum ſapientia.

Franciſci Mauroceni laus.

Ingentes victoriae a Venetis de Turcis relatae.

ſua, & Hetruſca, Melitenſi, Pontificiaque claſſe ſociis, ſuo & alieno milite in Ionio mari peninſulam Sanctam-Mauram, in Peloponneſo autem Coronem, Navarinum, Modonem, Neapolim, Miſtram ad Spartae ruinas adſitam, Patraſſum, Lepantum, hinc Corinthum ejus Regni clauſtrum, in Attica porro Athenas, rurſum in Dalmatia Caſtrum Novum vi & armis, inoffenſo per quatuor annos victoriarum curſu, cepere: hoc autem anno ad Inſulam Euboeam, quam olim ſub regno habuere, ab Turcarum ferocia eorum virtus retuſa eſt. Nam in obſidione principis urbis, quae univerſae Inſulae nunc dat nomen, plurimus manipularis effuſus ſanguis; ac ſatis multis qua naſcendi ſorte, qua belli virtute praeclariſſimis viris funera oblata. Sed gravi Othonis Guilielmi Koniſmarchj exercitus Imperatoris morbo prorſus impedita expugnatio; unde & ſolutum obſidium, & importunum praeclariſſimi ſua tempeſtate Ducis funus Venetarum rerum felicitatem non mediocriter conturbavit. At enim vel ſecundante belli fortuna, per diuturnum aſperumque Cretenſe bellum aerarium nuper

Euboica expeditio improſpera.

Othonis Guilielmi Koniſmarchj morbus,

Mors,

Laus.

Belli difficultates.

per

per exhauſtum: & quanquam aurum extra ordinem ſapienter Senatus conquireret, & ex fide Quaeſtores exercitus erogarent; tamen ob longinquas & , ut maritimae ſolent, diſpendioſas expeditiones cum ſociis claſſibus, & conducto milite, ſat rerum ſuarum agebat.

Maritimae expeditiones diſpēdioſae.

Ita ob adverſa belli, quae Venetis hoc anno ad Euboeam acciderant, & per eorundem proſpera, at diſpendioſa; ob totiens inritos & ipſis intertrimentoſos Polonorum conatus; ob magnificas Moſchorum expeditiones, innoxias tamen; erat Turcis quod adflictos erigerent animos. Nam in Slavonia Coſtaniſſa, Gradiſca, Brodtum a Badenſi captae cum Bozinae Rectore fuſo leviores jacturae erant. At vero Bellogradum amiſſum acerbe Populum Conſtantinopolitanum graviterque commovit. Inde nova turbarum fomenta Dux Janiceſarorum aliique militum Duces, quibus ea reſpublica ingrata erat, arripuerunt, ut ex communi pernicie privatum compendium facerent: & Soleymanem in ordinem redigere, Mehmedem ſummae rei reſtituere, Primum Vezirium interficere, & ejus fa-

Caeteri ſocij Turcis moleſti, ſed Caeſar unice formidandus.

Bellogradi jactura Regiam Turcarum concutit.

Novae C.P. turbae.

ctione diſſipata, magiſtratus & imperia inter ſe partiri conjurarunt. At ab uno ex conſciis, cui non ex aequo tributum facinoris praemium videbatur, conſpiratione indicata, Primus Vezirius turbida conſilia multorum ſupplicio oppreſſit; auctorque Soleymani eſt, ut *numeroſiſſimum reſoluti jam obſequj populum vitet; ac Hadrianopolim commigret; eoque ſecum Mehmedem, ejuſque ſubolem, inlecebras novarum rerum in arctiorem cuſtodiam abducat*. Tanta felicitate Caeſar bellum in Hungaria quinque perpetuos geſſerat annos, ut Orientis Imperium victoriis adfligeret foris, per quas id ipſum ſeditionibus domi convelleretur.

Conjuratio indicata; Oppreſſa. Soleymanes Hadrianopolim cōmigrat. Caeſar Turcici Imperj terror, & clades.

Sed jam extiterant ab Occidente plaga importuniſſimi belli initia, quod cunctas Caeſaris proſperas res interrumperet, & conturbaret, mors Caroli Rhenani Palatini, Imperj Septemviri, Foedus Auguſtanum, & Pontificis Colonienſis creatio.

Belli initia ab Occidente.

Super Palatini hereditate controverſia inter ejus ſororem, quae Philippo Aurelianorum Duci nupta erat, & Philippum Guilielmum Neoburgenſium Ducem extiterat. Huic Caeſar gener, illi Rex Galliarum

Controverſia ſuper hereditate Palatini Rhenani.

rum ex fratre germano adfinis: Guilielmo proximum ſuccedendi ex adgnatione jus additione firmatum; Aurelianae Duci petitio relicta eſt.

Ad haec inter plures Germaniae Principes ac liberas Reſpublicas adverſus externam vim mutuae tutelae foedus Auguſtae Vindelicorum ſancitum: quod Galliarum Rex ubi reſcivit, per ampliſſimum Cardinalem Etraeum apud Summum Pontificem ſuos metus exhibens, ne Caeſar pace cum Turcis factâ contra ſe arma converteret; ab eo petiit, *ut ejus diſſolvendi auctor fieret*: & *vicennales inducias Ratisbonae inter ipſum & Imperatorem depactas in perpetuam pacem intra menſem commutandas* offerebat. Summus Pontifex per ampliſſimum Pium Cardinalem Caeſari haec Galli Regis deſideria ſignificavit. Sed Caeſar hos metus diſcutere; *nam Auſtriae Domus id proprium, ſancte foedera cuſtodire: & nunc maxime a Turcis per varias artes de praeſentis belli ſocietate tentatum abſtrahi, in ea conſtanter perſtare; & diſpendioſiſſimo bello, quo Regna hereditaria aere, viriſque exhauſerat, & quinque perpetuos annos*

Foedus Auguſtanum.

Quod Galliae ſpeciem formidoloſam praebet.

Gallia Germaniae perpetuam pacem intra mẽſem paciſcendam offert.

Caeſar Foederis Auguſtani jus per epiſtolam Summum Pontificem docet.

per ſolitudines & vaſtitates geſto, non novum ſerere, ſed longo ocio & pace refici neceſſarium ſibi ſit. Nihil novi, *nec quidquam ulli metuendum eo foedere ſancitum; ſed innoxiam & ab omni jure permiſſam mutuam opem, ubi armis petantur ii, qui ſibi auxilia conferunt contra Turcas. Cautam deſenſionem, niſi ei qui nocere velit, praeterea gravem nemini. Ad haec auxiliorum tam parvum depactum numerum, ut vix ſuae ipſorum tutelae ſufficiant, ne dum ab iis* Galliarum *potentiſſimus florentiſſimuſque* Rex *metuat. Antiquum* Germanici Imperj, *& legibus, quibus fundatum, conſentientem morem, uti partes in ſummae ſalutem provideant.* Id *enim, in minutos* Principes Reſpublicaſque *diviſum, & per* Comitia *regi, quorum ſatis cum damno ſaepe ſpectantur morae. At* Galliae *Regem ſuo unius arbitrio regere cuncta; extemplo exercitus maxime formidandos, ingenteſque claſſes comparare, & inſtruere. Ab iis autem, qui non alios opprimere, ſed de ſua ſalute cogitare conanrur, quid vereatur* Rex, *qui Luxemburgo Hollandenſibus, Rheni accolis Argentorato, arce Caſali Pedemontanis ac Mediolanenſibus imminet? Ei, ſi*

lubet,

lubet, licere Imperj Principes in bellorum aliis inferendorum ſocietatem vocare: queri quod Germania de ſuo corpore lectis ad externam arcendam vim foederatiſque ſociis ſibi proſpiciat. Induciarum finem, ut Gallia occupatis ocioſe interim inſiſteret, ac Caeſar de Occidente ſecurus ageret, dum ad Orientem plagam gereret bellum, & per omne id tempus controverſiae ſedato jure componerentur. Ipſumque adeo Galliae Regem earum adſertorem fore pollicitum, alioſque Principes ad eas vindicandas adpellaturum. Si igitur ſyncere ex Weſtphalicae & Neomagenſis pacis mente, & more inter Reges ſummos Reſpublicaſque uſurpato, velit inducias in aeternam pacem transfundere, ſe nihil facilius lubentiuſque facturum. Sed & in iis cautum ut in convento loco de finibus regundis aequo jure diſceptaretur. Rectis jam finibus, quidni aeterna pax conſequatur? Sed ad eam rem ipſum induciarum tempus praeſtitutum. Quare Galliarum Regem non aequum facere, cum intra menſem de ea re tranſactum poſtulet; in qua tot Electorum, Principum, Rerumpublicarum res verſatur; quos per Germaniam diſſitos, ne certiores quidem facere per id breviſſi-

Cur Germania pacem a Gallia oblatã repudiat?

viſſimum tempus licet. Sibi uni ex multis in id convenire ex gentium jure negatum. Eum igitur, pacifico colore inducto, id agere ut, omni diſceptatione praeciſa, omnibus omnium rationibus inauditis, cunctos temporis articulo opprimat; & omnia, ante & poſt inducias occupata, quae ſextam Germaniae partem deſcribunt, optimo obtineat jure. Itaque ſi ejus quod Gallia petit ſpeciem videas, id vanum diſsidenſque animadvertas, & quod per rerum naturam omnino fieri non poſsit; ſin penitius rimeris, id velle ejus Aulae miniſtros, progreſſus contra Turcas ſiſti, nec Germaniam concordiâ coaleſcere. Sed ſi Rex pro ſua animi magnitudine haec judicet, ſe certo ſperare, eum neque ſui nominis gloriam, neque foederum ſanctitatem hoc facto maculaturum. Id rogat Innocentium, ut ſua ſanctiſsimi Pontificis auctoritate Regem moneat, ne Turcae Chriſtianiſsimi Principis beneficio ſui Imperj ſalutem imputent: ſin Galli in contraria ſint animati, ſe ad Summum Numen fractorum foederum ultorem provocare, quod ſibi Europae ab Turcico jugo prorſus liberandae facultas praerepta ſit.

Hae Caeſaris rationes a Summo Pontifice

tifice Etraeo, & ab Etraeo Galliarum Regi communicatae nihil magis inter Chriſtianos Principes pacem firmarunt; & noviſſima belli materia quaeſita Leodienſis Pontificatus. Ejus enim competitores Guilielmus Cardinalis Fruſtembergius, & Clemens Bavarus Maximiliani Septemviri frater; ille Argentoratenſis, hic Ratisbonenſis Pontifex: uterque jure petere prohibitus; ſed Innocentj Pont. Max. ſingulari lege cautum ut in iis Comitiis de Clemente ratio haberetur. Fruſtembergium Galliae Rex & officiis, & armis in Colonienſem agrum admotis promovebat: Bavaro favebat Germania ſtudiis; & Caeſar fide, in quam omnem eam Domum receperat, tuebatur: itaque Bavarus creatus eſt.

Leodienſis Pontificatus petitio. Guilielmus Fruſtembergius, & Clemens Bavarus Cōpetitores.

Fruſtembergio Rex Galliae,

Bavaro Caeſar favet.

Ab hac ultima cauſſa Galliae Rex bellum exorſus, per edictum queſtus, *Fruſtembergium ſpretis Comitiorum legibus repulſum; Aurelianam Ducem injuriâ a ſuae familiae ſucceſsione prohibitam; aeternam pacem a ſe Germaniae oblatam, ab ea repudiatam; & adventantibus jam Turcis Legatis metum, ne pacato Danubio Caeſaris armis turbetur Rhenus;* cum exercitu maxime formidando

Galliae Rex bellum indicit.

Sub Galliarum Delphini ductu Philisburgum capit,

Galliarum Delphini ductu Philisburgum, tanquam illac eſſent arma Germanica in Galliam inruptura, intra menſem obſidet, oppugnat, capit. Hinc menſe alio Treveros, Heidelbergam, & Wormatiam occupat: & quadam furiata belli mente correptus miles omnem Palatini ditionem aut diripit, aut ferro flammaque corrumpit: & quanquam Spira, Maguntia, Bonna nulla objecta vi portas victoribus aperuiſſent, magna ex parte deſolatae; demolita templa, direpta ſacra, & Spirae religioſiſſima Germaniae Imperatorum ſepulchra violata: quae Gallico nomine indigna facinora Rex in poſterum correxit, adſtrictiori Ducibus armorum poteſtate permiſſa. Sed tamen interea Conſtantinopoli renunciatum, *ab Gallia jam bellum Caeſari inlatum eſſe.*

Mox Treveros, Heidelbergam, Wormatiam.

Palatini ditionem exſcindit.

Hinc Spiram, Maguntiam, Bõnam pene vaſtat. Saeviſſimus Gallorum furor.

Turcae certiores facti bellum Caeſari a Gallo inlatum.

Germania interim arma aut intus ſera ad expediendam vindictam, aut foris ad Serviam quam longe diſſita. Tamen ejus exundantis inundantisque omnia armorum torrentis e Germania terra avertendi una ſpes, ſed ſatis dubia trepidaque adfulgebat, quod Hollandia, Brittanniaque contra Brittannum, Gallum-

Hollandi, & Angli contra Reges Angliae, & Galliae foederati.

lumque Reges inter ſe foederatos bellum per idipſum temporis adparabant. Angli enim, gens in qua nihil mediocre, magno interno motu aeſtuabant. Nam Jacobus eorum regnator, Romanorum pietate ſacrorum ductus, ea regno reſtituere palam conabatur. At Angli infenſiſſimo contra Romanum Pontificem odio ab Henrico uſque Rege duo ferme ſecula imbuti, & monſtroſa de Numine opinandi libertate ab Olivero Cromwellio obfirmati, contra Regem conſpirant; & ad Guilielmum Naſſavium Arauſicanorum Principem, Jacobi nepotem & generum, virum vi pari vaſtis cupiditatibus praeditum, convertuntur. Is a majori Guilielmo prognatus, qui Hollandiam ab Hiſpanienſi Monarchia ſub Philippo II. Auſtrio Rege per tutelam libertatis abſtraxit, & in qua nunc perſtat, Reip. formam inſtituit. Unde ex ea familia poſteri Libertatis Hollandenſis perpetui Protectores: & ab eo uſque tempore ſive ſapientia, ſive felicitate inſtitutum duravit, ut qui ejus Reip. libertatem protegerent domi, iidem foris ſummum armorum imperium haberent; & tempore pacis Tribunitia poteſta-

Civilium in Anglia motuū cauſſae.

Guilielmi Naſſavj imago.

Arauſicani Principes in Hollandia domi tanquā Tribuni pl., foris veluti Dictatores.

Hollandiae Angliaeque neceſſitudo.

Populares Reſp. Regnis conterminis graves.

Angli praeferoces.

bello autem graſſante Dictaturâ perpetuâ fungerentur. Nam quanquam Hollandenſes ab Anglis in auctu ſuarum cujuſque rerum alieni, tamen libertatis neceſſitudine devinctiſſimi; & potiſſimum cum Jacobus exercitu & claſſe potens nuper cum Gallorum Rege belli ſocietatem iniſſet: nam utraque ab utroque ſuae libertati metuebat: Hollandia popularis reſpublica Monarchae confini gravis, praecluſis Angliae auxiliis, Germaniâque ad Danubium longe conversâ; Angli, ne Gallorum ope (quibus ſe navigationis audaciâ, animorum ferociâ, rebusque omnibus anteponunt, & unâ elegantiâ lubentes cedunt) Rex frenum ſibi, ut dictitabant, religionis imponeret, quo mox regni compedes conſtringeret graviores. Sed quia tantae expediendae conjurationi taciturnitas neceſſaria; & ingenti claſſe exercituque opus erat, quam curiatis Comitiis decerni oportebat; Arauſicanus edixit, *maximam Hollandenſium rem agitare, quam vulgari, & perdere juxta eſſet: quare tribus ſpectatae pietatis in patriam, fide integerrimis, auctoritate graviſſimis viris remp. demandent, quibuscum agat*. Et apud Hollan-

landenſes renovato inſigni Athenienſium & Ariſtidis exemplo, fides habita eſt; & conſilium intra quatuor omnino ſtetit; aes de aerario depromptum; ingens claſſis milite inſtructa. Jacobus futura veritus claſſem & exercitum auxit, validam ſane Regni tutelam ſi terreſtres copiae fidae, maritimae fortunatae. Interea Arauſicanus ab Hollandiae littoribus ſolvit, dum Caraphaeus Viennam pervenit, quocum Caeſar de pace deliberaret.

Singularis Hollandenſium in Arauſicanum fides.

Quo tempore Caraphaeus Viennam pervenit?

C A-

CAPUT IV.

Caeſari Pacem ſuadet : & ad eam inſtituendam aegrotanti Lotharingio ſuffectus , ex Veneti , Pontificjque Legatorum conſenſu Pottendorfium mittitur , quid Turcae Legati adportarent , exploraturus.

Saeva belli ſtipendia.

CUi per haec rerum argumenta ſuadet : *Hungariae Regnum erogandis ſtipendiis exantlatum; Tranſylvanos tribuenda tam longe ope jam feſſos ; Provincias hereditarias ad languorem datas ; Aerarium ferme exhauſtum . Quanquam Polonum Regem Auſtriae Domus ſtudioſum , tamen*

men Reip. Tartaricum bellum, totiens aut irritum, aut noxium, jam moleſtum. Venetam Rempublicam ingentem eo bello terrarum & marium tractum jugi proſperitate quaeſiviſſe; ut ſi ad Euboeam non offendiſſet, tamen ſecundae fortunae modus Venetos ſapientes ad pacem impelleret. Romanum vero Pontificem annis gravem; nec facile alium aequa nominis Chriſtiani pietate, & animi altitudine ſucceſſurum. Et ob idipſum Turcicam potentiam metuendam, quod tot tantiſque belli cladibus acceptis nedum adflicta non ſit, ſed ſemper ingentes vires tanquam integra repararit. Recens, & declinandum exemplum: ultimo bello Gallico, cum Ludovicus XIV. poſtquam Bonna a Caeſareis recepta eſt pacem petiiſſet, & Hiſpani multa & magna atque adeo abſurda poſtularent; Gallus belli fortunam porro experiri maluit, quae ſerie rerum mutata eſt. Jam Summi Numinis ope (quam implorare hominibus datur, de ea ſibi ſpondere non datur) praeter ceteras Hungaricas victorias, hinc Tranſylvaniam, hinc Bellogradum ejus imperio adjecta, intertrimentoſi ejus belli nedum praecipuos, ſed unicos omnino fructus. Atque heic, Hungariae

Reſp. Polonica belli pertaeſa.

Veneti ſapientes in rebus proſperis habere modum.

Romanus Pontifex jam moriturus.

Turcica potentia in adverſis rebus ingens ſpectata.

Proſperae Fortunae moderandum,

Sub gravi, & recenti exemplo.

Digna belli Turcici praemia Bellogradum, & Tranſylvania.

Pace opus, ut ex Turcicis victoriis digni fructus capiantur.

riae ordinatae utilitatibus perſtrictis, adſumit; *Jam ipſum tanquam in ſemine uberrimos geſti belli fructus habere: id aerumnis & ſumptibus juxta ingentibus ſatum, non niſi longo ocio & tranquillitate excoli, & ad meſſem perduci poſſe. Conſtantinopolim in ejus ditione videre, quae piorum omnium certae ſpes erant, nunc jam inrita vota factas eſſe. Galliae enim Regem jam maximo infeſtiſſimoque exercitu Rheni ripam tanquam calamitatem percurrere. Arauſicanum hybernis fluctibus Hollandiae commiſiſſe fortunas, quas ſi ad ſaevos Brittanniae ſcopulos fregerit, jam funditus ejus reip. obruerit libertatem. Occupandam igitur pacem, antequam Gallica arma in penitiorem Germaniam pervadant; quibus Imperj impromptae vires obſtare vix poſſunt; quin, ſi pergant, Sveviam inrumpant, omnemque occupent; unde Turcis cauſſa exiſteret, ut a pace ad bellum converterentur. At pace cum Turcis facta, cum potentiſſimus exercitus veteranorum militum, & tot tantiſque victoriis ferox ei floreat ocioſus, Gallum Regem ad incoepta proſequenda attentiorem futurum.*

Victoriarum progreſſus contra Turcas Christianorum diſcordiis praepediti. Ingens bello Gallus. Diſcriminoſa Arauſicani in Brittanniam expeditio.

Ab armis Gallicis majores metus.

Galliae impetus non niſi pace cũ Turcis facta hebetandi.

Caeſar ad pacem adplicat.

Per haec & talia Caeſar felicitatis cur-

curſum, qua per omne id bellum contra Turcas uſus eſt, abrumpere decrevit, ac ſedulo de pace agitare: & in Conſilio, cui Kinskius, Strattmanius, & Caraphaeus ipſe adfuere, eum ad agendum cum Turcis Legatis Lotharingio aegrotanti ſuffecit. Qua re Veneto, & Pontificis Romani Legato ſignificari juſsâ, cenſuerunt *ut Caraphaeus, quid Turcae Legati adferrent, exploraret.*

Caraphaeus Lotharingio, qui cum Turcis de pace agere inſtituat, ſuffectus, ex Veneti, & Pontificj Legati conſenſu.

Is igitur ubi Pottendorfium eos convenit, ita ſermonem exorſus eſt; *ſe pro benevolentia erga eos, quantum in hoſtes liceat, ſatis ſpectatâ, hanc iis in omnem ipſorum gentem pervagati meriti famam optare, ut per ipſos Turcico Imperio pax tranquillitaſque reſtituatur: ſed profiteri eos oportere, quas adferant pacis conditiones. Muſulmanos ipſos exemplum dediſſe recens, qui Anno LXXXIII. Capraram Caeſaris Legatum admittere recuſarunt, hactenus Magnum Vezirium de ſuis mandatis edoceret: & nuper Caeſarem Gallorum Regis Legato Senatum non dediſſe, antequam eum venire cognoſſet ut Regis ſui nomine cum ipſo de Alba-regali capta gratularetur: atque adeo Legatum, qui de ſua legatio-*

Legati, ut admittantur, profiteri debēt, quid adportent.

gatione juſtum documen non edat, admitti neminem. Heic Effendis reſpondit, *de tanta erga ſe benevolentia futurum olim gratiae referendae fortaſſe locum: aequum quod petit petere. Igitur ſciat, ſibi extra ordinem Legatis ſuum Muſulmanorum Dominum magnam fidem habere, & ſummam pacis faciendae poteſtatem feciſſe; ſub capitis poena edixiſſe tamen, ne in alienas quam Caeſaris manus Imperatoris ſui literas darent: quare ſe, uti conditiones pacis conceptae ſint, prodere mortalium poſſe nemini: id vero palam profiteri, ſibi a Soleymane mandatum, ut principio Caeſarem faciant certiorem, ipſum pacis ſtudioſum Muſulmanorum Imperatorem creatum, deinde de pace rogent.* Ibi tum Caraphaeus excepit: *id officium nunquam eos ante eum diem, niſi per Imperatoris Viatores * cum Principibus ſociis uſurpaſſe, quos oportet ſcire, novum ſibi impoſitum Dominum; ſed cum Rege aeque ſummo ac belligerante id nullam omnino adferre utilitatem,*

Taciturnitas Turcicae Legationis de pacis conditionibus.

Legati Turcae novum Soleymanis regnum nũciant Caeſari.

Inter Nuncium, & Legatum diſcrimen.

* *Ita viſum latine referre quos Turcae* Siauſios *appellant.*

tatem, quae omnis aequi juris parens habetur.

Utilitas mater omnis aequi juris.

Itaque ut novum Soleymanis Regnum adportent, neque jus gentium id cavere, neque ab Europae Regibus in moribus receptum; maxime ſi ab aperto hoſte veniant, & quanquam non ab aperto, ſuſpecto tamen.

Turcarum de cõditionibus pacis taciturnitas ſuſpicioſa, ne ſubdola ſit legatio.

Ea autem conditionum taciturnitate eos augere Caeſari ſuſpicionem, non ſyncere de pace actum venire; ut qui jam comperit, novas Conſtantinopoli exortas turbas, & Soleymanem cum quatuor equitum millibus Hadrianopolim confugiſſe.

Ejus rei conjecturae.

Itaque ipſum eos in ſpeciem legaſſe ut Populum Conſtantinopolitanum tranquillet, qui eam cupit, & flagitat.

Conſilium Turcarum tentatur.

Sed non eſſe, ut Caeſarem Gallorum armis implicandum ſperent, cum Gallia majus habeat negocium, & magis ex ſeſe. Hollandenſes enim per id ipſum tempus, quo haec dicat, claſſem maxime formidandam contra Brittanniam Gallis ſociatam ſolviſſe.

Eorundem ſpes retunditur.

Hanc autem graveſcere de eorum ſynceritate ſuſpicionem, vel maxime ex eo quod Techelium adhuc in ſinu foveant, & ſuos exercitus ei ductandos committant.

De non ſyncera pace conjectura altera.

Sed enim ſe eos familiariter monere ut de Techelio ſibi caveant, ne pacis negocio in cauſſam cadant, qua eum exhibe-

Conſilium Caraphaei Turcis datum de Techelio cuſtodiendo.

re, ut maxime velint, non poſſint: metum enim ſubeſſe ne alio confugiat, ſatis gnarus, aemulos, aut hoſtes Reges uti perduellibus quidem, ſed in foederibus nullam de iis rationem habere in communem regnorum ſecuritatem: & eadem familiaritate iis conſulere, ut ab una Caeſaris moderatione ſuis adflictis rebus levamen expectent. Sciant tamen, praeter cetera eum velle ut ſuis Foederatis ſatisfiat, nec aliter pacis negocium inſtituturum: tanta fide & conſtantia perſtare belli ſocietatem. Quod differebat Caraphaeus ad obtinendam Caeſari in foederibus ſervandis dignitatem, Turcae in utilitatis partem detorquent; & putant eum haec praedicare, ut ſive ii Foederatis facerent ſatis, Caeſar omnium & potentior & felicior multo plura & majora petere poſſit; ſin ſatisfacere nolint, ampliſſimis conditionibus eum in tanta ſociali conſtantia & fide pacandum eſſe. Igitur Effendis, ne qua a Caraphaeo perrumpantur, tramiſſis omnibus, eo tranſilit: *multa exempla prodi, & morem in gentium jure fundatum, Legatis liberum per hoſtes patere iter: ſe Viennam ad Chriſtianorum Imperatorem miſ-*

Cur de perduellibus Reges in foederibus nullam habent rationem.

Egregia Caeſaris ſocialis fides.

Mala Legatorum mens.

Conſtans Effendis ſilentium.

Et praeciſa poſtulatio.

miſſos: integrum ei aút in oblata convenire, & edicère locum ubi per viros ad id electos pacis conditiones diſputentur, aut ſe domum omni re infecta remittere.

CAPUT V.

Quae Pacis conditiones Turcis dandae ſint cenſet: mox cum Erneſto Rudgero Starembergio & Udalrico Kinskio delectus, qui Viennae cum Turcis de Pace agat. Et quibus de cauſſis ab inrito congreſſu diſceſſum.

Legati Turcae Viennam contendere, & Caeſarē adire obſirmati.

Quo tempore Viennam perveniunt?

ITa Turcis Oratoribus Viennam pertendere confirmatis neceſſe omnino fuit Caeſari Aulam dare, quo media ferme hyeme tandem pervenerunt: per quod tempus Arauſicanus prius adverſo mari repulſus, deinde ſecunda navigatione ad Brittanniae oras adpropinquarat; & den-

& denſis nebulis feliciter ſuam obtegentibus, regiam claſſem fefellerat; dubiamque certaminis aleam inexpertus ad ea litora adpulerat, & conſentientibus ſtudiis exceptus, fauſtiſque ominibus *Brittanniae liberator* adclamatus. Nam regius exercitus ab Rege ſenſim deficere; mox Proceres mutarunt fidem; tandem res novas ipſi Optimates amplexi. Rex infando patris exemplo, majeſtatis vim tentare deterritus, uxorem & infantem filium in Galliam praemiſit; mox ipſe quoque clam eodem confugere. Sed tempeſtate retractus, ab mobili vulgo agnoſcitur. Eâ fortunae miſeriâ, quod Rex pridie terra marique potentiſſimus, nunc ab ſuis deſertus, ab Filia proditus, a Genero regno exutus, a ſocio Galliae Rege nulla praeſenti ope levatus, vili habitu, actuaria navi, ſalutem ſibi exilio quaereret, & ab elementis cum hominum genere in ejus perniciem conjuratis prohiberetur; in regnum reducitur, tantamque in ſpem erigitur, ut de pace ad Arauſicanum legaret. Sed Legato injecta vincula; mox ipſe Londini ab Arauſicani milite cuſtoditus; tandem ipſius Generi

Arauſicanus Brittannia potitus.

Brittanni Regis miſerae, & adflictae fortunae.

Vulgi mobilitas.

neri

neri minaci conſilio, & in ſcelus erupturo, *ut Regno excederet* monitus, in Galliam trajecit. Et Anglico Conventu Guilielmus ex uxorio Mariae Jacobi filiae jure Brittanniae Rex electus; & eo ſubolis ex Maria exſorte defuncto, Anna filia altera Georgio Daniae Principi nupta in ſecundas ſpes regni vocata. Ita infeliciter factum ut Galliae Rex, putans Arauſicanum aut ad Brittanniae ſcopulos ſaeva hyeme non adpulſurum, aut adpulſum civili bello implicandum; Rheni urbes interea exſcinderet, nec Hollandiam terra marique invaderet, ut Arauſicanum a Brittanniae litoribus revocaret. Sed alia ſpes nec temeraria pullulavit, Arauſicanum, Regni aemulo vivo & prope exulante, non deſidem agitaturum in gente domi turbida, & ubi Rex, niſi bello armatus, ſummum rerum arbitrium non habet.

Guilielmus Brittäniae Rex creatus.

Quae infelicitas Jacobum Angliae Regem perdiderit?

Spes Guilielmum ſtatim bellum contra Galliam moturum.

Igitur pro hac opportunitate Caraphaeus ratus, animo ob Rhenum impacatum nihil quidquam demiſſo, cum Turcis de pace agere, has iis conditiones dandas cenſet. *Principio Techelium dedendum: eo enim vivo Hungariam nunquam quieturam.* Re-

Conditiones pacis ex Caraphaei ſententia Turcis dandae.

Techelius dedendus.

Repetenda autem cis Danubium Sigetum, Caniſſamque cum ſuis cujuſque finibus, ne qua in parte Turcae Dravum inter & Danubium haereant: inter Dravum Savumque Slavoniam, ultra Savum Bozinam cum ejus utiliſſima parte Arzigovina reſtituendam: & Raguſeorum Rempublicam, quae a Buda uſque capta in Caeſaris fidem ſe commendavit, Turcico tributo & clientelae jure liberandam. Ditione quam Turcae in Croatia dominantur, concedant: Finibus a Bellogrado directis, Servia omnis, quae ab dextera in Bozinam, ſiniſtrâ in montem uſque Hemum pertinet, reddatur: reddatur & Bulgaria inter Hemum & Danubium ſita, quae Nicopolim uſque porrecta eſt; ubi Montes in fauces coëunt, quo Danubium propius, anguſtiores; ut omni ex parte ab hoſtium tumultibus tutum ſit; neque ullus Turcis in Caeſaris Regna aditus pateat. Si tam longe limes praetendi non poſſit, ſaltem uſque ad Niſſae montes, ac tandem dextrâ ſiniſtrâque Bozinam & Danubium verſus ex foederis ipſius legibus dirigatur. Altera ab parte Themiſvvar cum omni ſua ditione; & ultra Maruſium urbes intra Tibiſcum & Danubium ſitae, uſque

Quae repetendae cis Danubium?

Quae inter Dravum Savumque?

Quae ultra Savum?

Quid de Raguſa?

Ut dirigendi Imperiorum fines ab una Hungariae parte?

Ut ſint certi, & pacati.

Quae ab altera Hungariae parte repetenda?

ad Valachiae Moldaviaeque alpes, in quibus Varadinum, Giulam, Jenum, & minora oppida cis & ultra Berethium ad Tranſylvaniam uſque, & ipſius Marusj originem ei addicendam; ad quae Turcis tanto minus juris eſt, quanto minus ſpei habent auxilj ferendi urbibus interclusis, & tempore ipſo in Caeſaris poteſtatem recaſuris. Ita Hungariam univerſam, cis & ultra Danubianam, in deditionis leges venire. Tranſylvaniam autem jam ejuratam Turcis obſequium, & Germani militis praeſidio firmatam: & Valachiam in Caeſaris clientelam veniſſe, eique tributum pendere: reſtare ut munita ejus Provinciae oppida Turcico praeſidio liberentur: & quia per Valachos, Moldavoſque Tartari inrumpere poſſunt, ſpondere Turcas oportere, ſe eos coërcituros, quod ni praeſtent, contra foedus feciſſe judicentur. Moldaviam autem quia pene everſa, & Tartari ejus habent frugifera, Turcae munita; cum Caeſari non expediat ibi arces extruere, & praeſidia habere; petendam, ut cum alia re utiliori penſetur, aut certe quid de poſtulatis remitti videatur.

De jure repetitionis animadvertendum.

Tranſylvania.

Valachia.

De Tartaricis invaſionibus cavendum.

Moldavia.

Aliud de repetitione notatu dignum.

In hanc ſententiam repetitionis conceptâ

Caeſar dat Legatis Senatum.

ceptâ formulâ, Caeſar tandem Legatis Senatum dedit; & Soleymanis literae recitatae, quibus ſignificabat, *ad ſe Oſmanicum Imperium rediiſſe, pacifico ingenio Principem; ac proinde rogabat Caeſarem ut quos miſerat Legatos de pace audiret*. Paucis mutatis eaedem literae Friderico Cornelio, Reip. Venetae Legato, & Cl. Potoſchio Ablegato Polonorum dantur, ut ille ad Venetum Senatum, hic ad Regem mitteret ſuum. Jam enim inde quo uterque a Caeſare de Turcarum adventu Legatorum certiores facti ſunt, ſuam quiſque Foederati dignitatem fortunamque reputantes, ita bellum conſentienti animo ponere, ut ſumpſerant, decreverunt. Sed Veneti plenam Cornelio pacis faciendae fecerant poteſtatem; Polonus tantum Potoſchio permiſit, ut quae Turcae adferrent cognoſceret, & ad Senatum Polonum referret.

Soleymanis literae recitatae.

Ejuſdem ſententiae literae Polono, & Veneto datae.

Socialis Caeſaris ſedulitas.

Veneti Polonique Legatorum poteſtas.

Igitur urbis Viennae minor Curia conloquio edictus locus; & Rudgerus Erneſtus Starembergius, qui pro Hermanno Badenſi belli tum Conſilio praeerat, Franciſcus Udalricus Kinskius, & Caraphaeus pacis conditiones cum Turcis diſputare pro

Foeciales Caeſarei.

Veneti Poloni-que Conventus.
Controverſia de loci in ſedendo dignitate.

Caeſare juſſi; eoque Venetus Legatus, Polonuſque Ablegatus convenere. Principio de ſedendi dignitate contentio extitit: nam Caeſareis adminiſtris, Venetoque Legato ſellae omnino pares paratae quatuor; Turcis, Polonoque, quia non juſti ſolemneſque Legati, ſed Ablegati erant, ſubſellia ſtatuta tria. Effendis exedriae e regione ſitae praeſidere contendebat; quo pernegato, octo ferme paſſus regreſſi Turcae non averſi, ſed tranſverſi ab janua conſedere.

Turcae ex vero Ablegati.

Ob loci dignitatem Turcarum temperamentum.

Turcae Techelium dedere negant.

Edunt pacis conditiones.

Mox ubi de eorum mandatis cognitum, in pacis arrhabonem Techelius a Caeſareis petitus: Turcae denegant. Hinc rogati quas adportent conditiones, has dant: *Se Caeſari, Venetaeque Reipublicae pacem, vel breves inducias offerre: ſi inducias malint, uterque occupatis interea fruantur, modo Tranſylvaniam utrique Imperatori tributum pendat: ſin pacem optent, partem eorum, quae bello quaeſiverunt, remittant, atque in iis Tranſylvaniam ipſam, & Bellogradum maxime: & ſe Polonis Camenecum ſolo aequatum reſtituturos.*

Chriſtiani iniquas conditiones pro jure & fortuna victorum ad aequitatem redigen-

gen-

gendas petunt. Turcae ſe tantum poteſtatis habere reſpondent. Ex qua tam adſtrictae facultatis profeſſione judicium a prudentibus in alterutram partem firmatum, *aut eam Legationem ad ſedandum populum Conſtantinopolitanum obtentui adornatam, tantiſper dum ab Occidente res Caeſaris turbarentur; aut Legatos quidem cum ſumma poteſtate miſſos, ſed Rhenanico exorto bello, eam poſtea diſſimulaſſe, ut ſuo Imperio ſervarent cum re conjunctam dignitatem.*

Prudentum conjectura de ea legatione.

Hinc non minorem animi magnitudinem Chriſtiani in ſuis proponendis conditionibus ediderunt. Nam Caeſarei Adminiſtri petunt, *quae Caraphaeus cenſuerat repetenda, & ut Sepulchri, ubi Jeſus-Chriſtus Hieroſolymae conditus fuit, cura & religio a Graecis ad Latinos redeat; & Chriſtianis, qui ad id adorandum peregre eunt, liber ſit commeatus; qui vero ſub Turcico Imperio ſedes habent, iis liberae quoque caeremoniae permittantur*. Venetus *Euboeae Regnum, & omnem oram ab Iſthmo Corinthiaco Corſinium uſque repetebant; ut certus finis inter flumina Cercham, Bojanam, & mare ad montes uſque dirigeretur; &*

Generoſa conditionum datio a Chriſtianis.

Quas dant Germani?

Quas Veneti?

Dul-

Dulcinium Antivarumque piratarum confugia dedi. Cl. Racquoſchius, qui juſtus Legatus per id tempus advenit, *Damna Poloniae a Turcis data, belliqué ſumptus condicere; Camenecum, Valachiam, Moldaviamque, Krimneam, omnemque terrarum tractum Boriſthene & Danubio contentum vendicare. De Sepulchri Aedituis, & Chriſtianorum uſu ſacrorum in Turcicis ditionibus eadem, quae Caeſarei,* poſtulabat; & addebat praeterea, *ut per eas incolae Chriſtiani tributo levarentur.*

Quas Poloni.

Turcae Chriſtianorum conditiones tantum ut immanes demirati, quantum Chriſtiani Turcarum attentas. Et quanquam heic multa in utramque partem de belli jure & fortuna dicerentur; Imperiorum vires expenſae, rerum porro gerendarum facultates expoſitae, opportunitates oſtentatae; & a Chriſtianis Numen foederum injuriâ fractorum vindex, a Turcis Mars communis, & rerum omnium maxime bellicarum viciſſitudo commemorata, tamen res utrinque integra ſtabat.

In utramque partem diſputatorum Summa.

Interea nova extitit opportunitas Caeſari ut nihil de poſtulatis remitteret. Nam a Gui-

Nova opportunitas oblata Chriſtianis contra Turcas.

a Guilielmo Arauſicano primum novi Regni facinus fuit, Anglicis Comitiis ſuadere, contra Galliam ſumendum bellum; ad quod Hollandenſes quoque concivit, & in ejus ſocietatem Caeſarem, complures Germaniae Principes, Sabaudiae Ducem, Hiſpanumque Regem pertraxit.

Anglus, & Hollandenſis pacem promovere conantur;

Hinc cum diu Turcicae pacis negocium haereret, Angli & Hollandenſes Viennam legarunt, qui pacem promoverent, ut Caeſarem ab Turcis ocioſum ad ſe totum converterent; ſed nihil magis res expedita. Igitur Caeſar, ut praecideret moras ex eo obtentu forte natas, quod Turcae poteſtate ſe inſtructos negabant, ut in quae Chriſtiani peterent convenirent; iis permiſit ut ad Soleymanem ſcriberent, qui ipſis ampliora mandaret.

Sed fruſtra: Caeſar permittit Legatis Turcis, ut ad Soleymanem ſcribãt.

Sed Soleymani interea Primus Vezirius jam Rempublicam reſtituerat. Nam Gengienem & Gedichum turbatores Imperj per dolos feliciter oppreſſerat, pecuniam undique etiam e ſacris corraſerat, arma graviter imperarat, claſſem refecerat; Liberium Gerachariuṁ, hominem per Peloponneſum latrociniis infamem contra Venetos

Primus Vezirius remp. Turcicam reſtituit. Gengienem, & Gedichum opprimit. Aes conquirit, Exercitum, & claſſem parat.

Venetorum res adverſae. netos conciverat, qui Euboeam iterum tentare inauſi Malvaſiam obſidere; ſed laevo Marte. Moſchi Caeſares in Tauricam Cherſonenſum, ubi Hami Tartarorum ſedes, *Moſchorum a Tartaris accepta clades.* ingentem exercitum expediere, qui Przecopum regni clauſtrum in Iſthmo ſitum obſedere: ſed a Tartaris Precopenſibus miſeram accepere cladem, qua ad quadraginta Moſchorum millia caeſi; & ni Coſacchorum virtus ingruentem hoſtem depuliſſet, omnes ab internecione non procul *Polonicae Reip. ceſſatio Valachiae infeſta.* aberant. Polono autem Regi Valachiam invadere animus erat; ſed in Comitiis ea non probata provincia Tartarorum invaſionibus & rapinis relicta eſt: quibus Summi Poloniae Litthuaniaeque armorum Duces commoti, feſtinanter equites pediteſque ferociſſimum quemque cogunt; & nocturno agmine, promptiſque iis quae *Camenecum ſolita infelicitate adgrediuntur.* neceſſaria viderentur, Camenecum tenebrarum ſilentio invadere deſtinarunt; ſed ob viarum errorem, a diurna luce deprehenſi aperta vi adgredi conantur; at eventu nihilo quam totiens antea meliore. *Unius Caeſaris res ſecundae.* Fortuna enim belli uni Caeſari conſtans, *Ludovici Badenſis laus.* Ludovici Badenſis virtuti adſpirabat, qui Sum-

ſummus belli Imperator creatus *Nis* aliis Niſſam, Bellogradum inter & Sophiam, in via qua vulgo Conſtantinopolim iter fit poſitam urbem, armis recipere decrevit: bis cum Turcis pugnavit; primum dubio, deinde dextero utitur proelio; tertio ſub Niſſae conſpectu congreditur, fortiſſimeque profligat hoſtes: qui ad decem millia aut occubuere ferro, aut in Moravae fl. aquis periere: ingentem inde refert praedam, ipſaque urbe Niſſa potitur. Hinc Viddinum in Danubj ripa occupat; & magni Dux animi Caeſarem per literas exhortatur, ut *triginta veteranorum millia ſibi permittat: nam in ſe recipit, tali exercitu protinus Conſtantinopolim in ejus poteſtatem redacturum*. Cl. Holſtheinius tamen Uſcopiam incendit, & bis mille hoſtium caedit: Cl. Herbſtheimius Lickâ alios exturbat. Inter quae eminus proſpera, cominus Sigetum jamdiu ſtativa moratum tandem deditum eſt.

Niſſae ſitus.

Badenſis ad Niſſam, & de Niſſa victoriae.

Viddinum occupat.

Badenſis ingens animi offert Caeſari Conſtantinopolim in ejus redigere poteſtatem.

Uſcopia incenſa.

Capta Licka.

Sigetum deditum.

Id etiam adverſi Foederato bello aliunde accidit, Innocentj XI. Pont. Max. hoc anno ſupremus dies, magnanimi Sacrorum Principis, & Chriſtiani nominis

Alia belli ſocialis adverſa.

Mors Innocentj XI.

Laus.

pietate alteri haut facile comparandi: qui hanc pii belli ſocietatem ſumma auctoritate firmarat, aequâ diligentiâ fovebat, nec minori liberalitate juvabat. Sed hanc quoque adverſitatem Caeſar penſat rebus bene ad Rheni ripam geſtis: ubi ductu Lotharingj, & adminiſtratione Caraphaei Maguntiam, Bonnamque reciperat; itaut Gallus Rex, qui ultro bellum ſuperiore anno moverat, hoc autem parta defendere adactus ſit. Et per idem tempus Joſephus Leopoldi Fil. Auſtrius Imperj Rom. ſucceſſor conſentientibus Germanorum ſtudiis feliciſſime creatus eſt.

Id improſperi rebus a Caeſ. ad Rhenum bene geſtis penſatum.

Maguntia Bonnaque receptae. Gallus ſua tueri adactus.

Joſephus Auſtrius Rex Romanorum creatus.

Per has ſecundas Caeſaris fortunas, Foederatorum aut adverſas, aut duras, pacis momenta in neutram adhuc partem propendebant. Cum tandem a Turcico Senatu Legatis, ut ipſi ajebant, reſcriptum: *Foederatos Chriſtianos, cum res ab ſuperiore anno nihil in ſumma demutatae eſſent, oblatis conditionibus contentos eſſe oportere.* Quamobrem Caeſar ex Veneti Polonique conſenſu eos domum remiſit. Pottendorfj tamen aliquantiſper morati ſunt, ſpe forſan ut Viennam revocarentur: ſed cum ſum-

Pacis negocium haeret.

Legatis Turcis a Senatu reſcriptum.

Ex Sociorum conſenſu Caeſar eos domum remittit.

Pottendorfj ſubſiſtunt tamen.

ſumme conſentientem Foederatorum ſeu belli, ſeu pacis voluntatem perſpexiſſent, tandem meliores has conditiones dederunt: *Se Caeſari omni ditione inter Savum Danubiumque ab eo occupatâ ceſſuros; & Themiſvvar dedituros quoque, modo ſibi Bellogradum reſtitueretur: Venetos autem omnia bello parta optimo ſibi jure habituros*; ſed nihil magis acceptae ſunt: itaque re omni infecta ad ſuos rediere.

Dant meliores conditiones Caeſari.

Venetiſque.

Sed repudiatae.

CAPUT VI.

Cenſet de numero auxiliorum, quae Caeſar Rhenanum ad bellum mittat.

Ordo ſcribendi excuſatur,

Appoſita ſimilitudine.

TAm multa & varia his tribus praeteritis, quos narravimus, annis Caraphaeus ſimul geſſit egitque, ut ſatis commixta & perturbata eorum fuiſſet expoſitio, ſi unum temporis ordinem ſpectare voluiſſem. Quare mihi ſaepe quod olitores faciunt imitandum fuit, qui quum inrigant hortos, aquam non ante in ſecundos ſurculos derivant, niſi priores, in quos duci coepit, adtributum humorem quantum ſatis ſit plane omnem exhauſerint. Ita excuſatione dignus videar, ſi ſuperioris anni res, quantum ad pacis expoſitionem faciebant, modo ſtrictim narratas, hoc loci latius retexerim; ut argumenta, de quibus

agi-

agitur, quemadmodum genere diverſa, ita & locis diviſa ſint.

Rhenano exorto bello, ab Ratisbonenſi Conventu edictum propoſitum, in quo *Germanica Respublica ab Gallia injuſtam ſibi inlatam vim, vicennales fractas inducias, & in Monaſterienſis ac Neomagenſis Pacis leges factum eſſe* querebatur: *proinde Imperj Romani hoſtem judicari*: & verſae ad Caeſarem preces, *ut cum Turcis pacem inire malit, victriciaque arma ad Germaniam ab Galliae injuriis vindicandam converteret*. In quo rerum articulo Caeſar Turcis Ablegatis permiſit ut ad ſuum Patrum Conſilium ſcriberent, quo amplioribus de pace mandatis ornarentur; ac interea temporis de auxilio ad Rhenanum bellum ferendo conſultabat.

Imperj Germanici de Gallia querelae.

Gallus Romani Imperj hoſtis judicatus.

Germaniae ad Caeſarem contra Gallum preces.

Eximia Caeſaris fides.

Deliberat de auxilio ad Rheni ripam mittendo.

Lotharingius cenſebat, *Caeſarem valido exercitu ſociis Germaniae Principibus adeſſe oportere; neque expedire ut per Hungariae deſerta ac deſolata bellum gereret, & ſociorum celebres urbes, cultoſque agros a Gallis diripi, incendi, vaſtari, ſanctiſſimum Imperatorum cinerem pollui ac diſſipari pateretur: neque prudentis eſſe ac generoſi*

Lotharingius cenſet ut potenti exercitu Caeſar Germaniae trepidanti adſit.

Re-

Regis alienum Imperium fortiter quaerere, & pati ſuum per negligentiam amitti. Decere autem Germaniae primum & potentiſſimum Principem in ſociali gerendo bello alios auxiliorum copiâ anteire. Id ſocios flagitare, a Gallorum celeri potentia alios jam oppreſſos, alios mox opprimendos. Et metuendum, ne aut nullâ, aut infirmâ a Caeſare conlata ope, nacti juſtum obtentum ab eo deſertos eſſe, ad hoſtes cum gravi Auſtriaci Imperj pernicie convertantur.

Quidam ſolertes rerum, ſed iniqui aeſtimatores haec ſuadere Lotharingium exiſtimabant, quod is cum ſuis Caeſaris res commiſceret; ſpe, ut converſis ad Rheni ripam armis, Lotharingia ſibi ex pacis conditione redderetur. At Caraphaeus eum & ex Auſtriacae rei diligentia haec dicere, & tamen non oportere cenſebat, *exercitum aeſtivis ad Bellogradum aerumnis laſſum longiſſimo agmine media hyeme ab Savo ad Rhenum uſque procul dubio confici: Turcas non ſedulo de pace agere; & omnino inutile, prae ſtudio plurima complectendi, vaſto Hungariae Regno nec ſatis munito excedere, ac relinquere hoſti nuda omnia, & expoſita ad omnes ictus. Heic vero illud fieri, alienam rem cura-*

Caraphaeus modeſtum auxilium a Caeſare mittendum cenſet.

curare inanis gloriae aviditate, & pati ſuam negligentiâ perire. Nondum Hungaricum regnum omnino conſtabilitum; bonam magnamque partem armis receptam; victis cum victoribus fidam raro amicitiam; & quos vi ad officium revocaveris, vi quoque continendos: nam qui non valent opibus, fortunam tempuſque expectare. Cum igitur conjurationis Eperieſinae non extinctum omnino ſit ſed occluſum incendium, una re a Turcis ad Danubium proſpere geſtâ, & Tecbelio nocendi occaſiones captante, incluſa odia cuncta repente proruptura. Aerarium autem impar uni bello, quod fere ſemper in hoſtico geſtum eſt, vetat altero aeque gravi & ſumptuoſo per ſocios amicoſque agros gerendo implicari. Ac ſi in omni incipienda re principio diligenter expendendum quid poſſis, in bellis maxime neceſſarium: ea enim libere ſumi, ceterum aegerrime deſinere; nec in ejuſdem poteſtate eorum initium & finem eſſe. Turcam, ubi viderit diviſas Caeſaris vires, & infirmam adhuc Hungariam conſpexerit, animos reſumpturum: nihilque tuto in tanto deſpici hoſte, cum ſi vel infirmum ſpreveris tuâ negligentiâ valentiorem efficias: & ſaepe ſpectatum,

Victis cum victoribus infida amicitia.

Infirmorum conſilia.

In bellis ſuſcipiendis principio expendendae vires.

Bellorum initia libera, exitus neceſſarj.

Quivis hoſtis non contemnendus.

Mirae communis Martis vices.

ctatum, a communi Marte victos erigi, adfligique victores. Ob id unum victorias Caeſari noxias, quod eae Ducibus hoſtis contemptum crearint. Jam Viennenſi Turcarum clade id Imperium concuſſum, & plane everſum putaſſe; ſed Turcam & poſt eam tot tantiſque aliis acceptis, & inteſtinis malis convulſum ſemper in ſequentes annos maximos exercitus reparaſſe.

Formidandae Turcarum opes.

Si nunc jam hoſtium eſſent effoetae vires, quavis conditione data pacem optarent; ſed talem offerre, qualem victores, non victi ſolent. Bellogradum, & Tranſylvaniam inprimis de victoria partis eximere, unicos tam diuturni & intertrimentoſi belli fructus, ac firma futurae pacis munimina.

Turcae adflictis rebus animis non demiſſi.

Et illud maximi faciendum, ejus belli ſocios, ubi Caeſarem contra communem hoſtem ſegniter rem gerere noverint, quemque ſibi conſilium capturum, ne ut ultimus in ſolvenda fide, ita auctoritate quoque poſtremus ſit. Hinc ſi Turca tribus diſtentus maximis bellis tanta vi Caeſari cum ſumma fortuna belligeranti tandiu obſtiterit; quid ubi tota virium mole bellum geſſerit, & armorum fortuna ad hoſtes transfugerit? Idcirco omnibus copiis Turcicum bellum porro geren-

In bellis ſocialibus ſaepe fides dignum praemium non refert.

dum

dum, vel ob id ipſum ut pax graviori armorum auctoritate conſequatur. Ut autem Caeſar & ſocj fidem, & Imperatoris dignitatem apud Germaniae Principes obtineat, ad decem Germanorum millia ab Danubio ad Rhenum divertenda: & eas vaſtitates ſolitudineſque Caeſari conſervandas, quae ſi Rempublicam Hungaricam ordinarit, dignas maximo Orbis Terrarum Dominatore opes ſuppeditabunt. Neque metuendum, ne forte Socj ad Gallum convertantur: nam aequi bonique conſulent rebus Caeſaris, occupati bello jam tot ante annos a Turcis inlato, quique Veneto Polonoque foederis fidem tempore potioribus praeſtat: & ſat anxios agere Germaniae Principes de ſuis regnis longiſſimae ſuae cujuſque poſteritati prodendis; quando Germana cum gente externi Imperj ignoratio cognata eſt. Proinde veriſimile haut videri eos Gallo Europae Monarchiam adfectanti opitulari velle; maxime cum bene norint, quadam ejus Regis infelicitate, ſocialem cum Gallia fidem omnibus qui praeſtiterint fuiſſe exitioſam. Bellum praeterea, quo Gallia uſa, non eſſe ejuſmodi, quo gentis victae ſtudia victori conciliet. Poſtremo Germa-

Pax armorum viribus aeſtimatur.

Temperamentum quo Caeſar & bellum cum Turcis gerat, & cum Germaniae Sociis Imperatoriam dignitatem obtineat.

Arcanum Imperj Germaniae ſervandum.

Ab externis nationibus Imperj libertas Germanis ingenita.

Galliae conſilium.

Infelicitas.

maniae Principes, ac Reſpublicas talem conjunctis viribus tantumque exercitum comparare, ut Gallos nedum armis propulſare, ſed ultro petere quoque poſſint.

Praeclariſſima Caeſaris animi magnitudo.

Sed Caeſar dignitatem pluris faciens quam rem, & Imperialem Majeſtatem decere ratus, ſe uti Germaniae primum ita ceteros Principes ad eam ab externa vi tuendam auxiliorum copiis anteire; Caraphaei conſilium utile quidem vidit, ſed in Lotharingj ſententiam uti digniorem conceſſit.

Qua Caraphaei repudiat, Lotharingj ſententiam amplectitur.

CAPUT VII.

Summus exercitus Quaeſtor cum ſumma rerum gerendarum poteſtate belli Rhenani inſtituendi rationem proponit: quae primum non probata, mox rebus ipſis deſiderata eſt: eamq. Remp. in parte adminiſtrat, qua Maguntia, & Bonna recipiuntur; & Joſephus Auſtrius Rex Romanorum creatur.

IGitur ab Hungaria ſex equitum, quatuor peditum legiones evocatae; diviſaeque in duos exercitus vires; alter Lotharingio ob ſpectatam Imperatoris aucto-

Numerus auxiliorum evocatus.

Lotharingius, Bavaruſque praepoſiti.

ritatem ; alter Bavaro ob egregiam virtutem fidemque permiſſus. Caprara in partem curarum additus. Caraphaeus ejus belli quaeſtor cum ſumma rerum gerendarum poteſtate adornatus: qui quanquam Viennam a Caeſare graviſſimis de rebus conſultandis revocaretur, mox in caſtra remiſſus: nam Lotharingius diſerte reſcripſit, *niſi ſibi Caraphaeus adſit, ſe id bellum gerere omnino non poſſe.** Quindecim millia Lotharingius, cui Saxo, Haſſiaeque Lantgravius ſuos conjunxere ; decem Bavarus, & tantundem praeterea ſuorum, ex Imperio ſeptem, ex Svevia quatuor; Marchio autem Brandeburgenſis viginti millia ductabat.

Caprara Belli legatus.

Caraphaeus Quaeſtor.

Bello coram adminiſtrando omnino neceſſarius ex Lotharingj judicio.

Copiarum recenſio.

Belli Duces, ut Francofurti convenere, ſummum rei gerendae arbitrium Lotharingio permittunt : & de Provincia armis petenda deliberatum. Caraphaeus cenſebat Philisburgum primum omnium adgredi ; *quo neque cibaria convehenda, & tota belli moles incumberet: cunctiſque copiis*

unâ

Lotharingius ſummae praefectus.

De inſtituendo bello deliberatio.

Caraphaei ſententia de Philisburgo primũ omnium oppugnando.

* *Ex literis datis in Caſtris Francofurtenſibus die* 20. *Moj* 1689.

unâ operâ & urbs oppugnaretur, & amicus ager protegeretur univerſus. Alii Huningam armis petendam putarunt: quod Caraphaeus non oportere exiſtimavit; *cum nihil ad militem alendum parati, nulla machina, aut aliud belli inſtrumentum praemiſſum; quae neceſſaria ab inferiore ad ſuperiorem Rhenum multo ſumptu & tempore, nec ſatis tuto tamen evehenda. Jam Junium menſem medium tranſactum; neque id incoeptum clam hoſti facile impedituro. Fore interea ut is ejus temporis uſurâ fruatur; & prae ea urbe caſtris occupet locum breviori itinere, & per pacata. Eumque, cui in amico agro flumen a fronte, urbs a tergo eſſet, laceſſere temerarium: hinc eum commode quoque poſſe copiarum partem in Delphinatum mittere ad eos turbidos coërcendos. Sed neque Germanis ſat virium ad perficiendum incoeptum; nam neque Sveviam neque Franconiam praeſidiis omnino eſſe denudandas: & Helvetios ab Gallia celeriter armata deterritos, jam a partibus integros agere: cui congruit, ut mox quoque Caeſaris armis occludant iter; quod ipſum anguſtiſſimum a Gallis aliqua copiarum parte occupari poteſt: unde Germanis viam vi & ar-*

Alii Huningam adgredi cenſent. Caraphaeus non probat.

armis eſſe muniendam. Ita eluſis Huningae deſtinatis, impedimenta devehenda; in qua re circumducendo agmina tempus acierum omne periturum. Atque haec incommoda, ſi Galliarum Delphinus urbem defendat; ſin negligat, graviora Germanis mala daturum ſi, iis ſuperiorem verſus Rhenum progreſſis, hoſtis Philisburgum verſus commode remearit; eiq; Saxone ad reſiſtendum impare, omnem Franconiam Sueviamque ferro igneque vaſtandam prodi: quibus everſis tamen ei tempus auxilj Huningae ferendi ſupereſſe.

Spreta Caraphaei ſententia.

Sed his rationibus nihil penſis, ei provinciae decretae Caraphaeus omnia exprompte abundeque ſubminiſtravit.

Mox rebus ipſis probata.

Sententia Traubachi occupandi.

At cum non procederet, rebus ipſis mox probata ſententia eſt. Hinc in Conſilio proponunt, ſex equitum millia infra Coblenſium trajicere Rhenum, ut illac iter Treveros faciant, & in agmine Traubachum occupent. Sed id quoque arduum

Sed neque haec Caraphaeo utilis viſa.

viſum Caraphaeo, & intutum, *abſque tormentis & peditatu arcem naturâ & arte munitam capere: neque veriſimile videri hoſtem eam protegere expeditum, per ignaviam ſinere ut caperetur: & diviſas Germanorum*

co-

copias ab hoſte facile caedi poſſe. Tamen conſilium exequi coeptum. Tum Caraphaeus ad Capraram, qui cum Bavaro ſeorſum rem gerebat, ſcripſit, * *ſe eam palam improbaſſe expeditionem, ex qua Saxones profligari, & Suevia Franconiaque omnis exſcindi funditus poſſent*. Quod ſane factum, ſi Galli paullulum ſubſtitiſſent, nec eorum impetus Germanorum fortunae obſecundaſſet; nam tempori unitae vires, & cladem a Saxone Bavarus cum omni exercitu vindicavit.

Uti mox compertum.

Ita provecta jam aeſtate Maguntia, & Bonna reciperare armis decretum eſt, cum in hoſtium fines penetrari, niſi iis urbibus captis, non poſſet. Maguntiam prius naturâ, nuper captam a Gallis arte quoque munitam, decem millium virorum praeſidio firmatam, & ſpe auxilj ab regio exercitu ferendi ferocientem Lotharingius ingenti exercitu obſidet, ac tripartito oppugnat; quarum uni parti ipſe, alii Saxo & Ba-

Maguntiam, & Bonnam reciperari decretum.

Maguntia opibus ferox.

Potenter oppugnatur.

* *Ex lib. 5. epiſt. Caraphaei ad ſummos belli Duces, Principes, alioſque ampliſſimos Viros.*

& Bavarus, tertiae Haſſianus praeeſt; & poſt praeclara ab obſeſſis, & obſeſſoribus quatuor & viginti dierum ſpatio virtutis facinora edita in deditionem accepit. Protinus Brandeburgenſi Bonnam acriter oppugnanti vires adauctae, & urbs dedita, partâ utriſque per alteros & victoribus & victis virtutis laude.

Egregia virtute capitur.

Bonna Aequa laude recipitur.

Praecipuae Caraphaei in his duabus oppugnationibus curae fuere, omnia rebus gerendis vel ſua fide coëmpta abunde temporique ſuppeditare; militem ab amicis agris innocentiſſimum continere; aemulis gloriae Ducibus, Lotharingio maxime Bavaroque, omnes certaminum cauſſas praecidere, ea arte cujuſque munia diſponendo, ut ſemper ſecreti rem gererent; prae ceteris autem Germanorum Principum ſtudia in Auguſtam Domum cuncta conciliare.

Caraphaei in his expugnationibus officia; Belli neceſſitatibus praeſto eſſe; Militem innocentem habere; Ducibus diſſidiorum cauſſas praecidere; Germaniae ſtudia Caeſ. conciliare.

Quare hic annus CIↃ.IↃ CIXC, Imperj ex omnibus quot Leopoldus id rexit, videtur gloria cumulatiſſimus: qui eodem tempore locis immenſo ſpacio diſſitis, ad Moravam, Rhenumque de duobus maximis Orbis Terrarum Imperiis, Gallico Turcicoque, praeclariſſimas victorias retulit: & in alterius

CIↃ.IↃ.CIXC. Annus Imperj Leopoldi omnium gloria refertiſſimus.

rius fructum a Ludovico Badenſi magno animo rogatur, *ut ſuo ductui triginta virorum millia permittat; nam ejus auſpiciis fretus ſpondet, ſe Conſtantinopoli potiturum*: alteri autem victoriae ad Occidentem acceſſit Joſephus Leopoldi Fil. Auſtrius, juſta jam aetate Succeſſor Imperj, olim *Caeſar*, nunc *Rex Romanorum* dictus, conſentientibus VII. Virorum Imperj ſuffragiis creatus. Tanta & tam mira rerum commutatione facta, ut qui ſex ante annis Viennâ obſeſsâ in grave de ſumma rerum diſcrimen adductus fuerat; ut Gallici nominis ſtudioſi, qui de Auſtria Domo in Borboniam Imperium Romanum translatum cupiebant, Germaniae rebus, quas jam deſperatas ſibi videre videbantur, ſalutem ab uno Ludovico XIV. expectarent: nunc Regno Hungarico ferme univerſo recuperato, Tranſylvaniae, Slavoniae, Serviae, Bozinae, Bulgariaeque regnis inſuper auctus, Turcici Imperj auguſto capiti Conſtantinopoli immineat: conditiones pacis infra ſuam Fortunam a Turcis adlatas dedignetur: Germaniae libertatem ab Galliae celeri vi, & ſumma potentia vindicet: & in-

Ludovici Badenſis magnanima conditio Caeſari oblata.

Joſephus Auſtrius Rex Romanorum creatur.

Auſtria Domus ſub tutela Summi Numinis praeſentiſsima.

Aemulorum Auſtriae Domus deluſae ſpes.

Elogium Leopoldi Imperatoris gloriâ praeclariſsimi.

ingenti Regis exercitu, de caſtris tutiſſimo loco poſitis pene inſpectante, Maguntiam Bonnamque reciperet; Aſiae clades, & in Europa ſociorum Regum praeſidium, hoſtium terror, Imperjque Romani ſalus, decuſque.

C A-

CAPUT VIII.

Complura de ratione belli Turcici utilia cenſet: quibus poſthabitis multum mali Germano militi ab hoſte datur: Bellogradum ab eodem recipitur: a jactura parum abeſt Eſſechum; Tranſylvania diſcrimini objicitur.

SEd Caraphaeus, ut tantam hanc Caeſari ſervet felicitatem, ei dum Auguſtae Vindelicorum manebat, ſuadere ne, Niſsâ captâ, hyberna in Bulgaria Valachiaque diſponerentur; & pe-

Caraphaeus cenſet, ne Niſsâ captâ, hyberna in Bulgaria Valachiaque diſponantur.

pericula, quibus miles objectabatur, praedicere: *parvum ſane numerum prae vaſta immunitaque ditione inter innumeros hoſtes obtinenda: militem ab omni auxilio longe ſemotum, & infidae gentis pudori commiſſum; in cujus ſalute & Hungariae Tranſylvaniaeque ſalus, & armorum dignitas ſtabat. Perculſos quidem animis Turcas, ſed notum illud, plus locum ſaepe quam virtutem proficere: neque ita profligatum hoſtem putandum, qui nullam Germanis cladem dare poſſit, nec audeat. Jam eum noſſe, Chriſtianos in communis nominis perniciem contra ſeipſos convertiſſe arma; & ſcire his Chriſtianorum inteſtinis motibus ſuum Imperium conſiſtere: neque per tot acceptas clades ullum adhuc ei integrum ereptum regnum; neque unquam in poſteriores belli annos magnis exercitibus reparandis effoetum. Nimis ſibi indulgere qui putant, parva manu, parvaqae in aggerem effoſſa terra eum deterreri, quin novam experiatur fortunam: quae ſi adſpiret, quos animos reſumpturum in proſperis putandum, qui nullos tot adverſis deſponderat? Ingentem quidem tributi utilitatem propoſitam, quod ex iis regnis aerario Caeſaris* pen-

Loci in bellis utilitas.

penderetur. Sed multo chariori earum legionum ſalutem ſtare; nam ſi quid iis adverſi acciderit, ne omnis Hungaria in caſum detur, ab Rheni ripa uſque exercitum reducendum. Hinc cum damno decus armorum perire; quae famâ magis quam vi Reſpublicas conſervant, & plerumque ipſa auctoritate bella profligant.

Armorum dignitas quid valeat.

Id tamen conſilium aſpernati, praeter Niſſam Epirum verſus in munimento *Priſtina* appellato, quod Turcae ultro deſeruerant, quinque legiones ad tranſigendam ibi hyemem ſub Straſſerj Ducis imperio conlocarunt. Is autem ut militem cum hoſtium damno exerceret, cum eo ſaepe hoſtilem agrum praedabundus excurrere. Sed tandem ab ingenti Tartarorum numero circumventus, quamquam deſperatis rebus eximiam pugnandi advocaſſet virtutem, tamen ad mille virorum caeſa; in quibus praeclari militiae ordinibus viri, & Carolus Hannowerianus Princeps occubuere. Reliquum copiarum Veteranius, Priſtinâ derelictâ, in tutiora recepit. Solata eſt tamen hanc cladem Caniſſa, inter paludes in Stiriae Croatiaeque finibus ſita, quae duos per-

Caraphaei ſententia poſthabita.

Straſſeriana clades.

Caniſſa recepta.

perpetuos annos ſtativis circumſeſſa, tandem primo hujus anni ineunte vere dedita eſt.

CIↃ.IↃ.CXC.

Caraphaeus repraeſentata ſtipe Straſſerianam cladem ſolatur. Cenſet Niſſam incendi oportere.

Sed Caraphaeus nihilo inde meliora ſibi fingens, ſtipendium Veteranio & Heiſlerio large repraeſentavit, quo miles aſpera perlata leniret; cenſuitque ut eae legiones in Croatia reciperentur, Niſſaque incenderetur.* *Eam enim urbem neque valido exercitu obtinere facultas erat; & ut eſſet, non oportebat ingenti ſumptu; & ut oporteret, per temporis anguſtias non licebat communire urbem, quam Turcas, cum in acies copias educerent, veriſimile erat ut ex omnibus Regiae proximam, & a Germanis auxiliis longiſſime diſſitam, ita primam omnium adgreſſuros. Pro Niſſa autem vili oppido obtinendo, Tranſylvaniam florentiſſimum Regnum praeſidiis exuere inutile omnino videri. Neque eâ derelictâ armorum minui auctoritatem; quin ob id ipſum ſervari, quod ſedulo curetur ne ulla unquam iis temeritatis nota inuratur. Non enim eam eſſe munimen-*

Armorum dignitas utilitate vel damno aeſtimatur.

* *In quam ſententiam Ludovicus Badenſis quoque ibat.*

mentum aliquod ab hoſtibus longe ſepoſitum, ubi Turca in eo reciperando diu deterat vires: eam quaſi in Conſtantinopolis conſpectu eſſe, & vel munitam paucos dies adtinere hoſtem poſſe: eoque conſilio remedia potius malorum quaeri, quam mala ipſa differri: & imprudentis eſſe in diem vivere, non in longitudinem providere. Hoſtem longe arcendum quidem a tuis: ſed vires juxta ſitas, non vaſtitatibus interjectis, longe circumſpice. Id vero ſe cenſere, Bellogradum communiendum, quod facile factu, & parvo ſumptu, in egregiam praeſtantemque munimenti formam redigeretur; idque commodante praeterea loci natura, ut quoſvis hoſtium frangeret impetus, & omnia victoriis hactenus parta ſervaret.

Cenſet Bellogradum valide firmandum.

Sententia vero Caraphaei in eam partem ab aemulis accepta, tanquam Veteranj gloriae invideret. Sed eam de ſe opinionem ſtatim disjecit, quod ad Niſſam communiendam, & commeatus copiis a Danubio longe progreſſis convehendos, ingentem erogavit pecuniam: & mox res ipſae eum ex vero, & Caeſaris utilitate dignitateque ea quae diceret dixiſſe confirmarunt.

Sententia Caraphaei in ſequiorem partem accepta.

Caraphaeus adverſae ſententiae exequendae commodat.

Sententia Caraphaei utilis eventu ſpectata.

Im-

Improbat Heiſlerianam hybernorum diſpoſitionem in Tranſylvania.

Improbarat quoque, Heislerium paucas copias per quamplurima Tranſylvaniae loca diſſipaſſe, ut omnes ejus Provinciae aditus cuſtodiret; ei metuens manipulorum diſpoſitioni, ne, dum ſinguli pugnarent, univerſi vincerentur: idque adpoſito & gravi Ragoctj Principis exemplo firmabat, qui ob id ipſum erratum ad *Ferream portam* Tranſylvaniae aditum, qui paullo ſupra Charanſebem patet, fuſus eſt.

Sub adpoſito & gravi exemplo.

Caraphaeus formidinis inſimulatus.

Viſum aemulis conſilium ex formidine magis quam prudentia provenire. Sed non diu abjit, quod Primus Vezirius, victoriâ de Straſſeriano exercitu ad Niſſam relatâ ferox, nedum una belli mole rem gerere, ſed diviſis copiis duas provincias adgredi conſtituit; ſibi Hungariam delegit, Techelio Tranſylvaniam demandavit. Nam tandem Michaël Apaffius, ſenio, morbis, curiſque animi confectus, vitam obivit. Turcarum Dominus id Techelio regnum beneficio conceſſit; & quindecim virorum millia partim Turcas, partim Tartaros ei ductandos adtribuit, quibus caperet ejus regni poſſeſſionem. Ubi hoſtis adfuit, Tranſylvana militia Telechj odione, an Techelj ſtu-

Straßerianae cladis damna.

Michaëlis Apaſſj mors.

Techelius Tranſylvanorum Princeps a Turcis adpellatus. Regnum armis inire conatur.

ſtudio, an reipublicae ut alienae neglectu, arma depoſuere. Nihilo tamen minus Heislerius forti animo cum perduelle congreſſus eſt; ſed non meritâ fortunâ uſus: nam Germani ingenti barbarorum numero impares; ipſe, Auriaque praeter minores militiae ordines capti; ad mille militum caeſi; reliqui fugâ & errore ſuae cujuſque ſaluti conſuluere. Techelius eo ſecundo proelio regnum animo invaſerat: indicit Comitia, in quibus in ſua Tranſylvani Principis verba jurarent. Sed vix eo viginti poſtremi omnium, ac perditiſſimi novatores convenere; boni autem omnes Caeſari obſequium conſervarunt. Badenſis his obnunciatis improſperis, Niſsâ Bellogradoque quo licebat praeſidio firmatis, trajectoque confeſtim Danubio, praeſentiſſimum dubiis rebus Tranſylvanicis auxilium adtulit: & exercitu quindecim millium veteranorum militum Techelium proelio laceſſivit: ſed detrectantem ad *Portam* uſque *ferream* perſequutus e regni finibus exterminavit: Veteranium Provinciae tutandae cum ſeptem legionibus impoſuit, Tranſylvaniamque ſervavit.

Heislerj virtus infortunata.

Heislerj, & Auriae captivitas.

Techelj vanitas.

Tranſylvanorum in Caeſarem ſpectata fides.

Badenſis Tranſylvaniae periclitanti adcurrit;

Techelium fugat;

Tranſylvaniae ſervator.

Turcarum Bellogradenſis expeditio.

At Servia non pericula malorum, ſed mala ipſa ſatis foeda & deploranda mox ſubiit. Nam Vezirius actuariis navibus ab Euxino in Danubium copias, quae Viddinum reciperarent, & commeatum quo in aeſtivis ſuſtentarentur, ſubvexit. Ipſe Kal. Auguſti ab Sophia caſtra movens cum ſexaginta millium Turcarum numero arcem Pirotum in agmine ſtatim in deditionem accepit. Protinus Niſſam adgreditur; quam Guidus Starembergius cum tribus peditum millibus, & quadringentis equitibus defenſabat: ſed oſtentatâ aliquantiſper egregiâ virtute, exſpes auxilj eam dedidit: eâque captâ, ſtatim Viddinum ex pacto, Semendria vi recepta.

Primus Vezirius Pirotum capit. Niſſam adgreditur. Egregia Starembergj virtus auxilio deſtituta. Niſſa dedita. Viddinum ex pacto, Semendria vi recepta. Turcae Bellogradum oppugnant.

His Barbarus elatus, Bellogradum verſus movet; & Kal. Octobris eadem qua Bavarus ratione oppugnare inſtituit. Eam ſex mille fortes fidique Germani viri praeſidio ſub Duce Croyio tuebantur: & ſpes erat, autumno imbrium perenni provecto, praeſidj virtute, cibariorum copiâ, hoſtem ſegniter rem gerentem eludere: cum teterrimum incendium in turri, ubi tormentarius pulvis condebatur, ſat Tur-

Praeter ſpem recipiunt.

cis

cis exoptandum, exortum eſt, quod ingenti clade milites paganoſq; fere omnes corripuit; urbemque hoſtibus prodidit: jacturaque facta Chriſtiano nomini omni tempore triſtis, nec ullo unquam ſolatio lenienda: vix ſeptingenti navibus forte fortuna oblatis in ulteriorem ripam ſoſpites evaſere.

Jacturae gravitas.

Extemplo Vezirius cum quindecim Turcarum millibus Bozinâ Eſſechum movit; ſuâne fretus virtute, an fortunâ illectus, ut ibi quoque aliam, uti Bellogradi, opportunitatem feliciter nanciſceretur. Croyius equitatum commeatumque omnem extemplo cis pontem recepit; & eximia virtute hoſtem bis munimina convellere conatum bis repulit. Itaque cum ex Croyj vigilantiâ Turcis deſtinata non ſuccederent, noctu tanquam fuſi ſilentio convaſarunt, ita feſtinanter ut magnam tormentorum copiam relinquerent.

Primus Vezirius Eſſechum tentat.

Ducis Croyi providentia,

Virtus,

Vigilantia.

Dignitatem armorum ad Eſſechum minutam Vezirius Lippae integravit, quam, Turcarum cuneis & Tartarorum catervis intra Maruſium Danubiumque locatis, obſedit. Subſtinuit aliquandiu praeſidium oppugnationem: tandem aequis conditio-

Turcae Lippam aequis conditionibus recipiunt.

 ni-

ſtibus acceptis urbs dedita.

Graviſſima Caraphaei auctoritas.

Ob haec omnia quae, quia Caraphaei ſententiae repudiatae fuerant, invenuſte infeliciterque accidere, mirum quantum is crevit auctoritate: & rebus ipſis confirmatum judicium, quod de eo Lotharingius belli Imperator ſuae tempeſtatis omnium praeclariſſimus morti proximus honorificentiſſime protulit: *Si ſibi vita ſuppeteret, in omni poſtea gerendo bello Caraphaei conſilio uſurum.* *

Lotharingj judicium de militari ſcientia Caraphaei praeclariſſimum.

---

* *Com. Taaff Lotharingj Ducis adoleſcentis Rector in ſuis ad Caraphaeum literis, ex lib. 5. epiſt.*

C A-

CAPUT IX.

Ad Italiae Principes & Respublicas cum ſumma rerum poteſtate Romani Imperj Legatus bellum Italicum contra Galliam gravius inſtaurat. Omnium aſperrimam offendit Provinciam: & tenuiorum Principum aliis hoſpitia militi, aliis ſtipendia, uti & Lucenſi Reip. imperat.

INterea a Guilielmo Arauſicano, vires Europae Principum compenſante, Sabaudia alterum ab Hollandia momentum expenſa eſt, ne Gallia in regna ab Occiden- *Sabaudiae vires.*

dente ſita propenderet. Nam immenſarum objectu alpium, quae praeſtantiſſimis paſſim conſitae ſunt munimentis, & ejus Ducis virtute & prudentiâ, eam uti ſolam Galliae omnino imparem, ita foederibus adjutam graviſſimam hoſtem exiſtimabat. Et vero Victorius Amadeus tanti ſe valere magno animo ſenſerat, quum ab Ludovico XIV. ad Portugalliae regnum capeſſendum ejus Reginae nuptiis fuerat invitatus; deinde ab Leopoldo Caeſare beneficio ingentis ditionis in proximo inlectus eſt, ut in ejus partibus ſtaret; hoc maluit, ſtudio tradendi poſteris ampliorem quam a majoribus acceperat Principatum: itaque in belli foedus cum Caeſare, Anglo, Hiſpanoque convenit.

Victorj Amadei Allobrogum Ducis laus.

Sabaudus ſociale contra Galliam bellum init:

Ibi tum Galliae Rex, ab eo metuens ne Delphinatum turbidam intus provinciam invaderet, ſedecim millium virorum exercitum Pedemontium immiſit, ſub Catinati ductu Salutium occupaturi. Allobrogo jam a Caeſare juſtum auxilium ſub Eugenj Sabaudi Principis imperio miſſum; qui jam maximi armorum Imperatoris, qualis poſtea fuit, prima ſpecimina dederat.

Quem Rex Gallus bello praevertit.

Caeſar Sabaudo auxiliis adeſt.

Eugenj Sabaudi Principis laus.

rat. Germano auxilio Hiſpanum adjunctum, cui Fuenſalidanus Mediolanenſium Rector moderabatur. Itaque Allobrox, penes quem ſumma erat, triginta virorum millibus civibus, ſociiſque imperabat. Sed ad Staffardam, ſecundante Gallis loco, proelium a Cattinato commiſſum, quo acerrime ab Hiſpanis Germaniſque maxime ad octo ferme horas pugnatum: tandem foederatus exercitus quatuor ferme millibus caeſis, fuſus eſt; Salutium captum; ſed non incruentâ Gallis victoriâ, cui Suſa mox ſitus opportunitatibus utiliſſima ceſſit quoque. Eugenius in Monteferratenſi agro quatuor Germanorum millibus hyberna diſpoſuit: ubi a gente ſua ſponte infenſa, & ab Gallo arci Caſali Praefecto concitâ, Galliſque commixtâ, graviter infeſtatus Germanus miles; & quem ociari ab exercita aeſtate par erat, ſub armis ſaevam hyemem tolerabat. Ferdinandus Objicius exercitus Quaeſtor ab omnibus Imperj beneficiariis ſtipendium conquirebat.

Auxilia Hiſpanienſia.

Sociorum in Italia copiae.

Staffardenſis clades ſociis a Catinato Duce Gallo data.

Salutium a Gallis captum; Mox Suſa.

Hyberna a Germanis in Monferratenſi ſolicite agitata.

Ferdinandus Objicius Germani exercitus Quaeſtor.

At Dux Allobrogum ſuis dubiis rebus, cum quibus Italiae diſcrimina confundebat, validius a Caeſare auxilium implo-

Sabaudus orat Carapbaeum, ut validiora ſibi auxilia maturet.

plorabat; orabatque Caraphaeum, * ut *qua polleret apud Caeſarem auctoritate, maturaret*. Etenim Catinatus Staffardenſi utens victoria, aliis duobus minoribus munitis oppidis captis, Carmaniolam occupaverat; & agrum late circumjectum igne ferroque defoedans, Cuneum obſederat: ſed praeſenti per Eugenium adlato auxilio trepidanter obſidium ſolverat. Cum Maximilianus Emmanuel Bavariae Dux duodecim Germanorum millia auxilio traducit: cui Caraphaeus ſummi armorum Imperj Legatus a Caeſare additus, & ad Italiae Principes ac Reſpublicas quoque cum ſumma rerum gerendarum poteſtate Romani Imperj Legatus miſſus.

Carmaniola a Catinato occupata; Cuneus obſidetur: ab Eugenio liberatur. Bavariae Dux cum exercitu in Italia: Cui Carapbaeus in ſummo armorum imperio Legatus. Et ad Italiae Principes, & Reſp. cum ſumma poteſtate Imperj Rom. Legatus miſſus.

Ultimo menſe Auguſto advenere; & ſub ipſo adventu Carmaniolam recipiunt: qua victoria & Foederatorum armis dignitas ſuper Cuneum ſervatum aucta, & hybernis per Italiam diſponendis in Monteferratenſi potiſſimum agro ſecura parta commo-

Carmaniola a Germanis recuperata. Ejus victoriae utilitas.

* *Ex lib. 5. epiſtolarum ſummorum Principum, ac belli Ducum ad Carapbaeum.*

moditas. Hinc pergunt Suſam armis recipere: ſed ex ipſius urbis invicto ſitu, & loco ſatis ſuperiore, quem Galli ſuis caſtris legerant & valide communierant, autumnoque jam inter nivoſa montium praematuro, inde caſtra ſine omni offenſione ex Caraphaei providentia movere.

Suſa tentatur: Invito tamen conatu; Sed Caraphaei providentiâ indemnis miles.

Iſque Mediolanum ad hybernorum curam abſceſſit; atque heic offendit Provinciam omnium quotquot unquam antea geſſerat aſperrimam, & maximis graviſſimiſque difficultatibus impeditam: quam ſi remiſſius adminiſtret, ſummam foederati belli rem prodit; ſin acrius tractet, apud omnes Italos intentâ invidiâ deflagrat. Etenim ſubſidia belli Allobrogo Duci ab Anglo, Caraphaeo a Germania, Philippo Guſmano Mediolanenſium Rectori ab Hiſpanis aut nulla aut pauciſſima mittebantur. Si mittantur e Germania ſtipendia militi, Germanici Hungaricique belli nervi langueſcunt; ſin exercitus in Germaniam reducatur, foederati belli omnis cum dignitate res deperit: quod Italicum bellum Gallo omnium graviſſimum eſſet; cujus cauſsâ ad Rhenum in arcendo tantum

Caraphaeus Mediolani. Hybernorum Provinciam aſperam & ancipitem offendit.

Bellum Italicum Gallo omnium graviſſimum.

Nnn hoſte

hoſte occupabatur; in Catalaunia ſubſtiterat; & quanquam terrâ de ingenti exercitu in Belgio, marique de Anglica Batavicaque claſſe praeclaras victorias retuliſſet; tamen anxie & apud Innocentium XII. Pont. Max., & apud Venetos Patres Italiae pacem proponebat. Nam prudentes rerum * exiſtimabant, eam Galliae multò majori ſtare quam ſi a Jacobo Angliae Rege Hibernia ad obſequium redigeretur. Etenim ſi illa augeat Guilielmi potentiam, adlevat quoque Gallum ab onere ingentis claſſis, quâ id Regnum obtineat; ſed Italici belli moles tota immenſis ejus ſumptibus ſubſtinenda.

Belli Italici adminiſtrandi difficultas.

Sed quanta erat ejus belli neceſſitas utilitaſque Foederatis, aeque tanta difficultas adminiſtrandi: quae his ipſis diebus magis implicita eſt, quibus a Cattinato Momilianum ab anno uſque ſuperiore ſtativis obſeſſum, medio Novembri menſe inter foedam imbrium niviumque labem

Momilianum a Cattinato captum.

* *Ex epiſtola Ducis Carlinfordj ad Caraphaeum, lib. 5. epiſt.*

bem egregia conſtantiae laude oppugnatum captumque eſt: quam urbem ſive obtineant Galli, ſive demoliantur, Pedemontis uſquequaque vaſtandi compotes facti: contra ipſi ſua eximiis munimentis, anguſtiſſimiſque montium faucibus, & haut ſpernendo exercitu omnibus rebus inſtructo protegere.

Galli in Pedemontano ad faciendum injurias prompti, ad accipiendum difficiles.

At hercule Italiae Principes longâ ſatis aetate onerum incommodorumque belli inſolentes; & tamen eorum ſtudia erga Caeſarem conſervanda; & ab iiſdem eroganda ſtipendia militi. Hinc genticorum indolens vicem, qua ut patent terrâ Germanis, ita mari ſint Gallis obnoxj, ad Caeſarem ſcribit, * *ut Hiſpanum, Anglum, & Batavum urgeat, qui claſſem in Mediterraneum adproperent, ut Italos Principes ac Reſpublicas a maritimis Gallorum inſultibus arceant*: ipſe autem ſedulo animum adplicat ita belli neceſſaria comparare ac diſponere, ut ſequenti anno Foederati bellum in Galliam inferant, eoque pacto Ita-

Italia belli onerum inſolens.

Caraphaeus miſeratus Italiae conditionem cenſet a Sociis claſſem in Mediterraneum maturandam, ut ab Galliae incendiis tuta ſit:

Ipſe curat ut ſequenti anno bellum de Italia in Galliam transferatur.

* *Ex lib. epiſt. Caraphaei ad Caeſ. epiſt.* 174.

Italiam & ab metu Gallici dominatus, & ab onere hybernorum Germanicorum liberaret. Igitur ſe comparat omni officio Italiae Principes proſequi, obfirmatus in eo tamen, ut de eorum conlato aere Germanorum copiae ſubſtententur.

Carapbaei artes ad obtinenda Italorum ſtudia, & aes tamen] conrogandum.

Ingens Carapbaei perſona apud Italos.

Conveniunt Mediolani ad officium, quo tantam ei in Italia poteſtatem gratulentur, omnes ferme Italiae Principes ac Reſpublicae, ſive per Ablegatos ſuos ibidem agentes, ſive ad id miſſos, ſive adeo ipſi coram: aliique adflictis rebus ſuis opem petunt; alii ſuis controverſiis jus poſtulant; alii ſuis periculis praeſidium implorant: omnes hybernorum onus aut in totum, aut ex parte deprecantur. Vincentius Gonzaga ei exponit, *Guaſtallam Auguſtae Domui obſequentiſſimam ab Hiſpanis miſere muris foedeque denudatam; ſeque fortunis omnibus exutum, ac Venetiis extorrem agere vitam; uxorem liberoſque ſuos Guaſtallae vix de pauculis fortunis relictis victitantes ejus fidei commendat.* Franciſcus Gonzaga, *ſe ſua ditione injuriâ exutum; domo vi & armis ejectum; in agris exulantem exitioſis petitum inſidiis; & apud amicos praecariam vitam pro-*

Eum praecibus adeunt Vincentius Gonzaga Guaſtallâ exul.

Franciſcus Gonzaga exul quoque.

proferre coram conqueritur. Caſtellionenſium Princeps *ab ſuis perduellibus infeſtari, nec arce quidem protegi ſatis tuto*. Novellariae Comes *hyberna ſuperiore anno perlata* docet, *ſubditos egentiſſimos, agrum totum ferme Pontificiorum immunem*. Brigida Pica, nepotis pupilli Mirandulanorum Principis tutelae a filio data, *domum inteſtinis odiis convulſam, & perduellionibus infectam* pandit; *& puero Principi, ſceleſtis inſidiis obnoxio ejus patrocinium* obteſtatur. Dux Sabionetae, *ſe ab Hiſpanis ejus munimenti poſſeſſione turbari* expoſtulat; *eamque arcem ſibi a Romani Imperj Legato ſervari* orat. Princeps autem Carpineus *ſua a Florentinorum Duce uſurpata accuſat; & aequum ab eo jus* poſtulat *contra vim*. Populonenſes, *ſuae ſummae rei arma Hiſpanos habere; aerarium ad Joh. Baptiſtae Ludoviſj Principis creditores dilapſum; legum ſibi duntaxat miniſterium relictum* ajunt. Ambroſius Auria Capriatae *graves Germanorum minas* deprecatur. Maſſae Carrariae Dux, *lapidicinas & cautes latifundia ſuorum civium eſſe; & bello terra marique graſſante, id miſerum induſtriae vectigal pernegatum*. Omnes *adgnoſcere*

Impe-

Caſtellionenſium Princeps infeſtatus a ſuis.

Novellariae Comes.

Brigida Pica ob Mirandulani Ducis pupilli Domum inteſtinis odiis labefactatam.

Dux Sabionetae ſui beneficj poſſeſſione turbatus.

Princeps Carpineus adverſus Florentinum Ducem jus poſtulat.

Populonenſes, Principis fiſco ad creditores dilapſo.

Ambroſius Auria.

Dux Maſſae Carrariae.

Imperj Beneficiarj jus Caeſaris adgnoſcunt.

Imperatoris jura, omnes cupere in ſtipendiis conferendis oſtentare munificentiam; ſed vires impares votis: rectius pro beneficiariorum Romani Imperj officio arma ipſos induere; & quas Caraphaeus imperet agminum & acierum aerumnas perferre. Quibus omnibus Principibus Italiae viris in reliquis eorum rebus aut ipſe ex ſui vi muneris, aut apud Caeſarem auctoritate ſatisfecit: de tributis autem qua potuit miſera ratione commodavit; ut ſive militum hoſpitium in pecuniam commutaret; ſive copiarum numerum, ſive indictam aeris ſummam ad aequiorem rationem redigeret.

Caraphaeus in Italos Principes, quantum per belli neceſsitates licet, officioſiſsimus.

Cardinalis Bonviſius Caraphaeum pro Lucenſibus deprecatur.

Lucenſes autem Cardinalem Bonviſium, Pontificem & popularem ſuum, Caraphaei amicum ſummum, precatorem ſibi pararunt. Is igitur per literas exponebat, *Lucenſem libertatem a Rodulpho I. Imp. fundatam, a Carolo V. adſertam, in obſequj pudore erga Caeſares conſtantiſſimam ſemper fuiſſe; & praeter antiqua exempla, Viennenſi nuper bello ex omnibus Italis eos unos non inliberale pro copia ſubſidium aeris miſiſſe. Aſt alios Italiae Principes pro temporibus ſtudia in Auſtriam Domum ſumere; alios per clientela-*

telarum injuriam Caeſaris aemulis hoſtibuſque firmiſſima Italiae munimenta commodare. Demereri Luccenſes non pari cum iis jure cenſeri, qui ſua vel perverſitate, vel inconſtantia Caeſarem ſaepe ad Italica bella traxere. Sed & id non modo honeſtum, utile etiam Caeſari, urbem Italiae munitiſſimam & ſitus commodis opportuniſſimam ei non everti, ſed ſtare mediam inter Principes potentiores ejus libertati graviter imminentes; ad quam obtinendam totum ferme tenue aerarium abſumit. Eam enim prorſus convelli Rempublicam, ſi per ejus fines hyberna diſponat, cujus cives feroces, libertatis obſtinati, cultuque ita frequentes ut vix ejus anguſtiis contineantur. Ad haec, jacentes campos per duos ſuperiores perpetuos annos fluminum inundatione dilutos non dum coaluiſſe: populum acri anni ſuperioris annonâ adhuc languere: hinc holoſerici artificium incelebratum, de quo indigenarum induſtria victitat, atque adeo cum Gallis victitat; qui certe id ſibi occludent tenue lucrum, ubi cognorint eos hyberna Germanica ultro pati. Utriſque igitur utile ſi quam poſſint conlatam aeris opem ab iis accipiat; & in uberiori agro militem alat,

Luca munita Italiae urbs.

Anxia libertatis cum adfinibus Florentino & Mutinenſi.

Civium natura, & cultus.

Holoſerici artificio cum Gallis vivunt.

lat, inopemque & a bellorum tumultibus longe ſepoſitum deſerat. Haec ſuo ſpectato in Caeſarem obſequio, ſuiſque in Caraphaeum ipſum meritis obſecrare; ut privatam ſi quam apud eum gratiam inierit, nunc in communem ſuae patriae utilitatem retulerit. Quibus Bonviſj officiis, & Lucenſium meritis, & utilitatis momentis Caraphaeus lubens flexit, & aequâ conlati aeris ſummâ contentus eſt.

Eximia Bonviſj in patriam pietas.

CAPUT X.

Cum potentioribus Italiae Regulis, maxime cum Mantuano & Parmenſi Duce impeditiorem hybernorum rem expedit: & cum Innocentio XII. Pont. Max. Italiae armis turbatae invidiam a Caeſare in Galliae Regem transfert.

TUrbatiores init & impeditiores a potentioribus Italiae Regulis & Genuenſi Republica amfractus rerum. Antequam militem in hyberna reduceret, Italiae Principes, maxime

Dux Mantuanus Pontificem Rom. implorat pro hybernorum onere declinando.

Dux Mantuanus, qui graviſſima omnium hyberna anno ſuperiore pertulerat, Romanum Pontificem precatus eſt, *ut ad Romanum Imperatorem & Hiſpaniae Regem ſcriberet, qui abſtinerent hybernis Italiae Principes onerare; qui cum in nullam cum iis belli ſocietatem veniſſent, uti nulla ex armis commoda, ita nulla quoque accipere damna aequum erat*. Nuncios ea de re in Germaniam Hiſpaniamque Summus Pontifex miſit, cum ut iis gratum faceret, tum quia Italiae ocium turbari iniquo animo patiebatur. Sed quia nuncj ceſſabant remitti, & hybernandi tempus adventabat, veriti ne Caraphaeus deſignata hyberna ad effectum perduceret, ampliſſimus Spata Cardinalis ex Pontificis Maximi mandato ad ampliſſimum Cardinalem Vicecomitem Mediolanenſium Pontificem ſcribit, *qui Caraphaeum doceat, ſummum Pontificem Italiae pacem impenſe cupere; eumque ipſius nomine roget ut, qua ſumma rerum pollet auctoritate, in haec pia Pontificis Maximi deſideria connitatur; & Mantuanum integrum a partibus agere ſinat*. Innocentius enim in conſiliis de Republica, quibus ampliſ-

Summus Pontifex pro iis ſcribit ad Imperatorem, & Hiſpan. Regem.

Summus Pontifex ſignificat Caraphaeo, ſe Italiae pacem cupere.

pliſſimi Carpineus, Spata, Panciaticus, & Albanus Cardinales conveniebant, & ab Galliae Regis Legato perſuaſus erat, *per Galliae Regem nullam eſſe moram quin Italia ſuae tranquillitati reſtitueretur, cum pacem Sabaudo obtuliſſet, modo is Taurinenſem arcem & Verruam ſibi traderet; eaſque pace cum Foederatis hoſtibus facta redditurum; & ſummum Pontificem Venetamque Rempublicam ſuae fidei expromiſſores dare: & aliam apud Venetos Patres obtuliſſe pacis conditionem, ſe ab Italia revocaturum arma, modo Caeſar & Rex Hiſpanus ſua quoque revocarent; ac Romanus Pontifex, Veneta Reſpublica, & Dux Florentinorum ſua fide eos id praeſtituros deſponderent.*

Quae pacis conditiones ab Galliae Rege Italiae oblatae?

Igitur Vicecomes ubi id a Pontifice Max. in mandatis accepit, cum ea de re agere cum Caraphaeo coram non poſſet, ut qui id temporis Alexandriae erat, per literas docuit: quibus Caraphaeus in hanc ſententiam reſpondit. *

* *Haec epiſtola per omnes ferme Europae Aulas evulgata quamplurimum auctoritatis Caraphaeo comparavit, nec opinantes militarem Virum tanta civili ſcientia, & tam ſolida eloquentia praeditum eſſe.*

Cum ſummo Pontifice Italiae armis turbatae invidiam a Caeſare in Galliae Regem transſmovet.

Summum Pontificem pro ſua in omnes gentis Chriſtianae Principes aequa pietate facere, dum Galliae Regem Caeſaremque tanto ſtudio pacari cupiat: ſed enim animum inducere non poſſe ut iniquam Caeſari pacem optet; maxime cum Galliae Rex Regni proferendi cupiditate, Caeſar autem pacis ſtudio, juſtitiae cultu, & ſocialis fidei gloriâ ducatur: quem conſtat per omne Imperj ſui tempus nunquam ſumpſiſſe ultro arma, ſed neceſſitate adactum, ut vel ſua vel ſociorum ſervaret. Et vero nuper eximiâ icti foederis fide, qua communem Imperj Germanici ſalutem protutari juraverat, cum Gallia, vicennalibus ſpretis induciis, Philisburgum occupaſſet; contra eam ab Morava uſque fluvio convertiſſe ad Rhenum arma unâ gloriâ contentum, quod duos Imperj VII. Viros Pontifices ſuis regnorum ſedibus reſtituiſſet. Neque vero vel cum ipſo Turca manſuetum Leopoldum belligerare, niſi rupti foederis injuriâ laceſſitum. Quae cum humano generi cuncta conſtent, audacter judicandum, eum non regni cupiditate, ſed ex ſociali fide Allobrogo, aliiſque Italiae Principibus, qui illius caſu omnes procul dubio concidiſſent, tuliſſe opem.

opem : vel hoc nomine facinus pio Imperatore & magnanimo dignum, quod vires ad tuenda ſua ipſius regna hebetarit, ut protegeret aliena. Cum igitur Caeſaris ſit praecipua regni ars pace partis pacatum frui, rectius commodiuſque Innocentius XII. Pont. Max. feciſſet ſi Pariſium legaſſet, qui pacem Italiae, atque adeo univerſae Europae Chriſtianae ab Gallorum Rege imploraret: quam ſi aequam dederit, nihil magis ſtudioſe Caeſarem Foederatoſque Reges accepturos; qui ideo bellum gerunt, ut ab Gallia aequum reportent. Etenim ſe certo ſcire hanc Pontificis Maximi mentem eſſe, qui a Summo Numine exactae officiorum diſciplinae inter Chriſtianos praepoſitus eſt; ac ſi vel honeſto partium ſtudio duci poſſet, ſe eum putare Caeſari aequiorem futurum, qui populos ſibi ſubjectos & aeraria exhauſit ut Chriſtianum nomen univerſum ab Turcica ſervitute foediſſima vindicaret; & nunc indolet ſibi ab Gallo pulcherrimam & breviſſimam ereptam occaſionem, qua Romanus Pontifex Romana Chriſtianorum ſacra Conſtantinopoli indiceret. Sed nunc demirari, in ditionem Romani Pontificis recipi Mantua-

nos,

nos, qui tributo pendendo Caeſari, quod Imperj clientes debent, frequenti numero ſubducuntur; & a Pontificiis Germanum militem victus commercio probiberi, ut fame miſere pereat, ſatis immerenter tamen. Hos enim eos ipſos milites eſſe, qui immanem Chriſtianorum ſacrorum hoſtem e Romae cervicibus Viennenſi victoria depulere: & ex ſedulis Leopoldi mandatis, ſuâque ſeverâ diſciplinae curâ a familiis civibuſque Pontificiae ditionis innocentiſſimi agunt, ut Bononienſium ac Ferrarienſium Legati innocentiam Germani militis ſuis ad Pontificem epiſtolis palam laudarint. Contra meminiſſe eum oporteret (ſatis enim recentia) ab Gallo Rege Avenionem uſurpatum; Alexandrum VII. in anguſtias miſere conjectum; ingentes turbas quas in Urbe Roma Lavardinus Galliae Legatus conciverit: & proſpicere expediret, Sorbonae Decreta in Pontificiae poteſtatis minutionem altiſſime penetrare. Quamobrem ſi & Pontificis Maximi, & Principis ſummi partes perageret, fovere eum Caeſaris exercitum deberet, Italiae ab Gallis liberatorem. Se quidem in Italia terra natum genticorum pietate adfici; ſed non prae ſtu-

dio

dio aequum putare ut dum exercitus, qui hereditaria Caeſaris tuetur Regna, ſtipendiis laborat, copiae quae aliena protegunt, Caeſaris aere ſuſtententur: & milites, quibus ad Rheni ripam, ſi in eam Provinciam miſſi eſſent, domi ſuae in hybernis ſtipendia penderentur, in diverſas terras traducti, ab ipſa Provincia quam ſervant perdantur. Igitur ſe non temere ſperare, Italiae Principes, ſi haec cogitent, id oneris communi ſtudio pro ſuis quemque viribus conlaturos; aliter ſi non vivere detur, certe victitare neceſſum eſſe; & inter poſtrema vitae diſcrimina ab ipſa natura dictari rationes expediendae ſalutis. Quamobrem Summi Pontificis Maximique humanitate fretum confidere, ut ſinat militi Germano victum de ſuo aere in ejus ditionibus conmercari. Quod ad Mantuanum attinet Ducem, Summum Pontificem non ignorare, eum Imperatoris Imperjque clientem eſſe; neque Caeſarem ex libitu, ſed ex Ratisbonenſis Conventus placito contra Imperium facere judicaſſe omnes ejus clientes, qui cum Galliarum Rege amicitiam agitarint. Quare Caeſarem ſuo jure uti, ſi per ejus fines hyberna diſponat: ad quod onus vel inte-

me-

inerati obſequj clientes tenentur.

His ad Vicecomitem reſcriptis, ſtatim magnam exercitus partem per Mantuani ditionem conlocat, in Monteferratenſi ob arcem Caſalem a Gallis infeſſam; in Mantuana autem, ne invicta Italiae urbs Gallis forte prodatur; alias copias in Parmenſi ac Mutinenſi diſponit: Magno Florentinorum Duci, & Genuenſi Lucenſiumque Reip., ut reliquas hoſpitio exciperent, jam per literas & inferiores exercitus quaeſtores edixerat. Mantuanus id aegerrime tulit: quapropter Caraphaeum obſecrabat, *ut ſe a Gallorum Germanorumque factionibus liberum eſſe pateretur*: qui reſpondit, *ſe non plane videre qua ratione Mantuanus, Imperj Rom. cliens, eo jure eximi poſtulet, quod omnes Italiae Principes manet, qui ab Imperio Romano beneficia acceperunt: & tamen ſe, quanquam iniquum faceret, in id quoque conventurum ut ei morem gerat, modo is Galliae Regis adminiſtros ſua emittat ditione*. Mantuanus *id integrum ſibi eſſe* excuſabat, *cum Galli Caſalem in ſua haberent manu, & ob ferox Montisferratenſium ingenium, qui cuncti in Gal-*

Diſpoſitio hybernorum.

Aequa conditio a Caraphaeo Mantuano oblata.

Gallorum partes eſſent conceſſuri, ſi grave hybernorum onus hoc quoque anno pertuliſſent. Itaque ſe rem Caeſ. potius facere, cum eam Gallis opportunitatem praeripiat, qua triginta audacium & deſperatorum hominum millia contra Caeſarem conciant. Ad haec Caraphaeus reſpondit, *mala quae ejus ſubjecti a bello ferunt ipſi imputanda, qui ultro Gallos in Italiam invitarit, munimentumque iiſdem tradiderit Europae omnium praeſtantiſſimum. Sed ſi ad officium redierit; Caeſarem ei, uti nunc Sabaudo, adſuturum. De cetero Montisferratenſium ferociam, ſi quid conari audeant, ſe Germano militi permittere cicurandam.*

Mantuani in Caeſarem minax officium.

Mantuanus a Caraphaeo invitatus, ac deterritus.

Parmenſis vero opem a Pontifice Romano implorabat: qui ad Caraphaeum ſcripſit, *ut a Parmenſi Duce ſuo beneficiario abſtineret*. Caraphaeus reſpondit, *Caeſarem in eum Ducem, beneficiis Bardo & Campiano ſibi obnôxium, ſuperiorum jura foederum exercere: eum vero ſubditorum utilitati ex aequo ſtudentem eas copias per omnem ſuam ditionem dimiſiſſe hybernatum*. Mutinenſis autem prae ſingulari in Auſtriam Domum ſtudio Germanum hoc anno in hyberna lubens excepit.

Dux Parmenſis precatorem ſibi Pontificem parat,

Qui pro eo ad Caraphaeum ſcribit.

Prudens Caraphaei ad Summum Pontificem reſponſum.

CAPUT XI.

Conſilia occupat Franciſci Focheresj a Gallo Rege ad Italos Principes & Reſpp. ac Pont. Max. Legati, ut iis ab ipſo offerat ad ejiciendos Italiâ Germanos belli ſocietatem: & hybernorum jus, belli neceſſitatem utilitatemq. docet: tum a Genuenſi Rep. ac tandem a Florentino Duce tributa exigit.

SEd per quod tempus Caraphaeus cum Genuenſibus, & Florentinorum Duce de tributis cogendis agebat, interea Genuam adpulit Franciſcus Focheresius

Focheresj laus.

reſius

reſius Rebenacenſium Comes, vir civilium rerum prudentiâ, adprime clarus. Eum Galliae Rex ad Italiae Principes, Reſpublicaſque liberas, & Pont. Max. extra ordinem legaverat, qui *ipſius nomine iis offerret belli ſocietatem, eoſque exercitu claſſeque adjuturum, quo Germanos de Italia facilius dejicerent*. Is primo Genuam, inde Florentiam., mox Romam venit; ut poſtea, ubi hybernis Germanus miles evocaretur, Parmenſem, Mutinenſemque, & Mantuanum obiret, poſtremo Venetias perventurus.

Nomine Galli Regis Italiae Principibus belli foedus contra Germanos offert. Ejus per Italiam itinera.

Docere autem Genuenſes Patres nitebatur; *Germanos belli Italici obtentu velle antiqua Imperatorum jura in Italia revocare, & de ipſius aere Provinciae exercitum alere, quo eam armis obtineant in Hiſpani Regis, in orbitate graviter aegrotantis, poſtremum caſum. Huc evadere liberalia verba, quibus praedicant, ſe veniſſe ut Italiae libertatem protegerent; ſcilicet ut ejus Principes ſummi, liberaeque Reſpublicae Caraphaei violentiae hactenus inauditae ſervirent; qui Mantuanum, Parmenſem, ac Mutinenſem agros Germanicis armis inſidet. Id enim a-*

Focberetj ad Genuenſem Remp. contra Germanos oratio.

 gere

gere qui ſummo menſe Auguſto tandem aliquando adfuere, medio Octobri in hybernorum ocia dilapſi. Nempe profunda eorum haec eſſe conſilia, alium poſt alium Italiae Principes ac Reſp. convellere, opprimere tandem univerſos. Ab infirmioribus coeptum, ſolo aequatâ Guaſtallâ, ejectoque Regulo, cum acri Italorum Principum miſericordia, qui eam calamitatem ad res ſuas quiſque revocant, & imminentem paveſcunt. At vero Regem ſuum Ludovicum Magnum ſedulo & ex fide Religionem, & oppreſſos ſocios tueri; qui id bellum contra Europam ferme univerſam adverſus ſe foederatam ſubſtinet, ut Jacobum Angliae Regem, Romanorum cauſsâ ſacrorum regno exutum, regno reſtituat. Et quia uti Reges divina, ita Summum Numen Regnorum humana tuetur, unum adverſus tot, tales, tantoſque hoſtes maximas terra marique victorias reportaſſe. Victorem tamen Italiae pacem hoſtibus obtuliſſe; &, in utrumque paratum, nunc Principibus Italiae belli foedus offerre, & viginti Gallorum millia in Italiam claſſe miſſurum, ubi Summus Pontifex, Venetaq. Reſp. aliique Principes ſecum ſocientur: idque agere ob unum gloriae praemium, gentes adflictas

Conditiones foederis ab Gallo Rege Italiae Principibus oblati.

ctas erigere. Sin cunctentur, & ament a Germano premi, ſciant eum Principibus Italis de ipſorum aere bellum quoque inlaturum, & Genuenſes uti proximos, ita primos fore ultioni.

Galliae minae.

Has Rebenacj ſpes minaſque Caraphaeus jam magna ex parte retuderat epiſtolâ ad Biſcomitem ſcriptâ, quam per univerſae ferme Italiae Aulas vulgaverat: & cum iis alia haec de jure & utilitate ejus belli ſuſcepti per ſermones ac literas compoſuerat; *Caeſarem in Italos, Imperj beneficiarios Principes, jus ſuperioris foederis exercere: unâ ejus foederis lege cautum, ut Caeſari bellum gerenti Clientes Imperj conferant ſtipem. Germanos Principes, quotiens indictum iis ſit tributum, penſitare; Italos ſatis diu vacaſſe, & adhuc ex Caeſaris benignitate vacaturos, niſi duobus injuſtiſſimis bellis feſſus ad eorum regna, Romani Imperj beneficia, tutanda deſcendiſſet. Si quibus autem gravius quam pro beneficj proventu indictum ſit, ſi ii Caeſari jam tot annos belligeranti, quotannis, ut Germani, tribuiſſent, multo plus quam nunc ſemel conferunt, contuliſſe intelligerent. Cogitent, eum Turcas teterrimos*

Rebenacius a Caraphaeo occupatus.

Jus hybernorum;

Eorundem neceſſitas;

Honeſtas;

hoſtes

hoſtes non tam a Germania ex ſeſe ſatis armata, & in communibus periculis ſane invicta, quam ab Italia longo ocio fracta, & ad reſiſtendum omnino impari procul arcere; quae ſi Vienna in eorum impuras manus recidiſſet, ejus victoriae miſerrimus nunc Italia & infeliciſſimus fructus eſſet. Patiantur igitur aequo animo, de quibus regnis omnino excidiſſent, nunc Germanum militem, cujus virtute ſtant, ſuſtentare; qui id exercetur, ut in omne poſterum tempus conſtent. Eos enim ab Galliae armis Italiam protegere, quae ſi ejus arcem Taurinum occupent, Galli Regis dominatui cuncta ceſſura. Rem ipſam ex Sabaudi Venetique judiciis aeſtiment, quorum alter virtute, alter ſapientiâ Italiae clauſtra cuſtodiunt: illum oblatam a Gallo pacem vel magis cladibus acceptis, & munitiſſimis urbibus amiſſis repudiare; hos conditionem pro ſponſore dignitatis pleniſſimam non recipere. Noſſe enim id eſſe Galliae conſilium, foedus, cui vix obſiſtit, diſturbare ac diſtrahere, ut mox ſingulos ſuâ ingenti potentiâ opprimat. Aequo igitur animo brevi temporis ſpacio hanc ineluctabilem neceſſitatem ferant, ut Italiâ aeternûm liberâ

Aequitas:

Utilitas.

Sabaudi Venetique laudes.

Galliae conſilium retectum.

per-

perfruantur. Nam ſane delicias facturos, ſi velint ut Caeſar Niſſam ac Bellogradum immenſae utilitatis urbes pro ipſorum ſalute amittat; ipſos autem breve hybernorum onus, ut ſint ſemper ſalvi, non pati. Poſtremo fortium virorum eſſe dura brevi ferre, quae longam poſt ſe ſunt tractura voluptatem.

Delicatorum ingenium.

Propria fortium nota.

Tamen Genuenſis Reſpublica conſtanter hybernorum onus abnuere: & Joſephus Renatus Cardinalis Imperialis, qui Caraphaei amiciſſimus habebatur, pro patria haec ad eum ſcripſerat: *Tributa aut civibus ex gentium more, aut hoſtibus belli jure indici: ſuam autem Genuenſium Remp. ſumma libertate conſtitutam, & ſemper de Caeſare, & Viennenſi maxime bello benemeritam. Ejus duo fundamina integritatem a partibus, & deliberationum publicitatem. Quare ubi Gallus Genuam in partibus Germanorum ſtare cognorit, nullo negocio eam immiſsâ iterum incendiariâ claſſe incenſurum. Omnem in extenuato terrae margine mari praetentam; Gallos interni potentes maris; & ſatis ſpectatum, quantum Hiſpanicae triremes Genuenſibus ſociatae arcere eam ab injuria poſſint, cum plures dies Genuam conflagrare ocioſae de al-*

Card. Imperialis pro Genuenſi Rep. ad Caraphaeum ſcribit.

Tributorum jus.

Genuenſis Reip. fundamenta.

Ditio Galliae furoribus obnoxia.

to pelago proſpectarunt. Ita exemplo miſere renovato, quas commeatuum & auxiliorum utilitates Genua ab Hiſpaniae regnis Mediolanum transportaret, univerſas plane intercluderet. Praeſtare igitur, ut eam cum magnis his commodis ſalvam ſtare, quam cum exiguo lucro malit exciſam. Et ut Galli in haec ſaeva deliberata non rapiantur, certe commercia ſuis civibus abrupturos, ex quibus & cum iis maxime victitant; eoque pacto ipſis alimenta negaturos, metu ne ea ſuis hoſtibus proderent. At enim Germanos advenisse ut Italiam ab Galliae dominatu liberarent. Dignum Caeſare facinus, ſi eo conſilio inſtitutum, ut inter Italiae Principes & Reſpublicas liberas belli foedus ſanxiſſet: & potentiores ad id adegiſſet prius, tenuiores mox cogeret.

Genuae a partibus integrae quae utilitas Caeſari.

Genuenſes cum Gallis maxime commercia agitant.

Caraphaeus ad haec, *juris Caeſarei executorem, non diſceptatorem* ſe ferens, quanta potuit novitque verborum lenitate aſperum munus ſuum cum Cardinali, & Genuenſibus Patribus excuſans, eo militem minacem induxit: unde Reſpublica vi intentae ceſſit.

Caraphaei cum Genuenſibus dexteritas.

Sed Dux Florentinorum obſirmatiſſimus

Magnus Dux Hetruriae obſirmatus hyberna non pati.

mus animi neque hyberna in ſuos recipere fines, neque iis aliquid ſtipendj tribuere; ſive quia id non ex ſua dignitate putaret; ſive quia Peloponneſiaco bello Venetum claſſe perpetuo juvaſſet; ſive metuens holoſerici commerciis, quae cives cum Gallis agitant; ſive certo ſtudio, an ob haec omnia. Quapropter Caraphaeus ad eum epiſtolam ut omni officio, uti par erat, refertam, validiſque rationum momentis gravem, perinde praeciſam, & in minas abruptam ſcripſit. *Ejus cauſſae.*

Caraphaei ad Florentinum Ducem epiſtola, officio & gravitate referta.

Satis graviter ſuam deteſtari vicem, qui cum Viro Italiae Principe, quem ſemper eſt omni obſequio proſecutus, eo duro nunc jam fungi munere omnino debeat. Sibi injunctum a Caeſare, ut eum quanto aequius melius habeat; ſed non diſerte mandatum ut communi ceterorum eum eximat jure. Se ultro jam Auguſti praevertiſſe mandatis, cum ſolâ aeris ab eo conlata ope contentus hyberna per ejus fines militi locare abſtinuiſſet; quae Parmenſium Duci, proximâ & nuperâ Caeſaris Hiſpanique Regis adfinitate eximio, non pepercerat. Hybernantem enim militem, ut rigidiſſimâ diſciplinâ coërcitum, ſi non no-

xium, tamen ejus oneris inſolentibus gravem ſentiri. Neque Rebenacj minis eum deterreri par eſſe, cum Genuenſis Reſpublica eo arcano fundata & conſervata diu, ut partium in Italia bellantium integra agat, mari omnis expoſita, & incendia a Gallis perpeſſa, per idipſum tempus quo is Galli Regis Legatus ſibi ejus peſtis terrores ediceret, aes pro ſua rata portione tribuerit. Docuiſſe ſe eum ſedulo, quantum ceteri contulerint ut hyeme ſe exhibeat miles; & ad eum ſupplendum inſtruendumque per acies quantum deſit. Neque enim recte res geri, ſi miles corpora recte in hybernis curet, niſi ad aeſtatis aerumnas obeundas omnibus ſit inſtructus. Decere magno animo Principem, & ampliſſimae ditioni praeter omnes Italiae Regulos dominantem, pro viri magnitudine opumque copiâ, in communibus periculis declinandis magnam quoque aeris vim contuliſſe. Id expectare reliquos, ut inique ſecum agi jure querantur. At ſuae juſtitiae non eſſe, onere gravare infirmos, validum adlevare. Proinde det veniam poſtulatis; quamprimum certam & neceſſariam aeris rationem mittat; alioqui ſe Quaeſtori Palphyio mandaturum ut a Man-

Mantuana, Parmenſi, ac Mutinenſi ditione copias in Florentinam inducat: neque ſe porro quantâvis auri ſero oblati ſummâ revocaturum. Flagitium enim faceret ſi, aere ab Duce Florentinorum accepto, eum hybernorum onere adlevet, eoſque iterum gravet qui principio, ut declinarent, aes quoque contribuere liberaliter & ultro obtulerunt. Per quae rationum momenta Florentinus animum tandem flexit parem ſuae Principis magnitudini ſtipem conferre. *Florentinus Dux ſtipem confert.*

Atque has Caraphaei res annus belli Italici ſecundus percurrit. CIↃ.IↃC.IXC.

CAPUT XII.

In ſummo exercitus Germanici Imperio Bavaro ſuccedit: bellum contra Galliam gravius inſtruit: Viennam a Caeſ. revocatur: in Conſilj bellici Praeſidem a ſtudioſis proponitur: ab aemulis criminibus inſimulatus ſe purgat: a Caeſ. ad Pont. Max. ex ordine legatur; mitti differtur: interea ſupremum obit.

SEd dum is ita hyberna adminiſtrat, Maximilianus Emmanuel ab Hiſpanis

nis ad perpetuam Belgj moderationem invitatur; cujus loco Caraphaeus ſummae rei Germanicae in Italia praepoſitus. Et quanquam Bavarus ſuo diſceſſu exercitum bona copiarum parte minuiſſet, quas ſecum in Belgium duxit; tamen Caraphaeus hybernorum adminiſtratu ita res Italiae reſtituit, ut Foederati proxima aeſtate per Salutienſem agrum arma in Delphinatum intulerint. Ipſi autem non contigit eam provinciam ſuo ductu gerere, ſed AEneae Caprarae tradere adactus eſt; quia ob ſimultates, eum inter & Sabaudum natas, Caeſar Viennam eum revocarat: quanquam, ut ei dignitatem obtineret, ad omnes Italiae Principes & Reſpublicas ſcriberet, ſe eum graviſſimis de rebus tantiſper adcerſiviſſe; iis autem deliberatis, inlico remiſſurum.

Caraphaeus exercitus Germ. in Italia Imp.

Curat bellum ex Italia in Galliam transferendum.

A Caeſare Viennam revocatur.

Caeſar Caraphaei dignitatem tuetur.

Per idem tempus Hermannus Badenſis e vivis Ratisbonae conceſſit; & Aula Caeſaris de promovendo ad id ampliſſimum munus ſucceſſore in partes & ſtudia diviſa eſt: alii namque Com. Franciſco Henrico Mansfeldio, alii AEneae Caprarae, pars Erneſto Rudgero Starembergio, ali-

Hermanni Badenſis mors.

Aulae ſtudia de ejus ſucceſſore promovendo.

Caraphaei criminationes ab aemulis Avaritiæ,

Pervicaciae,

Timiditatis,

Saperbiae.

aliqui Caraphaeo ſuffragabantur. Heic aemuli multa & varia Caraphaeo objectare crimina: principio eum ingentes ſibi pataſſe opes, tanquam peculatus ſordibus quaeſiviſſet: deinde cervicoſum, & conſilj quamvis egregj, quod non ipſe adferret; inimicum: ad haec timidum Ducem, qui ad quodvis vanum nuncium jam hoſtes ad Viennae portas adeſſe putet; & ex degeneris animi ſui modulo indignam Caeſari timiditatis notam inurat: poſtremo non tanta ejus eſſe merita, quantum faſtum, quantamque ſuperbiam, ut omnino Caeſari neceſſe ſit hominis inſolentiam demittere.

Caraphaeus Praeſidis munus non ambit.

Crimina purgat.

Peculatus,

Caraphaeus interea amicis, qui Praeſidis munus ſibi ambirent, gratias quidem habere; ipſe tamen non petere, utpote qui a Caeſare ultro honorari conſuefactus. At ad obtinendam nominis dignitatem his rationibus objecta per literas ad Anonymum ſcriptas & evulgatas purgare. *Si qui nunc ſe accuſant, foedi peculatus reum compertum haberent, cur non in Poſonienſi Conventu, quum omnes ferme Hungaros ſibi ceperat inimicos, ejus ſordis non detulerunt? Nemini*

clam,

clam, ſe nedum cum potentibus Principibus viris graviſſimas ſimultates ſuſcepiſſe; ſed amicitias iis palam renunciaſſe: ſi quid in pecuniae publicae adminiſtratione peccaviſſet, eos ſcilicet ut inimicum ſalvum vellent, Caeſari reum diſſimulare? & palam omnibus, ſeſe graviter munia exercuiſſe, ſententias libere pronunciaſſe, reſpexiſſe prae Caeſare neminem: qua audaciâ aliquem animo ejus ſervilis fraudis ſibi male conſcio, exterum, ſolum, inter quamplurimos infenſos obſervatores eâ in dictis factiſque omnibus libertate uti poſſe? Cetera ſat improvidum ſe omnes arguerent, qui frugalis in re Caeſaris fuerat, ipſe ſibi pinguia Caeſaris ſtipendia, ad ſeptem & viginti annos in tot tantiſque & minoribus & ſummis militiae ordinibus merita, conſervare, & augere ignoraſſet. Deinde ſe nullos homines deteſtatum magis, quam quos privati odj pertinacia in publicum exitium ſtimulat: ſuas enim ſententias non ullo animi pravo adfectu, aut mala arte, ſed ipſis rerum argumentis docuiſſe; eadem ratione alienas improbaſſe: at ubi ex iis provinciae decretae ſunt, eas omni ſtudio ac diligentia promoviſſe. Aliqua a ſe proviſa non aci- Pertinaciae,

cidiſſe fateri; & tamen adhuc ſuorum ſe conſiliorum non poenitere; quia non idcirco non meliora ſua, quia feliciora aliena. Se enim providiſſe quae humano conſilio proſpici poſſunt; proſperis autem Caeſaris auſpiciis ſperare, non fidere; ejuſque egregiam bellandi felicitatem in Summi Numinis ſinu abſtruſam, quanta foret, & quandiu duraret, ſemper putaſſe nefas conjicere. Laetari vero, ſe ea animi magnitudine non eſſe praeditum, qua notat Politicus, * *Centuriones & Tribunos laeta ſaepius quam comperta nunciare. Sibi improbanti, Heiſlerium per Tranſylvaniae fines* Germanicas *copias diſſipare, a quodam aemulo id ipſum objectum eſſe, ſaepius per ludibrium rogitante;* Ubi eſt Turca? ubi Techelius? *ſed cum gravi Caeſaris damno non diu abiiſſe, quod & Turca adfuit, & Techelius exortus tot fortiſſimos viros ſuo furori mactarunt; atque Heiſlerius & Auria, cathenis onerati, iſtam magnanimitatem ſat ipſis gravem experti ſunt. Alia enim ſane eſſe, timidum, & cautum facere Principem, in*

Degeneris animi,

* *Cornel. Tacit. Annal. lib.2.cap.12.*

in belli rebus maxime, quae emendationem non patiuntur. Quae de faſtu & inſolentia objiciunt, proprio vocabulo ea adpellare oportere gravem Caeſareae dignitatis curam. Poſtremo eos ſe ſuo gradu dejectum cupere, ut longe arceant qui Caeſari vera exponat, utilia ſuadeat. Hinc judicium ultro poſtulat ſuper ratione ab ſe adminiſtratae Quaeſturae: in quo paruit, centies quadragies & plus eo aureorum nummûm *. & ſub Rabatta, & ſummum belli Quaeſtorem, in belli neceſſitates optima fide inſumpſiſſe: unde avaritiae ſuſpiciones purgatae.

Faſtus & inſolentiae.

Judicium ultro poſtulat de quaeſturae ratione reddenda;

Abſolvitur.

Praeſes tamen bellici Conſilj ex praeclara belli virtute & ſcientia Starembergius creatus. Nam Caeſar Caraphaeum id temporis in Italia neceſſarium arbitrabatur; ubi Etraeus & Janſonius Cardinales ampliſſimi, ac praeter Galliae Regis Legatum, qui ex ordine miſſus Romae agebat, Rebenacius Italiae Aulas percurreret; omnes prudentiſſimi rerum civilium viri id occupati, ut Italiâ Germanos ejicerent.

Starembergius Conſilij Bellici Praeſes creatus.

Caeſar Caraphaeum in Italia ſibi neceſſarium cenſet.

Rrr Igi-

* Quattordici milioni trentaſei mila novecento ſeſſanta ſei fiorini.

Legatum ad Pont. Max. Romam deſtinat.

Caraphaeus comparatur.

Morae objectae a Gallis Hiſpa-Italis Germanis, Hungariſque.

Caeſar cunctatur.

Caraphaei error.

Morbus.

Mors. Ann. CIↃ.IↃ.IIXC.

Ab ea Caeſaris dolor.

Ab Caeſare viri laus.

Igitur eum ad Innocentium XII. Pont. Max. Legatum creat. Is comites delegit, & quae Caeſarei Legati magnificam aulam decent comparat, jam profecturus. Sed cum Galli contra haec Caeſaris deliberata multos metus injicerent; quos Itali Principes, Hiſpanique Proceres veros eſſe putarent; & Germani Hungarique Caraphaei aemuli ejus rei expediendae difficultates augerent; Caeſar ut has vanas ſuſpiciones tempore & curâ diſcuteret, Legatum mittere differebat. Sed hic veritus, aemulorum artibus moras necti; ac metuens ne ii ſummam ſuam exercitus Quaeſturam praetenderent, ex qua ipſum neceſſario Caeſari adeſſe adfirmarent; diſſuadente tamen Kinskio, abruptus conſilj eo ſe munere abdicavit. Sed cum nihil magis Legatio expediretur, morae impatiens, aegritudine animi in febrim incidit, qua brevi ſupremum objt. Caeſar indoluit hoc honeſtiſſimo teſtimonio: *Nobis morte praereptus, qui ſummo ſtudio & fortitudine animi noſtram rempublicam gerebat.* *

C A-

* *Ex conſolatione Kinskj ad Hadrianum Caraphaeum Antonj germanum fratrem ſcripta.*

CAPUT XIII.

Viri Eicon, & alia privata quaedam.

ITa Antonius Caraphaeus annos vitae exegit L.: in Egnatj autem Leopoldi Auſtrj Rom. Imp. militiâ XXVII. emeruit: e quibus X. perpetuos ampliſſima armorum imperia obiit, V. vero ultimos potentiam tenuit. *Vitae ſumma.*

Corpore ad breves magis, quam proceros acceſſit; ejuſdem habitu firmo; colore ſubfurvo; nigro capillo oculiſque; facie decora, vultu alacri, utroque in majeſtatem compoſito; quam ipſam vigore oculorum eximio intendebat ad vim, remittebat ad lenitatem. Cibi, potus, ſomnique parciſſimus, ut tres fere ſemper noctis horas aut ſummum quatuor quieti daret. Ingenio non tam ad ſubita exprompto; ſed acri & longa meditatione omnia, quae in rebus deliberandis ineſſent, videbat; e qui- *Corporis ſtatura, Habitus, Color, Facies, Vultus; Cibus, Potus, Somnuſque; Ingenium. Induſtria.*

bus propria decerneret. Ejus ingenj conſecutio fuit ut non tam audentia, quam cauta conſilia ſequeretur. In ejus autem ſcriptis reperio iiſdem de rebus vel ſeptenas octonaſve epiſtolas, in quarum poſterioribus expendit alias rationes, quae ante in mentem non venerant. Eàdem de cauſſa, eorum quae ſcribebat ſedulus emendator; ut in eorum, qui ipſi a ſecretis eſſent, epiſtolis multa inducta, multa inſcripta, multa deleta ipſius manu, earum lector notaverit. Magnam habuit poſteritatis curam: etenim, quae ad ea quae geſſiſſet explicanda pertinere arbitrabatur, omnia compoſuit; epiſtolas maxime, omnium optimum ſcribendarum hiſtoriarum inſtrumentum; * vel de ſuis viciis libens futurae aetatis judi-

Cura poſteritatis,

Ingenua, & generoſa.

Epiſtolae utiliſſimum hiſtoriae conſcribendae inſtrumentum.

* Verulamius lib. 2. de Augumentis ſcientiarum cap. 12. *Atque* orationes *ſane virorum prudentium de negotijs & cauſis gravibus & arduis habitae, tum ad rerum ipſarum notitiam, tum ad eloquentiam multum valent. Sed majora adhuc praeſtantur auxilia ad inſtruendam civilem prudentiam ab* epiſtolis, *quae a viris magnis de negotiis ſeriis miſſæ ſunt. Etenim ex* verbis hominum *nil ſanius, aut præſtantius, quam hujuſmodi epiſtolae. Habent enim plus nativi ſenſus, quam orationes; plus etiam maturitatis, quam colloquia ſubita.*

dicium ſubiturus, qui inter ſua rerum monumenta aemulorum infarcivit accuſationes & invectivas. Neapolitani nominis dignitatem apud Germanos ſedulo procuravit: quamobrem quos virtute & induſtriâ decori ſuae genti fore providebat, eos officiis, gratiâ, auctoritate promovebat; leves, futiles, vanos ne temporis quidem momentum in Germania morari patiebatur. Uxoris diligentiſſimus fuit: in quam ſupremo elogio liberalitatem ſingularem teſtatus eſt. Cum autem ex ea liberos nullos ſuſcepiſſet, ad perennandam familiam Hadrianum fratrem germanum uxorem ducere curavit. Sed vitae praereptus, antequam ex eo & Izabella Tomacella Hadrianum nepotem natum videret: qui filius unicus, Parenti morti proximo natus, Familiae nomen & opes ſervat.

Genticae dignitatis ſedulitas.

Uxoris diligentia.

Familiae pietas.

MDG 2019:1-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google